

**Evaluering af
Grøn Guide Ordningen
1997-2000**

**Udarbejdet af Jeppe Læssøe
for Den Grønne Fond**

Kolofon:

Udgiver: Den Grønne Fond
c/o Miljøstyrelsen
Strandgade 29
1401 København K
Telefon: 32 66 01 00

Udgivelsesår: 2001

Titel: Evaluering af Grøn Guide Ordningen 1997-2000

Forfatter: Jeppe Læssøe

Udførende institutioner:

Den Grønne Fond (spons.);
Konsulentfirmaet Jeppe Læssøe

Resumé:

Grønne guider er lokale miljøvejledere ansat af lokale organisationer. Guidernes opgave er at give folkeoplysning om mulighederne for at leve mere miljørigtigt. Det gør de bl.a. ved at informere, inspirere, aktivere og koordinere. De første guider blev ansat i foråret 1997 med et løntilskud fra Den Grønne Fond. I 2000 var der ca. 100 grønne guider fordelt over hele landet.

Denne rapport er den anden af to evalueringsrapporter om Grøn Guide Ordningen. Rapporten belyser, hvordan det er gået med grøn guide projekternes udadvendte arbejde, og om ordningen har levet op til sine egne mål og retningslinier. Samtidig rummer rapporten også overvejelser og input til, hvordan ordningen kan udvikles og forbedres. I rapporten findes bl.a. uddybende beskrivelser af udviklingen i 8 udvalgte grøn guide projekter.

Det konkluderes, at Grøn Guide Ordningen samlet set har levet fint op til de formål, som blev sat ved dens start. Den har styrket den lokale og folkelige miljøindsats. Dette er ikke kun sket ved guidernes egen oplysende indsats, men gennem samarbejde med mange forskellige lokale parter om arrangementer og miljøforbedrende projekter, samt gennem koordination og netværksorganisering.

Emneord:

folkeoplysning, evaluering, lokal miljøvejledning,
bæredygtig udvikling, Grøn Guide Ordningen, Den Grønne Fond

Redaktions afslutning: Maj 2001

Sideantal: 248

Format: A4

Oplag: 1500

ISBN: 87-7944-560-8

Layout: Jeppe Læssøe/Jette Binzer/Lars Møller Nielsen (omslag)

Tryk: Richard Larsen A/S

Trykt på svanemærket papir

Kan fås hos:

Miljøbutikken
Læderstræde 1-3
1201 København K
Telefon: 33 95 40 00
e-post: butik@mem.dk

Eller ses på:

www.mst.dk/gronfond

Må citeres med kildeangivelse

Forord

I efteråret 1996 indledte jeg et samarbejde med sociologen Grete Korremann om at følge og evaluere den lokale miljøvejlederordning Grønne Guider. Dette samarbejde var ganske enkelt perfekt - men varede desværre kun til sommeren 2000, hvor Grete døde efter en lang, hård og brav kamp mod kræften.

Det var et uvurderligt tab. Selvfølgelig først og fremmest for hendes familie, men også for os andre, som har nydt godt af hendes klogskab og skarpe analytiske evner i kombination med hendes autentiske og reelle væremåde. For evalueringen var tabet også uerstatteligt. Fra Grete blev syg i foråret 1998, overtog jeg gradvist mere og mere af arbejdet med evalueringen. Men Grete var fortsat med helt frem til foråret 2000, hvilket også betyder, at hele designet og fokus-punkterne i denne anden evalueringsrapport i lige så høj grad er et produkt af hendes indsats som af min.

Jeg håbede til det sidste, at Grete ville blive rask – og da hun døde, valgte jeg med Den Grønne Fonds accept ikke at søge at finde en erstatning for hende. På det tidspunkt var evalueringen så langt, at det ville koste for mange af de relativt få tilbageværende timer på projektet, at sætte en ny evaluator ind i materialet. Jeg har imidlertid gjort mit bedste for på de givne betingelser at leve op til den standard, som Grete Korremann stod for.

Undervejs i arbejdet har Signe Månsson og Charlotte Skotte Hansen været ansat som studentermedhjælpere, der har bistået med databearbejdningen af Grøn Guide projekternes årsrapporter, samt med systematisering af data fra deres ansøgninger.

Evalueringen var ikke blevet til noget, var det ikke for de mange, der tålmodigt har leveret data til os undervejs. Jeg vil derfor gerne sige tak til de grønne guider, som gennem årene har besvaret mange spørgsmål. Desuden vil jeg gerne rette en særlig tak til de 8 Grøn Guide projekter, hvis guider, styregrupper og samarbejdspartnere, vi har besøgt og interviewet.

April 2001-04-05

Jeppe Læssøe

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	5
SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVERING	7
HVORDAN ER DET GÅET?	9
<i>Samlet status</i>	9
<i>Sammenfatning af svar på de enkelte succeskriterie-spørgsmål</i>	11
DE KOMMENDE ÅR	24
<i>Hvad vil der ske?</i>	24
<i>Justeringer – hvad kan der gøres i de kommende år?</i>	26
PERSPEKTIVER PÅ FREMTIDEN	32
<i>Udviklingstendenser - behov, vilkår og muligheder</i>	32
<i>Grøn Guide ordningen og fremtiden</i>	37
DEL I GRØN GUIDE ORDNINGEN OG EVALUERINGEN	45
KAPITEL 1 GRØN GUIDE ORDNINGEN	45
KAPITEL 2 EVALUERINGENS METODE	49
KAPITEL 3 SUCCESKRITERIER OG EVALUERINGSSPØRGSMÅL	57
3.1. <i>Grøn guide ordningens formål og evalueringens succeskriterier</i>	57
3.2. <i>Andre centrale evalueringsspørgsmål</i>	62
DEL II: GRØN GUIDE ORDNINGENS BETYDNING FOR DEN LOKALE MILJØINDSATS	67
KAPITEL 4 FORLØBET AF 8 GRØN GUIDE PROJEKTER	68
4.1. <i>Grøn guide i Nørager Kommune</i>	69
4.2. <i>Grøn Guide i Ikast</i>	72
4.3. <i>Grøn guide i Hørgården på Amager</i>	76
4.4. <i>Grøn guide for idræts- og friluftsföreninger i Vestsjællands amt</i>	80
4.5. <i>Grøn guide i Kolding</i>	84
4.6. <i>Grøn guide i Malling/Beder/Ajstrup</i>	87
4.7. <i>Grøn Guide på Bryggen i København</i>	91
4.8. <i>Grøn guide i Høje-Taastrup</i>	94
KAPITEL 5 GRØN GUIDE PROJEKTERNES LOKALE INTEGRATION OG UDVIKLING	99
5.1. <i>Den lokale integration</i>	99
5.2. <i>Grøn Guide projekternes udvikling</i>	102
KAPITEL 6 GRØN GUIDE PROJEKTERNES BETYDNING FOR DEN LOKALE FOLKELIGE MILJØINDSATS	115
6.1. <i>Udviklingen i det lokale aktivitetsniveau</i>	115
6.2. <i>Erfaringer med barrierer og muligheder</i>	123
KAPITEL 7 DE KOMMENDE ÅR	129

DEL III: GRØN GUIDE ORDNINGENS ANDRE EFFEKTER.....	135
KAPITEL 8 FOLKEOPLYSNINGEN	135
8.1. Folkeligheden	136
8.2. Handlingsorienteringen – information – oplysning	148
KAPITEL 9 MILJØPERSPEKTIVET	163
9.1. Miljøindsatsens indhold, bredde og bidrag til problemløsning.....	163
9.2. Effekten på adfærd og livsstil	167
KAPITEL 10 DEN SOCIALE DIMENSION	173
10.1. Sammenhænge med sociale forhold	173
10.2. Beskæftigelseseffekten	176
 DEL IV FORHOLD AF BETYDNING FOR GRØN GUIDE ORDNINGENS EFFEKTER.....	 179
KAPITEL 11 DE GRØNNE GUIDER OG KOMMUNERNE	179
11.1. Forskellige relationer.....	181
11.2. Forskellige roller.....	189
11.3. De grønne guider og det kommunale Lokal Agenda 21 arbejde	194
11.4. Guiderne og kommunerne nu og i fremtiden	197
KAPITEL 12 DE GRØNNE GUIDERS ROLLER OG RELATIONER TIL ANDRE	199
12.1. De grønne guiders roller.....	199
12.2. De grønne guiders arbejdsfelt og relation til beslægtede aktører.....	201
12.3. De grønne guider og det lokale erhvervsliv	207
KAPITEL 13 STØTTEN TIL GRØN GUIDE PROJEKTERNE	211
13.1. Den økonomiske støtte.....	211
13.2. Andre former for ressourcestøtte.....	218
KAPITEL 14 KOMPETENCER OG EFTERUDDANNELSE.....	223
14.1. De grønne guider og deres kvalifikationer.....	223
14.2. De svære, men vigtige kompetencer	225
14.3. Efteruddannelsen	230
BILAG.....	235

Indledning

Denne evalueringsrapport er den anden af to evalueringsrapporter om den lokale miljøvejlederordning Grønne Guider.

Den første rapport blev afleveret i marts 1998 og handlede om opstarten af Grøn Guide ordningen. Formålet var at beskrive, hvordan det var gået med etableringen af de lokale Grøn Guide projekter, samt at give et input til den organisatoriske videreudvikling af ordningen.

I denne anden rapport er hovedvægten lagt på at belyse, hvordan det er gået med Grøn Guide projekternes udadvendte arbejde. Formålet har været at undersøge, om ordningen har levet op til sine egne mål og retningslinier, samt at vurdere nytten heraf. Desuden har det været hensigten at belyse de grønne guiders roller og kompetencer i det udadvendte arbejde.

Oprindeligt var Grøn Guide ordningen berammet til at bevilge støtte til Grøn Guide projekter i 3 år. Undervejs har ordningen imidlertid fået tilført yderligere midler, hvilket har medført forlængelse af de fleste projekter med endnu 2 ½ - 3 år. Denne forlængelse betyder, at dette ikke som oprindeligt planlagt er en slutevaluering. Den rummer således både forslag til justering af ordningen i de kommende år, samt input til overvejelserne om ordningens koncept og muligheder i fremtiden.

Det må præciseres, at det er selve ordningen Grønne Guider som er blevet evalueret, ikke de enkelte Grøn Guide projekter. Med *Grøn Guide ordningen* menes, alle Grøn Guide projekterne samt den struktur og de principper, som Den Grønne Fond har bygget op i tilknytning hertil. Vær også opmærksom på, at *Grøn Guide projekter* ikke er det samme som *de grønne guider*. Det er godt nok til ansættelsen af grønne guider, at Den Grønne Fond giver støtte, men forudsætningen for at få støtte er, at der er en styregruppe af lokale parter bag den grønne guide. Et Grøn Guide projekt er således både den grønne guide og dennes styregruppe, selvom det er guiden, der i det daglige er den, der arbejder på projektet.

Lidt læsevejledning

Der er nogle enkelte ting, som kan være gode at vide inden læsning af rapporten:

Sammenfatningen er relativ omfattende ud fra en erkendelse af, at ikke alle har tid til at læse hele rapporten. Den skulle gerne give overblikket og de vigtigste konklusioner på en forståelig måde. Men husk alligevel, at det sker på bekostning af nuancerigdom og eksempler, så indblikket nødvendigvis må blive begrænset og fortættet, så det også bliver tungere læsning.

Sammenfatningen afsluttes med en *perspektivering*. Bemærk at denne ikke kun sammenfatter det, der er skrevet i kapitlerne, den bygger også videre og fører til forslag og anbefalinger, som ikke findes i kapitlerne.

1. del er *baggrundsdel*: Her kan man læse en introduktion til Grøn Guide ordningen, om evalueringsmetoden samt om de spørgsmål, som evalueringen har sigtet mod at besvare.

2. del indeholder *den primære effekt-analyse*. Den handler om Grøn Guide projekternes udvikling og belyser hvilken effekt deres indsats har haft på den lokale folkelig miljøindsats. Kapitel 4, som begynder denne del, er langt og sikkert ét, man kan være fristet til at springe over. Det handler om udviklingen i 8 udvalgte Grøn Guide projekter. Men det er et meget vigtigt kapitel! Dels fordi man her kan få et mere levende og sammenhængende billede af, hvad der sker i forskellige slags grøn guide projekter, end i de mange analyser hvor det hele splittes op i forskellige aspekter. Dels fordi der refereres til disse eksempler i samtlige de efterfølgende kapitler.

3. del handler om Grøn Guide ordningens *andre effekter*. De tre kapitler beskriver til dels de samme udadvendte aktiviteter som i 2. del, men anlægger 3 andre analytiske synsvinkler. Hvor 2. del handler om den *lokale* udviklingsproces, sætter 3. del særligt fokus på *folkeoplysningen, miljøperspektivet og den sociale dimension*.

4. del handler ikke direkte om effekter, men analyserer nogle forhold, som alle har betydning for ordningens effekter og som tillige er væsentlige for dens fremtidsmuligheder.

Sammenfatning og perspektivering

"Og målet? At få stadig flere til at føle: Jeg gør en forskel. Og den bliver større, når vi er flere om den! Vi sætter alle aftryk ved vores levevis og handlinger. Derfor fingeraftrykket på kloden – som logo for den grønne guide" (Daværende formand for Den Grønne Fond, Elsebeth Gerner Nielsen i "Støtte til Grønne Guider" 1997)

Grøn Guide ordningen blev lanceret i foråret 1996, hvor der blev udsendt en vejledning om, at der kunne søges et løntilskud på 70% til en grøn guide, dog max. 200.000 kr. om året i 3 år. Målet var at få ansat 100 guider over en periode på 3 år med start for det første hold i begyndelsen af 1997.

Med de grønne guider ønskede Den Grønne Fond at få iværksat en miljøvejlederindsats på lokalt niveau, som skulle være informerende, inspirerende, handlingsorienteret, aktiverende og koordinerende. Der blev lagt vægt på, at de grønne guider skulle ud og virke blandt folk og nå over de allerede motiveredes kreds. Arbejdet skulle være en tværgående og helhedsorienteret ressourcestøtte til borgernes miljøindsats – i hjemmet såvel som i form af aktiviteter og projekter i lokalområdet. Samtidig blev der lagt vægt på, at beskæftigelseseffekten af den givne støtte blev størst mulig.

De grønne guider er en helt ny aktør i lokalsamfundene. Ordningen er i den forstand et eksperiment. Og da fonden direkte lagde op til, at den gerne så forskellige typer Grøn Guide projekter med forskellige målgrupper og metoder – så blev der i virkeligheden tale om et eksperiment bestående af en række forskellige eksperimenter.

For at styrke det samlede eksperiment såvel som de enkelte projekter blev der fra starten etableret en fælles organisering. Den består af en 5 ugers obligatorisk efteruddannelse fordelt over 1 ½ - 2 år. Derudover er der også midler til at gennemføre ad hoc kurser og fællesmøder. Der blev desuden etableret et IT-konferencesystem til indbyrdes kommunikation og Grøn Guide projekterne fik bevilget penge til at anskaffe det fornødne computerudstyr. Til at forvalte konferencesystemet, forberede ad hoc kurser og møder, samt udarbejde et nyhedsbrev blev der fra starten ansat en netværkskoordinator med placering hos Grøn Information. Da der kom flere grønne guider blev endnu en netværkskoordinator ansat. Siden begyndelsen har der hvert år været arrangeret årsmøder for guiderne og repræsentanter for styregrupperne. Efterhånden som der er kommet flere guider til er der også etableret regionale grupper og tema-netværk blandt guiderne.

Udover dette blev der allerede fra starten iværksat en ekstern evaluering, som siden har fulgt udviklingen i ordningen og som flere gange undervejs er kommet med input til fonden i form af status, problematiseringer og forslag til ændringer. Denne evalueringsrapport er den afsluttende for det forløb.

Som det fremgår af kapitel 2 er der tale om en procesevaluering – d.v.s. en evaluering af hvordan Grøn Guide projekterne samlet set har udviklet sig, hvor langt de er nået, hvilke barrierer og potentialer de indeholder, og hvad de så giver af udfordringer og muligheder for en fremtidig udvikling. Hvor den første evalueringsrapport fra 1998 lagde hovedvægten på ordningens interne organisering, er denne slutevalueringsrapport fokuseret på Grøn Guide projekternes udadvendte arbejde. Da der er tale om mange og forskellige projekter er evalueringen blevet gennemført ved at udvælge og nærmere undersøge 8 forskellige projekter fra det første hold. Indsigterne herfra har dannet baggrund for yderligere dataindsamling fra først og fremmest de øvrige hold 1 projekter¹, men for en del spørgsmåls vedkommende også fra hold 2 og 3².

Resultaterne fra de 11 analytiske kapitler bliver i det følgende sammenfattet og afrundet med anbefalinger og opstilling af perspektiver for fremtiden. Det sker i 3 dele:

- Først gøres der **status for Grøn Guide projekternes udadvendte arbejde i de første 3 år**: Har de levet op til de mål som fonden satte sig? Udover at sammenfatte om projekterne har fungeret i overensstemmelse med ordningens intentioner (1. effektniveau), gives der også en vurdering af nytten heraf (2. effektniveau). Delen begynder med et samlet skudsmål for ordningen og sammenfatter efterfølgende begrundelsen herfor.
- 2. del handler om **de kommende år**: Den Grønne Fond har fået en bevilling til at fortsætte Grøn Guide ordningen i endnu en periode, hvilket betyder at de fleste projekter er blevet forlænget. Hvad kan man forvente, at der kommer ud af det? Og kan Den Grønne Fond gøre noget for at styrke det forløb?
- I den sidste del ses der **videre frem i tiden**: Baseret dels på indsigter fra det hidtidige forløb, men også på nogle af de igangværende udviklingstendenser på miljø- og samfundsområdet, behandles spørgsmålet om Grøn Guide ordningens fortsatte relevans og mulige veje frem. Der er tale om en perspektivering, hvor der opstilles problemstillinger, opridses muligheder og gives anbefalinger.

¹ Antallet af disse varierer gennem årene, men i de fleste opgørelser omhandler det 14 projekter.

² Disse to hold er på i alt 70 Grøn Guide projekter.

Hvordan er det gået?

Samlet status

Efter mere end 4 års følgeforskning og på baggrund af de præsenterede analyser i denne rapport er konklusionen, at Grøn Guide ordningen samlet set har levet fint op til de formål og hensigter, som blev sat for den ved dens start. Den har styrket den lokale, folkelige miljøindsats - ikke blot ved de grønne guiders egen oplysende indsats, men gennem samarbejde med mange forskellige lokale parter om arrangementer og miljøforbedrende projekter, samt gennem koordination og netværksorganisering. Aktiveringen af de lokale kræfter har ikke været en nem opgave. De grønne guider kan ikke forcere processen, men må integrere sig lokalt og følge de frivillige borgeres og lokale professionelles tempo, som er præget af tidsmangel og mange andre gøremål. Men over tid sker der en udvikling, som ikke var sket, hvis der ikke havde været en grøn guide.

De 3 år har også vist, at de grønne guider og kommunerne - efter gensidig usikkerhed over for hinanden i starten - har udviklet et positivt samspil, hvor guiderne støtter kommunerne i deres miljøinitiativer i forhold til borgerne, og borgerne i deres påvirkning af kommunens miljøindsats. Guidernes fri rolle mellem de øvrige lokale aktører giver gode muligheder for at bringe disse aktører sammen på tværs og fremmer dialogen mellem dem. Både i de aktive og de mere modstræbende kommuner er de grønne guider en helt central aktør i forsøgene på at styrke den folkelige involvering i kommunernes Lokal Agenda 21 indsats.

Grøn Guide ordningen er rummelig, hvorfor de enkelte Grøn Guide projekter prioriterer forskelligt. Gennemgående er de grønne guiders arbejde imidlertid kendetegnet af mange forskellige opgaver. Bredden gør, at de når ud og får fat i de lysegrønne på flere forskellige måder; gennem direkte kommunikation på markeder, torvearrangementer o.lign., gennem samarbejdsprojekter med lokale institutioner og foreninger, gennem 'ambassadører' som fx. de lokale butikker, samt gennem de lokale og regionale massemedier. Kombinationen af miljøinformation og handleorienterede projekter er vigtig, fordi det er metoder som komplementerer hinanden - og derfor tilsammen gør det sandsynligt, at grøn guide projekterne har formået at påvirke borgernes miljøadfærd. Denne adfærd er også påvirket ved, at de kompostordninger, genbrugsordninger, øko-torvedage, delebilsordninger m.v., som de grønne guider har været med til at få gennemført, gør det nemmere for folk at handle miljøvenligt.

De grønne guiders væsentligste bidrag:

På tværs af de forskellige Grøn Guide projekter vil jeg fremhæve 3 kvaliteter, som tilføjer noget nyt, der i særlig grad er med til at styrke den lokale, folkeoplysende indsats:

1. De grønne guider fungerer i høj grad som *en ekstra ressource* for lokalsamfundets borgere og øvrige aktører: Det styrker miljøindsatsen, og borgerne kan med samme investering af tid og kræfter hurtigere se flere eller større resultater. Guiderne hjælper dem med til at overvinde barrierer, som ellers kunne sætte processen i stå eller trække projektet i langdrag. Den ekstra arbejdskraft betyder ikke mindst, at *netværksudviklingen og koordineringen* styrkes. De lokale aktører har typisk knappe ressourcer og nok at gøre med deres egne projekter, hvorfor der er brug for nogle til at skabe kontakter på tværs og styrke samarbejdet.
2. De grønne guider *styrker dialogen mellem kommune og borgere* om lokal bæredygtig udvikling. Deres særlige kvalitet er, at de kommer ind – ikke bare som ekstra ressource, men også som en 3. part, der kan bevæge sig som 'fri spiller' mellem borgernes organiseringer og kommunens forvaltninger og institutioner. Det betyder, at de kan hjælpe kommunerne med borgerinddragelsen og borgerne med at få indflydelse på den kommunale miljøindsats.
3. Grønne guider er lokale miljøvejledere med en særegen og stor *rummelighed og fleksibilitet*. Denne kvalitet betyder, at guiderne kan lokalisere og sætte ind, hvor der er særlige behov og muligheder, ligesom de kan skifte rolle i takt med udviklingen i den lokale proces. Det betyder også, at guiderne - de steder hvor der samtidig findes andre typer vejledere - kan indrette indsatsen i forhold til disse.

På ét punkt har der vist sig et problem. Og det er i forhold til den ramme på 3 år, som der i første omgang var sat for ordningen. Kun i enkelte ekstraordinære tilfælde er det lykkedes Grøn Guide projekterne at forankre arbejdet, sådan at processen har kunne fortsætte uden fondens støtte. Det hænger for det første sammen med, at processen – som det også er set i andre lokale udviklingsprogrammer – tager længere tid. 3 år er simpelthen for lidt. For det andet tyder erfaringerne på, at det er begrænset, hvor mange ekstra ressourcer, der kan mobiliseres til at lønne eller erstatte en guide, hvis fondens støtte bortfalder efter 3 år. Med forlængelsen af Grøn Guide ordningen med endnu en periode er der luft til at finde måder til at sikre forankringen. Det gælder både for det enkelte projekt og for Grøn Guide ordningen som helhed. En kommende evaluering af relationerne mellem de beslægtede aktører - grønne guider, naturvejledere, LA 21 medarbejdere, energi- og miljøvejledere m.fl. – vil i løbet af året belyse dette nærmere. Denne sammenfatnings 3. del indeholder dog også nogle input til de videre overvejelser.

Alt i alt giver denne status ikke nogen grund til at anbefale akutte, større ændringer i Grøn Guide ordningen i de kommende år. Det er dog ikke det samme som, at der ikke er nogle problemer, som gør at der er behov for justeringer. De bliver omtalt senere. Det betyder heller ikke, at fremtiden ikke byder på centrale problemstillinger og udfordringer, som Den Grønne Fond bør tage stilling til med henblik på ordningens videre skæbne efter den 2. periode. Et vellykket forløb hidtil betyder ikke nødvendigvis, at det vil være rigtigt at fortsætte på samme måde mange år frem. Grøn Guide ordningen har været innovativ. Hvis den skal fortsætte med det, er der også brug for at afveje nye muligheder i forhold til sikring af de kvaliteter, som nu er blevet opbygget. Det handler sidste del om.

Sammenfatning af svar på de enkelte succeskriterie-spørgsmål

Baggrunden for ovenstående generelle status er en række analyser, som har belyst, hvorvidt Grøn Guide ordningen har levet op til de opstillede succeskriterie-spørgsmål. Disse spørgsmål er baseret på de formål og intentioner, som oprindeligt blev lagt til grund for ordningen. I det følgende sammenfattes evalueringens svar på dem ét for ét:

Grøn Guide projekterne og den lokale udvikling

1. *Har Grøn Guide projekterne taget udgangspunkt i de lokale samfund og har de formålet at blive en integreret del af dem?³*

Svar: Til begge dele af spørgsmålet er svaret ja:

- Med undtagelse af enkelte specielle projekter har Grøn Guide projekterne fungeret inden for en lokal ramme.
- Der sker en integration i så godt som alle projekter. I halvdelen af de undersøgte tilfælde betegnes den som god, mens den i den anden halvdel vurderes som endnu værende forholdsvis smal eller ustabil.

Uddybning:

På baggrund af en undersøgelse af 22 gennemførte hold 1 projekter, kan det konstateres, at langt størsteparten har haft et lokalt udgangspunkt og er blevet integreret i den lokale proces.

Hvad angår *det lokale udgangspunkt* viser en opgørelse, at hovedparten af hold 1 projekterne ved starten, såvel som ved slutningen havde afgrænset deres målgrupper til kommunen eller mindre geografiske enheder. Herudover var der nogle få projekter, som dækkede mere end 1 kommune (men med lokale

³ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør kapitel 5

aktiviteter), samt 4 mere specielle projekter – hvoraf de to allerede i udgangspunktet var accepteret af fonden som sådanne, mens de to øvrige har arbejdet lokalt, men også har formidlet viden bredere ud på grund af særlig viden på et bestemt område.

Hvad angår *integrationsprocessen* i det lokale samfund, kan det konstateres, at i 21 ud af 22 gennemførte hold 1 projekter er guiden blevet integreret lokalt. Der er tale om en proces, og selvom denne kun i ét tilfælde har været problematisk, så er det ikke det samme som, at processen er tilendebragt i alle de øvrige projekter. Efter de første 3 år er 10 af de 21 projekter godt integrerede, mens 11 vurderes som enten ikke at have tilendebragt integrationsprocessen eller kun at have opnået en forholdsvis smal eller ustabil integration. I 9 ud af disse 11 tilfælde har projektet enten været et såkaldt 0-punkt projekt (både guide og miljøindsats begynder fra 0-punktet i lokalområdet), eller et mellem-projekt (enten guide eller miljøindsatsen starter ved 0-punktet i lokalområdet).

Når et projekt starter ved 0-punktet er integrationsprocessen forståeligt nok mere krævende. Men det er ikke sådan, at de nødvendigvis er længere tilbage efter 3 år end dem, som starter et sted med en allerede igangværende proces. Således er der antalsmæssigt lige så mange 0-punkt projekter, som er blevet godt integrerede på hold 1, som mellem-projekter og igangværende projekter, mens der relativt set er færre af dem, der når så langt.

Opgørelsen viser også, at forskellene i udgangspunkter har konsekvenser for integrationen – om end de ikke er alarmerende. 0-punkt projekterne har således større risiko for at køre skævt end de igangværende projekter. Det kan være enten med en problematisk integration, ved skift af guide undervejs eller med projektophør i utide. Lidt over 1/3 af 0-punkt projekterne på hold 1 har fået den skæbne. Der skal dog her samtidig huskes på, at det kan være af særlig værdi, at igangsætte en proces et sted, hvor der intet skete i forvejen. Dette er lykkedes i de øvrige 0-punkt projekter.

2. Har Grøn Guide projekterne benyttet de eksisterende lokale netværk, fremmet udviklingen af dem – og herigennem fremmet samarbejdet på tværs af lokalområdets aktørgrupper?⁴

Svaret på alle 3 dele af spørgsmålet er klart ja:

- De udadvendte aktiviteter gennemføres i samarbejde med mange forskellige lokale samarbejdspartnere.
- Såvel i forhold til borgenes organiseringer, kommunen og dens institutioner samt det lokale erhvervsliv har de grønne guider været igangsættende og styrket deres deltagelse.

⁴ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør kapitel 6, samt kapitel 11 vedrørende kommunerne og kapitel 12.3 vedrørende samarbejde med det lokale erhvervsliv

- De grønne guider fungerer i høj grad som 'den fri spiller' der bevæger sig mellem mange lokale aktører, og herigennem skaber kontakter, samt opbygger og koordinerer netværk.

Uddybning:

En opgørelse af samtlige udadvendte aktiviteter i det anden arbejdsår for de 23 hold 1 projekter viser et gennemsnit på 10 samarbejdsrelationer med lokale parter. Selvom den samme partner kan gå igen i flere aktiviteter, viser opgørelsen også, at der er en stor bredde i gruppen af involverede samarbejdspartnere.

Relationen til kommunerne er af største betydning for udviklingen af den lokale, folkelige miljøindsats. Forholdet mellem grønne guider og kommune generelt har udviklet sig positivt; Fra en i starten skeptisk eller usikker holdning fra kommunernes side til hvem guiderne er, har udviklingen typisk bevæget sig over etablering af gode, personlige kontakter om konkrete opgaver, til mere kontinuerlig kontakt, gensidig sparring og udvikling af samarbejder, der implicerer stadig flere parter inden for den kommunale forvaltning. 40 ud af 53 Grøn Guide projekter angiver en positiv eller delvis positiv udvikling i relationen til kommunen. Forholdet er påvirket af kommunernes forskellige ressourcer og politiske kulturer. Ca. 2/3 af de grønne guider har et nært samarbejde med kommunen. Heraf flest alene med den kommunale forvaltning. Kun i ca. 1/4 af tilfældene er der et nært samarbejde med både politikere og forvaltning i kommunen. En anden fjerdedel har jævnlig kontakt med kommunen, men ikke med et egentligt samarbejde. Ingen eller sjældent kontakt med kommunen er undtagelsen fra reglen.

En stor kvalitet i de grønne guiders samarbejde med de lokale aktører er, at de udgør en 'fri spiller' mellem de andre. I relationen mellem kommune og borgere, kan de i nogle sammenhænge fungere som "kommunens forlængede arm" ud mod borgerne, forstået sådan at de kan hjælpe kommunen med dens miljøinitiativer, fordi de står i tættere kontakt med borgerne, og er fri af den kommunalt ansattes image som "kontrollerende myndighed". I andre sammenhænge betyder den fri rolle, at guiden kan være "borgerne og miljøets advokat", der formidler ønsker, ideer og kritik til kommuner hvis miljøindsats er mangelfuld. Endelig er der også eksempler på, at de grønne guider kan fungere som "den dialogskabende 3. part", der kan hjælpe med at overvinde barrierer ved at skabe konstruktiv debat og konfliktløsning mellem kommunen, borgerne eller andre lokale aktører. Disse forskellige roller er i særlig grad relevante i forhold til at styrke kommunernes udvikling og gennemførelse af Lokal Agenda 21 handlingsplaner. Grønne guider har vist sig at kunne have flere vigtige funktioner i den forbindelse; både som igangsættere af borgerinddragelsen, som ressourcestøtter for de grupper og aktiviteter som kommer i gang, som primus motor i konkrete miljøprojekter, som rådgivere for kommunerne og som formidlere.

De grønne guider samarbejder ikke kun med borgernes organiseringer samt kommunernes institutioner og forvaltninger. Mere end 3/4 af guiderne på de 3 første hold har samarbejdet med lokale butikker. Lidt over halvdelen har samarbejdet med lokale virksomheder. Generelt er erfaringen, at det ikke har været let. På den anden side ser det ud til, at de især i forhold til butikkerne har fundet en vej frem for samarbejdet. Nogle af Grøn Guide projekternes arbejde med udvikling af et "Grøn butik" koncept rummer således et potentiale for et større gennembrud på dette område.

De grønne guider har en vigtig rolle som 'netværkere', der bringer forskellige lokale aktører sammen omkring aktiviteter, eller som dem der opbygger og koordinerer mere permanente netværk – fx. i form af Grønne Råd eller Lokal Agenda 21 grupper: For de 3 første hold gælder det, at 69% af guiderne har bidraget til netværksudvikling mellem lokale borgere, 46% til netværksudvikling mellem lokalområder, 57% mellem borgere og politikere/embedsmænd, og 54% til netværksudvikling mellem andre lokale aktører.

3. Er det lykkedes for grøn guide projekterne at fungere som en ressourcestøtte der ved at aktivere, koordinere og rådgive har fremmet udviklingen af den lokale folkeoplysende miljøindsats?⁵

Svar: Aktiveringen af borgerne sker ikke af sig selv, blot fordi der tilbydes ressourcestøtte. Men gennem den lokale integration og hårdt benarbejde lykkes det gennemgående guiderne at involvere lokale aktører i projekter, at styrke netværk og nogle steder også at forankre indsatsen i mere permanente organiseringer og institutioner.

Uddybning:

Den koordinerende funktion er netop beskrevet og bekræftet ovenfor. Det følgende handler derfor om, hvorvidt det er lykkedes de grønne guider at aktivere borgerne gennem rådgivning og andre former for ressourcestøtte? Dette spørgsmål handler dermed ikke bare om hvorvidt guiderne har fungeret som tiltænkt, men også om det har nyttet noget. Og nytten handler i denne forbindelse om hvorvidt den lokale, folkeoplysende miljøindsats er blevet styrket.

Så godt som alle grønne guider angiver, at den lokale miljøindsats er blevet styrket som følge af deres arbejde. Der er dog forskellige typer begrundelser. Nogle mere diffuse, andre mere kontante. En opgørelse af de 3 holds eksempler på, hvordan de har bidraget til at styrke den lokale miljøindsats viser, at der tilsyneladende sker en udvikling i projekterne, således at flere kan henvise til kontante eksempler på organisatorisk og aktivitetsmæssig udvikling som resultat af deres indsats, jo længere tid de har været i gang.

⁵ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør kapitlerne 4, 5 og 6.

Dette er i god overensstemmelse med analysen af de 8 udvalgte projekters udvikling i kapitel 4, samt med det bredere overblik i kapitel 5. Heri beskrives den typiske udvikling for et Grøn Guide projekt. I en ultrakort version fortæller den, at :

- Projektet starter med diffuse mål og meget store ambitioner.
- 1. fase består af praktisk etablering og synliggørelse gennem formidling og arrangementer.
- Guiden er den udfarende, der prøver sig frem: Formidler, opbygger kontakter, forsøger at opbygge miljønetværk, og får også gang i nogle projektsamarbejder med sig selv i primus motor rollen.
- Der opstår på et tidspunkt en krise. Aktivering er et slid og det går trægt med at få borgerne aktivt med. Der er også strukturelle barrierer, fx. langsomme kommunale procedurer.
- Projektet rekonstrueres; det koncentrerer sig om det realistisk mulige. Guidens tættere relation til kommunen og eksisterende netværk giver muligheder for at koble sig på deres aktiviteter, og give dem et grønt islæt.
- Grøn Guide projektet har fundet en vej frem. Større projekter fylder mere, men guiden har stadig mange funktioner.

Der er selvfølgelig forskelle i, hvor langt projekterne er kommet efter 3 år. På hold 1 var 4 projekter kommet længere, mens det i 6 projekter fortsat virker usikkert, om de har fundet en farbar og lovende vej frem for det videre arbejde.

Usikkerheden hænger sammen med de forskellige vilkår for projekterne, men også med de strategier, som projekterne prioriterer og guiderne evner. Her kan der skelnes mellem 3 roller: Guiden kan være ”*entreprenør*”, der opbygger nye, permanente institutioner/organiseringer. Hun eller han kan også være ”*projektmanager*”, der fremmer lokale aktiviteter og konkrete miljøforbedrende projekter. Og endelig kan rollen som ”*informator*” være den, der satses på. Guiderne har ofte alle 3 roller – men vægtingen er forskellig. I et lokalt udviklingsperspektiv er de to første roller de mest nyttige.

Datamaterialet rummer mange eksempler, der viser, at grønne guider styrker det lokale miljøarbejde på flere forskellige måder:

1. Dels gennem projekter der sigter på at få miljøhensyn bragt ind i eksisterende praksisser hos forskellige lokale aktører (fx. grønne regnskaber i boligafdelinger og økologisk mad i daginstitutioner)
2. Dels gennem initiativer til - eller understøttelse af - nye tværgående, lokale miljøfremmende indsatser. Her kan der skelnes mellem:
 - samarbejder om konkrete miljøaktiviteter (fx. grønne markeder og etablering af naturlegepladser)
 - etablering af nye netværk og organisationer (fx. LA 21 borgergrupper, Grønne Råd af forskellige lokale aktører, ERFA-grupper, Lokale IT-netværk)

- etablering af nye lokale institutioner (fx. delebilsordninger og en økologisk produktionsskole)

Samlet kan man sige om de grønne guiders aktivering af borgerne og bidrag til at styrke den lokale folkelige miljøindsats, at der har været stillet urealistisk høje forventninger til de grønne guider. Tilbud om lokal ressourcestøtte antænder ikke luntten til en eksplosiv udvikling i den folkelige deltagelse. Derimod får de grønne guider gennem lokal integration og hårdt benarbejde efterhånden involveret lokale aktører i projekter, styrket netværk og nogle steder også forankret indsatsen i mere permanente organiseringer og institutioner. Der sker på denne måde gennemgående en styrkelse af den lokale, folkelige miljøindsats, som rækker ud over guidens egen tilførsel af ressourcer.

4. Har grøn guide projekterne sikret en fortsættelse af guidens indsats efter den treårige bevillings ophør – enten ved at skaffe lokal finansiering af guidens fortsatte arbejde, ved at udvikle projektet, så det kan fortsætte som indtægtsdækket virksomhed eller ved at gøre de lokale aktører i stand til selv at videreføre arbejdet?⁶

Svar: Generelt er svaret nej. Kun i enkelte tilfælde, hvor særlige forhold har gjort sig gældende, er det lykkedes.

Uddybning:

Kun 4 ud af hold 1's 23 projekter var kommet så langt efter 3 år – og to af disse er forlænget for at fortsætte konsolideringen af indsatsen, samt igangsætte nye initiativer. I disse 4 tilfælde har der været tale om helt specielle forhold og om guider med særlige kompetencer. Det betyder, at man ikke kan forvente, at det skal gå sådan andre steder, og at de kan danne norm for, hvad man kan nå på 3 år. I tidligere forsøg med ressourcestøtte til miljøudvikling i lokalområder har 3 år vist sig at være for lidt til at skabe og forankre en miljømæssig og kulturel forandringsproces⁷. Det gælder tydeligvis også i tilfældet Grønne Guider. Det hænger sammen med, at guiden trods alt kun er én person, og at hun eller han ikke kan forcere, men må følge de frivillige borgeres, de travle handlendes og kommunens omstændelige tempo.

Muligheden for at søge om en forlængelse på 2 ½ – 3 år har fået langt de fleste projekter til at gøre det. Spørgsmålet er derfor nu, om de vil være kommet så langt på det nye afslutningstidspunkt, så processen kan fortsætte ved hjælp af lokale ressourcer - med eller uden guiderne? Det handler om, hvilken udvikling der kan forventes i de kommende år, samt om økonomi. Begge dele tages op senere i denne sammenfatning.

⁶ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør kapitel 5

⁷ jfr. Læssøe, J. (1993): Folkeoplysningens mulighed i lokale, handleorienterede, grønne borgerprojekter”, Tværfagligt Center, DTU, s. 130f.

Grøn Guide projekternes folkeoplysning:

5. *Er de grønne guider kommet ud og fungere blandt folk?⁸*

Svar: Ja, det er de generelt set. Der er forskelle mellem projekterne, men direkte kommunikation rettet mod borgerne er udbredt.

Uddybning:

En opgørelse over målgrupperne for samtlige hold 1 projekternes aktiviteter i deres andet arbejdsår viser, at de altovervejende målgrupper er borgere/forbrugere og beboere. Kontakten til dem sker dels gennem medieformidlede aktiviteter, dels gennem 'ambassadører' – d.v.s. formidling til nogen som formidler det videre – og dels ved direkte kommunikation. De fleste projekter benytter igennem forløbet alle disse kanaler. Men vægtningen er forskellig. Hvad angår den direkte kommunikation, så er der mange guider, som laver torvedage og grønne markeder eller deltager på dyrskuer og lignende store offentlige arrangementer. Konventionelle metoder som foredrag og offentlige møder bliver også benyttet. Men der er også flere eksempler på mere oplevelsesprægede arrangementer, som besigtigelsesture, demonstrationsarrangementer i butikker og økologiske modeshows. Herudover er der aktiviteter med direkte kommunikation med en afgrænset målgruppe. Fx. samarbejdsarrangementer med spejderne, aktivitet for børn og forældre, spiseklubber m.v.

De fleste projekter har gennem sådanne arrangementer og samarbejder med lokale aktører direkte borgerkontakt. Men der er stor forskel på, hvor meget, det præger deres arbejde. Der er nogle enkelte guider, som har lagt hovedvægten på rollen som "folkelige", d.v.s. på at fungere helt tæt på folk ude i deres sociale netværk. Rollerne som "netværkere" og "miljøkonsulenter" er langt mere udbredte. De bringer guiderne mere i kontakt med henholdsvis den aktive borgerkreds og med dem, der har en eller anden motivation for at gøre noget for miljøet i forvejen. Igen er det dog sådan, at rollerne oftest kombineres af guiderne.

6. *Er grøn guide projekterne nået bredt ud, d.v.s. ud over de allerede grønne – til de mange 'lysegrønne', som har behov for rådgivning og vejledning?*

Svar: Ja, det gør de gennem:

- projektsamarbejder med mange forskellige lokale parter
- brug af lokale aktører som 'ambassadører', der formidler videre
- indlæg og omtale i lokale- og regionale massemedier
- projekter i afgrænsede boligområder og i landområderne synes i særlig grad at nå bredt ud.

⁸ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør kapitel 8 og 12.

Uddybning:

Beskrivelserne af de 8 udvalgte projekter viser, at grønne guider kan nå endog meget langt ud og rykke i folk, samt at de fleste af disse projekter på forskellige måder har nået ud over de aktive og grønnes rækker.

Et bredere overblik viser som nævnt, at de grønne guiders aktiviteter hovedsageligt er rettet mod folk, hvad enten det er som lokale borgere, som forbrugere eller beboere. De benytter for en stor dels vedkommende konventionelle aktivitetsformer og formidlingsmetoder såsom foredrag, udstillinger, møder m.v. Datamaterialet gør det ikke muligt at dokumentere om disse aktiviteter praktiseres i sammenhænge og på en sådan måde, så de når ud til de lysegrønne, eller om de kun når de aktivt interesserede. Differentieringen i direkte kommunikation, ambassadør-formidling og medieformidling viser imidlertid, at guiderne er aktive på alle tre områder. Heriblandt understøtter følgende indtrykket af, at de grønne guider er nået ud til de lysegrønne:

- Gennem projektsamarbejder med mange forskellige lokale parter – foreninger, skoler, arbejdsløshedsprojekter m.v. – kommer guiderne tæt på folk, som ikke er grønne.
- Brugen af samarbejde med lokale aktører, som kan virke som ambassadører for miljø sagen, når også ud til en bred og ikke kun grøn borgerkreds. Butikker, daginstitutioner, viceværter, socialarbejdere, voksenundervisere, sundhedsplejersker og virksomhedsledere benyttes som ambassadører . På hold 1 har 16 ud af 21 guider benyttet sig af ambassadør-metoden til at nå bredt ud til folk.
- Blandt de forskellige typer Grøn Guide projekter er det som tendens især dem i boligområder og landkommuner, som virkelig kommer i nærkontakt med folk, som ikke i forvejen er grønne. I landområderne er det bemærkelsesværdigt, at guiderne har gode erfaringer med offentlige debatmøder, på trods af – eller måske netop på grund af – at der ofte er spændinger mellem det konventionelle landbrug og miljøinteresserne.
- Mange grønne guider formidler grønne råd og får omtalt aktiviteter i lokalaviserne. En opgørelse af 3 måneders presseklip fra efteråret 2000 viser desuden, at de grønne guider har haft et ligeså stort mediegennemslag i de regionale dagblade, som i lokalaviserne, dog med lidt flere perifere omtaler. Herigennem når guiderne meget bredt ud. Deres rolle som primus motor i mange lokale projekter betyder, sammen med deres egne skriverier, at langt hovedparten af de 1103 presseomtaler i 2000, sandsynligvis ikke havde været der, hvis der ikke havde været nogle grønne guider. Da lokalt miljøarbejde i forvejen ikke har været særligt synligt i pressen, er de grønne guiders bidrag derfor ikke ubetydeligt. Hvad angår de landsdækkende medier kunne der dog gøres mere, for at synliggøre Grøn Guide projekternes indsats.

7. *Har grøn guide projekterne gennem formidling af ny miljøviden om konsekvenser og alternativer, samt gennem praktisk rådgivning og vejledning, aktivt medvirket til, at folk selv finder løsninger og handler?*⁹

Svar:

- Den første del af spørgsmålet er ikke direkte belyst af undersøgelsen, men det vurderes dog, at de grønne guiders miljøinformation netop har handlet om at give aktuelle oplysninger om miljøproblemer, som miljørådene kan modvirke.
- De grønne guiders indsats er udpræget handleorienteret. Dels som informationsformidling om, hvad borgerne selv kan gøre, dels som støtte til lokale aktiviteter med miljørelevans. Begge metoder har styrker og svagheder, der komplementerer hinanden. Muligheden herfor anses for en styrke ved ordningen.

Uddybning:

Evalueringen har ikke nogen opgørelse, som belyser den første del af det spørgsmål. Ud fra det samlede datamateriale, og specielt det som handler om miljøinformationen, er det dog mit klare indtryk, at en stor del af deres aktivitet netop har handlet om det. Spørgsmålets 2. del har derimod givet anledning til at analysere den måde princippet om handleorienteret folkeoplysning er blevet praktiseret på.

Der er ud fra materialet ingen tvivl om, at Grøn Guide projekterne har levet op til kravet om at være en praktisk handleorienteret støtte til folk. Det kan dels ses ud fra de 8 udvalgte projekter, som alle er udpræget handleorienterede. Af de øvrige 14 hold 1 projekter er der kun 2 som ikke giver eksempler på, at de har arbejdet handleorienteret. Hold 2 og 3 har ikke fået stillet samme spørgsmål, men ud fra deres eksempler i forbindelse med besvarelse af andre spørgsmål er det et tilsvarende helt entydigt indtryk, at deres udadvendte arbejde udpræget grad er handleorienteret.

Handleorientering er imidlertid et uklart begreb. Det kan både opfattes som noget der står i modsætning til møder og debat, og som en arbejdsform baseret på "learning-by-doing". I det sidstnævnte tilfælde drejer det sig om at skabe gode rammer for igangsætning af handling, i stedet for at forsøge at motivere og belære folk ved at begynde med informationsformidling, og så regne med at det fører til handling.

En stor del af de grønne guiders arbejde handler om den første form. Der er dog samtidig også store forskelle. Nogle guider er hovedsageligt "informatorer", mens andre ikke bruger tid på at formidle miljøinformationer. Som det fremgår af kapitel 2 har evalueringen ikke været inde og forsøge at undersøge, om de grønne guiders miljøinformation har fået borgerne og forbrugerne til at tænke og handle

⁹ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør del-kapitel 8.2.

anderledes. Derimod gives en vurdering, baseret på forskellige andre relevante undersøgelser. Der konkluderes på den baggrund følgende:

Handleorientering som information om miljørigtige handlemåder kan være en god måde at gøre miljøindsatsen konkret og relevant for folk på. Det er sandsynligt, at denne indsats kan føre til adfærdsændringer hos folk der allerede er aktivt engagerede i at forsøge at omlægge deres liv til at blive mere miljøvenligt. Hvor miljørådene er så overkommelige, at hverdagen kan fortsætte på samme måde, er der også gode chancer for at få en bredere kreds af borgerne til at ændre adfærd. Derudover er der nogle problemer ved den form for handleorientering. Miljøproblemerne opfattes generelt som et mindre presserende problem af befolkningen i dag og 2/3 del af danskerne mener ikke selv de har behov for yderligere miljøinformation. De vanskeligere miljøproblemer, som knytter sig til forbruget vil desuden næppe kunne ændres med miljøinformation, og der er en risiko for, at en strategi baseret på miljøinformation vil negligere disse problemer. Endelig kan det også hæmme folkeoplysningen, hvis folk identificerer de grønne guider som mere eller mindre hellige miljøagenter.

Handlingsorientering, forstået som støtte til lokale aktiviteter og projekter med miljørelevans, har også sine styrker og begrænsninger. Den kan drives frem af andre motiver end miljøargumenter og alligevel fremme en miljøvenlig udvikling. Også på nogle af de mere vanskelige områder. Samtidig er aktivering af borgerne en bedre metode til at fremme læreprocesser, der kan ændre adfærd og livsstil. Men også denne form for handleorientering har sine begrænsninger, fordi folk i dag har travlt med så meget andet, og fordi borger-initierede projekter risikerer kun at gå efter de lavest hængende frugter, og at være så resultatorienterede, at opgaverne ikke vækker til refleksion og debat om værdier og strukturelle barrierer.

Da de to former for handleorientering på den måde har forskellige styrker og begrænsninger er *alsidigheden* i Grøn Guide ordningen en fordel. Der arbejdes både udbredt med miljøinformation og med lokal aktivering. Der er dog grund til at overveje om handleorienteringen – trods forskellige muligheder – fortsat er en hensigtsmæssig ramme for den lokale folkeoplysning, eller om der i højere grad også bør åbnes for andre former, der fx. overskrider det lokale som ramme for løsninger eller som i højere grad skaber debat. Det spørgsmål behandles i den perspektiverende 3 del.

Grøn guide projekternes bidrag til miljøforbedringer:

Hensigten ikke bare med Grøn Guide ordningen, men med Den Grønne Fond som helhed, er at styrke den folkelige deltagelse i arbejdet på at fremme en miljømæssig bæredygtig udvikling. Selvom der ikke direkte er formuleret miljømål for Grøn Guide ordningen, så er det underforstået, at det er det, som det

i sidste ende handler om. Men samtidig handler det eksplicit om, at folk skal være *med* til det. I det store perspektiv er det en forudsætning for, at hele det store bæredygtighedsprojekt skal kunne lade sig gøre. Ser man imidlertid på det i perspektiv af et Grøn Guide projekt, så betyder kravet om folkelig deltagelse ganske givet, at det er langt mere omstændeligt at komme frem til miljøresultater, end hvis man satte en grøn guide til at lave løsningerne *for* folk i samarbejde med andre professionelle miljøansvarlige i boligselskaber, kommuner, virksomheder m.v. Der er enkelte eksempler på det, men kun som undtagelsen der bekræfter reglen. Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at succeskriteriet i Grøn Guide ordningen ikke handler om mest miljø for pengene, men om folkelig oplysning og folkets mulighed for at deltage og påvirke – samt på længere sigt styrke - miljøudviklingen.

8. Har grøn guide projekterne gennem folkeoplysning bidraget til at fremme adfærds- og livsstilsændringer til gavn for miljøet?¹⁰

Svar: Dette spørgsmål er allerede delvist besvaret under punkt 7.

- 2/3 af projekterne angiver at have medført miljøforbedringer. Der er dog kun få eksempler på kvantificeret opgørelse af miljøeffekten.
- Adfærdspåvirkning foregår ikke kun gennem miljørådgivning, men også gennem projekter, som gør det nemmere for folk at handle miljøvenligt.
- Livsstilsændringer kræver mere end små adfærdsændringer, og kun få Grøn Guide projekter har direkte forsøgt at tage denne udfordring op.

Uddybning:

Grøn Guide projekterne har selv kun opgjort få eksempler med en registreret miljøeffekt af deres indsats. Det skyldes til dels, at de ikke har forsøgt at effektvurdere deres indsats, men det handler også om at det er meget svært, fordi det ofte er svært at få sådanne tal fra affaldsselskaber, forsyningsselskaber m.v. Vandsparekampagner i bebyggelser er en af de få ting som flere noterer en registrerbar effekt af.

Der er imidlertid også en anden side af de grønne guiders påvirkning af adfærd og livsstil. Det drejer sig om den påvirkning som sker gennem de handleorienterede miljøprojekter, som guiderne er med til at få gennemført. Effekten af sådanne projekter er ofte, at de gør det lettere for folk at handle miljøvenligt. I en opgørelse angiver ca. 2/3 af de adspurgte guider på hold 1 og 2 at deres arbejde har ført til regulære miljøforbedringer, mens ca. ½ delen af hold 3 – som på indsamlingstidspunktet havde været i gang i ca. 1 til 1 ½ år – har angivet det samme. Langt hovedparten refererer til projekter, som ikke bare giver en miljøforbedring, men som giver den ved at gøre det nemmere for folk at handle miljøvenligt. De mest udbredte eksempler er: Affaldssorteringsordninger indført i boligområder, installation af vandbesparende foranstaltninger, og

¹⁰ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør kapitel 9

omlægning til økokost i kommunens daginstitutioner. Hertil kommer mange andre eksempler fx. etablering af kompostordninger, oprettelse af økologiske torve, og åbning af genbrugsstationer for direkte genbrug.

At fremme livsstilsændringer er mere krævende end at fremme adfærdsmæssige ændringer. Forholdsvis få guider har forsøgt sig med eksplicite initiativer til fremme af livsstilsændringer. Dem der har, har næsten alle forsøgt med et bestemt koncept for Grøn Livsstil kurser. Erfaringerne har ikke været særligt gode, dog med et par enkelte undtagelser. Denne type kurser er meget centreret om systematisk at arbejde med miljøforbedringer i husholdningen, hvilket kræver en stærk motivation. Muligheden for at tage afsættet i folks livsstilsproblemer - og ad den vej motivere til ændringer, som også har en miljøeffekt - er der ikke registeret eksempler på. Det indikerer, at de grønne guider gennemgående er uvant med at tænke miljø og folkeoplysning på denne måde.

9. Har Grøn Guide projekterne bidraget til realiseringen af handleorienterede miljøprojekter gennem at afdække hindringer og finde løsninger?¹¹

Svar: Ja, ud fra de udvalgte projekter vises det, at grønne guider har bidraget til at overvinde videnskabsmæssige, organisatoriske, økonomiske, formelle og holdningsmæssige barrierer for handleorienterede miljøprojekter.

Uddybning:

Spørgsmålet er blevet besvaret ud fra undersøgelsen af de 8 udvalgte projekter. Ud fra disse virker det oplagt, at Grøn Guide projekter som led i deres primus motor rolle eller rådgivning er med til at identificere barrierer og hjælpe med at finde løsninger. En opgørelse af eksemplerne fra de 8 projekter viser 4 forskellige typer bidrag. Det drejer sig om bidrag til:

1. at overvinde de *videnskabsmæssige* barrierer (fx. hvordan man laver en naturlegeplads eller et grønt regnskab)
2. at identificere og overvinde *organisatoriske* barrierer (fx. for et nyt genbrugssystem eller for en samkørselsordning)
3. at overvinde *økonomiske og formelle* barrierer (fx. for at idrætsklubber kan få del i den økonomiske gevinst ved miljøforbedringer i de kommunalt ejede klublokaler, eller at få kommunen til at acceptere at en genbrugsstation åbner for direkte genbrug)
4. at overvinde de *holdningsmæssige* barrierer (fx. at få ejendomsfunktionærer til at stille miljøkrav til deres leverandører).

10. Har de grønne guiders indsats været miljømæssig helhedsorienteret i den forstand at den har dækket et bredt spekter af miljøemner?¹²

¹¹ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør kapitel 9

Svar: Ja, det har den. En opgørelse over antal miljøemner pr. Grøn Guide projekt viser, at de i gennemsnit har arbejdet med mellem 6 og 7 miljøemner i løbet af et år. Da opgørelsen kun dækker hold 1 og 2's 2. arbejdsår, ville bredden endda ganske givet have været større, hvis den havde dækket alle 3 år.

Grøn guide projekterne og den sociale dimension:

11. Har Grøn Guide projekterne været helhedsorienterede i den forstand, at de har medtænkt de sociale sammenhænge i bestræbelserne på at understøtte borgernes miljøindsats?¹³

Svar: Ja, de fleste Grøn Guide projekter kobler sociale aspekter til miljøindsatsen. Der er dog forskel på, hvor tæt koblingen er.

Uddybning:

10 af de 14 hold 1 guider, som er blevet spurgt, har eksempler på aktiviteter som også har sociale aspekter. Sammenlignes det med de 8 udvalgte projekter, ligger de fleste eksempler inden for to typer af koblinger mellem miljøet og det sociale: Dels *miljøaktiviteter med sociale kvaliteter* (i den lette ende fx. en café i forbindelse med et torve-arrangement – i den tunge ende et affaldsprojekt, som også havde en social mission). Dels *miljøarbejde som samtidig har en socialpolitisk funktion* (fx. aktiviteter med bistanndsklienter eller knyttet til indvandrers-projekter). Tre af de udvalgte projekter arbejder med en 3. type, som mere omfattende handler om at *investere kræfter i den lokale, sociale udvikling - og i forbindelse med dette arbejde sikre en integration af miljøet heri.*

Koblingen mellem miljøarbejdet og de sociale sammenhænge håndteres altså mere eller mindre omfattende. Overvejende opfattes det sociale som vilkår og midler for miljøarbejdet, mens inddragelsen af det sociale som rummende dynamikkerne bag forbrugs- og miljøudviklingen, samt som en anden side af målene for en bæredygtig udvikling kun i begrænset omfang er kommet til udfoldelse i Grøn Guide ordningen.

12. Hvilken direkte beskæftigelseseffekt har grøn guide ordningen haft; d.v.s. hvor mange stillinger er der skabt i tilknytning til den grønne guides arbejde?¹⁴

Svar: Nedenstående tal dækker en opgørelse af effekten i løbet af 2 ½ til 4 år. Da svarprocenten er nede på 64, må de dog tages med et vist forbehold:

- 1,5 person ansættes i løbet af perioden i overvejende midlertidige stillinger i tilknytning til selve projektet.
- 1,2 personer ansættes i løbet af perioden i tilknytning til udadvendte projekter, heraf over halvdelen i faste stillinger

¹² ibid.

¹³ For en uddybning af nedenstående sammenfatning jævnfør kapitel 10

¹⁴ ibid.

- I gennemsnit har guiderne 2,5 praktikant i løbet af den nævnte periode.

Uddybning:

En særskilt spørgeskemaundersøgelse med svar fra 35 guider fra hold 1 og 2 viste, at antallet af ansættelser i løbet af Grøn Guide projektførløb på fra 2 ½ til 4 år, i gennemsnit ligger på ca. 1,5 person i tilknytningen til selve bemanningen af Grøn Guide projektet (excl. den grønne guide selv) samt 1,2 person i tilknytning til de udadvendte projekter. De førstnævnte er overvejende midlertidige ansættelser, især i forbindelse med jobtilbud/aktivering. Over halvdelen af de sidstnævnte er faste ansættelser. Hertil kommer, at de 35 guider i gennemsnit har haft 2,5 praktikant hver. Da kun 64% af guiderne på de to hold har besvaret spørgsmålene om beskæftigelse, må tallene tages med det forbehold, at der muligvis er en overvægt af svar fra projekter, som har ført til ansættelser.

Grøn Guide ordningen har i sig selv bidraget med max. 70% til finansieringen af lønudgiften til de næsten 100 grøn guide stillinger. Disse penge har hjulpet til at skaffe de resterende min. 30% ud af lokale midler – og med forlængelserne af de fleste projekter kan det konstateres, at de fleste af disse lokale økonomiske bidragydere har været villige til at yde bidrag til at fastholde disse stillinger i endnu en periode. Også heri ligger der en beskæftigelseseffekt.

De kommende år

Hvad vil der ske?

Hovedparten af det første hold Grøn Guide projekter påbegyndte deres anden 3 års periode i starten af 2000. Tilsvarende begynder de fleste hold 2 projekter deres anden periode på 2 ½ år i løbet af 2001. Og i 2002 begynder anden periode for de forlængede hold 3 projekter. Hvad betyder disse forlængelser? Hvad kan vi forvente, at der vil ske i løbet af disse ekstra år?

Først og fremmest er der god grund til at forvente, at Grøn Guide projekterne vil blive meget mere målrettede og effektive. Og det vil igen betyde, at effekten af de grønne guiders arbejde må forventes at blive større: Netværk og strukturer, der kan bære den videre proces, vil blive yderligere opbygget og styrket, og der vil blive gennemført flere og større miljøforbedrende projekter end i de 3 første år. Baggrunden for denne antagelse er selvfølgelig, at de grønne guider nu kan bygge videre på alt det, de har bygget op i løbet af de første 3 år: De praktiske rammer omkring guidernes placering, faciliteter og økonomi fungerer nu (hvis vi ser bort fra en mindre del af projekterne, som er meget fattige). Efter de første 3 år er guiderne nu integrerede i lokalsamfundene, med mange kontakter til folk, samarbejdsrelationer og netværk som fungerer. Folk har nu kendskab og tillid

til dem. De ved, at guiderne udgør en ressource, man kan have glæde af i planlægningen og gennemførelsen af forskellige aktiviteter. Det gælder også de ansatte i de kommunale forvaltninger, som på deres side har erfaret fordelene ved at samarbejde med de grønne guider, hvilket omvendt giver de grønne guider vigtige muligheder for at styrke deres indsats. Interessen for guiderne næres også af, at de nu har nogle resultater at henvise til. Alt det frigør ressourcer til at koncentrere sig om de konkrete udadvendte aktiviteter. Og her er det jo sidst, men ikke mindst sådan, at guiderne nu er erfarne; de skal ikke mere i samme grad prøve sig frem, de har fået mere kompetence i at disponere deres egne kræfter, de ved hvor de kan indhente manglende viden, søge penge etc.

Vi ved nu, at opgaven med at aktivere folk er en svær opgave. Den 2. periode vil heller ikke føre til rejsning af en ny folkelig miljøbevægelse. Barrieren er ikke kun mangel på viden og afmagt, men handler også om mangel på tid og en oplevelse af, at tingene går den rigtige vej, så det er ikke strengt nødvendigt at øge egen indsats. Men guidernes integration i de eksisterende lokale netværk vil betyde, at de i stigende grad vil bidrage, hvor folk er aktive, i stedet for at forsøge at aktivere folk omkring deres egne ideer. Det vil guiderne også være interesseret i, fordi det er slidsomt at være primus motor hele tiden og samtidig skulle tolerere græsroddernes langsomme tempo. Det er bedre at indgå som konsulent og katalysator, og det vil det lokale kendskab til dem i højere grad muliggøre. Noget af det, der vil være spændende ved denne udvikling, er, om det fører til en reduktion af miljørelevansen i aktiviteterne, fordi den indpasses i aktiviteterne i de lokale netværk, eller om koblingen til lokale og sociale motiver fører til større udviklingsprojekter, der både kan styrke en social og økologisk bæredygtighed. Står det til guiderne vil de fleste satse på at arbejde med færre og større projekter end i 1. periode.

Samarbejdet med kommunerne har som nævnt udviklet sig godt. Det er ofte baseret på personlige kontakter, og det er spørgsmålet, om det udvikler sig videre herfra til de mindre engagerede medarbejdere i forvaltningen og til politikerne, som mange steder ikke er opmærksomme på guidernes kvaliteter. Med opstramningen af kravene til kommunernes LA 21 planlægning og indsats burde der være gode chancer for, at samarbejdet yderligere styrkes i den kommende periode.

Udviklingen i Grøn Guide projekterne er i øvrigt svær at sætte på én formel, fordi de lokale betingelser er vidt forskellige og grøn guide ordningen er så rummelig, at projekterne er lagt an på forskellige strategier. Men uanset om guiderne vægter rollen som 'folkelig', 'netværker' eller 'miljøkonsulent' – eller mellem at være 'informator', 'projektmanager' eller 'entreprenør' – så bliver noget af det afgørende i den 2. fase – om de stivner i deres nuværende rolleprofil – eller om styregruppen og guiden besidder den ledelseskompetence og dynamik, der skal til for at drive projektet fremad. Indtrykket her er, at en vis mængde 'projektmanager' eller 'entreprenør' i projektet er vigtig for, at projektet ikke går i stå, efterhånden

som projektet er etableret, og rutinerne er opbygget. Ud fra de opgørelser, jeg har lavet af udviklingen på hold 1, vurderer jeg, at en mindre del af projekterne vil køre fast i den kommende periode, mens hovedparten vil finde et leje, hvor de fortsat udvikler sig, og det på en mere erfarent styret måde end i den første periode. Det kan fx. betyde, at de omdefinerer deres projekt til at koncentrere sig om et nyt boligområde, en anden målgruppe, til at satse mere på koordinering el.lign.

En anden måde projekterne kan udvikle sig på, er gennem øget samarbejde mellem projekterne. Der er nu små 100 Grøn Guide projekter og det regionale samarbejde fungerer. Det giver bedre muligheder for samarbejde end tidligere. Og det kan være en måde at bringe ny energi ind i projekterne.

Samtidig kan det også være en vej til at modvirke en alvorlig trussel mod udviklingen i 2. periode: I første periode har mange guider følt et stort forventningspres, og har arbejdet hårdt for at leve op til det. Samarbejdet med styregrupperne har desuden ikke alle steder fungeret lige godt. Der er derfor en risiko for, at guiderne efterhånden slides, brænder ud og søger andet job. Det vil selvfølgelig sætte de projekter, hvor det sker, alvorligt tilbage.

En anden risiko er den usikkerhed, der er omkring, hvad der skal ske efter 2. periode. Guiderne er rådvilde. En finansiering fra kommunen vil måske være mulig, men hvad vil det betyde for grøn guide rollen? Denne usikkerhed om fremtiden risikerer også at få grønne guider til at kigge efter andet arbejde.

Det er vigtigt, at Den Grønne Fond griber fat om, og finder modtræk til, disse risici nu. Det næste afsnit handler bl.a. om det.

Justeringer – hvad kan der gøres i de kommende år?

Som det er fremgået, har Grøn Guide ordningen levet op til de mål og hensigter, som var sat for den. Ordningen fungerer, og der er derfor heller ikke umiddelbar grund til at anbefale akutte ændringer. Uden at anfægte denne konklusion identificerer evalueringen dog nogle problemer og risici, som både Den Grønne Fond og Grøn Guide projekterne bør være opmærksomme på og forsøge at imødegå i de kommende år. Evalueringens forskellige analyser indeholder en række forslag hertil, som kort vil blive opsummeret i det følgende. Det er vigtigt at understrege, at det har været Grøn Guide projekternes udadvendte aktiviteter, som har været i fokus for evalueringens 2. del (fra 1998-2001), hvorfor de rent organisatoriske problemstillinger i denne del kun har været berørt perifert, dér hvor de har haft betydning for de grønne guides indsats og fremtid. Indtrykket herfra er – som det fremgår af kapitel 13 og 14 - generelt positivt. Fondens bevillingskriterier, sekretariatets funktion, de ansatte

netværkskoordinatorer samt efteruddannelsen bedømmes således overvejende positivt af de grønne guider. Der noteres trods dette nogle problemer – hvoraf nogle også blev beskrevet i evalueringsrapporten fra 1998, hvor fokus netop var på de organisatoriske forhold. Da det aktuelle datamaterialet ikke går i dybden med de organisatoriske forhold, er der imidlertid ikke grundlag for præcise anbefalinger til justeringer. Udover at synliggøre de problemstillinger, hvor der er justeringsbehov, har jeg derfor i stedet valgt at fremsætte nogle ideer og forslag til indsatser, som input til fondens og projekternes videre arbejde med dem.

Først kommer der en række ideer og forslag knyttet til problemstillinger, der er relevante her og nu. Dernæst følger ideer og forslag til problemstillinger, som først vil være relevante, hvis Grøn Guide ordningen forlænges, således at der skal igangsættes nye Grøn Guide projekter. Rækkefølgen inden for disse to kategorier er vilkårlig, og teksten ret summarisk i det såvel problemstillinger og forslag beskrives nærmere i de analytiske kapitler.

Ideer og forslag til organisatoriske justeringer – her og nu

Vedrørende alenearbejdet

Problem: Selvom denne evaluering ikke har fokuseret på de organisatoriske forhold, har de grønne guiders problemer med alenearbejdet trængt sig på. Mange beskriver det som det sværeste ved deres arbejde.

Forslag:

- Fondens sekretariat eller ordningens netværkskoordinatorer kunne lave en aktuel status over hvor mange grønne guider, der har problemer med det, hvilken type de har, og hvor alvorlige de er.
- Der kunne afholdes et særligt møde om problematikken, hvor løsningsmuligheder kunne drøftes mellem fonden, de grønne guider, repræsentanter fra projekternes styregrupper og repræsentanter fra beslægtede ordninger.
- En af de ting, man kunne diskutere og forsøge at organisere, er et tættere samarbejde mellem Grøn Guide projekterne i regionerne, således at guider går sammen om at arbejde på skift hos hinanden.
- Udvikling af samarbejdet/synergien med ansatte i de andre lokale miljøvejleder-ordninger.

Se herom: Kapitel 5, 12 og 14.

Vedrørende styregrupperne

Problem: I nogle Grøn Guide projekter er der fortsat store problemer i samarbejdet mellem guide og styregruppe.

Forslag:

- Lav en aktuel status over hvor mange Grøn Guide projekter, der har problemer med samarbejdet mellem guide og styregruppe, hvilken karakter disse problemer har, og hvor alvorlige de er.

- Er det forholdsvis få tilfælde kan støtte til konsulenthjælp til konfliktløsning være en mulighed.
- Er det et udbredt problem, at styregrupperne består af medlemmer, som ikke har erfaring med den slags arbejde, så kunne fonden/ordningen tilbyde dem regionale kurser på samme måde som guiderne har fået supervisionstræning.

Se herom: kapitel 14.

Vedrørende projekternes udvikling

Problem: Nogle forlængelsesansøgninger og årsrapporter indeholder et svælg mellem meget abstrakte visioner og helt konkrete lister over gøremål i den kommende periode. Det er vigtigt at sikre dynamik i projekterne. Derfor bør de kunne redegøre for deres erfaringer og på den baggrund for deres næste skridt; for strategi, prioriteringer, delmål, metode. Mere grundliggende handler det om at styrke Grøn Guide projekternes ledelseskompetence.

Forslag:

- Den Grønne Fond stiller krav herom, men kunne i deres vurderinger af forløbet af Grøn Guide projekterne i højere grad lægge vægt på, om det fremgår, at der sker en udvikling i dem.
- Efteruddannelse kunne i højere grad kvalificere guiderne til løbende at planlægge strategisk og innovativt.
- I de tilfælde hvor guiden eller styregruppemedlemmer forlader projektet kan man lægge vægt på at finde en erstatning, som har kompetence i projektledelse og strategisk-innovativ tænkning.

Se herom: Kapitel 8

Vedrørende for store ambitioner

Problem: Stor bredde i projekternes aktiviteter har nogle gode kvaliteter, men når det kobles med store forventninger til guiden fra forskellige parter fører det til et for stort arbejdspress med risiko for nedslidning af guiden.

Forslag:

- Styregrupperne bør være opmærksom på risikoen ved for mange og vidtfavnende forventninger til guiderne, og - sammen med dem – afklare hvordan de vil afgrænse og prioritere den grønne guides roller i forhold til, hvad der vil være vigtigt for at fremme processen i den kommende periode.
- Den Grønne Fond kan indskærpe over for styregrupperne og guiderne at ikke blot initiativrigdom og aktivitet, men også en afklaret, realistisk afgrænsning og prioritering er noget, der lægges vægt på ved vurderingen af årsrapporter og forlængelsesansøgninger.

Se herom: Kapitel 12

Vedrørende diffuse mål

Problem: De fleste Grøn Guide projekter er baseret på nogle diffuse og ambitiøse visioner og hensigtserklæringer. Det er uheldigt i forhold til mulighederne for at gøre sine erfaringer op.

Forslag:

- Der er behov for at få udviklet en operationel og overkommelig model for projektledelse, som kan hjælpe projekterne med at opstille nogle klare delmål, en strategi, nogle planer, samt nogle indikatorer, som sammen med råd om kvalitativ proces-evaluering kan danne grundlag for planlægning og selvevaluering. Et oplæg hertil kunne udvikles i et samspil mellem Den Grønne Fonds sekretariat, netværks-koordinatorerne og nogle af de Grøn Guide projekter, hvor man allerede arbejder med selvevaluering.
- Arbejdet med selvevaluering kan integreres i efteruddannelsen.

Se herom: Kapitel 9.

Vedrørende grønne guiders synlighed i landsdækkende medier

Problem: Mens mediedækningen i lokale og regionale medier er god, er den ikke god i de landsdækkende medier. Det skyldes selvfølgelig til dels, at disse ikke prioriterer lokalt stof. Men eksempler viser, at det kan lade sig gøre.

Forslag:

- Tilknytning af en freelance-journalist til landskoordineringen af Grøn Guide ordningen, med henblik på at opspore egnede historier fra de grønne guiders logbøger og på at hjælpe med at servere dem for landsmedierne.

Se herom: Kapitel 8.

Vedrørende IT-konferencesystemet GAIA

Problem: Ideen er god, men teknisk fungerer det ikke tilfredsstillende. Designet og indholdet er desuden uoverskueligt.

Forslag:

- Undersøg med professionel assistance mulighederne for at erstatte det nuværende system med et simplere og mere funktionsdygtigt system, og overvej i den forbindelse fordele og ulemper ved et system, der kan fungere direkte på World Wide Web.
- Som det ses i forbindelse med driften af tilsvarende systemer, er tilstedeværelsen af en aktiv ordstyrer- og oprydder-funktion i de enkelte konferencer af stor betydning. Det vil derfor være en god idé, hvis fonden og netværkskoordinatorerne afklarer, hvordan denne funktion kan styrkes.

Se herom: Kapitel 13.

Ideer og forslag til justeringer - ved fortsættelse af ordningen ud over den nuværende periode

Vedrørende de økonomisk usikre projekter

Problem: Det har været et stort problem for nogle Grøn Guide projekter, at de er blevet påbegyndt trods stor usikkerhed om den videre lokale medfinansiering efter det første år. Sådanne Grøn Guide projekter kommer i det dilemma, at guiden må bruge meget af sin tid på at sikre den fortsatte finansiering, hvilket

går fra den korte tid, der er til at bevise værdien af projektet over for de lokale bevillingsgivere. Desuden hæmmes planlægning af usikkerheden.

Forslag:

- En løsning er ikke ligetil, fordi en stor del af Grøn Guide projekterne ikke kan garantere den lokale medfinansiering flere år frem, hvorfor en strammere kurs fra fondens side, vil umuliggøre mange projekter som hen ad vejen får økonomien på plads og derfor bliver gennemført. I et mindre antal af de usikre projekter er det så svært at skaffe den fortsatte lokale finansiering undervejs, at situationen udvikler sig som omtalt i problembeskrivelsen. Det er imidlertid svært fra starten at identificere, hvilke af de usikre projekter, som udvikler sig til på denne måde at blive egentlig kritiske. Et forslag kan derfor være, at fonden allerede efter et halvt år afkræver de usikre projekter en status, og herefter vælger et mindre antal ud, hvor mulighederne for at sikre finansieringen i særlig grad synes usikker. Her kunne der så indledes en dialog/forhandling med henblik på at fremskynde en afklaring om, hvorvidt projektet kan fortsætte eller ej. Dermed kan man forhåbentlig forkorte de umulige arbejdsvilkår for guiden og formindske de ødelæggende effekter for projektforløbet.

Se herom: Kapitel 13.

Vedrørende fattige projekter

Problem: Nogle projekter er så fattige, at det i høj grad hæmmer deres aktiviteter. Der er ikke nogen speciel fornuft i at bruge penge til etablering af Grøn Guide projekter, som så må bruge en stor del af deres tid på at skaffe selv mindre beløb til deres udadvendte arbejde – ofte uden resultat og ofte med forsinkelser af tidsfølsomme processer.

Forslag:

- Den Grønne Fond kunne overveje etablere en særskilt aktivitetspulje til Grøn Guide projekterne, som disse så kunne søge om forholdsvis beskedne økonomisk bidrag til de udadvendte aktiviteter, hvor de ikke på anden måde har mulighed for at skaffe penge, uden at der går for meget tid eller bruges for mange kræfter. Det skal ikke være til større projekter, men brugsmidler til initiativer og mindre opgaver i det udadvendte arbejde – fx. med et max. beløb på 3000 kr. Der bør i givet fald sikres en hurtig bevillingsprocedure. Med så små beløb kunne beslutningskompetencen måske overlades til fondens sekretariat. Hvis det ikke er muligt at få en øget bevilling til en sådan aktivitetspulje, kunne man overveje at reducere antallet af Grøn Guide projekter til fordel for den.

Se herom: Kapitel 13.

Vedrørende krav til nye ansøgninger

Problem: Ansøgere har for vane at tilbyde et helt katalog over alt det, som de gerne vil bruge en grøn guide til. Det er mest ideer – og den grønne guide kommer til at bruge meget tid på at forsøge sig frem med, hvad der kan lade sig

gøre. Der er en tendens til at forcere, fordi den grønne guide gerne vil vise sit værd. Men i virkeligheden vil det ofte være bedre at give sig tid til at 'stikke fingeren i jorden' før planerne lægges. Dette gælder især ved opstart af projekter fra 0-punktet, men kan også gælde for igangværende projekter, som vil starte aktiviteter op på et nyt område eller et nyt sted.

Forslag:

- Fondens vejledning til ansøgere til Grøn Guide ordningen kunne tilføjes et afsnit som påpeger, at der lægges vægt på, at nye projekter og nye indsatsområder i eksisterende projekter afsætter tid i deres arbejdsprogrammer til en åbne afsøgning af muligheder i dialog med de lokale aktører, samt på at projektbeskrivelserne ikke vurderes mere positivt, jo mere der loves, men derimod bedømmes ud fra, hvor realistiske de virker.

Se herom: Kapitel 5

Vedrørende 0-punkt projekter

Problem: Risikoen, for at Grøn Guide projekter ikke kommer til at fungere godt, er størst i lokalområder, hvor der ikke i forvejen er gang i miljøarbejdet, og/eller hvor guiden er ny. Dette bør dog ikke afholde Den Grønne Fond fra at støtte sådanne projekter. Dels fordi flere af disse projekter har udviklet sig godt, dels fordi dette på sin vis er særlig godt, fordi der så er kommet gang i en udvikling et sted, hvor der ikke foregik noget i forvejen.

Forslag:

- I disse tilfælde bør Den Grønne Fond være særlig omhyggelige med at sikre sig, at der ikke bare er etableret en lokal styregruppe bag ansøgningen, men også at denne betragter grøn guide projektet som deres projekt, og at de har en troværdig plan for, hvordan integrationen af den grønne guide skal sikres.
- Der bør også lægges vægt på, at få sådanne ansøgergrupper til at ansætte guider med gode kommunikative og organisatoriske/netværksudviklende kompetencer.

Se herom: Kapitel 5

Vedrørende efteruddannelsen

Problem: Der er en potentiel modsætning mellem kravet om en obligatorisk, fælles efteruddannelse af de grønne guider på den ene side – og Grøn Guide ordningens rummelighed med forskellige projekter og guider på den anden side. Det er vanskeligt at lave en fælles efteruddannelse for guider med så forskellige behov og forudsætninger. I dag er der da også mulighed for at differentiere – nemlig v.h.a. frivillig deltagelse i ad hoc kurser og – efter 2 år – gennem individuel støtte til deltagelse i eksterne kurser. Selvom guiderne er rimeligt tilfredse med den nuværende efteruddannelse er der også en kritik som vidner om, at forskelligheden fortsat betyder, at de fælles forløb ikke passer til alles behov.

Forslag:

- Man kunne forsøge at gå et skridt videre med opdelingen af efteruddannelsen i 2 dele:
 - En del for faglig udvikling og metodetræning, hvor guiderne med støtte fra netværkskoordinatorene kan gå sammen om ad hoc kurser (som der allerede er muligheder for) eller kan vælge eksterne kurser (som guiderne efter 2 år har fået mulighed for).
 - En fælles del med to formål: Dels at styrke guidernes kendskab til og erfaringsudveksling med hinanden. Dels at sikre uddannelse i at være grøn guide. Dvs. projektledelse, samarbejde med styregruppe, supervision, m.v.

Se herom: Kapitel 14.

Hermed er det ikke slut med bud på de videre udviklingsmuligheder. Der kommer flere i forbindelse med den næste perspektiverende del.

Perspektiver på fremtiden

Hvilken fremtid har Grøn Guide ordningen? Hvad skal der ske efter dens 2. periode? Hvad er ønskeligt og hvilke muligheder er der – set ud fra evalueringens analyser? I denne del samles og udvikles nogle af de ansatser til svar, som findes hertil i rapporten.

Vurderingen af ordningens muligheder i fremtiden afhænger ikke kun af, hvad den har præsteret indtil videre. Den må i en eller anden grad også forholde sig til, hvad fremtiden vil byde på af behov og vilkår for en lokal miljøvejleder ordning. Det tages op først, hvorefter der ses på muligheder, risici og nogle anbefalinger i den forbindelse.

Udviklingstendenser - behov, vilkår og muligheder

Alt har sin tid. I en årrække har der været politisk konsensus om, at miljøet var blevet forringet lokalt og truet globalt. Det har sat gang i miljøpolitikken – og i industrien. Nogle karakteriserer ligefrem vores tid som ”den økologiske moderniserings tid”: Miljøproblemerne afvises ikke mere, men tages som en udfordring som faktisk kan være ’lokomotivet’ der driver vores samfund fremad. Men er den folkelige miljøindsats så nødvendig mere, når nu industri og regeringer tager fat?

På en EuroEnvironment konference i Ålborg i oktober 2000 deltog både de store, internationale industrikoncerner, top-bureaukrater og NGO'er. Og de var faktisk ret enige. Det store dilemma i dag er samspillet mellem forbrug og industri:

”Et stadig stigende forbrug, fx. i transportsektoren, blev fremhævet igen og igen, og det synes efter EuroEnvironment konferencen klart, at uden markedskræfternes medspil er der grænser for, hvor meget industrien kan og vil skifte retning.

Som borgere og forbrugere skaber vi gennem vore daglige valg af produkter den efterspørgsel og det pres, der driver værket – og dermed også rammerne for både den vilje og de muligheder, som industrien har for at omstille sig.”¹⁵

Formanden for miljøkommisionen i International Chamber of Commerce i London og et medlem af Greenpeace Internationals ledelse havde samme budskab:

”Vi må i de rige lande få et mere afbalanceret syn på, hvad det gode liv er. At ændre vores forbrug og vores livsstil er den afgørende udfordring, lød det fra de to – på lidt forskellig vis, men med samme pointe”¹⁶

Det store problem på lidt længere sigt er, at mens vi ad teknologisk vej er blevet bedre til at økonomisere med ressourcerne og forurene mindre, så øget vi forbruget. Vi isolerer, men bygger større huse, vi kører i mere miljørigtige biler, men stadig flere kilometer, vi genbruger, men smider også mere ud. Det er historien om **gyngerne og karrusellen**. Dertil kommer, at det er lidt tidligt at sige, at vi er ved at have løst miljøproblemerne. Sammenhængen mellem landbrugsproduktion, miljø og sundhed fylder ikke for ingenting stadig meget i avisernes spalter. Drivhuseffekten var endnu teori, da de grønne guider startede, nu er der beviseligt ved at forårsage store miljøforandringer på grund af den globale opvarmning. Transportens mange miljøproblemer er heller ikke løst. Der er stadig masser af kemi i fødevarer, rengøringsmidler osv., som er skadelige for sundhed og miljø. Også i det perspektiv er det oplagt for tidligt at afslutte den folkelige inddragelse i miljøproblematikken.

Samtidig er der imidlertid forhold, der gør situationen væsentligt anderledes end tidligere. **Den konsensus, der som omtalt har præget miljøindsatsen i en del år, er under nedbrydning.** En af måderne, forbruget forsøges reguleret på, er gennem miljøafgifter. Selvom der generelt har været opbakning bag det, har der på det seneste været fremført en kritik af, at det blot er en anden form for skat, som gør, at folk pludselig ikke mere har så meget at købe for. Det kan sætte miljøvenligheden på en alvorlig prøve. Hvor økologien tidligere var i offensiven i en kritik af den officielle politik, er den i disse konsensus-tider blevet en del af denne politik, hvilket nu gør den selv åben for angreb fra en kritisk opposition. Som eksempel har Bjørn Lomborg gjort sig til talsmand for en anti-miljøbevægelse, og selvom dens betydning indtil videre er begrænset, så vidner det også om, at de dage, da næsten alle i den offentlige debat tilsluttede sig

¹⁵ Jfr. Jensen, Søren: ”Industri og forbrug skal være bæredygtigt”, artikel om konferencen i MiljøDanmark nr. 10, december 2000

¹⁶ ibid.

miljøindsatsen, er ved at være ovre. Hvis det næste bliver, at problemerne om livsstilsudvikling og forbrugsvækst kommer op, så er det ret sikkert også slut med harmonien mellem miljøhensyn og forbrugerinteresser. Det vil antænde en konflikt mellem vores allesammens ønske om et bedre miljø og vores allesammens behov for selvværd og selvrealisering gennem forbrug.¹⁷

Ud fra et folkeoplysningsperspektiv vil en nedbrydning af konsensus ikke nødvendigvis være dårligt. 90'ernes konsensus- og handleorientering har på sin vis lagt låg på den demokratiske-folkelige debat om mål og midler. Lomborg har ikke bevist, at der ikke er miljøproblemer. Han har derimod argumenteret med, at han har en anden tænkemåde, nogle andre værdier og derfor også nogle andre politiske synspunkter på prioriteringer i den offentlige indsats. Det provokerer til at forholde sig til egne værdier og mål, og til at argumentere for dem. Denne værdiorienterede form for folkelig miljødebat har vi ikke rigtig haft i Danmark siden begyndelsen af 70'erne.¹⁸ Måske vil den smuldrende konsensus vække den til live. Ikke på samme måde som dengang. Risikoen for en stærk reaktion mod miljøindsatsen er tilstede i dag. Men i stedet for at negligere den, kunne folkeoplysningen spille sin rolle som demokratisk proces-værktøj og kvalificere den.

Den voksende teknologiske og forvaltningsmæssige indsats for miljøet taler også for en sådan rolle; den folkelige inddragelse i miljøindsatsen handler også om at sikre, at folk er med til at bestemme, hvilken form for bæredygtig udvikling, de vil foretrække. Mange af tidens risiko-problematikker er præget af en **forståelseskluft mellem eksperter og lægfolk**. En voksende erkendelse af at risiko-problemer også har etiske og politiske aspekter, som gør eksperterne til part snarere end til objektive dommere, betyder at hverken borgerne eller politikerne har den samme ukritiske tillid til videnskaben mere. "Participation" – folkets inddragelse – bliver derfor i stigende grad inddraget i politiske overvejelser. Herhjemme har det fx. givet sig udtryk i et ønske om benytte folkehøringer i større politiske sager. I EU har erkendelsen ført til, at det kommende 6. rammeprogram for forskning får "Videnskab, Samfund og Borgerne" som et hovedtema. Man vil have gang i dialogen mellem eksperter og folk. I det perspektiv synes initiativer til borgerinddragelse som Grøn Guide ordningen ikke at være på vej ud, men snarere at kunne blive et pionér-eksempel for en videre udvikling.

Grønne Guiden har fokuseret på det lokale, nære, hverdagslige. Det er der, folk er. Spørgsmålet er, om det passer godt eller dårligt til fremtiden? Et af de centrale træk ved samfundsudviklingen er **den samtidige globalisering og individualisering**. I det perspektiv er svaret både-og. På den ene side er der en

¹⁷ Læssøe, Jeppe 1998: Forbrugsvækst og miljøpolitisk strategi, paper til Nordisk Konsumentforskningskonference i Lillehammer.

¹⁸ Jfr. Læssøe, Jeppe & Andrew Jamison 1990; The making of the new Environmentalism in Denmark, i Jamison, Eyerman, Cramer: The Making of the Environmental Consciousness" Edinburgh University Press.

optagethed af hverdagslivets gøremål, hjemmet, forbruget m.v. På den anden side overskrider vores samfunds strukturer i høj grad den lokale ramme. Produktion, varedistribution, underholdning m.v. bliver – ikke mindst p.g.a. IT – i stigende grad globaliseret. Jævnfør kapitel 7, så bliver det lokale fokus på den måde en snæver ramme, som vanskeliggør arbejdet med de ikke-lokalt organiserede sider. Det er også relevant at se Grøn Guide ordningens fremtid i forhold til denne dobbeltbevægelse: På den ene side vil det lokale og hverdagslivet fortsat være en vigtig arena. Med regeringens opstramning af kravene til kommunerne om at lave Lokal Agenda 21 handlingsplaner burde der komme mere gang i aktiviteterne her. I kapitel 11 beskrives de grønne guiders forskellige funktioner i forhold til LA 21 arbejdet. Det peger på, at de vil kunne få nok at lave med at sætte i gang, følge op og holde i live. På den anden side ser man også en tendens til at det lokale, praktiske miljøarbejde, vækker ny interesse for de større sammenhænge. En del grønne guider har bidraget til landskampagner som fx. ”Mobil uden bil”, og Øko-netværket har samlet miljøgræsrodder om at forholde sig aktivt til regeringens kommende nationale strategi for bæredygtig udvikling. Vi har tidligere set skift i miljøbevægelsens fokus; fra det lokale og person-nære til det globale og politiske og tilbage igen. Folkeoplysningen på området kan følge og støtte sådanne konjunktur-skift. Men den kunne også gøre det til sin udfordring at styrke koblingen mellem mikro og makro niveauet.

En sådan kobling ville indebære to ting:

- At det lokale miljøarbejde i højere grad modtager input fra udviklingen på den nationale og internationale politiske scene,
- og omvendt at det også sender signaler ind på disse scener ud fra erfaringerne med de praktiske konsekvenser af den førte politik.

Det kunne samtidig være en måde at forholde sig offensivt til en anden udfordring i fremtiden: Den bliver i kapitel 7 beskrevet som **”de lavest hængende frugters problematik”**: Kort fortalt handler den om, at det lokale miljøarbejde selvfølgelig er startet, der hvor det er lettest. Hurtige succeser her giver gejst. Men skal processen fortsætte, kommer vi efterhånden til opgaver, hvor barriererne er større; ”De højt hængende frugter”. Grønne guider kan ganske givet fortsætte i flere år endnu med at finde lette muligheder for miljøoptimeringer i husholdninger og lokalområder. Men det handler ikke kun om, hvad der er teknisk let, men også om hvad folk vil. I det perspektiv kan det være vigtigt at sende signaler op i det politiske system om, hvad det er for barrierer, der generelt og på konkrete områder forhindrer folk i at ville ændre adfærd. Lokale miljøvejledere er de første til at høre herom. Omvendt kan det give perspektiv og relevans i den lokale miljøindsats, hvis den kobles tættere til aktuelle, mediedækkede miljødebatter på de større scener. Lokale miljøproblemer er ikke altid dem, der optager folk mest. Derimod kan aktuelle sager som fx. kogalskab, gensplejsning, kemikalier m.v. i landbrugsproduktionen gøre det. Rimeligheden i miljøafgifter, eller uenigheden om der skal flere eller færre regler

til for at sikre miljø og sundhed, er andre eksempler på temaer, som ikke er lokale, men som alligevel berører folks hverdag.

De udviklingstendenser, som er blevet beskrevet indtil videre, taler alle for, at det fortsat er vigtigt at støtte borgernes aktive deltagelse i indsatsen for en bæredygtig udvikling. En anden side af sagen er, om det overhovedet er muligt at styrke eller endstige fastholde det hidtidige borgerengagement?

Både i kapitel 7 og 8 refereres undersøgelser, som viser, at **engagementet er dalende**. Danskerne er stadig bekymrede for miljøet, men ikke så meget som tidligere. Der er ikke nogen krisestemning; noget der virkelig rykker folk op af stolene. Kun få er direkte negative over for miljø sagen, men man er godt tilfreds med den politiske indsats, og slapper derfor af, eller engagerer sig i andre ting. I dag er folk ikke passive over for miljøproblemer, fordi det virker håbløst, men snarere fordi de er fulde af håb over for, at problemerne nu er ved at blive løst. Langt de fleste borgere oplever desuden ikke, at de mangler viden om, hvad de kan gøre for miljøet. De læser derfor mindre om det, og handler mindre. Samtidig med at det som beskrevet er vigtigt, at få forbrugerne til at spille en aktiv rolle over for industrien, og være aktive som borgere i at forme en bæredygtig udvikling m.v. – så står folkeoplysningen på miljøområdet altså over for et voksende motivationsproblem.

Den simple reaktion på det, er at sige: ”Vi har ikke gjort nok. Vi må fortsætte med at gøre det samme, men meget mere”. Altså ikke 100 grønne guider, men 1000 eller mere. Det kan der være noget rigtigt i ud fra denne evalueringens konklusioner om, at det lokale folkelige aktivitetsniveau på miljøområdet styrkes, hvor der er grønne guider. Det vil kunne hjælpe, men det vil også have sin begrænsning, fordi det er en utrolig svær opgave, at få folk til at opprioritere deres tid. En anden side af motivationsproblemet handler nemlig slet ikke om interessen for miljøet, men om at tendensen går i retning af, at vi har mere og mere travlt med alle vores gøremål. Hverdagslivet er pakket tæt med aktiviteter. Informationer om miljøvenlig adfærd trænger kun ind, hvor de ikke belaster denne hårdtpændte hverdag. Især fritiden som er domæne for rekreation, lyst og selvrealisering er svær at fravriste minutter til være mere aktiv som politisk forbruger og borger.

Det er derfor vigtigt ikke blot at afsætte flere ressourcer, men også at forsøge at forholde sig offensivt til dette motivationsproblem. Én mulighed, som kunne afprøves, består i at tage udgangspunkt i det som aktuelt motiverer mange mennesker, nemlig deres problemer med tid og livskvalitet i den hårdtpumpede, travle hverdag. Når den såkaldte ’skraldemandsmodel’ i sin tid blev en populær orlovsordning, når bøger om tidsproblemet bliver bestsellere, når stress ikke kun præger dot.com-folket, men også SID’erne, fordi de tager ekstra-arbejde for at kunne følge med i forbrugsræset, - så er det tegn på, at livsstil og livskvalitet er et særdeles potentielt emne. At tage udgangspunkt i folk og deres hverdagsliv, i

stedet for i miljøet, kan måske sætte gang i en kulturel bevægelse for et bedre hverdagsliv, som netop vil gavne miljøet, på den måde som citaterne fra Euro-Environment konferencen efterlyste. Tilsvarende arbejder nogle grønne guider med initiativer der i virkeligheden drives af ønsker om lokal og social udvikling, men som kan rumme det grønne inde i den udvikling. Som andre strategier er dette givet ikke et columbusæg - men det er et bud på et svar på både motivations- og forbrugsvækst problemet. Det kunne også være en måde at forsøge at komme videre med arbejdet for en bæredygtig udvikling. Problemet – og en stor udfordring for de kommende år – er at få miljøudviklingen koblet med bæredygtighedens sociale og økonomiske dimensioner.

Konklusionen på denne fremtidsperspektivering er, at det på den ene side fortsat er uhyre vigtigt at støtte og styrke den folkelige inddragelse i bæredygtig udvikling. På den anden side bør man ikke bare hvile på laurbærrene, fordi Grøn Guide ordningen foreløbig har fungeret godt, men være opmærksomme på, og forholde sig offensivt til de udviklingstendenser, som er blevet omtalt. Det gælder nedbrydningen af konsensus som ramme, relationen mellem det lokale og de større sammenhænge samt motivationsproblemet. Som beskrevet rummer disse tendenser nye muligheder. Det er væsentligt, at Den Grønne Fond forholder sig til dem i de kommende års overvejelser om den videre udvikling.

Grøn Guide ordningen og fremtiden

Set i forhold til de mål og retningslinier, som Den Grønne Fond havde sat for Grøn Guide ordningen, er den et rimeligt vellykket eksperiment. Som beskrevet er der gode grunde til at forvente, at dens 2. periode endda bliver mere effektiv. Og som netop beskrevet er der også videre frem brug for at styrke den folkelige deltagelse i bæredygtig udvikling. Disse forhold taler for, at eksperimentet bør erstattes af en mere langsigtet ordning, enten ved en forlængelse af Grøn Guide ordningen i 5-10 år, eller ved konstruktion af en ny permanent ordning for det lokale miljøarbejde, hvori Grøn Guide ordningens kvaliteter indarbejdes i samspil med kvaliteter fra de andre beslægtede ordninger. En særskilt evaluering vil senere i år belyse en række aspekter af relevans for de nævnte udviklingsperspektiver. Denne evaluering indeholder imidlertid også nogle input til den overvejelse, som vil blive resuméeret og afrundet i det følgende.

Styrken i den brede profil

Kapitel 12 handler om de grønne guiders forskellige roller og deres relationer til naturvejlederne, energivejlederne, LA 21 medarbejderne i kommunerne og beboerrådgiverne. En af pointerne her er, at Grøn Guide projekterne har en langt bredere profil end de andre (jfr. tabel 9). Ikke engang hvis man slår alle de andre

sammen, vil det helt dække de grønne guiders mulige roller. Denne bredde har nogle fordele:

- Rummeligheden giver for det første en fleksibilitet. Grøn Guide projekterne kan lettere sætte ind, hvor behovet er og mulighederne viser sig, og dermed gøre større nytte, end hvis de ikke var så bredt, lokalt forankrede og havde en klart afgrænset, smal profil.
- For det andet gør rummeligheden det lettere at forskyde vægten i den ressourcestøttende indsats mellem de forskellige roller i takt med udviklingen i den lokale proces.
- For det tredje giver de grønne guiders rolle som den 'fri spiller', som 'netværkeren', der samarbejder med alle typer aktører i lokalsamfundet, som netværkskoordinator, og som 3. part i relationen mellem kommune og borgerorganiseringer, mulighed for at virke som **proceskatalysator** – en funktion som ingen af de andre beslægtede aktører kan varetage.
- For det fjerde giver rummeligheden i Grøn Guide ordningen ikke mindst den fordel, at Grøn Guide projekterne kan designes efter de særlige forhold der gør sig gældende det særlige sted.

Det kan således være vigtigt at sikre, at der fortsat er en sådan rummelighed i fremtiden. Hvis nogle af de udviklingstendenser, som blev beskrevet i sidste afsnit tages med i betragtning, så kan der tillige være grund til at gøre aktivitetsrammen endnu bredere:

- Overskride den praktiske handleorientering som ramme, og styrke den debatskabende rolle – jfr. tendensen til nedbrydning af konsensusorienteringen.
- Overskride det lokale som ramme; inddrage strukturer og løsninger, som rækker ud over det lokale, men som har betydning for borgernes lokale handlemuligheder, samt fremme en dialog mellem den lokale indsats og den nationale.
- Overskride det grønne som 'varemærket' – og gøre bæredygtigheden med koblingen af dens miljømæssige og sociale dimensioner til det centrale.

Fusion med de beslægtede ordninger

Set ud fra de beskrevne kvaliteter ved Grøn Guide ordningen burde en fusionering i givet fald ske ind i en ordning med Grøn Guide ordningens rummelighed eller i en endnu bredere bæredygtighedsramme. Hvis de samlede ressourcer fra de forskellige ordninger – eller flere – lægges ind i en sådan bred ordning – kunne det være en interessant mulighed. Derimod vil det – set ud fra Grøn Guide ordningen – være et tilbageskridt og en trussel mod en sådan fusioneret ordnings stabilitet, hvis den gennemføres som en økonomisk rationalisering, hvor færre ressourcer skal klare det samme eller mere. Risikoen ved en bred ordning med for få ressourcer er dels at ressourcestøtten bliver for spredt og springende til at sikre den nødvendige kontinuitet på de forskellige

områder, dels at arbejdsbelastningen bliver for hård, for de ansatte i ordningen, så de brænder ud.

En bedre koordinering

En anden mulighed er at sikre en bedre koordinering i stedet for en fusionering. Det vil sige at trække de enkelte aktørers profiler klarere op i forhold til hinanden og anvise muligheder for at fremme deres samvirken. For Grøn Guide ordningen ville det indebære, at den i givet fald skulle fortsættes. Der kunne være to fordele ved en sådan model:

- For det første ville Grøn Guide ordningens større rummelighed betyde, at de grønne guider vil kunne pejle efter, om der er andre af de beslægtede aktører, der virker i deres område, og så udfylde de funktioner som ikke dækkes af dem.
- For det andet at der kan samarbejdes og opstå synergi, hvor de forskellige ordninger overlapper.

Som beskrevet i kapitel 12 kunne en samordning samtidig godt indebære en arbejdsdeling, hvor Grøn Guide ordningen generelt nedtoner visse funktioner, fordi de er kerneområder i de andre aktørers smallere profiler. Det kunne dreje sig om:

- Natur-arrangementer og –vejledning – som er naturvejledernes område.
- Den medie-formidlede miljøinformation – hvor der fx. er flere nationale aktører på banen.
- De større tekniske miljøkonsulent-opgaver – hvor et samarbejde mellem de lokale guider og regionalt ansatte konsulenter på Energi- og Miljøkontorer kunne være en mulig model.

Sådanne afgrænsnings- og samordningsmanøvrer vil selvfølgelig afhænge af, hvad Den Grønne Fond i givet fald ønsker at lægge vægt på ved en fortsættelse af Grøn Guide ordningen. Skal profilen være den samme? Skal den være bredere? Eller skal der sættes mere eller mindre på den ene eller den anden rolle? Ønsker man fx. at ordningen hurtigere skal føre til flere og større miljøforbedringer, så er det rollen som lokal miljøkonsulent, som skal fremmes. Er det borgernes inddragelse, der skal styrkes, så er det den folkelige rolle med projekter i boligområder/små kvarterer, som skal vægtes. Er det den organisatoriske udvikling og koblingen mellem den kommunale indsats og den civile indsats, så er det netværker-rollen, som skal tillægges vægt. Evalueringens analyser indeholder en del input til sådanne overvejelser.

Relationen til kommunerne

Hvad enten der vælges at fortsætte med en helt ny ordning, eller med en fortsættelse af Grøn Guide ordningen, så er et helt centralt spørgsmål relationen til kommunerne. Kommunerne er ansvarlig - politisk og forvaltningsmæssigt –

for den lokale miljøudvikling, og de er også den absolut stærkest repræsenterede part blandt de lokale medfinansierer af Grøn Guide projekter. I et fremtidsperspektiv er det derfor nærliggende at vurdere, om Grøn Guide ordningen eller en ny ordning ikke simpelthen burde lægges ind under kommunerne.

I Kapitel 11 analyseres Grøn Guide projekternes relation til kommunerne nøjere, i kapitel 12 belyses forskellene mellem grønne guider og kommunernes LA 21 medarbejdere, og i kapitel 13 behandles delfinansieringsproblematikken. Samles trådene herfra kan man sige:

- At udviklingen af samarbejdet mellem Grøn Guide projekterne og kommunerne har været god, og at det er godt at have en så væsentlig part i lokalsamfundet som kommunen knyttet til Grøn Guide projektet på en eller anden måde
- At kvaliteten i relationen imidlertid i høj grad ligger i, at de grønne guider har en 'fri' rolle, som gør, at hun eller han både kan fungere som 'kommunens forlængede arm' ud til borgerne, som 'borgenes og miljøets advokat' over for kommunen, og som 'den dialogskabende 3. part' mellem borgere og kommune, eller andre lokale aktører. De to sidstnævnte roller stækkes, hvis guiderne bliver kommunalt ansat og en integreret del af det kommunale beslutningshierarki og sektoropdelte forvaltningssystem. En guide vil ikke kunne støtte borgerne og andre parter i sager, hvor det er kommunen, der bremser en bæredygtig miljøudvikling. De vil – som LA 21 medarbejderne – blive identificeret med kommunen som kontrollerende myndighed, hvilket vil hæmme deres borger-kontakt. De vil ikke kunne fungere som den uvildige proceskatalysator, der som 3. part kan fremme dialogen mellem de lokale parter, når kommunen selv er part i de sager og problemer, som tages op. Det er en helt central kvalitet hos de grønne guider, som både bliver fremhævet af dem selv og af deres samarbejdspartnere, at de er 'den fri spiller' som kan bevæge sig mellem politikere, forvaltninger, borgergrupper m.v. og tale med alle.
- At der findes kommuner, som ikke er interesserede i en grøn guide eller lignende. Det kan være på grund af direkte modvillighed over for ideen og/eller på grund af prioritering af knappe ressourcer, fx. i landkommuner. Sådanne steder har Grøn Guide projekter gjort god gavn ved at styrke den folkelige aktivitet og være borgernes støtte over for kommuner, der ikke gør noget ved LA 21 arbejdet. Tilsvarende er Grøn Guide projekterne i landområderne blevet fremhævet som værdifulde, fordi det her er muligt at starte miljøaktiviteter op på steder, hvor der ingen aktivitet har været i forvejen og at sætte gang i en levende miljødebat – ikke mindst med en tiltrængt dialog mellem landmænd og forbrugere.

På den baggrund vil jeg anbefale, at man ved en fortsættelse af Grøn Guide ordningen eller konstruktion af en ny ordning, arbejder for en samfinansiering mellem stat og kommuner, som kan sikre guidernes autonomi og bredde i mulige

roller. Det vil samtidig være en måde at sikre, at der både er lokale og mere overordnede interesser bag Grøn Guide projekterne, således at de lokale miljøperspektiver ikke kommer til at skubbe de nationale og globale miljøperspektiver helt i baggrunden.

Som det er fremgået af en tidligere anbefaling, vil det desuden være god idé at indføre en dispensationsordning, hvor ansøgere, som beviseligt forgæves har forsøgt at opnå kommunal eller anden lokal delfinansiering, og som har et i øvrigt troværdigt og perspektivrigt projekt, kan opnå helt op til fuld statslig finansiering.

Sikringen af stabilitet og innovation

Treårige forsøgsordninger er som beskrevet for kort en periode, når det handler om at iværksætte og fuldføre en lokal og kulturel udviklingsproces. Det medfører en usikkerhed i projekterne, når de kan se frem til, at pengekassen snart lukkes i, samtidig med at de har svært ved at finde veje til at finde andre penge, eller måder hvorpå de lokale kræfter kan fortsætte indsatsen for egen kraft. En udvej på dette kunne være en permanentgørelse af den nuværende ordning.

På den anden side, så er formålet at understøtte en udvikling i den lokale og folkelige indsats til fremme af en bæredygtig udvikling. De grønne guider skal være igangsættere og fornyere. Man er derfor nødt til at forholde sig til, hvordan man undgår, at en stabilisering af ordningen og de lokale projekter ikke kommer til at underminere det innovative mål. Der er en risiko for, at man konstruerer ordningen ud fra situationen i dag, hvilket så om nogle år ikke mere fremmer innovation, men måske ligefrem bliver en forhindring for det. Den samme risiko ligger i projekterne som gennem et længerevarende forløb på godt og ondt vil opbygge bestemte måder at anskue opgaven på, bestemte rutiner, bestemte roller og relationer til andre mv. Der kan med andre ord ske en **institutionalisering** som på lidt længere sigt blokerer for den innovative kraft, som var meningen med det hele. Hvordan kan den risiko modvirkes?

En første og ret ligetil måde, er ved ikke at permanentgøre – men sætte en tidsgrænse, hvor ordningen så igen skal tages op til revision. For at sikre stabilitet i organiseringen af indsatsen samt ordentlig tid til at opnå kontinuitet og udvikle processer i de lokale aktørers langsomme tidsrytme, bør tidsgrænsen imidlertid sættes med større interval end 3 år. 5 - 10 år vil som tidligere nævnt være bedre.

En proces kan imidlertid sagtens gå i stå på kortere tid. En måde at modvirke det på, er i forbindelse med projektbevillinger at lægge vægt på, at styregruppen og guiden besidder kompetencer til strategisk ledelse og organisationsudvikling, samt evner flere af rollerne som 'katalysator', 'projektmager' og/eller

'entreprenør'. Efteruddannelse kan til dels styrke disse kompetencer, men ikke bygge dem op fra grunden.

Man kan imidlertid godt være dynamisk, men køre frem i en bestemt skure, uden evne til at se de samme ting i et nyt lys og finde helt andre måder at angribe sagerne på. Der kan også meget let ske en gradvis tilpasning til omgivelserne, således at indsatsen for en bæredygtig udvikling fx. bliver begrænset til det, folk nu synes er sjovt, billigt og let. Tager guiden omvendt udgangspunkt i det, som er mest relevant ud fra et miljøsynspunkt, så risikerer udviklingskravet at blive så stort, at der heller ikke sker noget. Dette dilemma mellem på den ene side at have i den alt for store åbenhed og på den anden side i den alt for skrappe styring ud fra miljørelevans, er noget af det sværeste ved at bedrive folkeoplysning om bæredygtig udvikling.¹⁹ Det gælder om kunne skabe ”**den tilpasse forskel**” – noget der modsiger det, der er, men som ikke er mere forskelligt, end at det kan konkurrere med det.²⁰ Det er vigtigt, at de grønne guider har deres nationale netværk, hvorigennem de kan inspirere hinanden til nytænkning, og med måder til at ramme denne 'tilpasse forskel'. Deres styrke er, at de kender tingene på egen krop. De ved helt konkret gennem deres daglige kontakt, hvordan tingene er. I forhold til det innovative, kan det på den anden side også betyde, at de ikke kan komme på distance – ikke kan se skoven for bare træer. Som alle andre risikerer de, at opbygge en fælles identitet og nogle tænke- og handlemåder, som de fastholder hinanden i. Projekternes styregrupper har et ansvar for at inspirere guiderne og for at tænke nyt på grundlag af de indhøstede erfaringer. Med tilføjelse eller udskiftning af styregruppemedlemmer undervejs er der også en mulighed for at hente ny inspiration ind denne vej. På den anden side er der også en risiko for, at deres lokale forankring begrænser ud- og fremsynet. Desuden er der ingen garanti for at styregruppemedlemmer ikke fungerer modsat – dvs. som dem der holder projektet fast i bestemte perspektiver og opgaver.

For at undgå risikoen for stivnen i projekterne, men også for at undgå at Grøn Guide ordningen som helhed stivner, kunne man derfor overveje at oprette et **nationalt støtte-netværk**, hvis opgave det skulle være at give nye input udefra og være 'kritisk ven' og sparringspartner for guiderne og Den Grønne Fond. Det kunne bestå af folk 'med fingeren på pulsen' både på miljøområdet og i samfundet i øvrigt. Blot til illustration kunne det fx. være personer fra: Miljøministeriet, Naturrådet, Teknologirådet, Grøn Information, Forbrugerinformation, DN, Øko-net, NOAH, oplysningsforbundene, universiteternes miljørelaterede institutter, fra det sociale og kulturelle område etc. Det

¹⁹ Jfr. Læssøe, Jeppe 1995: Borgerinddragelse: Mellem åbenhed og styring, i Lübcke, Poul (red): Miljøet, markedet og velfærdsstaten, Fremad

²⁰ Jfr. Mathiesen, Thomas 1973: Det ufærdige, H. Reitzel & 1982: Makt og motmakt, Pax, Oslo.

kunne fx. også være en trendanalytiker, en miljøjournalist og erfarne tidligere guider, som nu sidder i andre positioner og ser på ordningen udefra.

Del I Grøn Guide ordningen og evalueringen

Denne del beskriver, hvad Grøn Guide ordningen er for en størrelse, hvordan den er blevet evalueret, samt hvilke succeskriterier og spørgsmål der har været styrende for evalueringen.

Kapitel 1 Grøn Guide ordningen

Dette kapitel indeholder en beskrivelse af Grøn Guide ordningen. Der er tale om faktuelle baggrundsoplysninger om finansieringsprincipper og ordningens opbygning. Ordningens formål og idégrundlag behandles til gengæld ikke her, da det er hovedtemaet i kapitel 3. Oplysninger om de grønne guides faglige og erfaringsmæssige baggrund findes i kapitel 14.

100 Grøn Guide projekter

Ideen om at etablere et netværk af grønne guider opstod i Den Grønne Fond i sommeren 1995. Det blev besluttet at etablere en 3-årig forsøgsordning, der skulle bevilge ca. 35 guider pr. år. Målet var at komme op på 100 grønne guider. Hold 1 blev bevilget i en runde til start i 1997, hold 2 blev bevilget i 2 runder til start i løbet af 1998 og hold 3 tilsvarende i 2 runder til start i løbet af 1999. Da der var bevilget lidt færre projekter end forventet, og nogle enkelte projekter var ophørt undervejs, blev et hold 4 med 7 Grøn Guide projekter bevilget til start i foråret 2000.

Undervejs har nye finanslovsbevillinger muliggjort genbevillinger til hovedparten af Grøn Guide projekterne. For hold 1's vedkommende påbegyndte 22 projekter på den baggrund deres 2. bevillingsperiode i begyndelsen af 2000, mens genbevillinger til hold 2 betyder, at de begynder deres 2. periode i 2001. Den 2. periode er for hold 1 projekternes vedkommende på 3 år, mens den for de senere projekter er på 2 ½ år. En status fra Den Grønne Fond viser, hvor mange projekter de enkelte hold omfattede i marts 2001, og hvornår de slutter deres 2. periode (forudsat forlængelse bevilges for hold 3 og 4):

Tabel 1: Antal Grøn Guide projekter fordelt på hold – marts 2001²¹

Hold nr.	Antal guider	Start ca.	Sluttidspunkt
1	21	1997	Dec. 2002 – maj 2003
2	34	1998	Marts – nov. 2003
3	36	1999	Apr. 2004 – jan. 2005
4	7	2000	Aug. 2005 – nov. 2005

Hermed var ordningen i marts 2001 oppe på 98 guider, hvor de første slutter deres 2. periode til december 2002.

Bevillingsprincipper

Den Grønne Fond yder støtte til 70% af lønnen til en grøn guide (dog max. 200.000 kr. årligt i 1. periode og 210.000 kr. årligt i 2. periode), samt 50.000 kr. i tilskud til computer, til PR i opstartsfasen samt til revision. Den samlede fondsbevilling til et projekt for de første 3 år er således på ca. 650.000 kr.

Resten af lønudgiften samt udgifter til drift og aktiviteter bliver som hovedregel dækket af de lokale parter, som står bag ansøgningen. Ifølge et overslag fra Den Grønne Fond, er der stor forskel på, hvor stor den samlede lokale eller anden medfinansiering er på. Den varierer således ifølge overslaget mellem 100.000 og 520.000 kr.²²

Medfinansieringen kommer i særklasse mest fra kommunerne, men også boligselskaber, kvarterløftsprojekter, amter, Danmarks Naturfredningsforening og statens landdistriktpulje går igen som bidragsydere – dog for de 3 sidstnævnte med ret små beløb.

Den lokale forankring

Det er en betingelse fra Den Grønne Fond, at der til hvert Grøn Guide projekt nedsættes en styregruppe med repræsentation fra de deltagende parter bag ansøgningen, samt evt. fra andre lokale parter. Styregruppen er en formel enhed, som skal ansætte guiden og sikre gennemførelsen af projektet. Grøn Guide projektet er ikke den grønne guide alene, men guiden sammen med styregruppen. Styregruppen fastlægger sammen med guiden de overordnede retningslinier for guidens arbejde og skal i øvrigt fungere som guidens støtte undervejs i forløbet. Derudover er der flere guider, der har bredere

²¹ Det Grønne Sekretariat/Miljøstyrelsen: Fakta ark om grønne guider (marts 2001).

²² Det Grønne Sekretariat/Miljøstyrelsen: Overblik over omfang og økonomi i Grøn Guide Ordningen med henblik på overvejelser om øget lokal medfinansiering. 24. november 2000.

baggrundsgrupper eller nogle personer, som danner en tættere følgegruppe til projektet.

Lokal placering

De grønne guiders placering afhænger meget af, hvilken type projekt, der er tale om. Grønne guider i almennyttige bebyggelser har typisk et kontor i selve bebyggelsen. Andre guider er placeret i lokale miljøcentre eller Energi- og Miljøkontorer, sammen med energivejledere, naturvejledere eller frivillige aktive. Biblioteker, rådgivningsbutikker, daghøjskoler er også steder, hvor flere guider har til huse.

Geografisk placering

Følgende opgørelse fra Den Grønne Fond viser den geografiske fordeling af Grøn Guide projekterne:

Tabel 2: Grøn Guide projekternes geografiske placering – marts 2001²³

	% af landets befolkning	Antal guider
Bornholms Amt	0,8%	1
Frederiksberg Kommune	1,7%	1
Frederiksborg Amt	6,8%	9
Fyns Amt	8,9%	10
Københavns Amt	11,5%	10
Københavns Kommune	9,2%	11
Nordjyllands Amt	9,3%	12
Ribe Amt	4,2%	4
Ringkøbing Amt	5,1%	5
Roskilde Amt	4,3%	4
Storstrøms Amt	4,9%	5
Sønderjyllands Amt	4,8%	3
Vejle Amt	6,5%	5
Vestsjællands Amt	5,5%	4
Viborg Amt	4,4%	2
Århus Amt	11,9%	13
I alt	100%	98

²³ Det Grønne Sekretariat/Miljøstyrelsen: Fakta ark om grønne guider (marts 2001).

Støttestrukturen

Grøn Guide ordningen er mere end Grøn Guide projekterne. Den Grønne Fond har etableret en struktur til at understøtte netværkskoordinering, sikre efteruddannelse og til at kunne følge og kvalificere ordningen undervejs:

GAIA – Det elektroniske netværk: Samtlige guider er via deres computer tilkoblet et elektronisk netværk. Hensigten er i første række at understøtte koordinering, samt udveksling af oplysninger, ideer og erfaringer mellem guiderne. Systemet muliggør at den enkelte guide kan henvende sig til alle øvrige guider på een gang.

Regionale grøn guide netværk: De grønne guider er organiseret i regionale netværk. I flere af disse er der undervejs blevet bevilget penge til professionel træning i gensidig supervision.

Netværkskoordinatorerne: To netværkskoordinatorer står for driften af GAIA, introkurser for nye grønne guider, årsmøder, 1-dages faglige ad hoc kurser, nyhedsbrev m.v. Denne funktion varetages af Grøn Information.

Det Grønne Sekretariat: Ordningen administreres af Det Grønne Sekretariat i Miljøstyrelsen. I forhold til Grøn Guide projekterne indebærer det ikke blot økonomisk administration og sikring af at projekterne overholder deres forpligtigelser, men også en aktiv dialog med projekterne og rådgivning af dem - såvel i forbindelse med ansøgninger som med henblik på at hjælpe dem i forbindelse med planlægning og problemløsning undervejs.

Efteruddannelsen: De grønne guider er forpligtiget til at deltage i et 5 ugers efteruddannelseskursus. Kurset har først været varetaget af Skolen for Økologisk Afsætning. Efter skolens nedlæggelse har kursuslederen herfra, Klaus Loehr Petersen, fortsat med stå for kurserne.

Evalueringen: Evalueringen har undervejs bidraget med input både rettet til Den Grønne Fond og Grøn Guide projekterne.

Forpligtigelser

Den Grønne Fond har fastsat en række krav til projekterne. Kravene omfatter bl.a. årlige arbejdsplaner og afrapporteringer, budgetter og regnskaber, skrivning af logbøger, samt besvarelse af spørgeskemaer m.v. fra evaluaterne.

Kapitel 2 Evalueringens metode

Evalueringen blev iværksat allerede ved opstarten af Grøn Guide ordningen. Hensigten hermed var at få en evaluering, som havde karakter af en følgeforskning, som kunne opnå indsigt i og vurdere processen. Det kunne dels give input til forbedring af Grøn Guide ordningen undervejs, dels sikre at den afsluttende evaluering kunne komme med anbefalinger, baseret på en forståelse af hvilke hæmmende og fremmende kræfter, som forløbet havde afsløret.

Følgeforskningen har foregået med varierende intensitet, og må gennemgående karakteriseres som ekstensiv. Det handler selvfølgelig om, at det ville være meget dyrt, hvis man skulle have to evaluatore til at følge ordningen hele tiden gennem mange år. I alt har bevillingsrammen fra Den Grønne Fond været på, hvad der svarer til ca. 2000 konsulenttimer. Heraf blev over halvdelen – ca. 1200 timer – anvendt i løbet af ordningens første år. Fokus her var på ordningens organisatoriske forhold og på opstarten af arbejdet i lokalområderne. Det blev afsluttet med en del-evalueringsrapport i marts 1998.

Evalueringens 2. del har derefter haft ca. 800 timer til perioden fra marts 1998 til april 2001. Det har betydet, at følgeforskningen i 1998 og 1999 fungerede på lavt blus, hvorefter der blev skruet op for blusset igen i 2000. I den rolige periode blev der dog lavet to mindre spørgeskemaundersøgelser, som førte til et notat om de grønne guiders alenearbejdssituation og et oplæg om deres samarbejde med kommunerne om Lokal Agenda 21. Hovedparten af materialet til denne slutevaluering stammer imidlertid fra besøg og interviews hos 8 projekter samt en afsluttende spørgeskemaundersøgelse (jfr. bilaget). 7 af de 8 udvalgte projekter er fra hold 1 og blev besøgt i marts 2000, således at indsigterne herfra kunne testes i forhold til de øvrige Grøn Guide projekter i spørgeskemaundersøgelsen. Den blev gennemført i forsommeren 2000, og var organiseret sådan, at de øvrige projekter fra hold 1 fik samtlige 42 spørgsmål, mens guiderne på hold 2 og 3 ikke fik den del af spørgsmålene, som handlede om udviklingen i og udbyttet af projektet. Det skyldtes, at disse hold på daværende tidspunkt endnu var i gang med deres første periode. Udvælgelsen af det 8. projekt skete først i slutningen af 2000, hvorefter besøget med interview med guiden og forskellige samarbejdspartnere blev gennemført i begyndelsen af januar 2001. Det var der to grunde til: Dels at vi kunne vente og se, hvor der ville vise sig at være mest brug for supplerende viden, dels at efteråret 2000 gik med at skrive et status-notat til Den Grønne Fond samt bearbejde spørgeskemaet.

Datamaterialet

Samlet set har evalueringen benyttet sig af et bredt spekter af metoder i dataindsamlingen:

Besøg og interviews: I forbindelse med første del af evalueringen blev 4 Grøn Guide projekter besøgt i 1997, og der blev gennemført interviews med guider, styregruppemedlemmer og lokale samarbejdspartnere. Det blev i alt 22 interviews, hvoraf de 8 var gruppeinterviews. I anden del af evalueringen blev de 4 projekter genbesøgt ca. 2 ½ år efter. Desuden er 4 andre projekter blevet besøgt. Det blev i denne del til i alt 33 interviews, hvoraf de 6 har været gruppeinterviews. Det er samlet et ret omfattende materiale – og absolut her, hvor undersøgelsen er gået i dybden. Ved udvælgelsen af projekterne er der samtidig blevet lagt vægt på at sikre bredden. De første 4 projekter var således udvalgt efter de 4 af de 5 hovedgrupper, vi havde inddelt projekterne i, nemlig projekter i boligselskaber, i provinsbyer, i landkommuner, og særlige projekter (det udvalgte projekt fra denne kategori var rettet mod friluft- og idrætsforeninger i en hel region). Kategorien 'storby-projekter' var kun delvist dækket ved at boligselskabs-projektet geografisk var placeret i København. I 2. del fik vi dog et rigtigt storby-kvarter projekt med. Det var det 8. og sent udvalgte projekt, hvilket betød at jeg valgte et projekt fra hold 2, da de på det tidspunkt også havde været i gang i mere end 3 år. De 3 resterende 3 projekter, som kom med i 2. del, blev ikke valgt ud fra geografisk placering, men på grund af andre forskelle: Det ene var interessant, som eksempel på et projekt, hvor der fra begyndelsen var lagt stor vægt på den sociale dimension. Det var desuden placeret i Århus-kommune, hvor de grønne guider har arbejdet tættere sammen end andre steder. Det andet projekt var særligt ved et omfattende samarbejde med byens handelsliv. Og det tredje og sidste projekt blev udvalgt, fordi det var placeret på et Miljø- og Energicenter, hvor guiden havde arbejdet allerede flere år inden grøn guide ordningen blev etableret. Derved kunne dette projekt vise et eksempel på et projekt, som reelt havde haft et længere forløb end de øvrige. Udover disse forskelle var der ved udvælgelsen også lagt vægt på at finde 4 projekter med mandlige guider og 4 med kvindelige. Det svarer til den jævne fordeling på køn i den totale gruppe af guider. Endelig skete udvælgelsen også ud fra et ønske om at finde projekter, som både havde gjort positive og negative erfaringer. Som det vil fremgå af analyserne ser det dog ud til, at de udvalgte projekter ligger lidt over gennemsnittet for hold 1 med hensyn til hvor langt de er kommet i løbet af de 3 år. Usikkerheden herom beskrives nærmere i forbindelse med analysen af projekternes udvikling i kapitel 5.

Spørgeskemaundersøgelser: I første del af evalueringen blev der gennemført to spørgeskemaundersøgelser, der fokuserede på henholdsvis organisatoriske forhold og de første erfaringer med det udadvendte arbejde. I 2. del har vi gennemført 4 spørgeskemaundersøgelser:

- *De grønne guiders alenearbejdssituation* (efteråret 1998). Særskilt notat blev udarbejdet på basis af 51 svar fra de i alt 60 guider på daværende tidspunkt.
- *De grønne guiders bidrag til det kommunale LA 21 arbejde* (foråret 1999). Der blev udarbejdet et oplæg til Den Grønne Fonds seminar om samarbejde mellem kommuner og grønne guider på basis af 43 besvarelser fra de i alt 77 guider på daværende tidspunkt.
- *Afsluttende spørgeskemaundersøgelse* (juni 2000). Jfr. bilaget. Besvaret af 74 ud af 92 projekter fra hold 1, 2 og 3.
- *Beskæftigelseseffekten af Grøn Guide projekterne* (februar 2001). Besvaret af 35 ud af 56 projekter fra hold 1 og 2.

Der er blevet benyttet en blanding af åbne-kvalitative og lukkede-kvantificerbare spørgsmål i spørgeskemaerne. Det har været en god ting, dels fordi de åbne spørgsmål har givet mange interessante eksempler og overvejelser fra guiderne, dels fordi de har gjort det muligt at kvalificere tolkningerne af svarene. Det sidste har fx. afsløret at nogle spørgsmål er blevet opfattet så forskelligt, at det har undermineret brugbarheden af svarene. Det har også betydet, at det har været muligt at forstå, hvad der lå bag de svar, hvor der blot skulle krydses af.

GAIA, Logbøger, ansøgninger, årsrapporter og forlængelsesansøgninger: Vi har både haft adgang til det interne IT-kommunikationssystem, GAIA, og til de indberetninger, som Den Grønne Fond har fået fra projekterne. Dette materiale er utroligt spændende, men samtidig så ufatteligt omfattende, at vi undervejs har måtte ændre de oprindelige hensigter med brugen heraf. I første omgang lagde vi vægt på at benytte GAIA og guidernes 14 dages logbogs-indberetninger heri som en væsentlig datakilde²⁴. Efterhånden som der kom flere guider, og aktiviteten på det elektroniske konferencesystem voksede, blev det dog klart, at vi kunne komme til at bruge al vores tid alene med at læse indlæggene her. Vi har derfor i stigende grad lagt vægt på at gennemføre vores egen dataindsamling, samt benytte guidernes årsrapporter og forlængelsesansøgninger, som giver et mere summarisk overblik over aktiviteterne i de enkelte projekter. Da disse indberetninger har været skrevet med meget forskellig opbygning og grundighed har det på flere punkter ikke været muligt at udtrække det af materialet, som vi havde håbet. Vi har haft studenterhjælp til – under vores vejledning – at lave en systematik, med faktuelle oplysninger om det enkelte projekt, samt årlige aktivitetsopgørelser for 1. og 2. år for hold 1 og 2, Det havde været rart at kunne opgøre deres 3 år på samme måde, men her foreligger ikke en årsopgørelse, men forlængelsesansøgningerne, som ikke dækker 3 år specifikt, men giver et bredt overblik over aktiviteterne i alle 3 år. Trods vanskeligheder har jeg dog kunnet benytte dele af systematikken og aktivitetsopgørelserne i den afsluttende analyse. Dertil kommer det brede indblik i ordningen, som jeg har kunnet få ved at læse indlæg på GAIA, årsrapporter og forlængelsesansøgninger.

²⁴ Intervallet for skrivning af logbøger blev i 2000 ændret til hver 3. måned.

Overværelse af kursusdage, deltagelse i årsmøder og introduktionsmøder samt afholdelse af temadiskussionsmøder: Følgeforskningen har også foregået ved, at vi har deltaget, når de grønne guider har været samlet til møder. Især de to første år, besøgte vi efteruddannelseskurserne og fik her – især igennem guiderne erfaringsudveksling – en god fornemmelse af, hvordan de arbejdede, hvilke problemer de havde m.v. Vi har også lagt vægt på at fortælle guiderne om evalueringen og dens del-resultater, og lytte til deres kommentarer. Som optakt til dataindsamlingen til slutevalueringen afholdt vi to møder – ét i Århus og ét i København – hvor vi inviterede de grønne guider til at komme og diskutere, hvilke forhold de syntes var vigtige at være opmærksomme på, når vi skulle til at se på effekterne af deres udadvendte arbejde. Som følgeforskere og evaluatore har vi været bevidste om, at det på den ene side er gennem den nære kontakt og dialog, at man opnår dyb indsigt i forholdene, mens det på den anden side er vigtig med distance og kritisk sans for at undgå at blive indfanget af guiderne perspektiver og holdninger. I de direkte møder med guiderne og andre tilknyttede til ordningen har vi derfor tilstræbt rollen som ”kritisk ven”.

Officielle dokumenter og materialer fra Den Grønne Fond: I forbindelse med opstillingen af succeskriterie-spørgsmål i næste kapitel, samt vedrørende faktuelle forhold har vi benyttet disse former for materialer. Vedrørende presseklip har Den Grønne Fonds sekretariat desuden været behjælpelig med at lave en opgørelse.

Data-analysen

Grøn guide ordningen rummer som nævnt forskellige typer projekter, som hver har arbejdet på flere forskellige måder over flere år. Som det yderligere vil fremgå af næste kapitel, har evalueringen skullet belyse mange forskellige spørgsmål – dels formuleret ud fra formål og retningslinier, dels ud fra analyserne i evalueringens første del. Med begrænset tid stiller det store krav til data-analysen. Strategien har her været, at arbejde med **3 niveauer i analysen:**

1. Første niveau er de 8 udvalgte projekter: På det niveau har analyserne sigtet mod at give et helhedsindtryk af udviklingen i en række forskellige Grøn Guide projekter. Basis er interviewmaterialet fra besøgene. Selvom beskrivelserne heraf i kapitel 4 er skabt gennem en kraftig reduktion af informationerne om, hvad der foregår i disse projekter, så er det på dette niveau, at evalueringen forsøger at etablere *indsigten* i Grøn Guide projekterne. Udover fremstillingen i kapitel 4 inddrages dele af disse indsigter i analyserne i de øvrige kapitler.
2. Andet niveau har bestået i at sammenligne indsigten fra de 8 udvalgte projekter med materialet om de øvrige hold 1 projekter, for at se om dette bredere materiale kunne be- eller afkræfte, korrigere eller supplere disse indsigter. Datamaterialet er her typisk svar på spørgeskemaer samt

årsrapporter og forlængelsesansøgninger. Det er de samme spørgsmål, der tages op, som på første niveau. Men datamaterialet er mindre dybdegående.

3. På det tredje niveau inddrages oplysninger fra eller om hold 2 og 3. Det sker ikke, hvor det handler om udviklingen i projekterne og den lokale indsats, fordi disse projekter endnu ikke havde været i gang i 3 år på tidspunktet for dataindsamlingen. Derimod kan de godt fortælle noget om roller, relationer, erfaringer, eksempler på resultater m.v. Datamaterialet stammer især fra årsrapporter og det afsluttende spørgeskema, som dog havde færre spørgsmål til disse hold end til hold 1. På dette niveau når analysen ikke særlig dybt. Det er *overblikket* det gælder. Hensigten er at checke, om der skulle være væsentlige forskelle mellem hold 1 og de senere hold, for på den måde at kunne vurdere indsigternes generelle relevans.

Udover disse tre niveauer i data-analysen kan dybden i analysen også beskrives i forhold til **effekt-begrebet**: Når Den Grønne Fond får lokale kræfter til at etablere Grøn Guide projekter, og disse projekter laver forskellige aktiviteter, som indvirker på folk og lokalsamfund, således at de gør noget, som så måske igen får andre til at gøre noget – så er der tale om et initiativ der medfører en hel *effektkæde*. I det perspektiv kan man sige, at denne evaluering fokuserer på to effekt-niveauer:

- Første effektniveau handler om, hvordan Grøn Guide projekternes udadvendte arbejde har fungeret. Har Grøn Guide ordningen skabt den ønskede effekt i form af Grøn Guide projekter, som har arbejdet på de måder, som Den Grønne Fond havde sat mål og retningslinier op for?
- Andet effektniveau handler om, hvad Grøn Guide projekternes arbejde så har medført: Har det nyttet noget? Er miljøindsatsen i lokalsamfundene blevet styrket, har det påvirket folk til at ændre adfærd, har det haft miljømæssige og sociale effekter?

Det er vigtigt at være opmærksom på **evalueringens grænser**:

- På det andet effektniveau er det muligt at undersøge nytten med hensyn til lokaludvikling og beskæftigelseseffekt, mens det er sværere at sige noget om, hvad der er sket i hovedet på folk i lokalområdet lige akkurat som følge af den grønne guide. Det er også svært at give et eksakt billede af miljøeffekten, fordi vi her er ude på 3. effektniveau, hvor guiden gennem påvirkning af folk, har fået dem til at gøre noget for miljøet. Begge dele bliver dog belyst. Folkeoplysningens effekt bl.a. gennem inddragelse af anden forskning, og miljøeffekten gennem eksempler på, hvad der har kunne lade sig gøre.
- De afledte og indirekte effekter kan muligvis være ret betydningsfulde, når det handler om folkeoplysning. De afledte effekter handler om domino-

effekten – at man påvirker nogen, som påvirker andre, som igen osv. De indirekte effekter handler om, at adfærds- og holdningsændringer ikke opstår som simple årsags-virkningsmekanismer, men gennem samspil af mange faktorer. Nogle af de ting, de grønne guider gør, får ingen effekt, fordi de modvirkes af en række andre forhold, mens andre spiller godt sammen andre faktorer, således at de måske ligefrem bliver den udløsende faktor. Evalueringen rummer både eksempler på, at ringsprednings-effekten udebliver, og på gode samspil, som skaber synergi. Det er dog ganske umuligt, at samle alle sådanne afledte og indirekte effekter op, og sige hvor stor den samlede effekt heraf har været. Og derfor må det understreges, at *der kan være vigtige effekter ud over det, som evalueringen kan synliggøre.*

Evalueringsformen

Der findes forskellige måder at evaluere på. Er succeskriteriet størst mulig indtjening, så kan man jo gøre regnskabet op, og se om det er lykkedes. Er der tale om en skoleklasses læsefærdighed, så kan man jo lave en prøve, og se hvor godt de klarer den i forhold til den givne norm for dette alderstrin. Så let er det ikke, når opgaven handler om at evaluere en ordning, der går ud på at oplyse en forskellige målgrupper og få dem engageret i forskellige former for miljøindsatser under forskellige betingelser.

I denne evaluering er anvendt en kombination af resultatevaluering og procesevaluering med hovedvægt på procesevalueringens metoder:

- Der er tale om *resultatevaluering* i den forstand, at der her i slut-evalueringen er fokuseret på Grøn Guide ordningens output og nytte. Der gøres status på en række punkter og denne status sammenlignes med de opstillede succeskriterier. Hvor det har været muligt, bygger denne status på kvantitative opgørelser, baseret på et så bredt udvalg af projekter og/eller aktiviteter, at det giver en god indikation af, hvordan det er gået.
- Der er tale om en *proces- og udviklingsorienteret evaluering* i den forstand, at evalueringen har fulgt med i hele forløbet, og løbende har indsamlet oplysninger om forløb og virkninger, samt om erfaringer med barrierer og muligheder. Dette giver nogle fordele i forhold til en ren resultat-evaluering:
 - For det første har procesevalueringen den fordel, at den bidrager til at kvalificere processen undervejs gennem at opsamle erfaringer, påpege problemer og afdække handlemuligheder.
 - For det andet giver det et bedre grundlag for at komme med anbefalinger. Resultatevalueringen giver kun en status, men ingen viden om, hvorfor det er gået, som det er. Hensigten med en procesevaluering er ikke kun at beskrive, hvordan det er gået, men i

særdeleshed også at være fremadrettet. Grøn Guide ordningen er som nævnt et eksperiment. Vi har ikke før haft sådanne lokale miljørådgivere, så det er oplagt, at der både vil vise sig problemer og andre muligheder end forventet. Det er vigtigt med en indsigt i disse hæmmende og fremmende forhold, fordi konstruktive forslag til den videre indsats på området må forholde sig til, hvordan barrierer kan forsøges overvundet og potentialer udnyttet.

- For det tredje giver det forståeligt nok et dybere indblik, når hele processen følges, end hvis det alene går ud på at gøre resultaterne op bagefter.
- For det fjerde er proces-indsigten ikke mindst en kvalitet, når det som her på flere områder vil være særdeles vanskeligt og ressourcekrævende at kvantificere og måle effekterne. Man kan godt registrere miljøeffekter, men i Grøn Guide ordningen skal miljøeffekter opnås ved at aktivere folk til at gøre noget for miljøet. Der er imidlertid nogle eksempler på, at guiden har sprunget den folkelige deltagelse over, og effektivt løst opgaven *for* dem. En simpel opgørelse over miljøeffekter vil derfor ikke nødvendigvis give et billede af, om ordningen har fungeret som ønsket. Resultaterne vil endvidere typisk opstå i en samarbejde med flere andre parter og med guiden i rollen som katalysator. Det vil derfor være umuligt at adskille guidens bidrag fra de øvrige. Ved måling af miljøeffekter skal man også være opmærksom på risikoen for ”at trække radiserne op, for at se om de gror”; Grønne guider har til opgave at så spirer og udvikle den lokale miljøindsats. Resultatmålinger kan ikke indfange, hvilket udbytte denne ’gartner-virksomhed’ vil give i fremtiden. Effekten af folkeoplysningen er også svær at måle. Hvadenten det handler om udvikling i bevidsthed, kompetencer eller adfærd, så vil et sandfærdigt billede kræve både en test før og efter forløbet. Da guiderne arbejder i forskellige typer projekter, med forskellige målgrupper og aktiviteter samt under forskellige betingelser, så ville det ikke kunne give noget brugbart kvantitativt billede blot at undersøge et par hundrede borgere her og der. Desuden vil det også her være umuligt at isolere, hvilken indflydelse guidens virke har haft i forhold til andre tidligere og samtidige påvirkninger.

Den proces- og udviklingsorienterede evalueringsform er selvfølgelig ikke problemfri. Som det fremgik på s. 46 indebærer den en risiko for at komme for tæt på deltagerne og sagen, så den kritiske distance ikke kan opretholdes. Desuden får man som evaluator undervejs indflydelse på den proces, som senere i forløbet skal evalueres. Denne risiko kan ikke undgås, men som omtalt har jeg forsøgt at modvirke den gennem at tilstræbe rollen som ’den kritiske ven’, der bevæger sig mellem at være tæt på og på distance. Herudover skal det bemærkes,

at de organisatoriske forbedringer, som vi har foreslået undervejs, ikke har været i fokus i den anden del af evalueringen.

- En resultatevaluering handler om målopfyldelse. Udover procesindsigten supplerer denne evaluering dette målopfyldelsesperspektiv ved også at *evaluere ordningens mål og principper*. Det sker både ved hjælp af indsigter fra nærværende evaluering og ved at inddrage andre relevante undersøgelser.

Efter denne karakteristik af evalueringens metoder, må det være på tide at se på, hvad det er for nogle spørgsmål, den har taget op.

Kapitel 3 Succeskriterier og evalueringsspørgsmål

I dette kapitel vil der blive redegjort for de spørgsmål, som har været styrende for evalueringen, og som den så vidt muligt vil søge at besvare. Det ene udgangspunkt herfor er de succeskriterier, som regeringen og Den Grønne Fond oprindeligt har sat for ordningen. Som det vil fremgå af det første del-kapitel, er der ikke tale om egentlige, eksakte succeskriterier, men om nogle formål og retningslinier, som dog godt kan bruges til at opstille en række væsentlige spørgsmål til effekterne af ordningen. Det andet udgangspunkt er følgeforskningens tidligere analyser af de grønne guiders aktiviteter – i særdeleshed dem der findes i 6. kapitel af del-evalueringen fra 1998. Følgeforskningen har forløbet som en fortsat veksling mellem iagttagelser og analyser. Herudaf er der opstået en række temaer, spørgsmål og hypoteser omkring ordningens effekter, problemer og muligheder, som siden har præget den videre dataindsamling og –bearbejdning. De har på denne måde også haft betydning for denne afsluttende evaluering, og bliver derfor præsenteret i det andet del-kapitel.

3.1. Grøn guide ordningens formål og evalueringens succeskriterier

Der er som nævnt ikke formuleret nogle eksplicitte succeskriterier for Grøn Guide ordningen. Udgangspunktet må derfor i stedet tages i de formål og retningslinier som gælder for Den Grønne Fond som helhed og for Grøn Guide ordningen i særdeleshed. Det giver en væsentlig forskel. Formål og retningslinier er ikke så konkrete og eksakte som egentlige succeskriterier; de angiver nogle opgaver og principper, på baggrund af hvilke ordningen skal fungere, mens de kun siger noget meget overordnet om den forventede nyttevirkning heraf.²⁵ Som konsekvens heraf er de succeskriterier, som opstilles senere i dette del-kapitel, formuleret som spørgsmål til om Grøn Guide ordningen og Grøn Guide projekterne har levet op til formålene og retningslinierne.

Hvad er det så for formål og retningslinier, som Grøn Guide ordningen er baseret på?²⁶

²⁵ Denne skelnen mellem om ordningen har fungeret som tiltænkt, og hvilken nyttevirkning den har haft, svarer til forskellen mellem primære og sekundære effekter, som er beskrevet i kapitel 2. Pointen med at skelne mellem funktion og nytte her er dels at markere, at der ikke findes succeskriterier for Grøn Guide ordningen som klart siger, hvilken nytteeffekt, man har forventet – dels at åbne evalueringen for at belyse om samme funktion kan medføre forskellig nytte under forskellige omstændigheder. For nogle af de succeskriterier, som bliver opstillet i dette kapitel, vil denne skelnen mellem funktion og nytte ikke være klar og derfor ikke blive foretaget. Men hvor det er muligt, vil evalueringen rumme en særskilt vurdering af nytten.

²⁶ Den følgende udredning af formål og retningslinier er baseret på dokumenter og udtalelser fra 1996-1997 – dvs. fra ordningens forberedelse, introduktion og etableringsfase. Der findes også senere materiale, der på nogle punkter rummer lidt anderledes formuleringer. Jeg har dog ikke fundet det rimeligt, at anvende disse

Ordningen hører under Den Grønne Fond, hvis formål er

”at engagere befolkningen i at fremme en miljøvenlig og økologisk, herunder byøkologisk udvikling ved at give økonomisk støtte til

- aktiviteter, der indebærer livsstilsændringer med henblik på nedbringelse af ressourceforbruget og beskyttelse og forbedring af natur og miljø, herunder nyskabende eller tværgående miljøforbedrende initiativer, og
- initiativer til oplysning, uddannelse og erfaringsudveksling, der kan tilskynde til en miljøvenlig adfærd.” (Lov om Den Grønne Fond)

Udover disse formål fra loven fremhæves det i § 3 i ”Bekendtgørelse om Den Grønne Fond af den 2. februar 1996” at det i forbindelse med tilskud til løn m.v. til lokal miljørådgivning for lokalsamfund og private husholdninger skal tilstræbes ”at beskæftigelseseffekten af den givne støtte bliver størst mulig”. Ordningen medfører en umiddelbar beskæftigelseseffekt, idet dens støtte er betinget af 30% medfinansiering af lønnen + dækning af driftsmidler fra lokal side. Statsmidlerne animerer således til at finde lokale midler til ansættelse af grønne guider. Derudover har fonden tolket det politiske krav om en beskæftigelseseffekt som, at der skal lægges vægt på, hvor mange stillinger der skabes i tilknytning til de grønne guider.²⁷

Hvad angår de overordnede formål med fonden, så rummer de to pointer, som er væsentlige i denne sammenhæng. For det første at Den Grønne Fond skal fremme *folkeoplysningen* på miljøområdet; den skal styrke befolkningens engagement og aktive deltagelse i at fremme en miljøvenlig udvikling. For det andet at denne folkeoplysning om miljø skal være *handlingsorienteret*, idet den skal støtte aktiviteter og initiativer, der indebærer livsstilsændringer og tilskynder til miljøvenlig adfærd.

Som sådan ligger intentionerne bag Den Grønne Fond i direkte forlængelse af de første statslige initiativer til at støtte den folkelige deltagelse på miljøområdet, nemlig ”Vor Fælles Fremtid kampagnen” og ”Grønne Kommuner”, som blev gennemført i perioden 1989-92. De indebar begge en nyskabelse i forhold til de vanlige statslige informationskampagner og støtteordninger for debatarrangementer. Hvor informationskampagner snævert har til formål gennem en afgrænset viden at påvirke til en bestemt holdning og en bestemt adfærd (fx. vask kogevaske ved 60 grader), der byggede Vor Fælles Fremtid kampagnen og Grønne Kommuner på en grundtvigiansk opfattelse af folkeoplysning som gående ud på at skabe det bedst mulige videngrundlag og de bedst mulige betingelser for at anspore til personlig stillingtagen og engagement i at løse et aktuelt samfundsproblem. (jfr. I. Højlund 1990, s. 90ff; N. Højlund 1983). Men samtidig er metoden hertil nærmest blevet vendt om i forhold til Grundtvigs læggen vægt på ”det talte ord” og på undervisning på højskoler som ramme herom. Med Vor

formuleringer, som er midt i eller sent i det treårige forløb. Ordningen bør vurderes efter de retningslinier, den er igangsat og har fungeret efter, og ikke efter senere reformuleringer.

²⁷ Den Grønne Fonds årsberetning for 1996.

Fælles Fremtid kampagnen og Grønne Kommuner blev der i stedet lagt vægt på *ressourcestøtte til handling*, og på at handlingerne skulle foregå dér, hvor folk lever og bor. Hjælpen til at komme i gang med den lokale miljøhandling skal være engagementet, og gennem de lokale miljøprojekter skulle viden og holdninger så gerne udvikles.²⁸

Grøn guide ordningen udgør endnu en knopskydning på denne bestræbelse på at fremme en handlingsorienteret folkeoplysning på miljøområdet. Det fremgår ganske vist ikke af selve definitionen af de grønne guider som "lokale miljøvejledere" eller af den efterfølgende fremhævelse af, at de vigtigste arbejdsopgaver vil være rådgivning og vejledning om:

- "miljømæssige konsekvenser af vores levevis og forbrug
- miljøvenlige alternativer i hverdagslivet
- den sidste ny viden på miljøområdet, som har betydning for vores måde at leve og bo på" (Fondens pjece om støtte til grønne guider 1996)

Men den videre præsentation af ordningen bevidner om, at denne miljøviden skal indgå i den grønne guides støtte til borgernes egen handling:

"Det er ikke tilstrækkeligt at bombe borgerne med miljøinformation og dokumentation for, at det går den gale vej. Tværtimod er det helt afgørende at give forbrugere og producenter mulighed for selv at formulere løsninger og konkrete forslag til, hvad der kan gøres" (Daværende formand, Elsebeth Gerner Nielsen i forordet til fondens pjece om støtte til grønne guider 1997)

"Problemet løses ikke med mere information. Nutidens menneske er tværtimod truet af informations-overload. Et menneske, der udsættes for massive informationskampagner om miljøproblemerne, risikerer at blive 'miljøstressede' og helt opgive at gøre noget som helst, fordi opgaven forekommer for overvældende.

Miljøoplysningen må derfor ud i lokalområderne, hvor der kan gives konkrete anvisninger på, hvordan man kommer videre, og der kan igangsættes en lokal dynamik, der opleves som positive tilbud til de motiverede" (Den Grønne Fonds årsberetning for 1996)

Af pjecen "Støtte til Grønne Guider" fremgår det i overensstemmelse hermed, at den grønne guide, udover at være *informerende*, også skal være *"inspirerende, handlingsorienteret, aktiverende og koordinerende"* (ibid.).

Med det aktiverende og koordinerende fremhæves guiden som en ressource, der giver *"en ny mulighed til at få styrket eller iværksat den lokale miljørådgivning"* – altså en ressourcestøtte til udvikling af de organisatoriske rammer og lokale netværk, som skal bære processen videre (Fondens pjece Støtte til Grønne Guider 1996). Bevillingsperioden på 3 år samt usikkerheden om en mulig forlængelse gjorde det vigtigt, at indsatsen ville nå at blive så vel forankret lokalt, at den kunne fortsætte i en eller anden form. Fonden så tre muligheder for en fortsættelse af indsatsen ud over de 3 år:

²⁸ jfr. Læssøe, Jeppe 1992: Folkeoplysningens opgave i indsatsen for en bæredygtig udvikling – grundlæggende betragtninger. Tværfagligt Center, DTH.

”De kan forsøge at finde tilskud andre steder, f.eks. hos kommunerne. De kan forsøge at dreje deres virke i en retning, der muliggør indtægtsdækket virksomhed – eller de kan betragte deres egen rolle som begrænset til de 3 år og forsøge at bruge denne periode til at etablere nogle nye strukturer, som kan fungere uden fastansatte medarbejdere” (Årsberetningen for Den Grønne Fond 1997, s. 11)

Nærheden til lokalområdet fremhæves: Udgangspunktet skal tages i lokalområdet, og

”det vigtigste er, at den grønne guide kommer ’ud at røre i mulden’ og fungerer som en del af lokalområdet.” (ibid.).

I lokalområdet kan guiden

”indgå i konkrete handlingsorienterede projekter” og ”hjælpe med at afdække de vigtigste hindringer for en mere miljøvenlig levevis og komme med løsninger på problemerne”.

Det fremhæves endvidere i den forbindelse, at rådgivningen ”*bør være tværgående og helhedsorienteret*” (ibid.). Det tværgående refererer til et ønske om, at de grønne guider vil samarbejde med – og skabe samarbejde mellem – de forskellige lokale aktører; skoler, beboere, butikker, virksomheder, foreninger, kommune etc. (Fondens pjece om støtte til grønne guider 1997). Det helhedsorienterede kan forstås på forskellige måder, og fonden har ikke helt klart redegjort for, hvad den mener med det. I en omtale af de første ansøgninger skriver fonden i dens årsberetning for 1996, at

”en del projektbeskrivelser emnemæssigt var for snævert fokuserede på f.eks. natur/grønne områder eller et andet enkeltområde, og således ikke levede op til kravet om en helhedsorienteret og tværgående indsats”.

Her forstås som det helhedsorienterede altså som at anlægge en miljømæssig helhedsforståelse. En anden tolkning er, at det helhedsorienterede handler om at koble miljøhensynene med den sociale sammenhæng. Som evaluatører hørte vi ved flere lejligheder denne udlægning i ordningens første tid. Fx. fra den daværende formand for fonden, Elsebeth Gerner Nielsen, der på de grønne guiders årsmøde i 1997 sagde:

”Målet er det lysegrønne Danmark. Guiderne skal arbejde sammen med de lokale foreninger, som er dem der kan være med eller tage over. Det vigtigste er at være folkelig, at få folk engageret i miljø og indgå i sociale sammenhænge. Det drejer sig både om natur og samfund. Det sociale og det miljømæssige er to sider af samme sag.”

Med formuleringen ”målet er det lysegrønne Danmark” rummer dette citat også et signal om målgruppen for Grøn Guide ordningen. Det er hverken de allerede erfarne grønne eller de mest negative over for miljø sagen som er den primære målgruppe, men den store gruppe af lysegrønne:

”Den almindelige dansker ved heldigvis godt, at der skal omfattende livsstilsændringer til, hvis vi ikke skal ødelægge denne klode, som vi alle sammen bor på, med overforbrug, affaldsbjerg og forurening. Til gengæld er det ikke så ligetil at pege på, hvordan vi så

skal leve. Over halvdelen af befolkningen angiver faktisk, at de gerne vil leve mere miljøvenligt, men mangler viden om, hvad de konkret skal gøre.” (DGF’s årsberetning for 1996)

Når Den Grønne Fond ikke har opstillet mere præcise mål, har det været for at bevare en vis åbenhed og fleksibilitet i ordningen, så de generelle krav ikke bliver for rigide i forhold til de særlige lokale forhold, og så der gives plads til eksperimenteren og innovation²⁹. Der lægges som nævnt også vægt på, at udgangspunktet for den grønne guide er lokalområdet, og det konstateres derfor også, at *”arbejdsopgaverne vil være forskellige alt efter lokalområdets interesser”* (Pjecen Støtte til Grønne Guider 1996). De lokalt formulerede grøn guide projekter har derfor kunnet konstrueres forskelligt og opsætte deres egne specifikke målsætninger inden for de relativt åbne og fleksible hensigter, som ligger til grund for ordningen.³⁰

Efter denne gennemgang af Grøn Guide ordningens formål og intentioner kan evalueringens succeskriterier præciseres. De kan, som nævnt, ikke formuleres som eksakte succeskriterier. På grundlag af ovenstående formål og retningslinier fra fondens side, er de i stedet formuleret som nogle centrale spørgsmål, som evalueringen er struktureret efter, og som den vil forsøge at besvare. De er altså styrende for evalueringen, samtidig med at de bevidst ikke er formuleret som ultimative krav. Den spørgende form er mere i overensstemmelse med ordningens eksperimenterende, innovativ ånd, og de brede formuleringer af formål og intentioner.

Overordnet vil grøn guide ordningen blive vurderet på, om den har styrket den lokale, handleorienterede folkeoplysning på miljøområdet. Succeskriterierne anlægger fire synsvinkler herpå. Heraf tager de tre første udgangspunkt i henholdsvis målene for *det lokale*, for *folkeoplysningen* og for *miljøet*. Det fjerde succeskriterie dækker ordningens *sociale* dimension.

Succeskriterier vedrørende den lokale udvikling:

- Har grøn guide projekterne taget udgangspunkt i de lokale samfund og har de formået at blive en integreret del af dem?.
- Har de benyttet de eksisterende lokale netværk, fremmet udviklingen af dem – og herigennem fremmet samarbejdet på tværs af lokalområdets aktørgrupper?

²⁹ I forordet til Støtte til Grønne Guider 1997 skrev formanden, Elsebeth Gerner Nielsen, således om kravene til ansøgningerne: ”Jeg vil gerne understrege, at der ikke er tale om en facitliste. Vi modtager gerne ansøgninger af en helt anden type, f.eks. fra håndværks- og handelstandsforeninger, ungdomsklubber og sportsforeninger – gerne i samarbejde med de lokale grønne foreninger. Desuden ser vi gerne ansøgninger, som fokuserer på nye temaer: Æstetik og skønhed som element i det grønne forbrug; kvalitet og godt håndværk – set i forhold til ressourceproblemer o.s.v.”.

³⁰ Det må i det forbindelse præciseres, at det hverken har været hensigten eller muligt indenfor evalueringens ressourcer at gennemføre evalueringer af de enkelte grøn guide projekter og dermed for at tage højde for deres specifikke målsætninger.

- Er det lykkedes for grøn guide projekterne at fungere som en lokal ressourcestøtte der ved at aktivere, koordinere og rådgive har fremmet udviklingen af den lokale folkeoplysende miljøindsats?
- Har grøn guide projekterne sikret en fortsættelse af guidens indsats efter den treårige bevillings ophør – enten ved at skaffe lokal finansiering af guidens fortsatte arbejde, ved at udvikle projektet, så det kan fortsætte som indtægtsdækket virksomhed eller ved at gøre de lokale aktører i stand til selv at videreføre arbejdet?³¹

Succeskriterier vedrørende det folkeoplysende arbejde:

- Er de grønne guider kommet ud og fungere blandt folk?
- Er grøn guide projekterne nået bredt ud, d.v.s. ud over de allerede grønne – til de mange 'lysegrønne', som har behov for rådgivning og vejledning?
- Har grøn guide projekterne gennem formidling af ny miljøviden om konsekvenser og alternativer, samt gennem praktisk rådgivning og vejledning, aktivt medvirket til, at folk selv finder løsninger og handler?

Succeskriterier vedrørende bidraget til miljøforbedringer:

- Har grøn guide projekterne gennem folkeoplysning bidraget til at fremme adfærds- og livsstilsændringer til gavn for miljøet?
- Har grøn guide projekter bidraget til realiseringen af handleorienterede miljøprojekter gennem at afdække hindringer og finde løsninger?
- Har de grønne guiders indsats været miljømæssig helhedsorienteret i den forstand at den har dækket et bredt spekter af miljøemner?

Succeskriterier vedrørende sammenhængen med sociale forhold:

- Har grøn Guide projekterne været helhedsorienterede i den forstand, at de har medtænkt de sociale sammenhænge i bestræbelserne på at understøtte borgernes miljøindsats?
- Hvilken direkte beskæftigelseeffekt har grøn guide ordningen haft; d.v.s. hvor mange stillinger er der skabt i tilknytning til den grønne guides arbejde?

3.2. Andre centrale evalueringsspørgsmål

³¹ Forudsætningerne for dette spørgsmål har ændret sig siden Grøn Guide ordningens start, idet der er blevet bevilget penge til forlængelse af Grøn Guide projekterne ud over de 3 år. Besvarelsen af spørgsmålet er dog fortsat relevant, idet det handler om projekternes mulighed for at forankre deres indsats lokalt. I dag er spørgsmålet dog mere rettet mod, hvad der sker efter 5 ½ - 6 år, hvor projekternes 2. periode med støtte fra Den Grønne Fond ophører.

Som indledningsvist nævnt følger her en række temaer og spørgsmål, som supplerer dem, der netop er blevet præsenteret som succeskriterier. De udspringer af følgeforskningen og har – for nogens vedkommende - karakter af problemstillinger og spørgsmål, hvis besvarelse kan nuancere forståelsen af, om Grøn Guide ordningen har levet op til sine egne mål og principper. Andre af spørgsmålene ligger ikke på denne måde inden for ordningens præmisser, men sigter mod en vurdering af hensigtsmæssigheden af disse præmisser; af ordningens mål og principper.³² ,

De supplerende problemstillinger og spørgsmål vil sammen med succeskriterie-spørgsmålene blive behandlet og besvaret i de følgende kapitler. I den korte præsentation af dem, som følger her, grupperes de derfor i overensstemmelse med kapitlerne.

Spørgsmål i relation til det lokale perspektiv:

- Vil det lokale som omdrejningspunkt vise sig holdbar i en tid, hvor individualisering og globalisering står på dagsordenen? Hvor de mange lokkende tilbud giver den enkelte mange alternativer til det lokale og det miljømæssige engagement?
- Hvad betyder det, at de grønne guider har forskelligt udgangspunkt: At nogen så at sige starter fra 0-punktet, fordi der ikke er gang i lokalt miljøarbejde i forvejen og/eller fordi de selv er helt nye i lokalområdet, mens andre kommer ind i en allerede igangværende lokal proces og/eller kender lokalområdet i forvejen?
- Sætter de grønne guider gang i nye aktiviteter, som ellers ikke var blevet lavet eller sker der en delegering af miljøarbejdet over på guiden, således at de lokale aktive i virkeligheden gør mindre selv?
- Grøn guide ordningen og de grønne guider bygger i vidt omfang på ”de små skridts strategi”; på at tage udgangspunkt i målgruppens motiver for miljøhandling og håbe at kunne bygge videre derfra. Men kan man komme videre fra ”de lavest hængende frugter” eller indtræder der en stagnation, når disse er plukket, og når nyhedsværdien er væk? Giver pioner-ånd og gode eksempler anledning til ringspredning eller ikke?
- Vedrørende forankringen af den lokale miljøindsats efter Den Grønne Fonds bevilling ophører: De grønne guider er tænkt som igangsættere og innovative aktører i lokalsamfundet. Samtidig skal de også støtte det lokale miljøarbejde. Altså på den ene side den midlertidige fornyer på den anden side den professionelle, stabile støtte. Medfører det sidste et ønske om at gøre de grønne guider til en fast institution i lokalsamfundet – og kan det i givet fald forenes med den innovative funktion?

³² Nogle af disse spørgsmål findes allerede opsamlet i Korremann & Læssøe (1998): Et år med de grønne guider – Devaluering af grøn guide ordningen, s. 20f.

Spørgsmål i relation til det folkeoplysende perspektiv:

- Hvilke konsekvenser har handleorienteringen for folkeoplysningen?
- Hvilken gennemslagskraft har grønne guider haft i massemedierne?
- Hvilke erfaringer er der gjort med 'ambassadør-strategien'?; dvs. med at kontakte og samarbejde med lokale aktører, som formidler videre til lokalsamfundets borgere (fx. ansatte i butikker, håndværkere, foreninger m.v.)?

Spørgsmål i relation til miljøperspektivet:

- Hvilke miljøemner og –projekter har de grønne guider typisk arbejdet med?

Spørgsmål til de sociale perspektiver:

- Ligger der nogle potentialer i folks optagethed af deres hverdagsliv, der kan fremme folkeoplysningen og give nogle miljøeffekter uden at fokus er på det negative, på afsavn, som ofte er tilfældet, når talen falder på miljø? Eller trækker koblinger til det sociale liv og dets interesser og problemer opmærksomheden væk fra miljøproblematikken?
- Lykkes det at integrere miljøarbejdet med sociale aspekter – eller kipper det til en af siderne?

Spørgsmål til grønne guiders roller og relationer til andre aktører:

- Hvilke forskellige roller har de grønne guider?
- Hvor mange forskellige roller kan en enkelt guide håndtere?
- Er det fornuftigt at bygge endnu en ny struktur – et nyt netværk – op i lokalsamfundet i stedet for at støtte de allerede eksisterende aktører og netværk?
- Hvordan er forholdet mellem de grønne guider og de andre lokale miljøaktører?

Spørgsmål til de grønne guiders forhold til kommunerne:

- Hvordan fungerer de grønne guider i forhold til kommunerne?
- Bidrager de grønne guider til udviklingen af den kommunale Lokal Agenda 21 indsats?

Spørgsmål til grøn guide ordningens betydning for grøn guide projekternes effekter:

- Hvad betyder de grønne guiders alenearbejdssituation for deres indsats?
- Er der økonomiske barrierer for grøn guide projekternes indsats?
- Er Den Grønne Fonds initiativer til opkvalificering og netværks-samarbejde mellem guiderne lykkedes?

Spørgsmål til de grønne guiders kompetencer:

- Hvad skal en grøn guide kunne? Hvad kan de – og hvad har de generelt set sværest ved?

Del II: Grøn Guide ordningens betydning for den lokale miljøindsats

Grøn Guide projekterne er eksperimenter. De er forsøg med en ny type aktør i lokalsamfundene, som skal bidrage til at styrke det folkelige engagement i en bæredygtig miljøudvikling i lokalområdet. Vi har som evaluatore fulgt med og jeg kan nu efter 3 år sammenfatte et billede af, hvordan det er gået: Hvordan har projekterne udviklet sig? Har de styrket den lokale folkeoplysende indsats, og har det sat gang i en proces i lokalsamfundene, som styrker troen på, at indsatsen dér kan håndtere udfordringen med at sikre en bæredygtig udvikling? Eller har det tværtimod vist sig, at det ikke er til at få folk op af stolene, og at den lokale strategi ikke holder i en tid præget af globalisering og individualisering?

Disse spørgsmål rummer hovedtemaet for denne del af rapporten. Mere specifikt kommer det til at handle om Grøn Guide projekterne som helhed har kunne leve op til de succeskriterier for bidraget til den lokale udvikling, som blev beskrevet i kapitel 3. Det var følgende:

- Har grøn guide projekterne taget udgangspunkt i de lokale samfund og har de formået at blive en integreret del af dem?.
- Har de benyttet de eksisterende lokale netværk, fremmet udviklingen af dem – og herigennem fremmet samarbejdet på tværs af lokalrådets aktørgrupper?
- Er det lykkedes for grøn guide projekterne at fungere som en ressourcestøtte der ved at aktivere, koordinere og rådgive har fremmet udviklingen af den lokale folkeoplysende miljøindsats?
- Har grøn guide projekterne sikret en fortsættelse af guidens indsats efter den treårige bevillings ophør – enten ved at skaffe lokal finansiering af guidens fortsatte arbejde, ved at udvikle projektet, så det kan fortsætte som indtægtsdækket virksomhed eller ved at gøre de lokale aktører i stand til selv at videreføre arbejdet?

Som det fremgår rummer disse succeskriterier både spørgsmål til om indsatsen i Grøn Guide projekterne har fået den karakter, som Den Grønne Fond havde ønsket (1. effektniveau), samt til nytten heraf (2. effektniveau). For at kunne vurdere det, har vi som nævnt i metodekapitlet fokuseret på det første hold grønne guider og særligt på 8 af disse projekter.

I kapitel 4 sammenfattes udviklingen i hver af de 8 udvalgte projekter. Meningen hermed er at give et samlet og dyberegående indblik i, hvad der er sket i forskellige slags Grøn Guide projekter. De 3 efterfølgende kapitler vil inddrage erfaringerne fra de 8 projekter, men derudover give et bredere overblik på baggrund af materiale om hele hold 1 – og i nogen tilfælde tillige om hold 2 og 3. Det første af disse kapitler – kapitel 5 – handler om, hvorvidt Grøn Guide projekterne har fungeret som tiltænkt i lokalsamfundene. I kapitel 6 fokuseres der på det 2. effektniveau, idet spørgsmålet her er, om den lokale folkeoplysende miljøindsats så er blevet styrket af Grøn Guide projektet? Dette følges op i det 7.

kapitel, som afrunder med en diskussion og vurdering af, hvad der vil ske fremover: Hvilken effekt får en fortsættelse af Grøn Guide projekterne? Vil lokalområderne fortsat have brug for grønne guider? Er der fortsat tilstrækkeligt potentiale i den lokale strategi for folkeoplysning om miljø?

Som det fremgår er kapitlerne struktureret, så de behandler de forskellige succeskriterier. Men udover at evaluere effekterne er ideen med evalueringen også, at belyse de forhold, som kan hæmme eller fremme den ønskede udvikling, samt herudfra give en kritisk og konstruktiv vurdering af, om der er noget i ordningen som bør revideres og gøres bedre. Denne erfaringsopsamling og analyse af relevante dynamikker indgår i kapitlerne 5, 6 og 7.

Kapitel 4 Forløbet af 8 Grøn Guide projekter

I det følgende beskrives udviklingen i 8 Grøn Guide projekter. De er udvalgt således, de afspejler en bred variation i formål, placering og målgrupper. I del-evalueringsrapporten "Et år med de grønne guider" beskrev vi etableringsfasen og de organisatoriske forhold i 4 projekter. Efter 3 år er disse projekter igen blevet besøgt med interviews med guiderne og nogle af deres samarbejdspartnere. Det drejer sig om projekter i en lille landkommune i Himmerland, i en provinsby i Midtjylland, i et stort almennyttigt boligområde i København samt om et foreningsprojekt i Vestsjælland. Hertil kommer yderligere 4 projekter, som også er blevet interviewet efter 3 år:

- Det ene af disse projekter har særligt været rettet mod handelslivet i en større Østjysk købstad,
- det andet har i særlig grad lagt vægt på en kombination af sociale og miljømæssige mål i et lille bymiljø i omegnen af Århus,
- det tredje er et projekt i et bykvarters projekt i København og
- det sidste et projekt i en af de ydre forstadskommuner til København med det særligt interessante for en procesvurdering, at projektet her allerede havde været i gang i en række år, inden de fik en grøn guide bevilling.

Set i forhold til mængden er forløbsbeskrivelserne ganske korte. Tilsammen udgør de imidlertid mange sider. Inden du, som læser, opgiver at komme igennem dem, vil jeg understrege, at det om noget er dette kapitel som giver indblik i, hvad Grøn Guide ordningen har betydet. Efter at have gennemlæst logbøger, årsrapporter, forlængelsesansøgninger og spørgeskema-besvarelser er det min klare erfaring, at selv om disse materialer er lærerige, så har mine herigennem foruddannede opfattelser af de udvalgte projekter rykket sig, når jeg gennem besøg og interview har fået et sammenhængende indblik i de

enkelte projekters særlige forhold og udvikling. Essensen heraf har jeg forsøgt at fremstille i de 8 historier.

Historierne udgør ikke evalueringer af de enkelte projekter. De beskriver deres forløb og giver indtryk af deres forskellighed. De efterfølgende kapitler – ikke blot i denne del, men også i del III og IV – vil referere tilbage til disse historier samt tilføje yderligere materiale fra dem med særlig relevans for de enkelte temaer, som tages op. Derfor afsluttes dette kapitel heller ikke med en sammenfatning. Sammenfatningerne og diskussionerne er opbrudt i temaer, som indgår i de øvrige kapitler.

4.1. Grøn guide i Nørager Kommune

Projektet:

Nørager er en udpræget landkommune med ca. 5.500 indbyggere beliggende et stykke vest for Hobro. Selve Nørager by har ca. 1.000 indbyggere. Denne lidenhed præger kommunens politiske og forvaltningsmæssige muligheder. Med to ansatte i teknisk forvaltning er der rigeligt at se til, og forpligtigelsen til Lokal Agenda 21 arbejde er der derfor dårligt ressourcer til. Kommunen er herudover præget af en lille fra- og tilflytning – eller med andre ord af stor rodfæstethed. Kulturelt medfører det en vis konservatisme. Det fik fx. en meget grøn og initiativrig børnehaveleder til at flytte til et job i en anden kommune, fordi hun oplevede for stor modstand både mod det grønne og hendes alternative pædagogik. På den anden side er der også initiativrige personer i kommunen og en interesse for at bevare og udvikle et levende lokalsamfund. Ideen til grøn guide projektet opstod hos lederen af et nærliggende center, Rørbæk-centeret, som i vid udstrækning er afhængig af forskellige støttemidler og derfor vant til at søge sådanne. Han sidder samtidig som sekretær for den selvejende institution Væksthus Nørager, der siden 92 har arbejdet for at fremme trivlsen for borgene i Nørager. En central ambition i Væksthus Nørager har været at skaffe finansiering til overtagelse af nogle butiks- og kontorlokaler i byen med henblik på at indrette et medborgerhus. De har ført en lang kamp med kommunen om at få bevilget den nødvendige støtte, og først nu ser det ud til, at det lykkes med hjælp fra ekstern finansiering. Den grønne guide var som sådan ikke et mål for dem, men et led i et større projekt, som har haft prioritet. Bevillingen af grøn guide projektet betød, at han fik kontor i de omtalte butiks- og kontorlokaler, hvor han i en periode har haft en ansat på Sund By projektet som nabo.

Processen:

Projektet startede ved 0-punktet: Med afsæt i Væksthus Nørager, som et socialt lokaludviklingsprojekt og en kommune, som ikke i forvejen arbejder med

lokal agenda 21, drejer dette sig om et projekt, som udpræget startede ved 0-punktet. Ja, i en vis mening under nulpunktet, fordi økologi er et ømtåleligt emne som følge af det konventionelle landbrugs store betydning og indflydelse i kommunen.

Aktiv opsøgning: Som en af de lokale formulerer det, skød den grønne guide i begyndelsen med spredehagl. Han var med, hvor der foregik noget. Brugte til dels eksisterende netværk - som fx. daginstitutionernes og skolernes – til at gøre sig synlig. Skrev og skabte debat i lokalavisen og besøgte gud og hvermand. Som udefra kommende person tog det lidt tid af finde den rigtige facon. Han blev opfattet som en lidt for ihærdig og akademisk grøn ildsjæl i begyndelsen. Men han blev hurtigt bedre til at kommunikere og fandt gennem de mange kontakter frem til personer, som han kunne se muligheder i et samarbejde med.

Guiden som initiativtager: Guiden havde mange ideer, og fik også sat en del af dem i værk. Eksempelvis en forbrugerundersøgelse med en 9. klasse, forsøg med økologisk brød hos bageren og økologisk mad på skolerne, et grønt marked i en af de mindre landsbyer i kommunen og en foredragsrække med fællesspisning og børnepasning. I enkelte tilfælde blev han også inddraget som ressourceperson, fx. da en skole og en daginstitution gik sammen om anlæggelse af en naturlegeplads.³³ Men det var ikke meget, der kom udefra til ham.

Etablering af en Lokal Agenda 21 gruppe: Gennem sit opsøgende arbejde og konkrete projekter lærte guiden efterhånden nogle personer at kende, som gennem etableringen af en Lokal Agenda 21 gruppe kom til at fungere som en mere regulær følgegruppe for ham end Væksthus Nørager. Gruppen var på 18 personer og arbejdede i udgangspunktet snævert med miljø. De arrangerede bl.a. en "Grøn uge", en kampagne for "Mobil uden bil" og nogle udstillinger – i alle tilfælde med den grønne guide som den der gjorde benarbejdet.

LA21-gruppen stod imidlertid med det problem, at man som løst funderet gruppe uden foreningsvedtægter ikke kunne søge penge til aktiviteter. Et andet problem var, at kommunen ikke var nogen aktiv, positiv medspiller. Udover dens få ressourcer havde det nok også noget at gøre med, at der havde været nogle konflikter med guiden, fordi hans udfarenhed med egne ideer betød, at han var kommet på tværs af kommunens politik og planer. Begge disse problemer løste sig imidlertid senere op, da LA21 gruppen fostrede en idé om et Landsbyråd og gik i gang med at realisere den. Det blev samtidig også et strategisk skift i den grønne guides arbejde og de problemer, han efterhånden oplevede i det.

Problemer med det lokale engagement: Guiden havde fra begyndelsen arbejde *projektorienteret*. Han havde taget mange initiativer og arbejdet meget bredt. Det havde ført til projekter som isoleret set rykkede lidt ved tingene og gav

³³ De her nævnte eksempler er nærmere beskrevet i devalueringen fra 1998, s. 43f.

nogle resultater. Men samtidig oplevede han, at det ikke satte gang i en *proces*. Han oplevede, at det hele tiden var ham, der skulle tage initiativer, og at han fik meget lidt igen. Hvis meningen var, at de selv skulle tage over efter ham, var det ikke godt, at han på denne måde hele tiden lavede noget for dem.

Strategisk skift og organisatorisk udvikling: Svaret på problemerne kom som en erkendelse af, at han ikke mere skulle være så udfarende med sine ideer til miljøinitiativer og samle folk heromkring, men i stedet vende det om og sige ”Hvad synes I, vi skal lave?”. I stedet for projektorientering skulle han satse på procesorientering. Han kunne ikke mobilisere folk alene på det grønne, og ville derfor i stedet arbejde for en lokal ’empowerment’, hvori miljøet bliver integreret i forstillingerne om udviklingen i folks egen hverdag og lokalsamfund.

Det var en tanke som også lå i LA21-gruppen, da den overvejede, hvad der skulle ske videre frem efter den grønne guides ophør. De ønskede ”*en naturlig struktur, der kan arbejde videre med tingene*” og at bæredygtig udvikling ikke kun skulle handle om miljø, men om lokalsamfundenes overlevelse og udvikling (hvor miljøhensynet så skal være en integreret del). Det blev til en idé om et Landsbyråd bestående af repræsentanter for kommunens 9 sogne. Realiseringen af denne idé indebar, at guiden skulle deltage aktivt som ressourceperson for opbygningen af Landsbyrådet, og samtidig være den der fastholdt miljøperspektivet i dets lokale initiativer. Herigennem ville guidens arbejde også blive mindre spredt og dermed mere dybdegående.

Status og planer: Landsbyrådet er etableret og har skabt en ny relation til kommunen samt flere initiativer med miljøperspektiv: En arbejdsgruppe til realisering af Landsbyrådet blev etableret i november 99, dvs. mod slutningen af den grønne guides første periode. I januar 2000 blev det konstituerende møde holdt, og siden er flere projekter kommet i gang. Et hjemmeside-projekt - med bl.a. kalender over lokale aktiviteter, landsbyernes kommentarer til referater fra kommunalbestyrelsen, diskussionsforum m.v. - søges realiseret med støtte fra regionaludviklingsprogrammet ”Det digitale Nordjylland”. Guidens grønne element heri bliver en facilitet til fremme af samkørsel. Som 1. fase heri, kan kommunens beboere foreløbig ringe til guiden og høre om mulighederne for samkørsel. Et andet beslægtet projekt handler om etablering af holdepladser for pendlere ved den motorvej, som gennemskærer kommunen. Udover at det også kan fremme samkørsel, har en side-effekt af initiativet været en positiv reaktion fra kommunens side. Kommunen ser i det hele taget positivt på Landsbyrådet, fordi det skaber dynamik og dialog om lokaludviklingen. Det vil fx. være tilfældet, når en af Landsbyrådets andre planer gennemføres. Den handler om at lave fremtidsværksteder i alle sognene med udgangspunkt i lokalsamfundenes egne forhold. Planen, der forudsætter støtte fra År 2000 Fonden, går endvidere ud på efterfølgende at give borgerne et kursus i samarbejde. Det skal lægge op til et fællesseminar, hvor alle landsbyerne i samarbejde med kommunalbestyrelsen skal diskutere, hvad det egentlig er, man

vil med kommunen. Landsbyrådet kommer i denne sag til at fungere som *'dialogskabende 3. part'*. Som formanden for Landsbyrådet siger, kan kommunen ikke selv stå for et sådant initiativ - eller for et andet af deres initiativer; en debat om spildevandsrensning i det åbne land. Hvis kommunen stod som arrangør af disse møder ville folk forvente, at kommunen nu igen var ude på noget, der vil få dem for penge, og derfor allerede i udgangspunktet være skeptiske og i forsvarsposition.

På samme måde er Landsbyrådet også en bedre 'afsender' end den grønne guide. Han kommer derfor i mindre grad til at fungere som frontfigur, og i højere grad til at inspirere og støtte Landsbyrådet i dets arbejde. Formanden for Landsbyrådet tillægger ham stor betydning, fordi han både sikrer kontinuitet og vigtige informationer og kontakter, indtil rådet en dag er rutineret nok til selv at kunne klare det.

Efterbemærkning: Ved overgangen til 2. periode blev projektet delt mellem Nørager og Skørping kommuner, således at den grønne guide nu er på halv tid i hver af kommunerne. Han er begyndt i Skørping, som han gjorde det i Nørager; dvs. med en udfarende projektorienteret arbejdsform. Men når han har opbygget sine kontakter, vil han også her ændre strategi til den bredere, lokale procesorienterede form, som han praktiserer i Nørager. I Nørager har Landsbyrådet fået 100.000 kr. i støtte fra Indenrigsministeriet til 5 projekter under overskriften "Fra overlevelse til bæredygtig udvikling". Udover Grøn Uge og Lokalt demokrati projektet er det et projekt om etablering af eksperimentelle zoner, et om "Medicinen og mig" og et om kulturmødet (om integrationen af flygtninge i kommunen).

4.2. Grøn Guide i Ikast

Projektet:

Tilbage i 1994 blev Ikast, Herning, Videbæk og Silkeborg udnævnt til Green City kommuner. Det satte gang i en række initiativer – bl.a. "Grøn Uge" arrangementer hvert år. Det var et rent kommunalt initiativ med en række grønne aktiviteter, som både skoler, institutioner og private var med i. Men borgernes engagement manglede. Der var et behov for at få miljødebatten ned på græsrodsniveau og ud til borgerne. Kommunen tog derfor initiativ til et netværk/forum, hvor den sammen med borgerne kunne lave en fælles indsats for miljøet og udveksle erfaringer. Der blev etableret et Grønt Råd for borgere, foreninger, institutioner og virksomheder med interesse for miljøet. Grøn Guide ordningen kom perfekt i forhold til dette initiativ. Kommunen så heri en mulighed for at give Det Grønne Råd en professionel støtte, der var uafhængig af kommunen. Samtidig skulle en grøn guide fungere som et formidlende led mellem borgerne og kommunen. Kommunen kanaliserede derfor en del af det

tidligere Grøn Uge budget over i et tilskud til Det Grønne Råd, så rådet kunne ansætte den grønne guide.

Processen:

Et godt udgangspunkt: Udgangspunktet for den grønne guide var altså en aktiv og positiv kommune samt en netop etableret grøn netværksorganisering. Dertil kom, at hun ikke var helt ubekendt med forholdene. Nok kom hun udefra, men hun kendte kommunen – og de kendte hende – fordi hun havde arbejdet 3 måneder i dens miljøafdeling og 4 måneder i planlægningsafdelingen. Lidt atypisk kendte hun således det politiske og forvaltningsmæssige system inden start, mens hun ikke kendte byens særlige kultur og borgerlivet. Her fik hun til gengæld god støtte af Det Grønne Råd. Dvs. de har gensidigt kunne støtte hinanden: Hun fik støtte til kontakt gennem medlemmerne og deres lokale kendskab, mens de kunne bruge hende som sekretær for rådet, til kontakt til kommunen og som miljøfaglig støtte til deres interessegrupper. Da deltagerne i rådet er frivillige, og derfor kun har begrænsede ressourcer, har guidens ressourcestøtte været vigtig, for at få sat gang i rådets og disse interessegrupperes aktiviteter.

Synliggørelse gennem aktiviteter om miljø, livsstil og adfærd: Det Grønne Råds første formand lagde især vægten på initiativer i forhold til borgernes livsstil og adfærd. Guiden var ressourcen til at sætte aktiviteter i gang herom. Et ”Grøn Livsstil” kursus (efter det hollandske koncept som Kaj Hansen har lanceret herhjemme), skulle være flagskibet, men som det er set andre steder meldte kun meget få familier sig, og kun én gruppe med 5 familier kom til at fungere. Bedre gik det med samarbejdet med Ikast Avis, hvori hun fra begyndelsen har fået god pressedækning og har haft en grøn brevkasse hver 14 dag. Den har fået pænt med spørgsmål ligesom hun ofte har fået positive tilbagemeldinger på den fra læsere. En anden af de større synliggende aktiviteter har været ”Grøn Uge”, hvor hun både har været primus motor i planlægningen og med i flere aktiviteter.³⁴ Disse aktiviteter, sammen med en række mindre indsatser – fx. et ”Grønt Efterårsmarked i Strøgcenteret, og havevandring i miljøvenlige haver – gjorde at styregruppen efter 1 år vurderede, at kendskabet til guiden var ret stort. På den anden side noterede den også, at ”den almindelige borger – hr. og fru Jensen – desværre ikke bruger den grønne guide i den grad, vi havde håbet på” (Afrapportering for 1997). Ifølge styregruppen var en mulig grund hertil, at guidens kontor er gemt væk på 1. sal af biblioteket.

Projekter i samarbejde med institutioner og foreninger i Det Grønne Råd: Det forbrugerrettede informationsarbejde gennem avisen, Grøn Uge, Efterårsmarked m.v. er fortsat gennem de 3 år, men samtidig blev der efterhånden i højere grad lagt vægt på at give støtte til lokale organiserings

³⁴ For en nærmere beskrivelse af disse første aktiviteter se devalueringen ”Et år med grønne guider” s. 49f.

miljøarbejde. Hovedaktiviteten i 2. år var planlagt til at være "Byøkologiske projekter i samarbejde med boligselskaberne". Guiden fik etableret et samarbejde med et boligselskab og dets viceværter, som fik hjælp med en informationspjece, med grøn beplantning m.v. Beboerinddragelse blev der imidlertid ikke tale om, idet viceværterne oplyste, at der ikke eksisterede nogen aktiv beboerforening endsige aktive beboere i boligselskabet (ifølge Styregruppens ansøgning om genbevilling). Andre samarbejder har været mere nyttige. Guiden har således haft en væsentlig rolle i at få samarbejdet Det Grønne Råds planer om en naturskole og 4H's planer om en demonstrationsgård til et fælles projekt. Kommunen har for nyligt indrettet en naturbørnehave i en tidligere landejendom, hvor staldlængerne måske kan anvendes til formålet. Projektet har politisk opbakning, hvorfor det ser ud til måske at blive til noget. Guiden kan i den forbindelse få en vigtig opgave som koordinerende og støttende i etableringsfasen. Et samarbejde med kommunens daginstitutioner har også været nyttigt. Udgangspunktet var her, at kommunen havde pålagt daginstitutionerne et miljøansvar, men at der ikke rigtig skete noget, p.g.a. travlhed og usikkerhed omkring, hvad de kunne gøre. På et fælles møde herom, kom der imidlertid skred i sagerne, idet hver institution har fået valgt en miljøansvarlig person, og disse nu har fået etableret et samarbejde, som den grønne guide koordinerer, og hvori hun giver råd og vejledning. Ifølge en af daginstitutionslederne har det givet dynamik i arbejdet, at der er en der kan komme med ny viden, og som har forslag til, hvor man starter og som ved noget om, hvad der gavner mest. Desuden er hendes medvirken også med til at fastholde dem i en proces.

Det Grønne Råd får større bredde og bliver mere optaget af kommunens politik. Guiden bliver i den forbindelse mindre sekretær og mere rådgiver: Sideløbende med projektaktiviteterne har den grønne guide fungeret som sekretær for Det Grønne Råd. Denne støtte har ifølge den nuværende formand for rådet været væsentlig for at rådet relativt hurtigt har kunnet begynde at stå på egne ben, og for at dets arbejde har udviklet sig. Fra i begyndelsen at være en slags græsrodsorganisering, der fokuserede på borgernes individuelle miljøadfærd, har den siden fået større bredde gennem deltagelse fra idrætslivet (som har stor betydning i Ikast) og erhvervslivets forskellige brancher. Samtidig er samarbejdet med kommunen blevet udviklet. Som formanden for rådet formulerer det: "Jo mere vi er blevet etableret, jo mere har vi også haft lyst til at blande os". Der har været en nær kontakt fra starten, idet kommunens grønne koordinator hele tiden har været medlem af Det Grønne Råd. Udviklingen har handlet om, at man nu har fået en aftale med kommunen om, at rådet formelt har fået status af høringsorgan, således at alle miljøplaner, hensigtserklæringer, undersøgelser m.v. fra kommunen kan sendes til kommentering i Det Grønne Råd. Herudover skal kommunen og rådet mødes en gang om året og diskutere handlingsplaner på miljøområdet.

Denne udvikling har medført, at den grønne guide har fået en funktion som støtte for Det Grønne Råd i dets arbejde med at kommentere kommunens miljøplaner. Da rådet er bredt sammensat betyder det, at guiden kan arbejde uden at være bundet til en bestemt lokal part. Som formanden for rådet formulerer det: ”Jeg synes den grønne guide er meget godt placeret nu: Uden at være kommunens person, uden at være virksomhedernes person, uden at være borgernes person.”

Den grønne guides arbejde har også ændret sig som følge af, at Det Grønne Råd nu er vel etableret og fungerende. Det betyder, at hun i mindre grad behøver at fungere som sekretær. Og det har frigjort tid, som hun vil bruge på større projekter i samarbejde med nogle af de nye organiseringer i rådet.

Skulderklap fra den kommunale forvaltning – og kold skulder fra politikerne: Guidens samarbejde med den kommunale forvaltning har fra begyndelsen fungeret forbilledligt, med gensidig orientering, hjælp og fælles projekter (fx. omkring giftfri haver). Det skyldes især en tæt og god kontakt med kommunens grønne koordinator. Da en fortsættelse af Grøn Guide projektet skulle forhandles anbefalede Teknik- og Miljøudvalget da også, at det burde fortsættes. Begrundelsen herfor var ”at den grønne guides arbejdsindsats er et meget vigtigt led i kommunens miljøarbejde, idet hun følger op på de planer, aktiviteter og udmeldinger, som kommunen kommer med på området” (Ikast Avis 19. marts 1999). På trods af dette besluttede kommunalbestyrelsen ikke at ville forlænge støtten til den grønne guide ud over de 3 år. Baggrunden herfor har at gøre med flere forhold: Green City samarbejdet har - efter at nabokommunen Herning har droppet kraftigt ned for sine aktiviteter - ikke samme drivkraft som tidligere. Beslutningen handlede derudover om et budgetforlig, hvor der skulle spares, og aftalen partierne imellem var, at der skulle være fuld enighed. Her kom det så til at betyde noget, at nogle i kommunalbestyrelsen mente, at folk nu kendte miljørådene, og at pengene i stedet burde bruges i kommunens eget miljøarbejde.

Afslaget på bevilling viste på den anden side, at den grønne guides arbejde havde stor bevågenhed. Ikast avis og Herning Folkeblad havde således ikke mindre end 11 større + 3 mindre artikler med belysning af, og debat om, afslaget. At guiden havde stor opbakning viste sig også ved, at det lykkedes at skaffe pengene til fortsættelsen med støtte fra lokale virksomheder og boligselskaber.

Planer for fortsættelsen

Som nævnt er Det Grønne Råd nu på skinner og den grønne guide kendt og synlig. Det betyder, at hun i de kommende år vil lægge mere af sin energi i længerevarende samarbejdsprojekter. Samarbejder med foreningerne i landområderne (Agenda 21 i landsbyerne), idrætsforeningerne (miljøstyring), butikkerne (miljøstyring), boligforeningerne (affaldssortering) og

daginstitutionerne (miljøstyring) bliver nogle af de væsentligste aktiviteter. På sigt nævner guiden også samarbejde med det store kirkelige samfund i Ikast som en potentiel mulighed, ligesom fremme af dialogen mellem landbrug og forbruger-miljøside er det.

4.3. Grøn guide i Hørgården på Amager

Projektet:

Hørgården er et almennyttigt boligbyggeri med ca. 2000 beboere. Det er beliggende på Amager og er bygget omkring 1970. Omkring 2/3 af beboerne er på overførselsindkomster. De 800 lejemål er placeret i karreer rundt om 3 gårde. Herudover ligger der et plejehjem, syv daginstitutioner, et mindre butikcenter, samt et lille haveområde. Bebyggelsen er afgrænset af to stærkt trafikerede veje, men ligger også tæt på et stort grønt område, Amager Fælled.

Hørgården er en lille by i storbyen. Afdelingsbestyrelsen har en erfaren ildsjæl som formand og ejendomskontoret en inspektør, som også brænder for beboernes trivsel. Det betød, at der allerede ved starten af grøn guide projektet var tale om et sted, hvor der skete noget. Hertil bidrog også en beboerrådgiver, som havde taget en række initiativer specielt rettet mod den svageste del af beboerne. Samtidig havde der også i mange år været en aktiv opposition. Den består dels af nogle beboere, som ikke har børn, og som vil spare, dels af en kreds af ældre beboere, som igennem mange år har været modstandere af formanden og inspektøren. Med til billedet hører også, at beboerdemokratiet trods ildsjæle, professionelle og aktiviteter har begrænset opmærksomhed i beboerskaren. Fx. deltog kun 37% i en urafstemning om et beboerhus.

Initiativet til grøn guide projektet kom fra administrationselskabet 3B, som siden også stod for restfinansieringen. En konsulent herfra fandt frem til Hørgården, hvor afdelingsbestyrelsen og ejendomskontoret var positive. Grønne initiativer var ikke helt nyt for dem. Fx. havde de gennemført en vandsparekampagne. Men det var generelt ikke noget, de havde tid til at tage sig af. Derfor så de en god mulighed i en ekstra ressource i form af en grøn guide. De udarbejdede et katalog med en lang række opgaver, som man gerne ville have guiden til at gøre noget ved. Det handlede om rådgivning af beboerne, uddannelse af grønne gårdmænd, involvering af de lokale institutioner og forretninger, grønne regnskaber, samt om en social funktion gennem inddragelse af de fremmedsprogede og børn og unge samt ved at skabe socialt samvær omkring de økologiske aktiviteter. Guiden, som blev ansat, kendte ikke Hørgården i forvejen, men havde erfaring fra både miljøarbejde og socialt arbejde.

Processen:

Ud til folk og gang i aktiviteterne: Den grønne guide brugte noget tid i begyndelsen på at lære folk at kende. Hun opholdt sig på vaskerierne, i daginstitutionerne og andre steder, hvor hun kunne komme i snak med dem. Også ejendomskontoret opholdt hun sig en del på; fik bl.a. arrangeret fælles frokostspisning og på den måde bidraget til en omgangsform, hvor de dagligt fik snakket sammen. Hun lagde vægt på den personlige 'small-talk', men ret hurtigt opstod der rundt omkring basis for at gøre noget sammen. I løbet af det første år fik hun på forskellig vis sat gang i en række mindre og større aktiviteter: Sammen med en beboer fik hun lavet en "miljøstafet" for børn, for at skabe debat om affald i bebyggelsen. Hun fik et samarbejde i gang om omlægning til økologisk kost i nogle af daginstitutionerne. Sammen med ungdomsklubben og en gruppe beboere fik hun arrangeret et bankospil med økologiske præmier. Med hjælp fra en praktikant og i samarbejde med lokal TV lavede hun 3 grønne juleudsendelser for børn. De og senere miljøindslag på lokal-TV gjorde flere positive over for hende, fordi de ikke var hellige, men sjove og med en portion selvironi i. Pizzaria-ejeren blev overtalt til at forsøge sig med økologisk kaffebar, Brugsen fik etableret en økologisk afdeling. Plejehjemmet fik økologisk rigtig beplantning, og der kom gang i udarbejdelsen af en beplantningsplan for hele området som ad åre vil fremme mangfoldighed i flora og fauna, samt skabe gårdrum til beboerne. Det største projekt var meget ambitiøst. Det gik ud på at skaffe 500.000 kr. og få 500 beboere til at komme og deltage i etableringen af en naturlegeplads med kælkebakke og beplantning. Det var svært at skaffe pengene, men noget fik de i naturalier og noget som frivillig hjælp fra de håndværkere, som boligafdelingen benytter. 350 beboere deltog over en weekend. Det var noget der rykkede. Ikke kun sådan forstået, at kælkebakken og legepladsen blev lavet, men også på den måde, at ejendomsfunktionærerne og mange beboere var imponerede og glade over, at det kunne lade sig gøre.

Røre i andedammen: Det var dog ikke alle, der var glade. Fx. dem der boede bagved den nye kælkebakke, og som ikke kunne lide, at man nu kunne stå på den og kikke ind til dem. Det skabte også røre, da guiden, nogle gårdmænd og 31 beboere året efter skaffede penge og fik lov til at anlægge et lille gadekær. Det var børnenes højeste ønske til legeredskaber på naturlegepladsen, men flere beboere fandt, at det var for farligt for de små børn.

Den grønne guides mange initiativer og synlige resultater som fx naturlegepladsen gav også en anden form for røre. Hørgården og guiden kom i aviser, ugeblade, TV og radio med rosende omtale.³⁵ Guiden var på den måde med til at give bebyggelsen identitet og selvrespekt – og fik selv styrket sit positive image i bebyggelsen. Selv bebyggelsens 'sutter' kendte til guiden og snakkede om hendes grønne aktiviteter.

³⁵ 38 gange har Grøn Guide aktiviteter i Hørgården fået presseomtale. Heriblandt bl.a. et indslag i TV-avisen, et i middagsradioavisen samt flere artikler i landsdækkende aviser.

Modstanden – og vellykkede forsøg på at overvinde den: Guiden var fra begyndelsen forberedt på, at hendes arbejde ville kunne skabe modstand. Som hun skriver i sin selvevaluering, må man ikke glemme, at hun som grøn guide kommer ind i beboernes liv og skaber forandringer og stiller spørgsmålstegn:

”Jeg tror, at alle mennesker i første runde ville være undrende, hvis et nyt menneske kom på besøg og fortalte, at man kan leve anderledes end man gør, og derefter begynder at lave om på tingene både i driften, på fællesarealerne og ved gud også hjemme hos en selv.”³⁶

Denne respekt for modstanden har måske været en af grundene til, at det flere gange lykkedes hende, at overvinde folks umiddelbare skepsis:

- Ejendomsfunktionærerne var i begyndelsen naturligt nok usikre på, om en grøn guide nu ville betyde, at de skulle til at løbe hurtigere og gøre mere. Samtidig var hun kvinde og kom med en akademisk uddannelse. Denne usikkerhed og skepsis forsvandt imidlertid efterhånden, dels fordi hun dagligt diskuterede sine ting med dem, men ifølge hende selv nok så meget, fordi hun ikke påførte dem nye opgaver uden selv at yde noget. Naturlegepladsprojektet imponerede dem, ikke kun fordi der kom så mange beboere, men nok så meget fordi hun knoklede 56 timer i træk.
- Den af ejendomsfunktionærerne, som er ansvarlig for indkøb, fortæller, at han først reagerede negativt på et forslag fra den grønne guide om, at de skulle stille grønne krav til deres leverandører. Han var heller ikke positiv over for at komme på et uges kursus i miljøstyring hos hende, for at lære at kunne tage stilling til de enkelte varer ud fra et miljøsynspunkt. Hendes indsats for at hjælpe ham, førte imidlertid til, at han i flere tilfælde har haft succes med at få leverandørerne til at levere mere miljøvenlige produkter. Han har fået bedre kompetence og ved, at han har gjort en forskel. Nu sætter han en ære i at stille miljøkrav til leverandørerne og vil gerne lære mere.
- Køkkenlederen på en af daginstitutionerne satte med egne ord ’armene over kors’ da den grønne guide kom med et forslag om omlægning til at benytte økologiske produkter i madlavningen. Det ville skabe uorden i hendes økonomi og tidsplanlægning. Guiden fik dog vendt køkkenlederens følelse af besværlig indblanding, og kritik af det hun gjorde, ved at komme jævnlige på institutionen og tilbyde selv at tage en tårn med i køkkenet. De fik herigennem lært hinanden at kende og snakket om alt muligt. Køkkenlederen opdagede, at det var et tilbud om hjælp til at hun kunne blive dygtigere og gøre noget nyt og spændende i sit arbejde. Hun skulle ikke lægge om i et ruf, men gradvist og med kritisk sans for, hvad der ville være rigtigt at gøre, hvad der økonomisk kunne lade sig gøre, og hvordan det kunne gøres, så børnene stadig kunne lide maden. På den måde blev det i stedet en fagligt stimulerende udfordring for hende. Hun er nu stolt af, at de bl.a. ved at

³⁶ ”3 års evaluering af grøn guide i Hørgården 1997-1999” s. 1).

servere mindre kød, og blande bønner i populære børneretter som frikadeller og suppe, har kunne lægge 50% om inden for de økonomiske rammer.

Det er dog ikke al modstand, guiden har haft held til at overvinde. Hendes nære samarbejde med formanden for boligafdelingen og ejendomskontoret inspektør har betydet, at deres opposition også har været en opposition mod hende. Ifølge en af disse beboere, har hun ikke tilgodeset pensionisterne og andre uden børn. Det er dog ikke sådan, at hun ikke har forsøgt det. Det økologiske bankospil blev gennemført, om end ikke gentaget. Hun forsøgte også at få et samarbejde i gang med haveklubben, som især består af beboere fra oppositionen. De var imidlertid hverken interesseret i flere haver eller i miljøhensyn, men ønskede blot at være i fred. Hun oplevede denne afvisning som en fælles, nærmest principiel holdning, som man bekræftede hinanden i. På det individuelle plan kom flere fra oppositionen til hende enkeltvis for at spørge om råd – fx. om hvordan man fjerner snegle fra haven. Efter beboermøder, hvor oppositionen også kritiserede hendes arbejde, kom de også altid bagefter hen til hende og undskyldte mange gange og forklarede, at det ikke handlede om hendes person.

En anden modstand, som aldrig blev overvundet, var bemærkelsesværdigt nok beboerrådgiverens. Deres arbejdsmåde og personer lå langt fra hinanden, og da guiden greb tingene an på sin facon gik det skævt fra starten.³⁷

Flere projekter og flere resultater: Guidens udadvendte facon og hendes kontors placering i boligområdet betød, at der ofte sad en hel gruppe beboere hos hende og fik kaffe. Nogle kom mest for selskabelighedens skyld, men guidens kontor blev også samlingssted for en gruppe af frivillige beboere, som kunne lide guidens gå på mod og som omvendt var en vigtig støtte ved gennemførelsen af de forskellige projekter og aktiviteter.

Der var også jævnligt praktikanter og studerende i kortere eller længere tid hos guiden. 27 i alt gennem de tre år. De blev til stor gavn for projektet i flere af de store opgaver:

- 650 lejligheder fik besøg og gennemgået deres installationer. Beboerne var gennemgående glade for at få en status og kunne spørge om råd. Ejendomskontoret, der var med, var også glade over at få overblik over tilstanden af de fysiske installationer og bedre føling med de sociale og psykiske problemer hos beboerne. Besøgsrunden førte umiddelbart til et fald i vandforbruget, og fremskyndede udskiftningen af toiletter til mere miljøvenlige.
- Et grønt regnskab til synliggørelse af forbruget af energi, vand og affald er blevet lavet i samarbejde med 3B og en praktikant fra DTU. Herigennem er

³⁷ jfr. s. 39f i Korremann og Læssøe: Et år med de grønne guider, Del-evaluering af Grøn Guide ordningen 1998.

en metode til at lette gennemførelsen af datafangsten i alle 54 3B afdelingen blevet udviklet.

- En grøn informationsvideo om Hørgården til nye beboere er blevet lavet i samarbejde med en praktikant fra Suhrs seminarium.

Hertil kommer en række andre indsatser : En hønsegård er blevet etableret, en klatreridderborg på en af legepladserne, og en grøn demonstrations-lejlighed (istandsat ud fra miljømæssige metoder og materialer). Desuden flere andre mindre initiativer.

Guiden slutter – andre arbejder videre med realisering af planer: Den grønne guide nåede på sine 3 år i Hørgården at give bebyggelsen den grønne saltvandsindsprøjtning, som var hensigten med projektet. Næsten alle de oprindeligt definerede opgaver blev gennemført. En undtagelse er den grønne gårdmandsuddannelse, som ikke nåede at blive til noget. Til gengæld var store opgaver som de grønne besøg og den grønne demonstrationslejlighed ikke med i planerne.

Flere af initiativerne såsom grønne indkøb, grønt regnskab og økologisk omlægning af maden i daginstitutionerne er indarbejdede praksisser som fortsætter. Hertil kommer, at der på nogle af områderne er beskrevet opgaver og planer for de kommende års arbejde. Det gælder fx. den 10-årige beplantningsplan og opgørelsen af hvad der bør udskiftes eller repareres i lejlighederne, som konsekvens af besøgsrunden i lejlighederne. Et andet eksempel er en plan om at bygge en affaldsorteringscentral i halmballer. Organisatorisk tager varmemesteren sig af energi- og vandbesparelserne, en miljøformand tager sig af udearealerne og ejendomskontorets sekretær tager sig af beboerkontakten. I den forstand er det videre miljøarbejde i Hørgården forsøgt sikret. Et funktion som nok bliver svær at få til at fortsætte er guidens inspirerende og igangsættende funktion. En lille gruppe aktive beboere vil dog forsøge at etablere en lokal Agenda 21 gruppe.

4.4. Grøn guide for idræts- og friluftsforeninger i Vestsjællands amt

Projektet:

I de første 3 år stod DGI Sorø amt, Friluftsrådet Vestsjælland og Vestsjællands Energi- og Miljøkontor bag dette grøn guide projekt. Målgruppen var de omkring 1500 lokale foreninger, der findes under Friluftsrådet og DGI i dette område. Gennem tilbud om støtte til miljøstyring og LA21-arbejde ville man arbejde på at få foreningerne til at tænke i miljøbaner og til selv at gå i gang med at arbejde for

sagen. Guiden fik kontor på Kongskilde Friluftsgård, der er et natur- og kulturformidlingscenter under Friluftsrådet.

Processen:

3 hurtige succeser: Den grønne guide satsede til en start på hurtigt at få gennemført nogle konkrete samarbejdsprojekter med foreninger om miljøstyring, indkøbspolitik og grønne byggeprojekter. De skulle vise andre foreninger mulighederne, og derved give anledning til en ringspredning. Han begyndte med at gøre sig kendt v.h.a. et pressemøde, månedlige indlæg i en lokalradio, artikler i DGI's amtsblad, samt gennem deltagelse i møder og markeder. Det kom lidt heldigt til at spille sammen med, at Slagelse kommune havde udskrevet en konkurrence om bedste Agenda 21 handlingsplan i kommunen. Det førte til kontakt med en spejder-afdeling og en boldklub, som han hjalp med at udarbejde miljøhandlingsplaner. Det lykkedes herigennem spejderne at vinde konkurrencen og boldklubben at blive nr. 3. Spejdernes projekt førte desuden allerede i løbet af det første år til kontante ressourcebesparelser, idet de sparede 60% på vandforbruget, 25% på el og 25% på olie. Et byggeprojekt sammen med en fodboldklub blev det 3. gode eksempel. Her lykkedes det med guidens hjælp både at spare penge og anvende miljøvenlige byggematerialer ved opførelsen af et klubhus. Også dette projekt blev prisbelønnet, idet det blev tildelt DGI's Grønne Pris. Guiden fik gennem disse 3 projekter de konkrete resultater, som han havde brug for, for at vække interesse for sit arbejde og for undgå at hans ideer og forslag ikke blot ville blive opfattet som luftig snak.

Barrierer for ringspredningseffekten: Det viste sig imidlertid, at de gode eksempler ikke fik den ventede ringspredningseffekt. Han fik ganske vist nogle flere henvendelser, hvoraf nogle også førte til samarbejder, uden at de dog gik ligeså godt, som de første projekter. Det virkede på guiden som om, de første projekter havde været atypiske 'lavt hængende frugter' med særligt engagerede folk. Efter at de var 'brugt' var der tilsyneladende et spring til de øvrige foreningsfolk. Dette 'spring' handlede om en generelt lav motivation kombineret med økonomiske og tidsmæssige barrierer. M.h.t. motivationen erfarede guiden, at foreningsfolkene typisk havde svært ved at fange ideen med en miljøindsats i forhold til foreningen. Holdningen var ofte sådan i retning af: "Vi er en billardklub, vi ryger måske nogle cigaretter, men derudover gør vi ikke noget, der kan skade miljøet". Da han opererer i landdistrikter, møder han oveni dette en vis skepsis, hvis talen kommer ind på økologi. Endelig er de holdninger, han møder, også typisk forbeholdne, fordi han opfattes som en kontrollerende person fra kommunen eller amtet.

Til disse holdningsmæssige barrierer kommer så et økonomisk problem, som består i, at det typisk er kommunerne, som ejer foreningernes fysiske faciliteter, og som derfor scorer kassen, hvis foreningerne sparer på ressourcerne. Guiden har arbejdet på at overvinde denne barriere, ved at forsøge at overtale

kommunerne til at give foreningerne del i den økonomiske besparelse. Det har de dog indtil videre ikke været positive over for, fordi det giver dem 'administrativt bøv'l'.

Foreningsfolkenes tid og kræfter har også vist sig som en vigtig barriere. De gør typisk deres arbejde på frivillig basis, er 'Tordenskjolds soldater' og har i forvejen mere end svært ved at få det hele til at hænge sammen. Det betyder både en hæmning af interessen for at gå i gang med miljøprojektet, og et problem med, at dem der gerne vil i gang med miljørevision og forbedringsplaner, forsøger at lægge hele arbejdet over på den grønne guide. Udover at ideen med grøn guide jo er at støtte folk i selv at gøre noget, giver det en rent praktisk problem med, at guiden i givet fald må bruge en uforholdsmæssig stor del af sin tid på nogle enkelte projekter.³⁸

Gradvis bedre opbakning fra organisationer og netværk: I begyndelsen arrangerede guiden flere gange informationsmøder for foreningslivet i et område, uden at der kom et øje. Ved siden af denne direkte information til foreningerne om hans tilbud, har han også forsøgt at få DGI's og Friluftsrådets repræsentanter i styregruppen til at formidle det ud gennem deres netværk. Det er efterhånden kommet til at fungere, ligesom guiden også efterhånden er blevet kendt gennem sit bidrag til DGI's landsarrangementer. Han deltog bl.a. i forberedelsen af et stort stævne 2000 i Sorø, hvor en række lokale foreninger var blevet opfordret af DGI til at tænke miljø med ind i det. Inden for DGI's landsarbejde har han oplevet både modstand og medvind, men processen bevæger sig i retning af mere forståelse og medvind. Sammen med nogle andre grønne guider har han fx deltaget i et grønt netværk inden for DGI, som har afholdt møder for 30-40 DGI stævneplanlæggere fra hele landet om grønt islæt i stævner.

En ny strategi tager form og får opbakning: Den træghed og de barrierer guiden har oplevet førte til, at han allerede midtvejs i 3 års perioden begyndte at overveje nye veje for at styrke indsatsen og sikre en perspektivrig fortsættelse efter de 3 år. Den ny strategi, som kom ud af det, handler i første række om, at styrke samarbejdet med kommunerne, så det bliver dem, der - som et led i deres LA21 arbejde - kontakter foreningerne, for så at koble ham på som miljøkonsulent undervejs. Det betyder dels, at foreningerne nok vil tage det mere alvorligt, fordi de er økonomisk bundet til kommunerne, dels at han ikke kommer som en fremmed udefra, men på anbefaling fra personer i kommunerne, som er kendte i det lokale foreningsliv.

Guiden udsendte en invitation til samarbejde til samtlige kommuner i Vestsjællands Amt, hvori han redegjorde for fordelene for kommunerne ved et samarbejde med grøn guide projektet. Kommunerne er presset til at gøre noget ved kravet om LA21 og fik her et tilbud om gratis konsulenthjælp til en LA21

³⁸ jfr. devalueringen fra 1998, s.

indsats rettet mod foreningerne. Det er et svært område for dem, fordi foreningerne typisk fungerer om aftenene og i weekenderne, dvs. udenfor deres egne ansattes arbejdstid. Desuden burde kommunerne også være interesserede, fordi miljøstyring i foreningerne kan gavne kommunernes økonomi, da de ejer lokalerne. På den anden side ville samarbejdet med guiden ikke være helt gratis. De deltagende kommuner skulle bidrage økonomisk til projektets fortsættelse. Invitationen blev fulgt op af møder med de potentielt interesserede kommuner, og det er herigennem lykkedes at få 8 kommuner til at gå ind i samarbejdet.

Et element i samarbejdet med kommunerne vil være at forsøge at løse problemet med, at foreningerne ikke får andel i den økonomiske besparelse ved miljøprojekter. Den ny strategi rummer også et forsøg på at overvinde problemet med, at foreningsfolkene finder miljøprojekterne for vanskelige, og derfor enten opgiver eller forsøger at få guiden til at klare dem selv. Planen er her at udvikle nogle lettilgængelige instruktioner, så foreningerne selv kan gå i gang med en del af arbejdet med miljøstyring. Det bliver nok en form for 'puslespil' med nogle overskuelige, dekorative skemaer, som kan hænges på væggen. De skal bruges til at komme i gang med at registrere eget ressourceforbrug. Først senere vil han så oplyse dem om, at de faktisk så småt er i gang med et grønt regnskab (noget som de ellers let blokerer over for), og at de kan få hjælp til at bruge og udvikle det. Hans plan er at udsende disse 'puslespil' til alle foreninger gennem kommunerne. Selvom 90% ryger i skraldespanden, håber han at få flere i gang på den måde.

På længere sigt er håbet, at udviklingen af denne "Gør det selv miljøhandlingsplan" kan munde ud i en mærkningsordning for grønne foreninger på linie med "Den Grønne Nøgle" for hotel- og restaurationsbranchen.

I løbet af det 4. år³⁹ er den nye strategi begyndt at fungere. I Tornved kommune har den grønne guide og LA21 medarbejderen fået kommunen til at afsætte en pulje på 400.000 kr., som foreningerne kan søge til ressourcebesparelser. De økonomiske besparelser, der opnås herved, deles mellem kommunen og foreningerne. Det vil sige, at det er lykkedes at få afprøvet en form, som giver foreningerne et økonomisk motiv. Det har allerede ført til flere projekter med guiden som konsulent. Guiden har også fået lavet de omtalte lettilgængelige miljøstyrings-instruktioner og er i gang med at lancere dem – bl.a. for LA21 foreningen i Tornved, hvor der sidder flere foreninger. Samtidig er LA21 medarbejderen blevet inspireret af dem, og anvender dem nu i sit arbejde på at få kommunale institutioner til at spare på ressourcerne. Også i Kalundborg kommune fungerer samarbejdet godt. Guiden er her i gang med flere projekter, bl.a. som konsulent for planlæggerne af et sportsstævne med 1500 deltagere og for en spejdergruppe, som er ved at opføre en økologisk spejderhytte. Kommunens støtte til den grønne guide er her betalt af dens LA21 midler. Efter det første år, har man evalueret samarbejdet, og netop besluttet fortsat at støtte

³⁹ Dette afsnit er baseret på interviews, gennemført d. 1. og 2. februar 2001.

det. I den 3. kommune, som jeg har talt med – Skælskør - var samarbejdet derimod ikke kommet i gang. Årsagen er dog entydigt, at kommunen her har valgt at skruer LA21 arbejdet ned på 0.

Ved starten af det 5. år har guiden opsagt sin stilling, men projektet fortsætter med en ny guide.

4.5. Grøn guide i Kolding

Projektet:

Kolding var allerede ved projektets start en af landets mest aktive kommuner, med hensyn til at fremme af en miljøvenlig udvikling. Udover kommunens egen aktive miljøforvaltning er Koldings Økologiske Råd og Byøkologisk Center vigtige organiseringer i arbejdet. Koldings Økologiske Råd blev oprettet i forbindelse med to kommunale miljøseminarer og består af grønne organisationer og repræsentanter fra erhvervslivet. Sammen med kommunen står rådet bag Byøkologisk Center. Grøn guide projektet opstod med basis heri og fik til formål *”at fremme udbud og efterspørgsel af mere miljøvenlige produkter i Kolding kommune”*. Forbrugerperspektivet blev således centralt i dette projekt. Der var fra begyndelsen lagt op til, at der både skulle arbejdes direkte med forbrugerne og med butiks- og handelslivet. Guiden blev placeret i det byøkologiske center, hvor der i forvejen var ansat en centerleder.

Processen:

Ambitiøse planer – praktiske problemer: Projektbeskrivelsen for projektet var ambitiøs. Ikke mindre en 14 forskellige projekter og indsatsområder gav den udefra kommende grønne guide nok at gå i gang med: Miljømærkning, emballage, en grøn database og grønne butikker var hovedemner, og samarbejde med butikker, direkte forbrugerkontakt, udstillinger, en lokal grøn vejviser, kampagner og nyhedsbreve nogle af de tænkte metoder. I realiteten magtede guiden ikke at sætte gang i alle disse planer. Uro omkring det byøkologiske centers midlertidige placering og en skrabet økonomi for projektet gjorde, at de første informationsaktiviteter over for forbrugerne blev udstillinger om miljømærkningsordninger i butikkens vindue. Foruden denne træghed betød de mange planer, at guidens arbejde i begyndelsen blev spredt ud på mange mindre aktiviteter.

Fokus på butikkerne – en dialog om grønne butikker begynder: Guiden fandt i løbet af det første år ud af, at han næppe ville komme ret langt på 3 år, hvis han rettede sin indsats mod den enkelte forbruger, og at der var mere idé i at påvirke butikkerne og deres ansatte, for at de så kunne vejlede forbrugerne med hensyn til miljørigtige valg. Men det tog tid overhovedet at etablere en kontakt med byens handelsliv. I første omgang fordi guiden ikke fik svar på sine

henvendelser, og siden fordi det viste sig, at han i stedet burde have kontaktet en af de andre handelsorganisationer. Der kom først skred i det, da han kontaktede nogle butikfolk, som havde været med til at støtte grøn guide ansøgningen. De fik ham på sporet af, at der måske mere var behov for, at hjælpe butikkerne med en mere gennemgående miljøstyring, end blot at få dem til at lave nogle hylder med miljøprodukter. Kvickly blev kontaktet og viste sig at være kommet et stykke både på produktsiden og miljøstyringssiden. Samtidig var han opmærksom på, at grønne guider i Odense og Herning arbejdede på at skabe et grøn butik koncept, dvs. et system så butikker ved at opfylde fra et sæt kriterier kan få certifikat på at være "grøn butik". Han og lederen af det byøkologiske center forsøgte at sælge ideen til Green Network – et samarbejde mellem amtet samt kommunerne og erhvervslivet i trekantsområdet. Det lykkedes imidlertid ikke. Det kan skyldes, at koncept-ideen kom fra en Green City by, som "Green Network" så sig som konkurrenter til. Men ifølge formanden for Koldings Handelsråd, var det fordi forslaget var for vidtgående til at få nogen butiksindehavere til at gå med på det.

Guiden gik så til Green City og fik en aftale med dem om at måtte arbejde videre med deres koncept og forbedre det, som han ville. Sammen med de grønne guider i Odense og Herning gik han i gang med det. Han henvendte sig til 10 butikker, hvoraf 4 gik ind i et samarbejde. De to sprang senere fra, mens de to andre fuldførte og blev erklærede som grønne butikker. Udover erfaringer med konceptet lærte det guiden noget om, at der sådan set var flere interesserede butikker, men at handling blokeres af, at de ikke har tid og råd, eller fordi de venter på hvad der er gang i deres egen kæde eller indkøbsforening.

Med hjælp fra kommunens repræsentant i hans styregruppe, som også sad i Green Network fik han arrangeret et møde med handelsrådet, som endte med at han skulle lave et oplæg til en manual til dem, svarende til miljøstyringsmanualer i virksomhederne, men her rettet mod butikkerne. Oplægget blev dog for vidtgående for dem, idet de ikke turde gå ud til butikkerne med krav til, hvor mange miljøprodukter de skulle have, for at blive godkendt som grøn butik.

Dialogen mellem guide og handelsråd bærer frugt: Kontakten med handelsrådet var dog under fortsat udvikling. I slutningen af guidens første år, besluttede Koldings Handelsråd således, at de ville profilere Kolding som trekantområdets handelsby nr. 1 med en grøn profil. Ifølge bestyrelsesformanden i Byøkologisk Center, som samtidig også er byrådsmedlem og formand for byplan- og miljøudvalget, var det den grønne guides fortjeneste, at handelen på den måde satte miljøet på dagsordenen. For at realisere deres plan inviterede handelsrådet guiden med i deres profileringsgruppe. Han har her været den eneste, som har vidst noget om miljø, og ifølge handelsrådets formand har han vundet respekt og været afgørende for projektets udvikling.

Et andet samarbejde udviklede sig sideløbende med Cityforeningen omkring planlægning og afholdelse af en Grøn Uge, hvor en del af de 45 butikker i midtbyen med hjælp fra guiden lavede særudstillinger af miljøvenlige produkter. Guidens samspil med handelsorganisationerne har muligvis også indirekte haft indflydelse på en igangværende proces omkring Kolding midtby, hvor kommunen har lagt op til debat, og hvor handelsorganisationerne har udarbejdet et visionsoplæg hvor det grønne er med. Det kan påvirke de enkelte butikkers interesse og dermed også deres motivering for at lave noget sammen med den grønne guide.

Et anderledes Grøn Butik koncept tager form: Den gode dialog med handelslivet fik betydning for videreudviklingen af grøn butik konceptet. I forbindelse med et samarbejde med Handelsforeningen i Kolding Storcenter udarbejdede guiden således et mere realistisk, og mindre ambitiøst grøn butik koncept. Det har karakter af en 'Grøn liste', som er en række punkter, som butikkerne skal gennemføre for at være med det første år. Chefen for Kolding Storcenter har garanteret, at samtlige 120 butikker i storcenteret vil vælge at komme med på denne liste. Guleroden er, at det ikke koster noget, at de måske kan spare nogle penge på fx. energiforbedringer og at de kan tjene på et positivt image. Ideen er altså her at få en hurtig succes med at få mange butikker i gang med en relativ beskednen indsats, og så forsøge at fortsætte processen mod en grøn butik derfra. Der er ingen tvivl om, at dette skridt er påvirket af handelsfolkernes reaktion på den oprindelige ide om en ret krævende liste med miljøkrav. Ifølge formanden for Handelsrådet frarådede han en sådan liste, og foreslog en mere proces-orienteret fremgangsmåde, hvor man stiller lave krav i begyndelsen, og så kræver videre forbedringer hen ad vejen, for at man kan blive ved med at være på listen.

I guidernes videre arbejde med grøn butik konceptet er denne proces-tilgang nu central. Man er gået bort fra at opstille en endelig krav-liste, og har i stedet valgt at gøre Grøn Butik til et stempel på, at man er i gang med en proces: dvs. at man er ajour med de lokale muligheder, fx. sorterer affald i de fraktioner som kommunen tager imod. Det grønne butiks stempel gives individuelt alt efter butikkens særlige forhold og udgangspunkt. Butikken skal tage stilling til en 10 punkts handlingsplan og selv lave en politik og handlingsplan for, hvad den har tænkt sig at gøre. Mindst en gang om året skal de lave en ny handlingsplan, og for at bevare grøn butik status skal de så kunne dokumentere, at de har flyttet sig og har fortsatte planer til at forbedre sig.

Potentiale for udbredelse af konceptet: Der har været kontakt med Miljøstyrelsen, som ifølge guiden har vist interesse for konceptet, fordi der indtil videre ikke er udviklet nogen strategi for, hvordan butiks- og handelslivet skal motiveres til at indgå i arbejdet for en bæredygtig udvikling. Gruppen af guider bag konceptet har foreslået en organisation af Grøn Butik konceptet, hvor rettigheder og materiale sælges til lokale miljøaktører – fx. grønne guider - som

på sin side får en indtægt fra butikkerne. Butikkerne godkendes på bestemte tidspunkter og det bliver kommunen der officielt overrækker dem diplommet.

Forløbet efter det 3. år: Arbejdet med Grøn Butik konceptet fortsætter, idet guiden sammen med Koldings Handelsråd har søgt og fået bevilget en person fra Den Grønne Jobpulje til at arbejde med Grøn Butik konceptets udbredelse. Men selve Grøn Guide projektet er ophørt, idet den grønne guide fik tilbudt et andet job samtidig med, at det ikke lykkedes for styregruppen/bestyrelsen for det byøkologiske center at sikre den nødvendige økonomi til en fortsættelse af centeret og grøn guide projektet.

4.6. Grøn guide i Malling/Beder/Ajstrup

Projektet:

Bag dette grøn guide projekt står Fællesrådet for Beder/Malling/Ajstrup, som består af en række foreninger og institutioner. Økonomisk er projektet restfinansieret af Århus kommune. Der bor ca. 8.500 indbyggere i området, som ligger i den sydlige del af Århus kommune. Det er på den ene side præget af at være forstadsområde til Århus, men byerne har på den anden side bevaret en del af deres oprindelige karakter af landsbyer.

Projektet bygger ikke på allerede etablerede grønne projekter eller netværk, men tager sit udgangspunkt i et ønske om ”at forstærke og udbygge det lokale netværk og fællesskab i Beder/Malling/Ajstrup med henblik på at skærpe den økologiske og ressourcemæssige bevidsthed” (fra Fællesrådets ansøgning om fortsættelse af projektet). Der er således en klar kobling af et socialt og et miljømæssigt udviklingsmotiv i dette projekt. Et andet kendetegn er, at projektet er ét ud af syv grøn guide projekter i samme kommune, hvilket har givet gode muligheder for samarbejde guiderne imellem og mellem guiderne og kommunen.

Processen:

Svære start-betingelser: Projektet hører til dem som måtte starte helt fra 0-punktet. Nok var der et vist lokalt netværk at koble sig til, men de havde indtil videre ikke beskæftiget sig med miljøudvikling. Aktivitetsniveauet var heller ikke særlige højt i disse netværk. Det var bl.a. derfor, man gerne ville have ansat en grøn guide som en koordinator-person i området.

På miljøsidens viste det sig, at de parter, som man kunne forvente som oplagte samarbejdspartnere, var meget forbeholdne i begyndelsen. Dertil kom at ansatte i kommunens afdelinger heller ikke modtog hende og de andre grønne guider med åbne arme. Her handlede det om usikkerhed over for om guidernes tilbud

om hjælp og samarbejde ville betyde, at de ville overtage arbejdsopgaver fra dem og tage æren for deres udadvendte kampagner.

Selv om Fællesrådet havde fået penge til guiden og havde nogle overordnede ideer med projektet, så var der ikke rigtigt blevet tænkt konkret over, hvad de ville bruge guiden til. Guiden holdt et borgermøde for at få og diskutere ideer til, hvad hun skulle lave. Til dette og senere lignende borgermøder mødte der ca. 35 personer op, og de var meget positive over for hende og hendes arbejde. Men heller ikke det, aktiverede umiddelbart nogen og satte gang i projekter, som hun kunne koble sig på. Det var, ifølge guiden, ikke let for folk at finde ud af, hvad det var, de kunne bruge en grøn guide til. Nogen opfattede det tydeligvis som, at hun var en slags naturvejleder, som skulle lave arrangementer i naturen. Andre opfattede hende som en miljø-service; én man kunne bede klare forskellige miljøsager *for* dem og ikke *med* dem. Eksempelvis blev hun som noget af det første spurgt om, hun ikke kunne sørge for, at det blev lovligt at klunse på den lokale genbrugsstation. Den sag tog hun op (jfr. senere), men altså uden at det medførte en borgeraktivering.

Guiden som den udfarende kraft i miljøprojekter: Guiden tog nu selv en række initiativer. Fx. lavede hun 3 grøn livsstil kurser, et kursus i grøn have dyrkning i den lokale aftenskole, samt flere temadage om kompostering, byggematerialer og vedligeholdelse af udearealer uden sprøjtning. Hun stod for eller deltog også i flere initiativer for at forbedre forbrugernes mulighed for at kunne købe miljøvenlige varer i området; fx. hjalp hun en af grøn livsstilsgrupperne med at udarbejde en liste over økologiske varer i lokalområdet, hun holdt et møde mellem forbrugere og detailhandel, fik en bager til at bage økologiske brød og hjalp en købmand med at få etableret en abonnementsordning med økologiske grøntsager. Flere af disse møder og initiativer havde rimeligt gode resultater. Grøntsagsordningen fik fx. 50-100 abonnenter, hvilket gjorde det til et af de mest succesrige steder for denne type abonnementsordning i landet, hvilket igen betød at det fik en del presseomtale i Århus Stiftstidende og DR. På den anden side var det noget guiden lavede for lokalsamfundet, og som – når det var gjort – ikke førte mere med sig. Det har meget muligt bidraget til at påvirke miljøadfærden hos de involverede forbrugere, men hensigten var jo en anden, nemlig at guiden skulle koordinere og understøtte borgernes egne lokale initiativer for en bæredygtig udvikling.

Guiden som ressource for den lokale netværksudvikling: Ifølge guiden tager det ikke så lang tid at blive synlig i lokalsamfundet, men det tager lang tid – i hendes tilfælde 2-3 år – for at komme dertil, hvor borgerne begynder at inddrage og bruge guiden i *deres* aktiviteter. De skal først erfare hende som en person, der ikke bare er snævert brugbar som miljøvejleder, men som også kan være en ressourcestøtte i det lokale arbejde i bredere forstand. De følgende eksempler viser, at det efterhånden er lykkedes:

- Den grønne guide kom tidligt med i et tværinstitutionelt samarbejde mellem skoler, daginstitutioner og fællesrådet. Her udveksles der ideer og erfaringer. De har desuden hvert år et fælles tema. Det første år var det "udeliv" og her kom guiden med ideer og hjælp med at samle et idékatalog. Næste år var emnet "Truede børn". Selvom det ikke var miljørelevant, deltog guiden alligevel. Hun lyttede mest i begyndelsen, men som lederen af en daginstitution fortæller *"kværnede hun efterhånden ligeså meget som os andre"*. Selvom det har krævet tid, har hun herigennem fået et lokalt kendskab og nogle gode relationer, som så undervejs har medført samarbejder om grønne initiativer. Sammen med 2 skoler og en daginstitution har hun lavet en vandsparekampagne. Personalet på en daginstitution fik nys om et kursus i grønne vaner gennem guiden, og deltog heri. Efterfølgende har de arbejdet med vandbesparelser, papir-genbrug, økologisk mad og kompostering på deres institution. Ifølge lederen har guidens støtte hertil været vigtig: *"Jeg tror ikke, vi havde klareret det uden. Nogen gange skal der være en, der giver et skub udefra"*.
- Etableringen af en datastue for pensionisterne i området er eksempel på et andet projekt, hvor guiden har været en aktiv ressource, selvom initiativet egentlig ikke handler om miljø. Det har imidlertid bragt hende i kontakt med pensionistforeningerne og kan igennem de personlige kontakter skabe en bedre platform for hendes senere miljøinitiativer.
- Projektet "Lokal hukommelse" er et lokaludviklingsprojekt, som guiden tog initiativet og skaffede pengene til. Men til forskel fra hendes rene miljøinitiativer, er det her lykkedes hende at aktivere en gruppe borgere. De er i gang med at opbygge en lokal hjemmeside på Internettet, som har til hensigt at styrke det lokale liv og handelsliv. Det betyder, at man her kan se, hvad der findes af foreninger, hvad der foregår af lokale aktiviteter og hvad man kan købe i de lokale butikker. Miljøperspektivet er dog ikke fraværende. For det første er det planen, at hjemmesiden skal indeholde en byttecentral-funktion, der skal også være om information om mulighederne for lokale bæredygtige valg, og man skal kunne koble sig ind på et søgesystem for samkørsel. For det andet handler projektet, som en deltagerne fremhæver, om at få folk til at købe lokalt og bruge lokalområdet, hvilket både er en social og en miljømæssig målsætning.

Guiden fungerer som formidler mellem borgere og kommune: Forholdet til kommunen har også udviklet sig undervejs. Specielt forholdet til kommunens affaldskontor er blevet godt. Guiderne i kommunen har hjulpet dem med en kampagne for kompostering, hvor husstandene kunne få gratis kompostbeholdere. Knap halvdelen af husstandene i Malling/Beder/Ajstrup har fået kompostbeholdere og guiden er ved slutningen af de først 3 år begyndt at fungere som kompostvejleder for dem. Samtidig med at guiden hjælper kommunen, har dette kommunale projekt omvendt vist sig at være en god måde for guiden til at komme i kontakt med en del flere mennesker.

Den gunstige udvikling i forholdet mellem guiderne og den kommunale forvaltning fjerner dog ikke det forhold, at det kan tage lang tid at trænge igennem det kommunale system med en sag. Guiden har her fungeret som en slags formidler og advokat for forslag til miljøforbedringer fra lokale aktører:

- Et eksempel herpå er det tidligere omtalte ønske, om at borgerne må klunse ting på den lokale genbrugsstation. Den sag har guiden forhandlet med kommunen, som i begyndelsen var helt afvisende ”fordi folk skal kunne stole på, at når de har smidt noget ud, så er det virkelig smidt ud”. Efter de 3 år er det lykkedes guiden at få en forsøgsordning igennem, hvor enkelte ting – hårde hvidevarer og cykler – dog fortsat ikke må klunses.
- Et andet eksempel handler om, at de lokale daginstitutioner også gerne ville med i komposteringsordningen. Kommunen indvilgede først i det, men trak herefter beslutningen tilbage. Guiden hjalp herefter institutionerne med at protestere, hvilket førte til at kommunens børne- og ungdomsforvaltning gik ind og støttede dem. Det har ført til, at ikke bare de implicerede daginstitutioner nu kan få en kompostbeholder og kompostere, men at alle daginstitutioner i kommunen får tilbuddet.

Fortsættelse med vægt på de lokale netværk: Grøn guide projektet i Malling/Beder/Ajstrup har fået forlænget sin bevilling samtidig med at en af de andre grønne guider i Århus kommune nu også arbejder i den sydlige del af Århus kommune. De har fået kontor sammen, og kan således hjælpe hinanden og lave ting sammen.

Om de hidtidige erfaringer og den fremtidige indsats skriver styregruppen i sin selv-evaluering:

”Vi kan stadig nå et stykke i bæredygtig retning ved at ’skifte sparepærer’, og det skridt går vi også meget gerne; men det næste væsentlige skridt handler om livskvalitet og holdninger. Skal man ændre på disse ting lokalt, kræver det, at man er en etableret og accepteret del af lokalsamfundet”.

I overensstemmelse hermed rummer planerne for de kommende år konkret miljøvejledning (fx. om kompostering), men en hovedvægt på at fortsætte de igangværende samarbejdsprojekter (Lokal Hukommelse og samarbejdet med daginstitutionerne) samt på at styrke lokalsamfundet og miljøet gennem nye indsatser. Temaerne for disse nye indsatsområder vidner om at vejen til at engagere folk i miljøet fortsat vil være at gøre det gennem projekter som også – og primært – har en social dimension. Det første tema er således at ”forsøge at øge livskvaliteten specielt for børn og unge”, det andet at ”skabe bro mellem generationer/IT på tværs af generationer” og det tredje at ”lette borgernes adgang til den kommunale service”. Guiden vil satse på, at det kan lykkes at få gang i projekter på disse områder uden at hun skal trække læsset. Det er igangsætter- og koordinator funktionerne, hun vil stræbe mod. Guiden vil altså samlet set arbejde i en bredt defineret rolle som lokal ressourceperson,

koordinator og miljøvejleder. Den var faktisk allerede defineret i den oprindelige ansøgning til grøn guide projektet, men først i det 3. år begyndte den at fungere, og nu skal den så videreudvikles.

4.7. Grøn Guide på Bryggen i København⁴⁰

Projektet:

Islands Brygge i København er et klart afgrænset bykvarter med ca. 7.000 indbyggere. Der er udelukkende etagebyggeri i området, fordelt på 16 karréer. Området har tradition for borgeraktivitet, bl.a. knyttet til et medborgerhus, en 14. dag lokalavis og et lokalråd. Dog er aktivitetsniveauet ikke så højt som tidligere, hvilket betyder at aktiviteterne kører på pumperne og alle efterlyser flere aktive. Udover de nævnte institutioner er der "Beboerhjørnet" – nogle butikslokaler centralt i bydelen, hvor den grønne guide har kontor. Bag grøn guide projektet står lokalrådet, handelsstandsforeningen, medborgerhuset, et børne- og ungdomscenter, en lejerforening og Agendagruppen. Sidstnævnte er en lille gruppe på ca. 4 personer, som var initiativtagere til ansøgningen, og som har fungeret som den grønne guides nærmeste samarbejdspartner.

Processen:

Projektet begyndte med mange, små synliggende aktiviteter, men er i stigende grad blevet koncentreret om få store miljøprojekter: Ansøgergruppen havde opsat mange ambitioner for deres grøn guide projekt. Der skulle arbejdes med byøkologi, miljøvenlige institutioner, miljøstyring i virksomheder og bedre muligheder for grønt forbrug. I det første år blev arbejdet som følge heraf ret spredt. Det var godt i den forstand, at guiden fik gjort sig synlig som grøn guide i området og samtidig opbygget kendskab og relationer til de aktive borgere, foreninger og institutioner i området. De tidsafgrænsede og synlige aktiviteter er siden blevet færre, uden dog helt at være ophørt. Således indgår guiden i den forberedende gruppe for det årlige lokale marked "Bryggens virkelighed", som hun er blevet en væsentlig koordinerende ressource for. På selve markedsdagene kommer stort set alle Bryggens beboere forbi, og guidens aktiviteter med bod, undersøgelse af vandet i havnen og salg af økologisk fisk har været synlige og vel besøgt. Andre aktiviteter har bl.a. været så- og plante-dage med daginstitutionerne, skriverier i lokalavisen, forbrugerinformation i Brugsen og en sag med hjælp til en kolonihave-forening, som var truet af forurening. Hvor der gradvis er blevet færre af denne type aktiviteter, er der især i det tredje år - brugt mere tid på at fungere som koordinator og trækhest for større projekter: Det har især drejet sig om et Grøn Plads projekt, som

⁴⁰ Som det fremgår af kapitel 2 hører dette projekt til hold 2. Besøget og interviewene er dog gennemført på et tidspunkt, hvor projektet havde været i gang i 3 år.

handler om at få etableret en central grøn plads i bydelen. To andre store projekter har handlet om etablering af en genbrugsordning i bydelen og om en kampagne for vandbesparelser i en boligafdeling.

En krise og en ny strategi: Efter et lille års tid førte det spredte arbejde, trægheden i de store projekter og manglende medvirken til grøn guide projektet fra styregruppens side til en krise i guidens arbejde. Hun tabte pusten og gik i stå. Efter et stykke tid fik hun og styregruppen dog hanket op i projektet. Det var her man fandt ud af, at hun ikke skulle gabe over så meget, men koncentrere sig om færre, større opgaver. Genbrugsprojektet havde fået ansat en koordinator med støtte for Den Grønne Jobpulje, så det blev især Grøn Plads projektet, som guiden nu tog sig af. Her var problemet, at de centrale personer i lokalråd og boligforeninger i forvejen havde mange jern i ilden, så de i stedet for at være en ressource var blevet en hæmsko for projektet. I stedet valgte guiden derfor at synliggøre projektet gennem lokalavisen og en idékonkurrence. Det førte til nogen debat, fordi det skabte usikkerhed om konsekvenserne for en bemandet legeplads, der allerede ligger på en del af området. Det lykkedes dog med idékonkurrencen at engagere nogle borgere, som ikke tilhørte de meget aktives kreds. Denne borgergruppe har så med den grønne guide som den kontinuerlige og drivende kraft gennemført en række aktiviteter, bl.a. en større aktivitet, idet de under "trafik og miljøugen" etablerede pladsen midlertidigt, og afholdt nogle aktiviteter her, bl.a. med mulighed for kvarterets beboere for at designe deres bud på pladsens indretning v.h.a. en model, hvor der kunne rykkes rundt på tingene.

Status: Guiden er godt integreret i de eksisterende netværk, hvor hun er en vigtig ressource som koordinator og katalysator: De borgere som følger med i de lokale forhold ved sandsynligvis alle, hvem den grønne guide er – ikke mindst p.g.a. lokalavisen og markedet "Bryggens virkelighed". Hun har brugt en del tid på at deltage i møder inden for de eksisterende netværk – også når det ikke kun lige handlede om hendes miljøsager. Hendes samarbejdspartnere udtrykker stor anerkendelse af hende, som en aktiv dynamo for lokalområdet. Hun betragtes ikke kun som en miljøfaglig ressource, men også bredere som en lokal ressource, der er med og yder sit, hvor der foregår noget. At der er sket en udvikling beskrev hendes samarbejdspartnere bl.a. ved at fremhæve, at der kun var nogle få aktive og miljøinteresserede i Agendagruppen, og de mødte "utrolig stor skepsis", da de begyndte i 1996. I kontrast til det fortæller et medlem af Agendagruppen, at "*der rykkede jo simpelthen 50 mennesker ind ad døren*" ved guidens afskedsreception, ligesom der ved planlægningen af projektets forlængelse med en ny grøn guide "*næsten ikke var plads til alle i lokalet*" (som har plads til 15-20 pers.). Videre siger hun:

"Vi er ikke så alene, som vi var. Det kan godt være, at de ikke er på banen hele tiden, men de er der til enkeltstående, tidsbegrænsede projekter. Det er her, jeg synes, vi har gjort de bedste erfaringer med borgerinddragelse. Det skal være korte, målrettede, tidsbegrænsede projekter."

Høje ambitioner og træge processer: Guiden såvel som repræsentanter for Agendagruppen og styregruppen giver samstemmende udtryk for, at deres grøn guide projekt var alt for ambitiøst lagt op i ansøgningen til Den Grønne Fond. Der er sket en udvikling, men det går klart langsommere, end de havde troet. Der er flere grunde til det: Arbejdet med at få boligkarréerne til at genbruge og spare på vandet støder ind i det forhold, at der overvejende er tale om private udlejningsboliger, hvorfor den eventuelle økonomiske gevinst ikke tilfalder beboerne. For genbrugsordningens vedkommende er det tillige heller ikke beboerne, der forhandler og beslutter om de skal deltage, men udlejeren. Det betyder, at den foreløbig er afvist af et udlejningsselskab, som ejer 7 af bydelens 16 karréer.

En anden barriere handler om, at det tager tid at tage demokratiet seriøst. Der er langt fra idé til den endelige beslutning. Alle skal høres, og når noget så ændres, må en ny høringsrunde iværksættes. Når de aktive så er få, og ”A ikke snakker med B, som ikke snakker med C” p.g.a. tidligere dårlige erfaringer, så går det trægt. Guiden kan presse på, men forceres der, er der risiko for at nogle efterfølgende bliver sure. Udover at skabe konflikter mellem de aktive vil det medføre negative erfaringer med lokaldemokratiet.

Skismaet mellem de høje ambitioner og de træge lokale processer førte – i samspil med alene-arbejdssituationen – guiden ud i endnu en krise, hvor den gejst, som skal drive hende og andre fremad, i en periode ikke var til stede. Når hun også kom ovenpå igen denne gang, handler det bl.a. om, at hun trods alt har kunnet registrere fremskridt; at nogle af de kim, hun havde lagt, efterhånden fik flere borgere til at vende tilbage senere.

De kommende år: De store projekter fortsætter og nye udfordringer kan opstå p.g.a. forandringer omkring bydelen. Grøn guide projektet har fået genbevilling og fortsætter altså 2 1/2 år endnu. Det bliver med en ny guide, da den hidtidige guide har valgt at slutte. Både fra guiden og medlemmer af Agendagruppen og Styregruppen er der optimisme med hensyn til, at den nye guide i de kommende år kan få et aktivt medspil fra de borgere, som er aktive i de forskellige projekter. Deres plan er på denne basis at danne et egentligt grønt netværk, som skal fungere som guidens bagland og aktive samarbejdspartner. Tanken hermed er, at guidens rolle i stigende grad skal være at fungere som koordinator og rådgiver for flere borgerprojekter, mens hun i mindre grad skal være primus motor i de enkelte projekter. Det er borgerne selv, der skal stå for arbejdet med de konkrete, tidsafgrænsede opgaver. Med aktiveringen af flere borgere, er der et godt udgangspunkt herfor. Det usikre er selvfølgelig, hvad der sker, når guiden i mindre grad er tovholder og trækhest. En deltager i Grøn Plads projektet fremhæver, at det har været utroligt vigtigt, at guiden har sikret kontinuiteten i gruppens arbejde, så den ikke pludselig ryger ind i en død periode. Guiden vil dog fortsat fungere som koordinator for beboerarbejdet omkring skabelsen af den

grønne plads, hvilket bl.a. vil indebære en vigtig rolle som den, der skaber formidling mellem græsrodsarbejdet og den formelle, politiske proces. Også i forhold til genbrugsprojektet vil guiden i højere grad komme til at fungere som koordinator, idet den ansatte koordinator på projektet ophører. Om disse to store projekter realiseres og dermed bliver et vigtigt miljø-resultat af guidens arbejde er fortsat et åbent spørgsmål. Begge projekter skrider fremad, men der er fortsat strukturelle barrierer, som skal overvindes. Skulle der ikke være nok arbejde i disse projekter, rummer bykvarteret andre mulige store miljørelevante sager. Hele bykvarteret står således over for store forandringer p.g.a. store erhvervs- og boligbyggerier i udkanten og lige udenfor det. Sikringen af at borgerne i tide får indflydelse på de sociale og miljømæssige konsekvenser af ikke mindst den større trafik, er derfor en potentiel anden opgave for den grønne guide.

4.8. Grøn guide i Høje-Taastrup

Projektet:

Dette projekt adskiller sig fra de andre, idet rammerne og den grønne guide allerede var etablerede og arbejdet i fuld gang, da grøn guide ordningen startede. Helt tilbage i 1992 afholdt Høje-Tåstrup kommune to borgermøder om bæredygtig udvikling. I forlængelse af dem oprettede tre borgere foreningen "Vandets venner", som året efter åbnede en miljøbutik i et lånt butikslokale. Siden blev de anerkendt som Energi- og Miljøkontor med støtte fra Energistyrelsens midler hertil. De fik også kommunal støtte og flyttede til større lokaler nær stationen i Høje-Tåstrup. Her ændrede de navnet til "Høje-Tåstrup Miljø- og Energicenter".

Den grønne guide har været med fra starten af dette forløb og blev – i 1995 – ansat på halv tid på midler fra Kulturby 96 fonden. Hans arbejde var allerede på det tidspunkt identisk med det, han siden 1997 er fortsat med på fuld tid som grøn guide. Grøn guide projektet er placeret i Miljø- og Energicenteret, hvis bestyrelse, der består af repræsentanter fra en række miljø- og naturforeninger, også udgør dets styregruppe.

Høje-Tåstrup hører til den ydre ring af forstadskommuner og er beliggende vest for København. Den har ca. 45.000 indbyggere og hører til blandt de kommuner, som på flere områder har gjort noget for at fremme en lokal bæredygtig udvikling. Aktuelle initiativer som at indføre økologisk madlavning i daginstitutionerne og omlægge de kommunale jorder til økologisk dyrkning er således noget, kommunen selv har taget initiativ til. Det samlede indtryk fra interviewene er, at velviljen både findes i forvaltningerne og – til en vis grad – hos politikerne, som dog for de flestes vedkommende er optagede af mange andre spørgsmål, og derfor ikke særligt engagerede i miljøarbejdet.

Processen:

Tiden før grøn guide ordningen: Projektet fandt sin form og opnåede gode resultater: Ideen med Miljøbutikken viste sig allerede tidligt i forløbet at være tvivlsom. Nok kom der nogle besøgende, men egentlige henvendelser med opgaver var det småt med. Med flytningen til nye lokaler og navneskiftet til ”Miljø- og Energicenter” forsøgte man derfor at gå nye veje:

- En af vejene var, at man inviterede et socialt projekt – ”Frivillighedscentralen” - til at have sekretariat i Miljø- og Energicenteret. Frivillighedscentralen er en form for alternativ arbejdsformidling for frivilligt, gratis arbejde, og ideen med at invitere dem til at dele lokaler var at få nye berøringsflader og at signalere, at centeret ikke er et sekterisk foretagende, men et mere bredt, lokalt sted.
- En anden vej var, at lægge hovedvægten på aktiviteter udenfor centeret. Lokal selvforsyning blev et hovedtema og førte til oprettelse af et vindmøllelaug i en landsby, samt til organiseringen af et ”kogræsser-selskab”, hvor en række borgere deles om at købe og passe nogle køer, som benyttes til at afgræsse og vedligeholde åbne natur-arealer. Dette initiativ kom ikke blot til at fungere, men er siden blevet kopieret mange andre steder i landet. Et tredje vellykket lokal selvforsyningsinitiativ var en kampagne for hønsehold. I samarbejde med en lokal produktionsskole fik man konstrueret nogle mobile mini-hønsehuse, som folk kan leje for en periode for at prøve, hvordan det er at have høns. Denne ordning fungerer fortsat med stor efterspørgsel – også fra folk udenfor kommunen.
- En tredje vej for projektet har været at bevæge sig fra miljøoplysning hen imod at arbejde med bæredygtighed i bred forstand, samt at satse på ikke-specialisering: *”Vi skal kunne det hele fra bølgeenergi til kompostorme, til cykler og økologisk mad”*. Ambitionen er altså ikke at vide meget om lidt, men lidt om meget – og så i øvrigt at kunne trække på fagfolk på de enkelte områder. Dette har ikke mindst udmøntet sig i åbne lørdagsarrangementer, som bliver annonceret i lokalavisen og foregår hver lørdag.

Rutine: Stagnation og en fortsat række af nye initiativer: Dette grøn Guide projekt havde altså allerede over 3 år på bagen, da det med støtten fra Den Grønne Fond blev muligt at ansætte guiden på fuld tid. Det var kommet igennem etableringsfasen, havde fundet sin vej og havde fået nogle gode resultater, som gav medvind. Det interessante spørgsmål er så, om processen eskalerer; om der opstår en sneboldeffekt – eller om stagnationen melder sig efter opbygningsfasens kreativitet? I dette tilfælde er svaret hverken-eller. Grøn guide projektet har på den ene side ikke skabt det store folkelige engagement, men har på den anden side været ophav til mange gode, små skridt fremad. Processen er træg, men er ikke gået i stå. Og den grønne guide har en afgørende rolle i, at der sker noget. Dette helhedsindtryk er dannet af forskellige elementer:

Et vidnesbyrd om, at befolkningen i Høje-Tåstrup kommune ikke just er særligt aktivt miljøengagerede er, at kommunen ikke har kunne få brugt sin årlige pulje på 200.000 kr. til støtte til borgernes LA21 projekter i de sidste 3 år. På den anden side: Uden Miljø- og Energicenteret og den grønne guide var der så ikke sket noget. De er nu trådt til med forskellige initiativer. Guiden bl.a. med en cykelkampagne.

På boligområdet er den grønne guide koordinator i et grønt forum med 18 boligafdelinger som deltagere. Det er gået tilbage med engagementet og samarbejdet her, men det er ikke en tilbagegang, der kun gælder dette netværk. Der mangler generelt aktive beboere i kommunens boligafdelinger, og dermed de nødvendige ildsjæle, som den grønne guide kan samarbejde med. Ifølge en beboerrepræsentant i den grønne guides styregruppe er flere afdelinger så tungt socialt belastede, at etableringen af grønne initiativer med borgerinddragelse her ville kræve en grøn guide på fuld tid i hver afdeling. Men trods disse vilkår er der sket noget: Guiden har medvirket til en vandsparekampagne i en stor boligafdeling, som har haft en god effekt. Han har erfaret stigende interesse for genbrugspladser i bebyggelserne, hvilket nok har noget at gøre med den mulige økonomiske besparelse. Guiden har stået for en grøn efteruddannelse af 26 ejendomsfunktionærer. Og sidst, men ikke mindst, har han fungeret som ansvarlig for et kompostfællesskab, som 1320 husstande er med i. Hans opgave er at rådgive husstandene, så komposteringen lykkes og de vedbliver med at kompostere. En undersøgelse, hvor 80% af deltagerne svarede, viste, at langt de fleste holder ved og er glade for guidens rådgivning.

På skoleområdet er guiden også koordinator for et grønt netværk, som mødes 2 gange om året. Der kommer 4-6 personer fra kommunens 13 skoler, hvilket vidner om, at der heller ikke her er det store engagement. Lærerne har mange andre gøremål og de vil ikke ofre deres fritid på det. Alligevel er der taget nogle små skridt fremad også her. Den grønne guide har således inspireret flere skoler til at indføre, at hver klassetrin får deres miljø-ansvarsområde. Og på affaldsområdet har netværket ført til samarbejde mellem en skole og en boligafdeling med features, udstilling og fælles udflugter.

På daginstitutionsområdet er kommunen som nævnt initiativtager til en økologisk madordning. Men herudover er en stor del af institutionerne aktive brugere af ”Små grønne spirer”, som er et koncept for synliggørelse af natur og miljø i hverdagen, der er udviklet af guiden og den lokale naturvejleder.

Mindre godt går det på erhvervsområdet, hvor et initiativ til et miljøforum har måtte skrinlægges.

Med hensyn til de socialøkonomiske ambitioner, så er det på den ene side ikke gået helt som ventet. Centeret deler stadig lokaler med Frivillighedscentralen – og Ældresagen er også kommet til, ligesom sundhedsplejerskerne af og til kommer

og låner et rum. Men der er stort set ikke noget samarbejde, og der er kun enkelte eksempler på, at de har kunnet bruge hinanden. Det er muligt, at Miljø- og Energicenteret er blevet mere kendt ved at flere kommer i lokalerne, men herudover er der tale om parallelle aktiviteter. Guidens udadvendte arbejde i forhold til sociale organiseringer har, med styregruppens ord, også været ”forsvindene lille”. På den anden side, så findes og udvikles koblingen mellem miljøhensyn og socialt liv på et andet felt, nemlig i guidens lokale organisatoriske initiativer. Samtidig med at kogræsser-selskabet fortsætter, er en vegetar-spiseklub med foredrag hver 2. gang kommet til og er blevet en succes.

Miljø- og Energicenteret har, foruden guiden, en energivejleder ansat. Dertil kommer en række frivillige personer, og ansatte i jobtilbud. I løbet af en uge er der typisk ca. 10-12 personer, der udfører et stykke arbejde i centeret. Med et par enkelte undtagelser er det alle folk, som i forvejen var miljøengagerede. Det betyder på den anden side, at disse miljøinteresserede har et samlingssted, og at der er sket en udvikling i centerets ressourcer.

Fremtiden: Bredere profil versus økonomi-tænkning: I et interview med medlemmer af guidens styregruppen reflekterede to af dem over udviklingen i projektet. Den ene sagde: *”Det er nemt at være visionære, men der er langt derfra og til handling og dialog med lokalsamfundet, der fører til noget”* Den anden sammenlignede med sin tid som kommunalpolitiker: *”Jeg var mere kreativ i begyndelsen, men helvedes dygtig til at få ting igennem til slut”*. I forhold til disse generelle overvejelser, fremhæver de, at guiden ikke har ladet sig slå ud af trægheden, men både har fået mere rutine og bevaret evnen til hele tiden at se nye muligheder og tage nye initiativer. Han kender alle mulige fra borgmesteren over lokalbladets journalist til beboerrepræsentanter og miljøgræsrodde. Ifølge ham selv er det ud fra snakken med den ene og den anden, at de nye ideer opstår.

De nye ideer er mest ideer til nye små skridt inden for de kendte rammer. Guiden og styregruppen lægger vægt på, at planerne for fremtiden ikke må være mere faste, end at de kan ændres, når en god idé og mulighed opstår. Strategisk set er der således ikke lagt op til de store forandringer. Samarbejdet mellem guiden og energivejlederen (som også er formand for styregruppen) indebærer et med- og modspil, som de begge er glade for. Strategisk betyder det, at guiden gerne vil gøre grøn guide projektet mere folkeligt, med mere inddragelse af sociale og kulturelle elementer – mens energivejlederen holder ham fast på miljørelevansen og fagligheden. Hertil kommer, at guiden har oplevet, at det er svært at få støtte til aktiviteter der blander miljøet og det sociale. Pengekasserne er opdelt på samme måde og påskønner ikke aktiviteter, der overskrider deres eget domæne. En plan om at oprette et krebs-laug er dog et eksempel på, at der fortsat vil blive forsøgt initiativer, som både har et miljø- og et socialt perspektiv.

Økonomien spiller også på en anden måde en rolle for overvejelserne om fremtiden. Ud fra sine erfaringer tror den grønne guide ikke, at det er realistisk,

at borgerne selv tager over, når hans bevilling en dag er slut: *"Tiden er til, at der skal være en eller anden form for professionel opbakning til processer i lokalsamfundene"*. På den anden side føler centeret sig presset af udsigten til at miste sine statsbevillinger. Derfor prioriterer de nu at opbygge deres kompetence til egentlige indtægtsgivende opgaver. Det kan være projektudarbejdelser for kommunen, rådgivning af boligselskaber og kurser. For guiden indebærer det et dilemma, fordi det modsat hans ønske om mere folkelighed risikerer at gøre dem til professionelle miljøkonsulenter. Han nævner også, at deres 'kritiske terrier rolle' over for kommunen kan blive stækket, hvis de samtidig skal leve af at udføre betalte opgaver for den.

Kapitel 5 Grøn guide projekternes lokale integration og udvikling

Som det fremgik af kapitel 3 har Den Grønne Fond lagt vægt på, at Grøn Guide projekterne skulle tage udgangspunkt i lokalsamfundene. De skulle integreres heri og fremme samarbejde på tværs. Der ligger allerede i ordningen en strukturel sikring af disse hensyn med principperne om lokal medfinansiering og om en styregruppe for det enkelte projekt med repræsentation af flere lokale aktører. På den anden side beskrev vi allerede i vores første evalueringsrapport de problemer, der kan være i en sådan formel forankring. Styregrupper består ofte af travle personer, som ikke har tid og kræfter til at fungere som daglig følgegruppe og hjælpere i Grøn Guide projektet. Det er mere realistisk at se styregrupperne som bestyrelser med ansvar for at sikre projektets rammer og for at indgå i den overordnede planlægning. Derfor kan der være god grund til at se på den faktiske proces: Om det er lykkedes for de grønne guider at blive lokalt integrerede, og hvor langt det første hold Grøn Guide projekter er nået i løbet af de første 3 år.⁴¹

5.1. Den lokale integration

Blandt de 8 projekter, som blev beskrevet i kapitel 4, er der to projekter som skiller sig ud m.h.t. lokal integration. Det ene er projektet i Vestsjælland, som er særligt ved at tage udgangspunkt i frilufts- og idrætsforeninger i en hel region i stedet for i et bestemt lokalsamfund. En sådan undtagelse fra reglen er der klart grundlag for i Grøn Guide ordningen, som direkte har opfordret til 'anderledes' ansøgninger fx. rettet mod foreningslivet eller handel- og håndværk⁴². Det betyder også, at det andet projekt, som skiller sig ud er i god overensstemmelse med ordningen. Projektet i Kolding har undervejs indskrænket sig til at lægge hovedvægten på samarbejdet med byens handelsstandsforeninger. Argumentet for det var imidlertid, at ved at engagere byens butikker kan budskaber om miljøvenligt forbrug kunne formidles langt bredere ud til områdets forbrugere, end hvis den grønne guide skulle gøre det alene. Som sådan er disse to projekter altså ikke problematiske i forhold til ordningens intentioner. Dertil kommer så, at de andre 6 projekter alle tydeligvis har taget deres udgangspunkt lokalt samt gennem årene formået at blive integreret.

⁴¹ Hold 1 projekterne er nu enten i deres 4. eller 5. år. Evalueringens datamateriale belyser imidlertid stort set kun udviklingen i de første 3 år. Den seneste udvikling beskrives således ikke her.

⁴² jfr. citat i fodnote i kapitel 3.

Men hvad så hvis vi ser på hele det første hold Grøn Guide projekter? Kan materialet om dem be- eller afkræfte tendensen fra de 8 udvalgte projekter?

Det lokale udgangspunkt

Vedrørende spørgsmålet, om de grønne guiders udadvendte aktiviteter har rettet sig mod de lokale aktører, har jeg undersøgt, om der er overensstemmelse mellem de målgrupper, som projekterne angav i deres oprindelige ansøgninger og deres målgrupper efter de første 3 år:

Tabel 3: Målgrupper for Grøn Guide projekterne på hold 1 ved begyndelsen og efter 3 år.

	I ansøgning	Efter 3 år
Boligområde	3	3
Bydel/del af kommune	6	5
Kommune	8	6
Flere kommuner	2	3
Særlige	2	4

Baseret på oplysninger fra 21 hold 1 projekter.⁴³

Tabellen viser, at hovedparten af projekterne ved starten, såvel som ved slutningen havde afgrænset deres målgrupper til kommunen eller mindre geografiske enheder. Den lille forøgelse der har været i kategorierne ”Flere kommuner” og ”Særlige”, kan for den førstes vedkommende forklares ved et tilfælde, hvor medfinansieringen ved forlængelse af projekterne er blevet delt mellem to kommuner, - og for den anden kategoris vedkommende med, at to af guiderne har været særligt fagligt kvalificeret på nogle områder, hvorfor deres viden er blevet efterspurgt udefra.

Integrationen

Det er vigtigt at være opmærksom på, at Grøn Guide projekterne har haft meget forskellige udgangspunkter for integrationsprocessen. Nogle af projekterne er så at sige startet ved et *0-punkt*: D.v.s. at der ikke har været nogen lokal folkelig miljøaktivitet i forvejen, og at den grønne guide er kommet udefra ind i lokalområdet/kommunen. I andre projekter har der modsat været gang i de folkelige miljøaktiviteter i forvejen og den ansatte guide har været en del heraf, eller i hvert fald lokalt kendt. Mellem disse yderpositioner er der en mellemposition, hvor guiderne enten kommer udefra ind i et område med en igangværende aktivitet, eller omvendt har et godt kendskab i forvejen til det lokalområde, hvor hun eller han har skullet sætte gang i de folkelige miljøaktiviteter.

⁴³ Opgørelsen bygger på spørgeskemabesvarelser fra 14 Grøn Guide projekter fra hold 1, samt interviewdata fra de 7 besøgte hold 1 projekter. 7 andre af de oprindelige hold 1 projekter indgår ikke, enten fordi de ophørte eller skiftede guide undervejs eller – for et enkelt projekts vedkommende – fordi det ophørte efter 3 år og dermed inden spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført.

I nedenstående figur har jeg skelnet mellem disse forskellige udgangspunkter i en opgørelse af, hvorvidt det er lykkedes for de grønne guider fra hold 1 at blive integreret i løbet af deres første 3 år. Desuden er der skelnet mellem ”god integration”, ”integration” og ”dårlig integration”⁴⁴. Et ”godt integreret” projekt skal forstås som et projekt, hvor Grøn Guide projektet og den grønne guide er kendt, vellidt og indgår i mange sammenhænge lokalt. I et ”integreret” projekt er der også sket en integration, men processen er her enten ikke tilendebragt, eller den virker ikke særlig bred og/eller stabil.

Tabel 4: Integrationen af de grønne guider på hold 1 efter 3 år

	0-punkt	Mellem	I gang	Total
Integreret hele tiden			1	1
Godt integreret	3	3	3	9
Integreret	4	5	2	11
Dårligt integreret	1			1
Ophørt undervejs	1	2		3
Skift af guide undervejs	2	1		3
I alt	11	11	6	28

Som det fremgår vurderes kun et projekt som dårligt integreret efter de første 3 år⁴⁵. Hertil kommer, at integrationsprocessen i 3 tilfælde er blevet forstyrret af skift af guide undervejs, samt i 3 andre tilfælde helt er ophørt fordi hele projektet er lukket ned i utide. Som jeg skal komme ind på senere i dette kapitel kan årsagen til ophørte projekter være, at Grøn Guide projektet ikke har fungeret tilfredsstillende, men det kan også skyldes forhold som egentlig ikke har noget med kvaliteten af den grønne guides arbejde at gøre såsom ændringer i de økonomiske eller organisatoriske forudsætninger. Af de 3 forliste projekter på hold 1 er det kun 1 af dem, der oplagt skyldes samarbejdsproblemer og manglende lokal opbakning. Alt i alt kan det derfor konstateres, at langt størsteparten er blevet integreret, men også at ca. halvdelen af disse enten ikke har tilendebragt integrationsprocessen eller kun har opnået en forholdsvis smal eller ustabil integration.

Opgørelsen viser også, at forskellene i udgangspunkter har konsekvenser for integrationen – om end de ikke er alarmerende. Der er ligeså mange 0-punkt-projekter og mellem-projekter der har opnået en god integration, som igangværende projekter. Relativt set er det dog halvdelen af de igangværende projekter, som er nået dertil, mens det kun er lidt over ¼ af de andre. Der er

⁴⁴ Vurderingerne heraf bygger på spørgeskemabesvarelser (jfr. spørgeskemaet bagerst i rapporten: spørgsmålene 2-6 og 8-9), på forlængelsesansøgninger og på interviews i de 7 besøgte hold 1 projekter.

⁴⁵ Det kan måske her umiddelbart undre, at jeg i indledningen af dette del-kapitel noterede, at 2 projekter ikke var godt integrerede lokalt, mens denne bredere opgørelse kun viser 1 projekt som dårligt integreret. Det skyldes at denne opgørelse er mere nuanceret. Begge de omtalte projekter hører således her til kategorien ”integreret”, idet de er integreret i hhv. foreningslivet og handelslivet, mens de ikke er bredt integreret og derfor ikke kan beskrives som godt integrerede.

således forholdsvis færre igangværende projekter, hvor integrationen ikke er fuldbragt, hvilket ikke kan være særligt overraskende. Man kan derudover se, at over 1/3 af 0-punktprojekterne af den ene eller anden grund ikke er blevet integrerede.

5.2. Grøn Guide projekternes udvikling

Efter at have set på om og hvorvidt Grøn Guide projekterne er blevet integrerede, vil der nu blive sat fokus på selve processen: Hvordan har Grøn Guide projekterne typisk udviklet sig? Udover selve integrationsprocessen kommer de så til at fungere efter hensigterne: Finder de en farbar vej frem for deres opgave som lokale miljøvejledere? Hvorfor når nogle projekter længere end andre? Hvilke typiske barrierer møder guiderne for at realisere deres planer? Og hvad gør de så?

Den typiske udvikling

Beskrivelserne af forløbene af de 8 udvalgte projekter i kapitel 4 giver et klart indtryk af, at Grøn Guide projekter ikke forløber som en jævn, fremadskridende proces. Der er ikke tale om rutine-arbejde, men om eksperimenter på ofte helt ny mark. I 5 af projekterne⁴⁶ ser vi, at tingene ikke helt arter sig som forventet i den første tid, men også at guiderne tager ved lære og efterhånden finder en farbar vej. På baggrund af dette, og mine mere ekstensive indtryk af andre Grøn Guide projekter, har jeg lavet en kondenseret beskrivelse af det typiske forløb. Den er blevet præsenteret for de grønne guider på deres årsmøde. De blev i den forbindelse opfordret til at opponere, hvis de ud fra deres egne erfaringer og kendskab til hinandens projekter fandt, at beskrivelsen ikke passede. I det der ikke fremkom nogen kritik, men tværtimod flere tilkendegivelser af, at det passede godt, går jeg ud fra, at jeg har ramt nogenlunde rigtigt. Man skal selvfølgelig være opmærksom på, at det er en *fortættet beskrivelse* af den typiske proces, og at de enkelte projekter på hver deres unikke måde varierer herfra.

⁴⁶ Nørager, Mallings, Kolding, Bryggen og Vestsjælland.

Skitse af det typiske forløb af et Grøn Guide projekt:

- Udgangspunktet er diffuse målsætninger, og en arbejdsbeskrivelse med et helt katalog af forskellige indsatsområder og projektideer, som guiden forventes at arbejde med.
- I den første periode bruger guiden en del tid på at få sine rent praktiske forhold i orden samt på at synliggøre sig i lokalsamfundet gennem medier, deltagelse i markeder, møder m.v.
- Guiden bruger en del tid på at formidle praktiske miljøinformationer, fx. i lokalavisen, gennem udstillinger m.v. Samtidig er hun eller han udfarende; opbygger efterhånden en del kontakter, og tager flere forskellige initiativer til miljøaktiviteter. Det fører til nogle miljøprojekter og også til resultater. Fx. institutioner der omlægges til økologisk mad, etablering af en naturlegeplads eller en kompostordning i samarbejde med kommunen.
- Undervejs opstår der imidlertid større eller mindre kriser p.g.a. en oplevet træghed: Guiden arbejder hårdt med egne miljøinitiativer og oplever at måtte bære mange ting igennem uden tilstrækkelig støtte. Det er svært at aktivere folk og de aktive er ikke helt så aktive, som guiden havde håbet. Forskellige barrierer såsom økonomi og træghed i det kommunale system gør også ofte arbejdet tungt.
- De mange oprindelige ideer bliver reduceret til nogle færre og mere realistiske planer. De bygger på, at guiden efterhånden er blevet kendt og respekteret både blandt folk i kommunen, i handelslivet, i lokale institutioner og blandt den aktive del af borgerne. Det betyder, at guiden i stigende grad indgår i og styrker de lokale netværk. De lokale begynder at medtænke guiden i deres lokale projekter. Heraf opstår nye lokale initiativer, hvor guiden og miljøaspektet bliver en del. Kommunerne får også flere steder øjnene op for guidens kompetencer og ressourcer i forbindelse med det lokale Agenda 21 arbejde.
- Det har imidlertid taget tid at nå dertil, hvor guiden er så integreret, at borgerne medtænker ham eller hende i deres lokale initiativer, og guiden kan virke som katalysator for nye initiativer og netværksudvikling. Efter spredte initiativer og afsøgning af muligheder i begyndelsen, er det imidlertid gennemgående, at grøn guide projekterne efter et par år er integrerede og har fundet en vej frem, der virker realistisk. Den er de efter 3 år i færd med at bevæge sig ud af, men mangler et stykke før de kan høste frugterne.

Flere af de forhold, der indgår i denne beskrivelse, vil blive uddybet. Først kan der være grund til at se på variationerne fra denne 'gennemsnitlige' forløbsbeskrivelse. De 8 udvalgte projekter giver indtryk af forskelligheden, men samtidig kan de måske forvrænge billedet ved enten gennemgående at være bedre eller dårligere end de øvrige projekter. For at efterprøve det – og for at belyse hvordan det er gået for hele hold 1 efter de første 3 år – har jeg opgjort udviklingen i samtlige disse projekter⁴⁷. Som i tabellen om projekternes lokale integration er der også set på forskellen mellem 0-punkt-, mellem- og igangværende projekter⁴⁸.

Tabel 5: Status for hold 1 projekternes udvikling efter 3 år

	0-punkt	Mellem	I gang	Total
Styrket og forankret		2*	1	3
Styrket og godt på vej til forankring	1*	1*	1	3
På sporet - udvikling med potentiale	4***		3*	7
Udvikling, men usikkert potentiale	2	3	1	6
Problematisk udvikling	1			1
Udvikling, men ikke lokal		2		2

Hver * angiver et af de 7 interviewede projekter fra hold 1

De 6 hold 1 projekter som enten skiftede guide eller ophørte undervejs indgår ikke i opgørelsen. Derimod indgår et projekt som ophørte efter de første 3 år (jfr. note til tabel 3). Det betyder at der indgår 22 hold 1 projekter i denne opgørelse.

De enkelte kategorier for udviklingen kræver lidt forklaring:

- *"Styrket og forankret"* betyder, at der er sket en strukturel og lokal ressourcemæssig udvikling i den lokale folkelige miljøindsats og at den grønne guides arbejde kan fortsætte, enten med eller uden guiden selv.
- *"Styrket og godt på vej til forankring"*: Her er der sket en strukturel og ressourcemæssig udvikling, men den grønne guides opgaver heri er endnu ikke forankrede.
- *"På sporet – udvikling med potentiale"*: Her er der tale om projekter, som efterhånden er blevet integrerede og gennem erfaring har fundet frem til arbejdsmåder som virker lovende. Frugterne heraf er dog ikke høstet endnu.
- *"Udvikling, men usikkert potentiale"*: Her er der også sket en integration og en erfaringsudvikling, men enten er justeringerne i arbejdet sket så sent i forløbet, at der ikke er erfaringer med dem endnu, eller også virker begrundelserne, for at der er grundlag for en videre udvikling, usikre.
- *"Problematisk udvikling"* handler om, at projektet indeholder alvorlige problemer, som gør en gunstig udvikling højst tvivlsom.

⁴⁷ Vurderingerne heraf bygger på spørgeskemabesvarelser (jfr. spørgsmålene 2-6 og 8-9 i bilaget), på forlængelsesansøgninger og på interviews i de 7 besøgte hold 1 projekter.

⁴⁸ Vedr. denne opdeling jfr. begyndelsen af afsnittet om integration.

- ”Udvikling, men ikke lokal” er en restkategori for projekter, hvor der har været en god udvikling, men hvor denne har handlet om at bidrage med særlig miljøviden på nationalt niveau.

Det første, som skal fremhæves ud fra opgørelsen, er, at det muligvis er sådan, at de 7 udvalgte hold 1 projekter giver et lidt for positivt indtryk af udviklingen i grøn guide projekterne. Sådan kan det i det mindste se ud, når man ser, at ingen af de 7 stjerner, som indikerer disse projekter, er placeret i den dårlige ende. På den anden side kan det også skyldes, at min vurdering af de 6 projekter i kategorien ”Udvikling, men usikkert potentiale” er for negativ. Den mistanke har rod i, at jeg ændrede syn til det mere positive i 4 af de 8 besøgte projekter efter at have gennemført interviewene. Kun i 1 tilfælde oplevede jeg, at mine forantagelser om projektet var for positive. Denne forvrængning skyldes givet, at skriftlige opgørelser ikke giver samme forståelse for udviklingen og dens dynamikker, som flere lange interviews.

Ud fra denne usikkerhed er der grund til at være forsigtig i den samlede vurdering. Set i relation til skitsen af den typiske udvikling kan det dog med rimelig sikkerhed siges, at kun 4 projekter er nået længere⁴⁹. For de fleste af projekterne er skitsen nogenlunde troværdig, idet det dog, som det fremgår af tabellen, er sådan, at det for 6 af projekterne er usikkert, om de reelt har fundet en farbar og lovende vej fremad efter de 3 år, sådan som skitsen angiver.

For de 10 af projekterne vurderes der at være i en god udvikling efter 3 år, som enten har ført til en regulær styrkelse af det folkelige arbejde eller som er i færd med det. Til illustration af hvad det kan indebære, vil jeg i første række henvise til beskrivelserne af forløbene i Nørager, Vestsjælland, Malling, Kolding og Ikast i kapitel 4. Til en umiddelbar opfriskning af, hvad sådanne processer kan handle om følger her i kort form 3 eksempler:

3 eksempler på projekter i en god udvikling i løbet af 3 år

- Guiden i Kolding fandt frem til, at forbrugerne skulle nås gennem byens butikker. Handelslivet var i begyndelsen negativt over for hans forslag om diplomer til ’Grønne butikker’, fordi miljøkravene ikke tog hensyn til butikkernes forskellighed. Men samarbejdet har siden ført til udvikling af et grøn butik koncept, som også andre grønne guider er involveret i, og som Miljøstyrelsen har vist interesse for.
- Guiden i landkommunen Nørager havde svært ved at få kommunen i tale og ved at få aktiveret borgerne. Han fik dog samlet en Lokal Agenda 21 gruppe, hvoraf siden udsprang en idé om at etablere et landsbyråd med repræsentanter fra kommunens 6 sogne. Det er nu etableret med henblik på at styrke landsbyernes overlevelsessevne, men også – som led heri – en miljømæssig bæredygtig udvikling. Landsbyrådet er begyndt at virke, og er

⁴⁹ Her er tale om de 3 projekter, som er registeret som at have ”Styrket og forankret” den lokale folkelige miljøindsats, samt om det ene af dem, hvor der er sket en ikke-lokal udvikling. Se mere herom på næste side.

blevet hilst velkommen af kommunen, som der nu er opstået en tættere relation til.

- Guiden i Vestsjælland, som arbejder for friluft- og idrætsforeninger, havde i første omgang succes med at få gang i nogle miljøstyringsprojekter. Men ringene spredte sig ikke som forventet i vandet – bl.a. fordi det ikke var foreningerne, men kommunerne, der tjente på besparelserne. Han har nu fået etableret et samarbejde med en række kommuner i hans region, så det er dem, der tager initiativer til samarbejde med foreningerne, og ham som kobles på som konsulent. Og en kommune er nu gået med på, at fordele den økonomiske gevinst ved miljøbesparelserne med foreningerne.

Projekterne der kom længere efter 3 år

Men hvorfor er det så, at nogle projekter er kommet længere?

I de to tilfælde er det grønne guider som i virkeligheden er koblet sammen i et Grøn Guide projekt, men som har hver deres del her indenfor. De er begge ”veteraner” i miljøarbejde, den ene med rod i Økologiske Igangsættere, den anden med rod i Københavns Energi- og Miljøkontor. De har begge mange års erfaringer i projektmageri på miljøområdet samt et stærkt rygstød i deres organiseringer. Desuden har de indgået i bydelens EU-støttede økologiske udviklingsprojekt. På den baggrund har det været muligt at få flere nye institutioner op at stå.

I det tredje tilfælde er det guiden i Hørgården, hvis arbejde er beskrevet i kapitel 4. Hendes særlige kompetencer vil jeg vende tilbage til i kapitel 14. Men herudover har det dels været af stor betydning, at hun har arbejdet i en almennyttig boligafdeling, hvor der i forvejen var en formand for afdelingbestyrelsen og en ejendomsinspektør, som var meget aktive og positive over for den grønne guide, - dels at hun har fået en stor hjælp fra ikke mindre end 27 praktikanter.

Foruden disse tre tilfælde, som står som ”Styrket og forankret” i tabellen, er der også et 4. projekt, som er nået længere. Det er kategoriseret under ”Udvikling, men ikke lokal” fordi der her er tale om en guide, som tidligere har været leder for et forsøgscenter for permakultur-teknologi, og som bl.a. udviklede nye vandrensningssystemer som led i sit Grøn Guide projekt. Hans ekspertviden på dette område betyder, at han efter de 3 år nu forsøger at etablere sit eget firma.

Som det fremgår, har der i alle disse 4 tilfælde været tale om helt specielle forhold og guider med særlige kompetencer. Det betyder, at man ikke kan forvente, at det skal gå sådan andre steder, og at de kan danne norm for, hvad man kan nå på 3 år.

Hvad har hæmmet de fleste i at komme ligeså langt?

Her skal som det første fremhæves, at **projekterne, der er startet ved 0-punktet** jo umiddelbart så også har haft længere til mål. Da guiderne, deres opgaver og deres lokalsamfund er forskellige, er det dog ikke helt så simpelt. Både tabel 4 over integrationen og tabel 5 over projekternes udvikling viser, at 0-punkt projekter ikke nødvendigvis vil være bagefter de andre efter 3 år. I nogle tilfælde kan det ligefrem være en fordel ikke at være alt for integreret i en kreds af allerede aktive i lokalområdet. Et styregruppedlem til guiden i Nørager fandt således, at det havde været en fordel for guiden dér, at han ikke kom fra området selv, fordi han derved ikke var sat i bås i forvejen og fordi han kunne se på tingene med nye øjne. På den anden side så har det taget tid og kræfter for mange af 0-punkts guiderne at komme som ene ny person, skulle lære lokalsamfundet at kende og få sat gang i miljøaktiviteter, hvor der ikke havde været nogen før. Risikoen er her, at det simpelthen kan være for hårdt for guiden, at skulle gå i krig med opgaverne som en slags énmandshær. Både tabel 4 om integrationen og tabel 5 om udviklingen indikerer, at der er større risiko for at 0-punkt projekter og projekter af mellem-typen ikke går så godt som dem, hvor det lokale arbejde er i gang og guiden kendt. Dette bør dog ikke afholde Den Grønne Fond fra at støtte 0-punkt projekter. Dels fordi flere af disse projekter har udviklet sig godt, dels fordi dette på sin vis er særlig godt, fordi der så er kommet gang i en udvikling et sted, hvor der ikke foregik noget i forvejen. Derimod må risikoen for en uheldig udvikling modvirkes ved, at Den Grønne Fond sikrer sig, at der ikke bare er etableret en lokal styregruppe bag ansøgningen, men også at styregruppe medlemmerne betragter grøn guide projektet som deres projekt, og at de har en troværdig plan for, hvordan integrationen af den grønne guide skal sikres. Et andet forhold, der er vigtigt i disse projekter, er, at der ved valg af guide lægges vægt på dennes kommunikative og organisatoriske/-netværksudviklende kompetencer.⁵⁰

Det forhold, som især adskiller 0-punkt- og Mellem-projekterne fra de igangværende projekter, er selve **integrationsprocessen**. Den handler ikke kun om at gøre sig synlig i lokalområdet, hvorefter henvendelserne begynder at komme og samarbejdet om miljøprojekter går i gang. Det tager lang tid, fordi guiden ikke blot skal gøre sig kendt, men også vinde tillid og personlig sympati, før folk begynder at ville noget med ham eller hende. Som en lokal journalist formulerede det: "Først personen – så det grønne". For at nå dertil må guiden i kontakt med mange mennesker og deltage i møder inden for de eksisterende netværk, som handler om andre ting end lige miljøet. Fx. et møde mellem daginstitutionerne som naturligt handler en del om deres vilkår og pædagogik. Guiden kan have et punkt på dagsordenen, og på den måde få miljøet med ind, men ved at deltage i hele mødet kan guiden også få indsigt i daginstitutionernes virkelighed, samtidig med at guidens bidrag til pædagogernes diskussioner medvirker til, at guiden ikke bare betragtes som en teknisk konsulent, men som

⁵⁰ jfr. kap 14 om kompetencer.

en person og ressource i lokalsamfundet, som de kender og kan bruge: *"Alle ved at hun er grøn guide, men også at hun kan bruges ud over det"*, som ovennævnte journalist sagde det om guiden på Bryggen. Det er af den grund vigtigt for guiden at bruge tid på at deltage i det lokale liv og opbygge sådanne gensidige relationer. Men sagt med guiden i Mallings ord betyder det, at det tager tid at komme dertil, hvor de aktive lokale borgere ikke blot ved, at der er en grøn guide i området, men af sig selv kommer til at tænke på ham eller hende, når de får ideer eller sidder og skal planlægge deres aktiviteter i den næste periode.

Skridtet fra visioner til realistiske forløb indebærer en periode med afsøgning af muligheder: Som beskrevet i skitsen af det typiske forløb er udgangspunktet som regel en ansøgning med et helt katalog over de aktiviteter, som skal gennemføres. Det lægger forståeligt nok et pres på guiden for at gå i gang og realisere disse planer. Men planerne bunder ofte mere i ønsker til, hvad man gerne vil gøre af hensyn til miljøet, end i en indsigt i, hvad man reelt kan få målgruppen med på. I den forstand bliver der tale om en slags trial-and-error eksperiment; Guiderne tager initiativet til en række aktiviteter, som går ud på at involvere andre, hvis respons imidlertid er uforudsigelig. På den måde begynder guiderne at prøve sig frem. De gør deres erfaringer - både gode og dårlige. Ofte fører det til en krise i projektet efter et lille års tid, hvilket så giver anledning til at tage hele projektet op til revision. Revisionen fører til korrektion af strategien, nye planer og mere bevidst metodebrug. Der kan imidlertid let gå lang tid med denne eksperimenteren, og spørgsmålet er derfor, om det nødvendigvis behøver at være sådan?

Forelagt dette spørgsmål siger flere guider samstemmende, at kriserne nødigt skal blive for store, men at afsøgning af muligheder ikke bare er uundgåeligt i projekter som Grøn Guide projekter, det er for så vidt også en produktiv erfaringsproces, som danner udgangspunkt for udvikling og afklaring. Spørgsmålet er dog om denne afsøgningsproces kan optimeres, så guiderne ikke begynder med for store og tidkrævende fejltrin og herigennem geråder ud i for store kriser? Dette spørgsmål berører en problematik, som jeg også tager op senere, nemlig forholdet mellem at formidle og at lytte. Præstationspresset på guiderne kan være hæmmende derved, at de i de første faser for hurtigt kaster sig ud i at markere sig gennem aktiviteter, som de eller styregruppen har fundet på, i stedet for at give sig tid til at stikke fingeren grundigt i jorden ved at lære målgruppen at kende på dens egne betingelser – d.v.s. gennem at integrere sig og lytte til dem, som udgangspunkt for at tage initiativer. Et godt billede på det er guiden i Hørgården, der i begyndelsen gav sig tid til at gå rundt på vaskerier og i de lokale institutioner for blot at snakke med beboerne, pædagogerne m.fl. uden at skulle sælge dem noget. Af flere grunde, men måske også derfor, nåede dette projekt utroligt mange vellykkede ting. I stedet for at drage den konklusion på guidernes søgen efter veje frem, at ansøgningerne skal være mere eksakte, og derved mindre åbne, kan det tale for, at de bør netop være åbne og ikke alt for ambitiøse med hensyn til den første tids præstationer, således at Grøn Guide

projektet først efter et halvt til et helt år afgrænser og præciserer sine planer. Det vil måske kunne modvirke det forcerede forløb og give en ramme for den nødvendige afsøgning af muligheder og lytten. Det skal ikke forstås så bastant, at guiden ikke bør være udfarende i det første halve år, men kun lytte. I den første fase er det bestemt vigtigt, at guiden synliggør sig gennem skrivelser, markedsarrangementet m.v. samt at hun eller han etablerer kontakter og forsøger sig med nogle initiativer. Men der bør også være tid og tålmodighed til at sætte sig ind i livet i lokalsamfundet, og hvad der rører sig blandt folk.

I forlængelse af ovenstående skal også **bredden** i den grønne guides arbejde nævnes som en potentiel hæmmende faktor for projektets udvikling. Guiderne skal både aktivere borgerne, skabe netværk og samarbejde på tværs, være drivkraften i miljøprojekter, være miljøkonsulent, formidler af miljøinformation, være fundraiser mv. Problemet er ikke, at ordningen er åben for alle disse funktioner, for det giver plads til forskellige projekter og til at det enkelte projekt uhæmmet kan forskyde sig fra nogle funktioner til andre i løbet af årene. Det har derimod været et problem i flere projekter, at guiderne har haft for mange bolde i luften ad gangen, således at der går kludder i processen og den ene bold efter den anden havner på jorden. En optimal proces kræver, at der sker en prioritering, og at der er ressourcer nok til at gå videre med de processer, man er med til at sætte i gang. Det handler om guidernes og styregruppernes kompetence til at styre projektet, og i den forbindelse om at kunne holde præstationspresset nede på et rimeligt niveau.

Kriser kan, som beskrevet i afsnittet om afsøgning af muligheder, være produktive, men også risikere at blive så hårde, at projektet i værste fald lider skibbrud. Kun i få tilfælde er det gået så galt, mens det er mere udbredt, at guiderne i en periode mister pusten og modet. Projektet går i stå indtil der tages fat om problemet. Jævnfør fx. beskrivelsen af forløbet af projektet på Bryggen herom. Guidernes mulighed for at få bearbejdet krisen bliver imidlertid hæmmet af deres **alene-arbejdssituation**. Den formelle, lokale forankring i styregruppen har ikke forhindret, at denne alene-arbejdssituation af mange guider er blevet oplevet som et problem. Som led i evalueringen blev vi opmærksomme på, at det var et stort problem for nogle af guiderne, og lavede derfor en særskilt undersøgelse heraf.⁵¹ Den viste, at 32 ud af 51 guider på hold 1 og 2 havde oplevet alenearbejdet som et problem, og at 25 – d.v.s. knap halvdelen – fortsat oplevede det som et problem.

Problemet handlede kun i få tilfælde om en decideret ensomhedsfølelse, mens mangel på faglige kollegaer til at diskutere deres arbejde med i hverdagen, stress over at være alene om ansvaret, samt oplevelsen af for stor en arbejdsbyrde var væsentlige aspekter af problemet. 20 angav således, at ene-ansvaret havde været et problem – 15 af dem, at det fortsat var det. 21 oplevede, at for stor

⁵¹ Korremann og Læssøe 1998: ”Skal de grønne guider arbejde mere og tættere sammen – et notat om alenearbejdet som problem – og om mulige løsninger”

arbejdsbyrde havde været et problem, og 13 at det stadig var det. Der er således ingen tvivl om, at dette har været et væsentligt element i guiderne kriser undervejs, og at det også har hæmmet såvel forebyggelse som løsning af disse kriser. Kriser kan være produktive, men dette element i dem er på ingen måde produktivt, men sluger den gejst og energi, som er en forudsætning for projektets udvikling. Allerede i delevалуeringen foreslog vi et modtræk i form af træning af guiderne i at supervisere hinanden. Dette råd er senere blevet fulgt, og guiderne har været særdeles tilfredse med disse forløb⁵².

Øget regionalt samarbejde mellem guiderne samt bedre introduktion af styregrupperne til deres ansvar og opgave har muligvis også mindsket problemet. Nogle styregruppemedlemmer har efterlyst en mere grundig skoling af dem, fordi mange af dem som hverves til styregrupper ikke har ledelseserfaring eller andre erfaringer med at den slags arbejde. I nogle tilfælde vil det givet hjælpe. I andre tilfælde drejer det sig snarere om, at de mennesker, som hverves til styregrupperne, i forvejen hører til Tordenskjolds travle soldater. Samtidig handler problemet måske ligeså meget om guiderne psykiske habitus; nogle trives fint med alenearbejdet, mens det for andre let bliver et stort problem. Derfor tror jeg, at denne hævning bedst modvirkes ved at lægge op til tættere samarbejde mellem Grøn Guide projekterne og mellem Grøn Guide projekter og andre beslægtede lokale miljøaktører. Udover at give guiderne bedre mulighed for gensidig kollegial støtte og ansvarsfordeling vil det også have en række andre fordele. Det vil således kunne give nogle rationaliseringsgevinster, en bedre udnyttelse af guiderne forskellige kompetencer, en synergi i forbindelse med idéudvikling (hvilket kan modvirke kriser/døde perioder) samt en gensidig læreproces. I omtalte notat lagde vi op til et sådant tættere samarbejde mellem guiderne som en løsningsmulighed, men fik ikke umiddelbart nogen aktiv, positiv respons på det. Senere har Den Grønne Fond dog godtaget et tættere samarbejde mellem guiderne i Århus kommune, samt mellem to guider på Sydfyn, som direkte har fælles kontor. I flere andre tilfælde hjælper guiderne hinanden i forbindelse med konkrete opgaver eller de gennemfører konkrete samarbejdsprojekter; heraf nogle med økonomisk støtte fra bl.a. Den Grønne Fond. Alenearbejdsproblemet er imidlertid, som det fremgår af kapitel 14.2., fortsat et problem for flere guider. Ud fra de gode erfaringer med det tætte samarbejde mellem de 7 guider i Århus kommune synes jeg derfor, der kan være god grund til, at fonden og Grøn Guide projekterne aktivt forsøger at styrke et sådant tættere, direkte samarbejde mellem guiderne på regionalt niveau⁵³. Først burde der imidlertid laves en status for problemets omfang, da vores undersøgelse er helt tilbage fra 98, og der som omtalt er sket noget siden da.

Som den sidste, men ikke mindst vigtige hæmsko for grøn guide projekternes udvikling, vil jeg nævne, at det lokale engagement og ressourcerne til forankring

⁵² Vurderet ud fra guiderne egne evalueringer af supervisorskurserne i Frederiksborg Amt og Århus.

⁵³ Vurderingen af samarbejdet mellem guiderne i Århus Kommune bygger på deres fælles forlængelsesansøgninger og på interviewet med guiden i Malling.

af projektet i høj grad er afhængig af, at andre kan se, at guiden gør en forskel; at denne ene persons indsats rykker og fører til **registrerbare resultater**. Guiden i Hørgården er et godt eksempel på en sådan proces, hvor hendes første store projekter skabte respekt og gav et godt rygstød for de næste aktiviteter. Eksemplet fra Vestsjællands Amt viser godt nok, at man ikke altid kan regne med en sneboldeffekt, som følge af nogle succeser i starten. I dette tilfælde var der simpelthen for stor forskel på de første progressive samarbejdspartnere og dem som resultaterne heraf siden skulle overbevise om, at de burde gøre noget lignende. Det forhindrer dog ikke, at synlige succeser er et vigtigt element for mulighederne for at udvikle Grøn Guide projektet. *Problemet er imidlertid, at den grønne guide ikke kan skabe disse succeser alene, men er helt afhængig af andre lokale aktører og af de strukturelle betingelser*. Guiden kan ikke forcere, men må følge græsroddernes, de travle handlendes eller kommunens omstændelige tempo. I spørgeskemaet til de hold 1 projekter, som ikke blev interviewet, fremhæver 5 af de 14 guider, at de er blevet overrasket over, hvor svært det har været at få borgerne aktivt med. Det samme har flere af guiderne fra de andre hold fortalt mig.

En anden side af problemet med synlige resultater handler om, at guiden som informator eller som rådgiver og katalysator for andres projekter laver en del arbejde, hvor effekten ikke er synlig eller ikke umiddelbart relateres til ham eller hende. Desuden – selv når det er guiden, som er primus motor i miljøprojekter, kan det være svært at høste frugterne:

- Dels fordi sådanne projekter jo er innovative og derfor let støder ind i strukturelle barrierer – fx. når konstruktionen af et grønt regnskab for en boligområde støder ind i det forhold, at hverken vandforsyningsselskabet eller affaldsselskabet er i stand til at levere de nødvendige tal. Økonomiske barrierer og lange kommunale sagsbehandlinger er andre typiske forhold, som flere guider nævner som forhold der trækker processen i langdrag. Som eksempel kan der henvises til guiden i Malling, som det tog 3 år at få åbnet for, at borgerne kunne klunse på den lokale genbrugsstation.
- Dels fordi hensigten med en grøn guide ikke er, at hun eller han skal gøre tingene for folk, men tværtimod er at støtte borgernes og andre lokale aktørers projekter, sikre at sagerne bliver debatteret og løsninger udarbejdet sammen med dem – hvilket klart nok gør processen mere vanskelig og omstændelig, end ved rent professionelle projekter. Ikke mindst fordi samarbejder på tværs ikke altid forløber harmonisk og skaber synergi, men også af og til afslører lig i lasten og fører til konflikter, som så må løses.

Over for den type barrierer for udviklingen af Grøn Guide projekterne kan Den Grønne Fond og andre beslutningstagere først og fremmest erkende, at Grøn Guide projekter, ligesom tidligere forsøg med borgerinddragelse i lokale

miljøprojekter, *tager længere tid, end man umiddelbart tror*⁵⁴. 3 år til grøn guide projekter, der skal engagere folk i opgaver, som mange ikke umiddelbart finder væsentlige for deres liv, og få dem til at forandre adfærd – det er simpelthen for lidt. I WHO's "Sund by" projekter var tidsrammen 7 år, hvilket virker mere realistisk. Forlængelsen af Grøn Guide ordningen er i det perspektiv en fornuftig beslutning, fordi guiderne herved kan nå at blive integrerede, afsøge mulighederne, skabe grundlag for større projekter, arbejde med dem i borgernes og kommunens tempo, hjælpe med at overvinde barrierer og – forhåbentlig nå at høste nogle af frugterne, samt at sikre den videre indsats.⁵⁵

Hvorfor er det gået galt i nogle tilfælde?

I afsnittet om de grønne guides integration fremgik det, at 3 af de 28 projekter var stoppet i utide. I dette afsnit udvides perspektivet ved også at inddrage tilfælde fra hold 2 og 3, og på den baggrund vurdere, om det er et problem, der kan og bør gøres noget ved.

Tabellen herunder viser antal utidigt ophørte projekter på de 3 hold, samt årsagerne hertil. For hold 1's vedkommende vises både antal projekter, der ophørte i den første bevillingsperiode, og de projekter som er ophørte ved overgangen til 2. bevillingsperiode, selvom projekterne på dette tidspunkt ikke kunne betragtes som naturligt afsluttede og forankrede.⁵⁶

Tablet 6: Antal utidigt ophørte grøn guide projekter – og årsager hertil

	Hold 1 inden 3 år	Hold 1 efter 3 år	Hold 2	Hold 3
Økonomisk årsag	1	1	(3)	
Organisatorisk årsag	1	1		
Samarbejdsproblemer	1	1	(3)	
Nyt arbejde og ingen genansættelse				2

Parenteserne i skemaet indikerer, at ophøret af de samme 3 projekter skyldtes en kombination af økonomiske og samarbejds-mæssige forhold.

⁵⁴ jfr. Læssøe, J. (1993): "Folkeoplysningens mulighed i lokale, handleorienterede, grønne borgerprojekter", Tværfagligt Center, DTU, s. 130f.

⁵⁵ De økonomiske barrierer for folkelige, grønne projekter kan Den Grønne Fond også forholde sig til. Dette spørgsmål vil imidlertid ikke blive behandlet her, men i kapitlet om hensigtsmæssigheden af ordningens konstruktion.

⁵⁶ Derudover var der også to andre hold 1 projekter, som blev afsluttet efter de tre år, men i disse tilfælde fordi de havde fuldført deres opgave, og guiderne i forlængelse heraf havde fået andet arbejde.

I de to tilfælde hvor årsagen er 'organisatorisk', drejer det sig om, at den institution som guiden har været tilknyttet er ophørt eller er kommet ud i en kritisk, usikker periode.

I begge de tilfælde på hold 1, hvor årsagen har været samarbejdsproblemer, drejer det sig om projekter i almennyttige boligafdelinger. Her kan der let opstå samarbejdsproblemer, hvis projektet er initieret fra oven (af boligselskabet) og den grønne guide således kommer til et sted, hvor der er manglende forståelse eller ligefrem modvilje over for projektet og guiden.

"Nyt arbejde og ingen genbesættelse" indebærer, at guiden har fået et andet arbejde, hvorefter styregruppen har opgivet projektet. Den lokale opbakning og tro på projektet har således øjensynlig været for svag.

Som det fremgår er der for hold 1's vedkommende alt i alt tale om 6 projekter – eller lidt over 1/5 af holdet – som er ophørt undervejs. Disse tal er foreløbig mindre for de efterfølgende hold, hvilket kan skyldes, at de ikke har været i gang i ligeså lang tid og/eller, at DGF er blevet dygtigere til at vejlede ansøgere og udvælge levedygtige projekter. Derudover må det præciseres, at 3 af de 6 ophørte projekter på hold 1 ikke er ophørt p.g.a. problemer med projektet, men p.g.a. problemer for værtsinstitutionen. Den type problemer er ikke registreret på de senere hold, hvilket selvfølgelig ikke udelukker, at de kan komme senere.

I betragtning af at der er tale om et eksperiment med en ny slags aktør i lokalsamfundene, som skal fungere i tæt samarbejde med andre lokale aktører, må man forvente, at det ikke fungerer i alle tilfælde. Alt i alt anser jeg ikke problemet med utidigt ophørte projekter for at være stort. Den Grønne Fond må være opmærksom på, at professionelle projektmagere, fx. i boligselskabernes administrationsafdelinger, har rutine i at skrive formelt set flotte ansøgninger, hvorfor der kan være grund til at udbede sig nærmere information fra den kommende guides nærmeste samarbejdspartnere om deres forestillinger om projektet og forventede samarbejde med guiden. Møder i en tidlig fase af en konflikt mellem dens parter og repræsentanter for Den Grønne Fond er også en god idé. Ingen af delene vil helt kunne eliminere at nogle projekter kuldsejler, men holde det nede hvor det er nu, d.v.s. på et relativt beskedent antal.

Hvad angår den økonomiske årsag, så er det faktisk et overraskende lavt antal i betragtning af, at en del af Grøn Guide projekterne har haft problemer med at skaffe medfinansieringen undervejs. Denne problemstilling behandles nærmere i kapitel 13.

Kapitel 6 Grøn Guide projekternes betydning for den lokale folkelige miljøindsats

Temaet i dette kapitel hænger tæt sammen med temaet i sidste kapitel, men er alligevel et lidt andet. Hvor fokus i sidste kapitel var på udviklingen i Grøn Guide projekterne er det i dette kapitel på udviklingen i den lokale folkelige miljøindsats: Nyttter Grøn Guide projekternes integration og aktiviteter noget med hensyn til få borgerne og de andre lokale aktører aktiveret? Eller tages der måske med kyshånd imod guiderne, fordi man så kan lægge arbejdet over på deres skuldre og selv slappe af? Bliver aktiviteterne en række 'sæbebobler' eller sker der en organisatorisk udvikling, som kan styrke mulighederne for, at den folkelige miljøindsats fortsætter?

Det er vigtigt at huske på, at dette fokus kun belyser en del af de grønne guides aktivitet. Borgerinddragelsen og aktiveringen af andre lokale aktører omkring de lokale og kommunale miljøforhold udgør kun ét ud af flere elementer i deres arbejde. Nogle Grøn Guide projekter gør meget ud af det, mens andre har lagt mere vægt på formidling af miljøinformationer til forbrugerne eller på at fungere som kritisk og konstruktiv sparringspartner over for kommunen.

6.1. Udviklingen i det lokale aktivitetsniveau

Som nævnt i kapitel 5.2. har mange guider været overrasket over, hvor svært det har været at få aktiveret borgerne. I 0-punkts projekterne og en del af Mellemtyp-projekterne har guiderne ikke kunnet springe ind i et igangværende aktivt miljø og fungere som en partner i samspil med de lokale aktive. De har derfor selv taget initiativer og været primus motor for de projekter, det lykkedes at få i gang sammen med nogle lokale parter. Hvis borgerne så ikke efter et stykke tid selv tager over, begynder guiden at tabe modet og føle sig slidt. De følgende citater fra guider i Birkerød og Roskilde illustrerer dette:

"Mine forventninger til jobbet var at jeg skulle formidle miljøbudskaber ud til en bred kreds af modtagere - disse modtagere vidste bare ikke dels at jeg overhovedet var der og dels hvad de så skulle stille op med al min viden. Derfor har hovedinitiativet været mit - og det har været langsommeligt at finde de rigtige steder at introducere sig selv og vide præcis hvad den pågældende målgruppe mon kunne ønske sig at vide/arbejde med."

"Det er opslidende at sætte ting i gang, måske mest hvis man er alene om det. Man kan ikke forvente, at man kan slynge ideer ud i luften og at andre så fører dem ud i livet, ideerne skal følges til dørs helt tæt. At visioner og optimistiske planer godt kan blive til virkelighed, hvis man brænder for dem, er ihærdig og vedholdende, og ikke lader sig skræmme af sin egen og andres skepsis og modstand."

Det er ikke alle grønne guider, der har oplevet det sådan. Tag fx. projektet i Ikast (jfr. kap. 4) , hvor der eksisterede et Grønt Råd i forvejen, som ansatte guiden og med hendes hjælp fik styrket deres arbejde, så de nu i højere grad kan køre videre selv. Eller projektet i Hørgården (jfr. også kap. 4) hvor afdelingsbestyrelsen og ejendomskontoret var aktive i forvejen, og hvor den grønne guide hurtigt fik skabt kontakter og inddraget mange beboere i nogle store, synlige projekter.

Desuden er vanskelighederne med aktiveringen ikke ensbetydende med, at det ikke kan lade sig gøre disse steder. Som omtalt i skitsen af den typiske udvikling af Grøn Guide projekter i sidste kapitel fører det midlertidigt til kriser, hvor projekterne må justere deres planer til realiteterne og fokusere på de steder, hvor de ser et potentiale. Blandt de udvalgte projekter er Nørager og Bryggen eksempler på projekter, som arbejder sig ud af vanskelighederne og får styrket det lokale aktivitetsniveau.

Denne pointe – at vanskelighederne ikke forhindrer Grøn Guide projekterne i at styrke den lokale folkelige miljøindsats – bekræftes af spørgeskemaundersøgelsen. De følgende afsnit vil vise hvordan:

Bidrag til den lokale udvikling

På spørgsmålet ”Er der forskel på det lokale aktivitetsniveau til forbedring af miljøet nu, og da du begyndte som grøn guide” svarede 68 guider fra hold 1, 2 og 3 næsten alle, at der var sket en udvikling. Diagram 1 viser dette. Guidernes begrundelser for at svare sådan, kan imidlertid være forskellige. Et tillægsspørgsmål, hvor de skulle beskrive, hvordan der var forskel, er derfor blevet analyseret på den måde, at jeg har skelnet mellem argumenter, som handler om at der er sket en organisations- og aktivitetsudvikling, og andre typer forklaringer. Disse andre typer forklaringer kan handle om, at det er den grønne guides arbejde, der udgør den øgede aktivitet, eller at der kan registreres en ændring i holdninger hos lokale aktører, eller at der er gennemført projekter med forbedringer af miljøforhold ift. tidligere. Eksempler på en begrundelse af første type er bl.a.:

”Den tidligere kommunale Agenda 21 gruppe er gået ind. Til gengæld har min bestyrelse taget initiativ til et Råd for Bæredygtig Udvikling, som nu er politisk vedtaget og består af repræsentanter fra byråd, erhvervsliv, naturgruppe, min bestyrelse og mig selv. Rådet skal arbejde projektorienteret og involvere relevante kommunale virksomheder. Byrådet har også modtaget vores tilbud om et værktøj til Bæredygtighedsvurdering af byrådsbeslutninger meget positivt og er ved at indarbejde det i organisationen. Byrådet har uden tøven godkendt en fortsættelse af restfinansieringen af Den Grønne Guide i den kommende periode. Samlet kan siges, at Agenda 21 samarbejdet mellem borgere og kommune er blevet mere systematiseret og etableret.”

”Noget af det første jeg fik at vide, da jeg startede som grøn guide, var, at der ingen interesse var for miljø og økologi i kvarterløftområdet. Folk her i Nordvestkvarteret har tidligere ikke organiseret sig i foreninger eller interessegrupper og når nogen spurgte om interesse for byøkologi og lignende var der larmede tavshed.

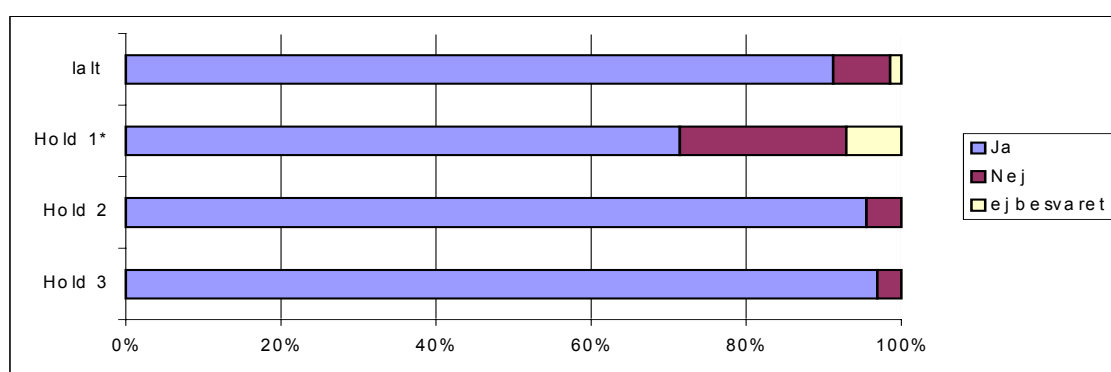
I dag findes der en agendaforening "Agendaforening Nordvest" med 126 private medlemmer, en økologisk indkøbsforening "Tallerkensmækkeren" med 18 medlemmer og centrale personer fra kvarterløftområdet er begyndt at efterspørge miljøtiltag i byfornyelsen. Dette drejer sig blandt andet om naturlegepladser, bæredygtige byggematerialer og solceller.

Både agendaforening og indkøbsforening arbejder aktivt for forbedring af miljøet"

"Der er dannet følgende netværk / arbejdende grupper:

- Agendagrupper - Planteklub (har dannet forening) - Økomadmødre (erfaringsgruppe)
- Gårdmænd på Tværs - 'Husets Grønne Regnskaber' (arbejdsgruppe) - 'Grønne Daginstitutioner' – Trafikgruppe - Kvarterhusets Grønne Regnskaber - Erhvervslivets Grønne Regnskaber."

Diagram 1: Grønne guiders angivelse af om der er sket en udvikling i den lokale miljøindsats

* De 7 hold 1 projekter som er blevet interviewet indgår ikke i denne opgørelse, da de ikke har besvaret dette spørgsmål. 2 af de øvrige 15 guider på hold 1, har ikke besvaret spørgsmålet.

Eksempler på andre slags forklaringer på det øgede lokale aktivitetsniveau er bl.a. følgende:

"Jeg håber, at jeg gennem oplysning har været/er med til at ændre folks tankegang og vaner, således at hensyn til miljøet bliver en mere naturlig del af folks tankegang."

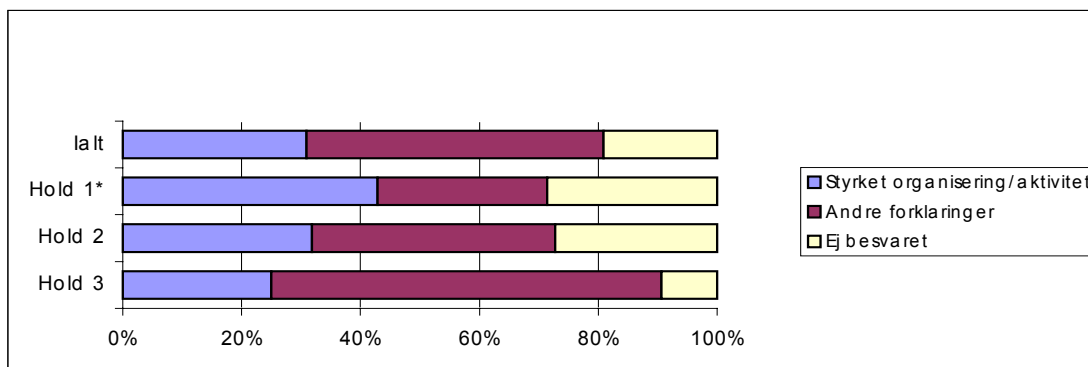
"Specielt omkring kommunens embedsmænd og lokale arkitekter har det flyttet holdninger. Fra de i begyndelsen slet ikke ville høre tale om alternative byggemetoder til at de nu lytter og selv tænker i de baner. Beboerne har også rykket sig. Det er ved at blive en selvfølge at man taler om økologiske fødevarer ved sammenkomster i kvarterløftet."

"De aktive medlemmer af Det Grønne Råd (min arbejdsgiver) har mig til at støtte sig til, i de konkrete aktiviteter de vil have i gang. Dermed har de mod på større arrangementer end hvis de helt selv skulle gennemføre noget."

"En del traditionelle landmænd har deltaget i lokale debattmøder med miljøvenligt indhold, hvad de nok ellers ikke ville have gjort."

Som det fremgår er denne type forklaringer ikke på nogen måde dårlige, men jeg har alligevel fundet det interessant at se på, hvor mange guider der på denne måde svarer ud fra egne iagttagelser og vurderinger, og hvor mange som henviser til kontante organisatoriske fremskridt. I nedenstående diagram ses forholdet mellem de to typer begrundelser for de 3 hold grønne guider:

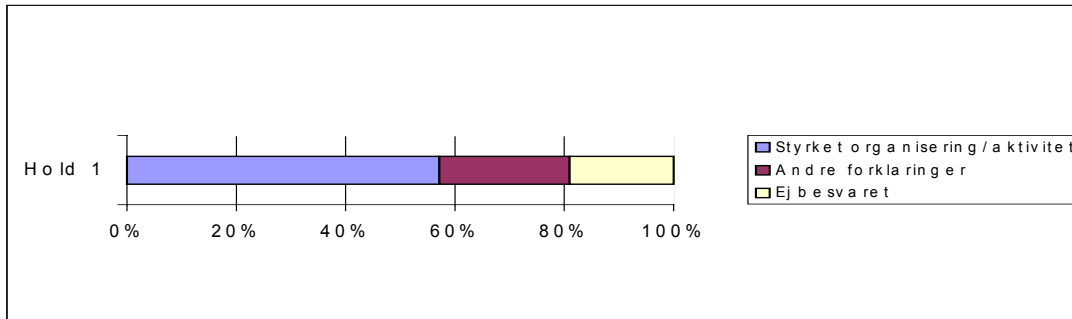
Diagram 2: Begrundelser for styrket lokal indsats

De 7 hold 1 projekter som er blevet interviewet indgår ikke i denne opgørelse, da de ikke har besvaret dette spørgsmål.

Der sker tilsyneladende en udvikling i projekterne, således at flere kan henvise til kontante eksempler på organisatorisk og aktivitetsmæssig udvikling, jo længere tid de har været i gang. Denne tendens bliver samtidig mere markant, hvis de 7 interviewede projekter fra hold 1 indregnes på baggrund af deres oplysninger i interviewene. I såfald ser opgørelsen for hold 1 sådan ud:

Diagram 3: Styrket lokal indsats for hold 1 - inklusive de 7 interviewede projekter fra hold 1

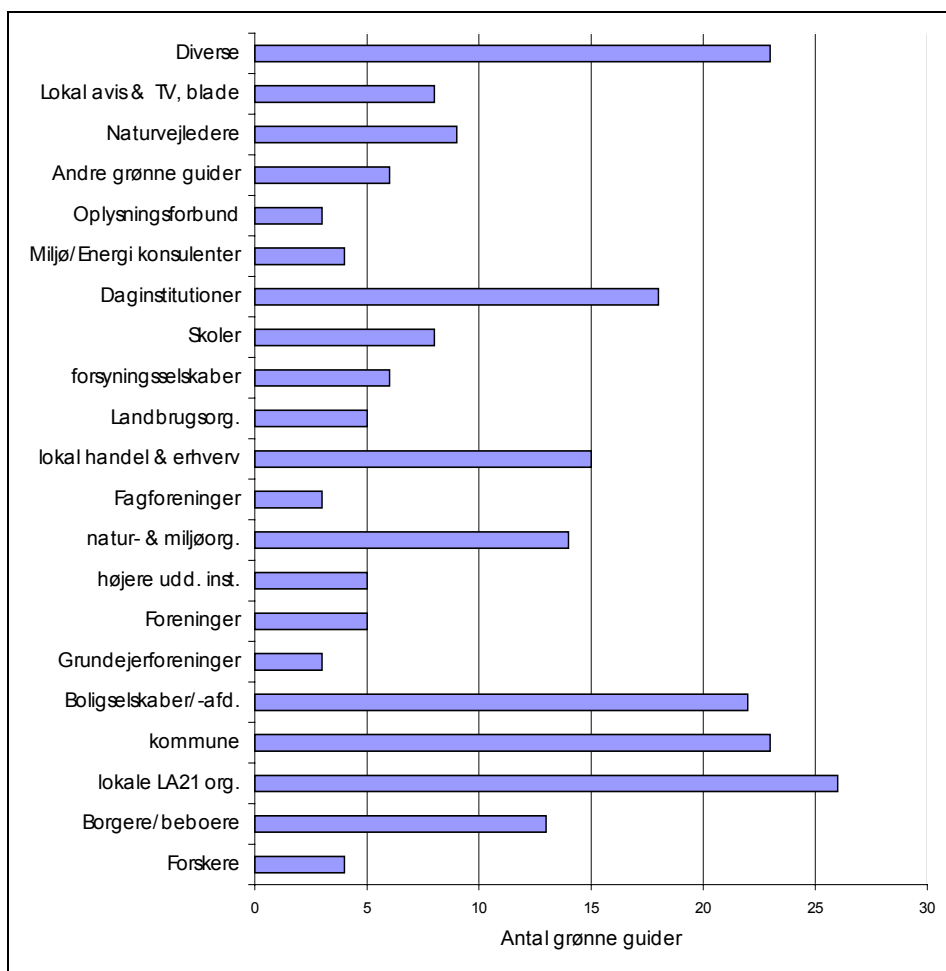
Ud fra dette overblik over Grøn Guide projekternes bidrag til udviklingen i den lokale folkelige miljøindsats bekræftes billedet fra de 8 udvalgte projekter, om end disse fortsat hører til i den bedre del. Projekterne møder vanskeligheder i deres forsøg på at aktivere borgerne, men trods det sætter de gang i en udvikling, som over tid også ser ud til at øge organisationen af mere permanente netværk til at fremme den lokale miljøindsats.

Samarbejde på tværs

En anden synsvinkel på de grønne guiders betydning for den lokale folkelige miljøindsats fremkommer ved at se på deres samarbejdsrelationer, og på om det er lykkedes dem at leve op til succeskriteriet om at fremme samarbejde på tværs af de lokale aktører. Fra de 8 udvalgte projekter er hovedindtrykket, at guiderne her har været meget udfarende med hensyn til at opsøge og engagere lokale

aktører i samarbejder. I flere af dem har guiderne haft en vigtig funktion som ”netværkere”; d.v.s. som dem der bringer folk sammen og koordinerer projekter, hvori flere parter indgår. Men hvordan ser det ud, hvis vi ser på hold 1 som helhed?

Diagram 4: Bredde og hyppighed af samarbejdspartnere for Grøn Guide projekterne på hold 1 i deres 2. arbejdsår

Baseret på årsrapporter for 2. arbejdsår fra 23 guider på hold 1. Bemærk at samme projekt kan have samme målgruppe flere gange.

Der har sikkert været flere samarbejdspartnere end de nævnte, idet årsrapporterne ikke omfatter alle aktiviteter. Oversigten må dog formodes at indeholde de vigtigste målgrupper. I alt rummer opgørelsen 222 samarbejdsrelationer for de 23 guider dette år – dvs. knap 10 pr. guide. Det behøver ikke nødvendigvis at betyde, at der er tale om 10 forskellige samarbejdspartnere, i det der kan være gennemført flere aktiviteter med den samme part involveret. På den anden side viser oversigten, at der er en stor bredde i gruppen af samarbejdspartnere. Udover de 20 kategorier, hvor der har været minimum 3 samarbejder i løbet af året, dækker kategorien ”Diverse” yderligere 10 aktør-kategorier, hvor der i enkelte tilfælde har været samarbejde. Blandt disse er bl.a. plejehjem, arbejdsformidlinger, produktionsskoler og biblioteker. Dertil kommer at den hyppigste samarbejdspartner er Lokal Agenda

21 grupper eller Grønne Råd, hvilket i mange tilfælde er grupper/råd med repræsentation fra flere forskellige lokale aktørgrupper. Kategorien ”Andre grønne guider” er ganske givet væsentlig større i dag, fordi der er flere guider, hvilket gør at der ikke er så langt mellem dem.

De fleste kategorier består af andre professionelle aktører i lokalområdet. Det skal dog bemærkes, at lægfolk ikke kun indgår i kategorien ”Borgere/beboere”, men også findes i lokale Agenda 21 organiseringer, i boligselskabers afdelingsbestyrelser, i grundejerforeninger og foreninger i øvrigt. Der er ikke noget odiøst i, at de professionelle aktører alligevel dominerer billedet. Tværtimod er der god fornuft i, at de grønne guider har søgt at koble deres kræfter med andre eksisterende professionelle ressourcer i lokalsamfundene. Det kan dog også afspejle det omtalte problem med at få aktiveret borgerne.

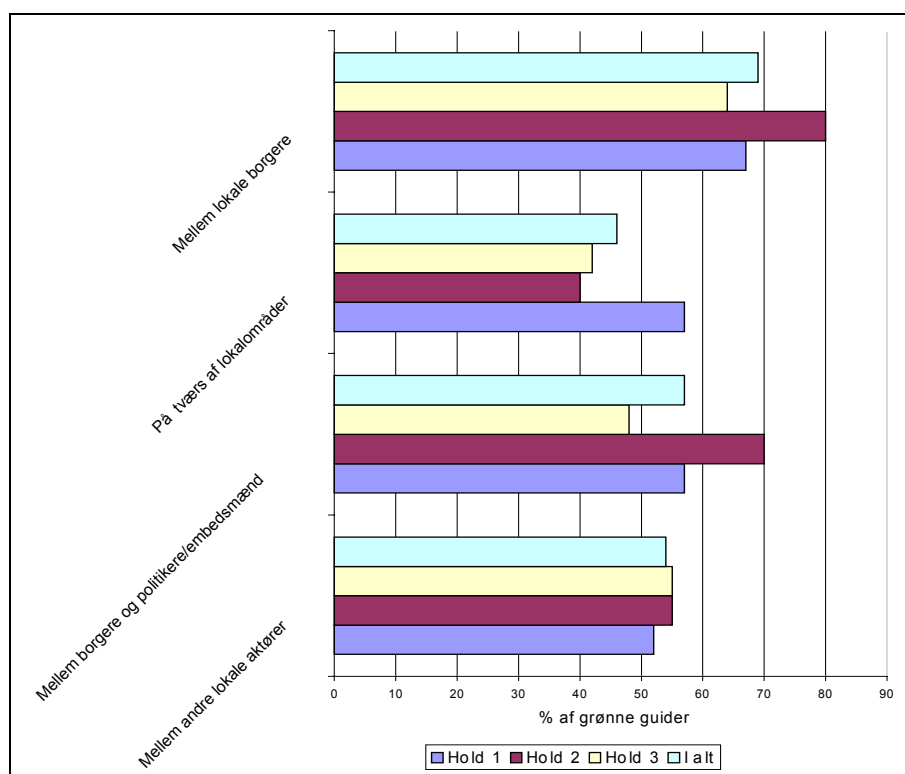
Antal og type samarbejdspartnere siger imidlertid ikke noget om, hvorvidt de grønne guider har fremmet samarbejde på tværs. Men i den afsluttende spørgeskemaundersøgelse er der et spørgsmål, hvis besvarelse kan sige noget om det. Det drejer sig om de grønne guides bidrag til udvikling af netværk. Guiderne har således svaret på, om de har bidraget til netværksudvikling mellem lokale borgere, på tværs af lokalområder, mellem borgere og politikere/embedsmænd og/eller mellem andre lokale aktører. I dette tilfælde er de grønne guider fra hold 2 og 3 også blevet bedt om at besvare spørgsmålet, selvom de ikke har haft så lang tid som hold 1 til at bidrage til netværksudviklingen. Baggrunden herfor har været ønsket om at få en indikation af, om arbejdet på de senere hold adskiller sig væsentligt fra hold 1's.

Kategorien ”mellem andre lokale aktører” dækker over mange forskellige samarbejder på tværs. Eksempelvis mellem et museum, en kommune, og et amt eller mellem en SFO, en beboerrådgiver, og en A21 medarbejder.

Det må understreges, at der er en usikkerhed i denne opgørelse, idet det ikke er muligt at se, hvorvidt besvarelserne omhandler bidrag til netværkssamarbejde omkring en enkelt aktivitet eller om det handler om bidrag til organisering af mere permanente netværk. Begge dele indebærer dog ”at fremme samarbejde på tværs”, så i den forstand viser diagrammet, at mellem 40 og 80% af guiderne har bidraget på de forskellige områder.⁵⁷ Der ligger ikke noget krav om, at guiderne skal bidrage til samarbejde på tværs på alle disse måder. Samlet set giver opgørelsen indtryk af, at den udfarenhed omkring at skabe samarbejde og den koordinerende ”netværker-rolle”, som er tydelig i de fleste af de 8 udvalgte projekter, også er generelt gældende.

⁵⁷ Det må pointeres, at flere bidrag fra samme guide inden for hver kategori ikke synliggøres i denne opgørelse. Det opgørelsen synliggør er, hvor stor en del af guiderne, der har været aktive med de forskellige typer netværksudvikling.

Diagram 5: Grøn Guide projekters bidrag til netværksudvikling – hold 1, 2 og 3

Baseret på besvarelser fra 21 hold 1 guider, 20 hold 2 guider og 33 hold 3 guider, i alt 74 guider.

I øvrigt viser diagrammet, at hold 2 og 3 ikke står tilbage for hold 1 m.h.t. at samarbejde på tværs. Inden for kategorien ”På tværs af lokalområder” har de dog foreløbig en lidt lavere aktivitet. Forskellen mellem holdene er snarere som det blev vist i den foregående analyse, at guiderne på hold 2 og 3 generelt ikke er nået lige så langt med en mere permanent organisering af netværksrelationerne.

Forskellige typer bidrag til den lokale udvikling

Det er vigtigt, at være opmærksom på, at Grøn Guide projekterne bidrager på forskellige måder til at styrke det lokale miljøarbejde. I det foregående afsnit blev det allerede antydnet gennem differentieringen af deres indsats i forhold til udvikling af forskellige typer netværk. Men det kan også belyses med lidt mere kød og blod på, ved at se på, hvad det er for forskellige typer initiativer, som de grønne guider tager, eller er med til at opbygge.

Analytisk kan vi skelne mellem to typer grøn guide indsats for at fremme det lokale aktivitetsniveau:

- Dels projekter der sigter mod at få miljøhensyn bragt ind i eksisterende praksisser hos forskellige lokale aktører
- Dels initiativer til - eller understøttelse af - nye tværgående, lokale miljøfremmende indsatser. Her kan der skelnes mellem:
 - samarbejder om konkrete miljøaktiviteter
 - etablering af nye netværk og organiseringer
 - etablering af nye lokale institutioner

Det følgende giver nogle typiske eksempler på, hvad det kan handle om:

Projekter der sigter på at få miljøhensyn bragt ind i eksisterende praksisser hos forskellige lokale aktører:

- Udvikling af grønne regnskaber/miljøstyring i boligafdelinger
- Samarbejde med skoler om at efterleve kravene for at opnå "grønt flag" status.
- Samarbejde med daginstitutioner om omlægning til økologisk mad.
- Samarbejde med kommunen om grøn indkøbspolitik.
- Indsats for at få åbnet for direkte genbrug/klunsning på genbrugsstationer

Initiativer til – eller understøttelse af – nye, tværgående, miljøfremmende indsatser:

- *Etablering af samarbejder om konkrete miljøaktiviteter.* Gennem sådanne opnås både kobling af ressourcer til fremme af den enkelte aktivitet - og en udvikling af kontakter og samarbejdsrelationer mellem de involverede lokale aktører. Eksempelvis:
 - Et årligt grønt marked med demonstrationer af grøn teknologi og salg af produkter.
 - Økologiske markedsdage.
 - Samarbejder på tværs af boligafdelinger om design af miljøforbedrende affaldsordninger.
 - Etablering af naturlegepladser
- *Etablering af nye netværk og organiseringer:* Mange steder mangler der organisatoriske rammer for dialog og samarbejde om miljøforbedrende initiativer. Mange af guiderne har taget initiativer til - og/eller bidraget som understøttende ressource for - nye netværk og organiseringer. Eksempler:
 - Borgergrupper om Lokal Agenda 21
 - Grønne Råd af lokale aktører
 - Netværk mellem institutionskøkkener
 - Erfa-grupper for gårdmænd/ejendomsfunktionærer
 - Samarbejds møder mellem lokale producenter og handlende.
 - Et IT-netværk der binder landsbyer i landkommune sammen og samtidig understøtter miljøindsats.
- *I nogle tilfælde har grønne guider været med til at etablere nye, lokale miljøinstitutioner:* Fx.
 - En økologisk produktionsskole.
 - En tømmerhandel med genbrug af træ.
 - En kombineret naturskole og demonstrationslandbrug
 - Delebilordninger.
 - Nye affaldsorteringssystemer i boligområde med ekstra ansatte

- Et projekt med synliggørelse af udbydere af miljøvenlige produkter med 2 ansatte

I forlængelse af denne liste kan det være på sin plads at introducere én måde analytisk at skelne mellem forskellige typer grønne guider.⁵⁸:

- Nogle guider er dygtige til, og satser på, at opbygge nye miljøfremmende institutioner i lokalsamfundet, som i eksemplerne ovenfor. De er **entreprenører**, som koncentrerer sig om få sådanne store initiativer realiseret. De fungerer i den forbindelse som primus motor med lobbyarbejde, fundraising og organisatorisk arbejde som væsentlige elementer.
- Modsat dem er der guider, som jeg vil betegne som **informatorer**. De lægger ikke vægt på netværksorganisering, men formidler miljøviden bredt ud til mange forskellige målgrupper: Foredrag, grønne råd i lokalavisen, arrangementer i gå-gaden, præsentation af miljøvenlige varer i Brugsen er aktiviteter, som fylder meget i den type guiders praksis.
- Mellem disse poler findes **projektmanagerne**, dem som indgår samarbejder om gennemførelse af konkret miljøaktiviteter og som støtter op om lokale aktørgruppers arbejde. Eksempler herpå fremgår af listen ovenfor.

Tilbage i devalueringen beskrev vi det som et spørgsmål om, hvor **snævert eller bredt** guiderne når ud, og hvor **dyb eller overfladisk** processen i det enkelte tilfælde bliver.⁵⁹ Det er vigtigt at være opmærksom på, at Grøn Guide ordningen giver rum til disse forskellige typer - eller strategier om man vil. Det er også vigtigt at være klar over, at de fleste guider kombinerer de forskellige typer på forskellig vis. Pointen her er, at i forhold til lokaludviklingsperspektivet, kommer ”entreprenørerne” og ”projektmanagerne” tydeligst frem, mens informatorerne ikke bidrager så meget til den side. Det indebærer imidlertid ikke, at de ikke er aktive. De kan være både meget aktive og have gode succeser, fx. i et folkeoplysningsperspektiv (som behandles i kapitel 8.)

6.2. Erfaringer med barrierer og muligheder

I dette delkapitel vil jeg tage nogle af de grønne guiders erfaringer op, som kan sige noget om, hvad der er vigtigt for at kunne befordre en udvikling af den folkelige lokale miljøindsats.

⁵⁸ Andre type-opdelinger præsenteres i kapitlerne om guidernes roller og deres relationer til kommunerne.

⁵⁹ Korremann & Læssøe 1998: Et år med de grønne guider, s. 116.

Passivering i stedet for aktivering?

Nu blev det vist i 6.1. at det trods besvær lykkes mange af guiderne at bidrage til en aktivering af borgere og andre lokale aktører. Men igennem årene har jeg flere gange hørt guider tale om, at der sker en delegering af ansvar over på dem fra de lokale aktive. Man kan derfor stille sig spørgsmålet, om Grøn Guide ordningen på en måde også har en passiverende effekt?

Guiden fra Egebjerg på Fyn skriver om det:

”Dog kendes også eksempler på at folk går til mig og gerne vil overlade det til mig, da ”det jo er mit arbejde”. En grøn guide i Storkøbenhavn kalder dette for en grøn guides roundop-effekt!!! Dette kender vi også til her. Jeg mener dog at kunne se det mere end opvejes af at det lykkedes at få ”almindelige” mennesker til mere konkret og i dagligdagen at agere anderledes... Det betyder dog at man til stadighed har en følelse af at være alene kæmpende. Det skal man gøre sig klart, ellers går det næppe.”

På Møn har guiden også oplevet det, og lægger ligesom Egebjerg-guiden vægt på, at man må leve med det:

”Grønt Skue var et stort arrangement med mange frivillige hjælpere til større og mindre opgaver. Da arbejdet jo netop er på frivillig basis, oplevede jeg flere gange at jeg stod tilbage med det endelige ansvar, når de havde brug for at gå hjem, aldrig dukkede op til den aftalte tid eller sprang fra en opgave. Det er generelt vilkår man må leve med når arbejdskraften består af frivillige”.

Som det fremgår her, handler problemet om forholdet mellem guiden som **professionel** og samarbejdspartnerne som **frivillige**. I forbindelse med interviewene vedrørende de 8 udvalgte projekter, spurgte jeg samarbejdspartnerne, om de ikke kunne have gennemført de samme ting uden en grøn guide. Hertil var svaret, at initiativerne enten ikke var blevet til noget eller havde været mindre og taget længere tid at etablere, hvis ikke den grønne guide havde været der. De oplevede det ikke som om, at de delegerer og slapper af, men tværtimod som at guiden har givet deres arbejde en saltvandsinsprøjtning, som gjorde at de holdt ud og kunne være med til større og bedre aktiviteter. Det passer jo godt med det generelle indtryk fra den hidtidige analyse her i kapitlet. Konkret kan de aktive borgere lade ting over til guiderne og slappe mere af, end de ville have gjort, hvis der ikke var en guide, men det ser i det store billede ikke ud til at være et generelt og alvorligt problem. Derimod handler det om, at guiderne, styregrupperne og Den Grønne Fond reviderer nogle forhåbninger til borgeraktiveringen, som i begyndelsen har været for høje. Guiderne bag ovenstående citater har erkendt, at de i flere sammenhænge vil stå som ene professionel med en frivillig kreds borgere. Endnu en guide, denne gang fra Birkerød, supplerer, når hun skriver,

”at med de tider vi har i dag, hvor alle har så travlt – ja så er det nødvendigt med en lønnet tovholder for at holde gryden i kog!” .

På den ene side består problemet nok i, at borgerne, som guiden skriver her, generelt har en stadig mere travl hverdag, hvor deltagelse i et miljøarbejde som med tiden bliver stadig mere professionaliseret kræver store ofre. På den anden side har vi så guiderne, som kommer med høje forhåbninger og et pres for at bevise deres værd. Det giver forståeligvis let anledning til frustrationer. Guiderne bliver dynamoerne, som sikrer at der sker noget, og at tingene bliver gjort ordentligt. En opgørelse af hold 1's aktiviteter i deres andet år viser, at de i 70 ud af 127 aktiviteter havde denne primus motor rolle, mens de i de øvrige 57 tilfælde var en aktiv part blandt flere. Ligesom flere af de interviewede guider nævner også flere guider i spørgeskemabesvarelserne, at de håber, at de efterhånden i mindre grad skal være arbejdshesten der trækker læsset og i højere grad konsulenten til borgernes og de andre lokale aktørers egne projekter. Med den positive udvikling i det lokale aktivitetsniveau, som ses i mange af projekterne, er en sådan udvikling ikke urealistisk. På den anden side så må forestillingen om borgerinddragelsen som noget, der blot skal skubbes i gang, som en vogn der skubbes ned ad en bakke, aflives. Det er sejt arbejde. Vognen skubbes i begyndelsen stort set hen ad en jævn, tung vej, men der er visse tegn på, at guiderne ikke behøver at skubbe ligeså hårdt, når vognen efterhånden begynder at rulle.

Nogle veje frem

De grønne guider arbejder under forskellige betingelser, og hvad der er den rigtige fremgangsmåde det ene sted, er det ikke nødvendigvis det andet sted. Fx. skriver en guide fra Esbjerg, at foredrag er en god metode der, mens happeninger i gågaden virker alt for anmassende på folk. Det er helt modsat mange andre steder, hvor det er endog meget svært at få folk til at komme til et foredrag. Trods denne forskellighed har jeg samlet nogle af de erfaringer, som jeg mener generelt peger fremad i forhold til de grønne guiders borgerinddragelse:

Integrering af miljøhensyn i lokale netværk og projekter: I devalueringen citerede vi guiden i Nørager for noget, som godt kan tåle gentagelse:

”Det, der rykker noget, er, når man lykkes med at møde folk, der hvor de befinder sig med noget, der interesserer dem. Det er kunsten!”

Som mange andre begyndte han med at kontakte en masse folk, men var også utålmodig og forsøgte at samle dem omkring sine initiativer til miljøprojekter. Jævnfør beskrivelsen i kapitel 4 lykkedes det delvist, men processen kom først rigtigt i gang, da han var medinitiativtager til et landsbyråd, som samlede deltagere fra kommunens 6 landsbyer om at arbejde for lokalsamfundenes overlevelse og udvikling. Her var udgangspunktet altså ikke et miljøemne, men folks lokale og sociale liv. Men det giver rig mulighed for at han så kan deltage heri og hjælpe med at få medtænkt miljøet i denne lokale udviklingssammenhæng. Historien fra guiden i Malling handler også om en

sådan udvikling. Om at møde folk ved at tage udgangspunkt i lokalsamfundet og det sociale liv – og her få miljøperspektivet integreret, i stedet for at forsøge at bruge miljø-opgaver som guleroden, der skal få folk til at mødes og gøre noget aktivt.

Ambassadørstrategien: Princippet om at udbrede budskaber gennem at formidle til formidlerne er på ingen måde nyt. Når mange guider samarbejder med andre professionelle i lokalsamfundet er det ofte denne ambassadør-strategi, de benytter. I et folkeoplysningsperspektiv er risikoen, at det bliver de professionelle som sammen tager sig af sagen, og løser den for folk. Men når guider samarbejder med butikker om at forhandle miljøvenlige produkter, eller med daginstitutioner om kompostering, øko-mad m.v., så er det også en måde at nå forbrugerne, børnene og deres forældre. Samtidig er det en måde, som udnytter eksisterende ressourcer i lokalsamfundet, hvilket ikke kun giver større effekt, men også er en god måde at forsøge at forankre miljøindsatsen.

Opsøge og modtage hjælp udefra: En anden måde at styrke indsatsen og nå flere borgere handler om at alliere sig med aktører udenfor lokalsamfundet, som gerne vil komme og deltage i nogle bestemte projekter. Den grønne guide i Hørgården kunne aldrig selv have besøgt 650 lejligheder og talt med beboerne om mulige miljøforbedringer. Her havde hun et hold praktikanter til at hjælpe sig, ligesom hun i flere andre projekter har samarbejdet med studerende fra uddannelsesinstitutioner. Andre mulige samarbejdspartnere er fx. forsynings-selskaber og forskere.

Ad hoc opgaver i stedet for permanente grupper: Borgernes modvillighed behøver ikke betyde, at de ikke gerne vil, men kan bunde i en angst for at række fanden en lillefinger og binde sig til noget, som vælter hverdagens stramme tidsplan med konsekvenser for familieliv, helbred m.v. Guiden i Allerød fandt en vej frem, da han i stedet for at køre faste temagrupper, forsøgte med projektgrupper i afgrænsede tidsforløb i stedet. Det er stadig de samme som deltager på kryds og tværs, men med den forskel, at de nu kan overskue, hvad de er gået med til, og let kan regulere deres aktive deltagelse.

Hverdagsmagere frem for elite-aktivister: I et nyligt afsluttet forskningsprojekt om ”Demokrati fra nedenu” skelner forskerne mellem ”hverdagsmagerne” som dem, der er aktive i demokratiske sammenhænge, som vedrører deres egen hverdag og elite-aktivister, som har politisk aktivitet nærmest som livsform, og som retter deres indsats mod de større politiske problemstillinger. Hvis vi tager lidt frit på denne opdeling og også indregner de centrale beslutningstagere og mest politisk aktive i lokalsamfundene hertil, så kan man sige, at de på flere måder kan være gode at samarbejde med for grønne guider, men at også de har et tidsproblem, som gør, at man måske ikke skal satse alt for meget på dem. Som omtalt i beskrivelsen af forløbet på Bryggen (jfr. kap. 4), havde guiden her netop satset på at bruge lokalsamfundet spidser som

nøglepersoner, der som en slags ambassadører skulle hjælpe projekter i gang og videre ud til en bredere borgergruppe. Det viste sig imidlertid, at tingene ikke kom nogen vegne, fordi de også havde så mange andre sager kørende. Der kom derimod skred i tingene, da hun henvendte sig til de mindre aktive, men dog stadig aktive borgere i kvarteret omkring konkrete projekter. Herigennem fik hun projektgrupper i gang, hvor deltagerne brændte for netop dette ene projekt og ikke havde 100 andre jern i ilden.

Kapitel 7 De kommende år

Hovedtemaet i denne del har været Grøn Guide projekternes udvikling i de første 3 år samt deres effekt på den lokale folkelige miljøindsats. På baggrund af tilbageblikket og vurderingen heraf, vendes blikket fremad i dette sidste kapitel i 2. del. Hvad kan der ud fra det hidtidige forløb og erfaringer siges om de kommende år? De fleste projekter på hold 1 - og siden også på hold 2 og 3 - er blevet forlænget med henholdsvis 3 og 2 1/2 år. Hvad kan der komme ud af det? Hvad er potentialet for en videre udvikling?

Besvarelsen af disse spørgsmål vil blive indledt, men ikke fuldendt i dette kapitel. De følgende kapitler vil give en dybere beskrivelse af forskellige perspektiver og temaer, som også kan berige besvarelsen, der derfor først samles og afsluttes i sammenfatningen og perspektivering.

Her fastholdes fokus på det lokale som omdrejningspunkt for den folkeoplysende indsats for en miljømæssig bæredygtig udvikling. Er det holdbart i en tid, hvor individualisering og globalisering står på dagsordenen? Hvor arbejdet, et væld af aktivitetstilbud i fritiden og andre politiske temaer giver den enkelte mange alternativer til det lokale og det miljømæssige engagement?

Afsættet i den hidtidige udvikling

Grøn Guide ordningen blev sat i gang i en optimistisk gejst: Guiderne skulle mobilisere og oplyse folk til at gå i gang lokalt, og ringene skulle sprede sig. En sådan gejst er i sig selv et vigtigt middel til at rive folk med og få tingene til at rykke sig. Det kan på den anden side også føre til for store forventninger både til en selv og ens omverden. Og i værste fald kan det jo ende som i historien om konen med æggene...

Som vist i de sidste kapitler er der hverken blevet tale om en lavine-effekt eller om en fuser. En del guider har fået et praksis-chok; Det gik ikke helt så let som forventet. Men hårdt benarbejde har med tiden fået sat gang i den lokale miljøindsats: Guiderne er blevet integreret og har gennemført mange aktiviteter i samarbejde med forskellige aktører i lokalsamfundene. I den forbindelse er der sket en netværksudvikling, og nogle steder er denne blevet forankret i mere permanente organiseringer og institutioner. Billedet på det i sidste kapitel var vognen, som nu er skubbet i gang, og som fortsat kræver guiderne til at skubbe og trække, om end det nu går lettere end i starten. Men hvordan kan man så forvente, at det vil gå fremover?

En fremskrivning

Der er god grund til at forvente, at de ekstra år, som Grøn Guide projekterne nu har fået, vil blive meget mere effektive og udbytterige, end de 3 første år. Bortset fra en mindre del af projekterne, som stadig virker diffuse og i gang med trial-and-error søgningen, er hovedindtrykket at projekterne nu har fundet en form og en vej, baseret på erfaringer og derfor anderledes realistisk end i første periode. De praktiske rammer fungerer, de er integrerede i lokalsamfundene med mange kontakter til folk, som har tillid til dem og som nu ved, at de udgør en ressource, man kan have glæde af i planlægningen og gennemførelsen af forskellige aktiviteter. Som det vil fremgå af senere kapitler, har de nu gode relationer til kommunen, ligesom de er offentligt kendte, bl.a. som følge af deres rolle i større lokale arrangementer. Interessen for dem næres også af, at de nu har nogle resultater at henviser til. På den baggrund har de et rygstød og kan koncentrere sig om deres konkrete opgaver. Der, hvor der er sat større permanente initiativer i gang, vil de kommende år typisk handle om konsolidering og videreudvikling heraf. Andre steder vil guiderens placering i grønne råd og andre netværk betyde, at deres koordinerende rolle i disse netværk og mellem forskellige lokale aktører får stor vægt, fordi disse nu er opbygget, og/eller fordi guiden er blevet en central person heri. Det rummer en mulighed for, at guiderne i mindre grad skal banke tingene op helt fra grunden, og i højere grad kan få en konsulentfunktion i flere projekter.

På spørgsmål til guiderne på hold 1 om, hvordan de selv vurderer udviklingsmulighederne, er dette skift fra primus motor til konsulent noget flere nævner som ønskeligt og muligt. Ligesom flere af de interviewede guider, nævner nogle af dem, at de er begyndt at prioritere større projekter fremfor de mange, spredte aktiviteter. Det er vel også en logisk følge af, at de nu har gjort erfaringer og har fået rutine i at forvalte deres Grøn Guide projekt, samtidig med at de udadtil ikke har samme behov for bred synliggørelse, men derimod har en række gode kontakter, som de kan udvikle projekter med. Blandt disse gode kontakter er ikke mindst folk i kommunen. Som det vil fremgå af kapitlet herom, har samspillet mellem grønne guider og kommuner udviklet sig godt og giver derfor grund til optimisme for yderligere samarbejde i de kommende år.

Forskelle

Hvis udviklingen fortsætter som hidtil, vil antallet af projekter, hvor projektsamarbejder og netværksrelationer forankres i mere permanente organiseringer, også vokse. Men her kan forskelligheden af Grøn Guide projekterne og guiderens forskellige kompetencer betyde, at det i visse tilfælde ikke vil gå helt sådan. Ud fra gennemlæsning af Grøn Guide projekternes forlængelsesansøgninger til Den Grønne Fond, samt af svarene i spørgeskemaet på spørgsmålene om forventninger til fremtiden, fremstår denne forskellighed ved, at de projekter, som allerede i første periode har lagt vægt på den organisatoriske udvikling, også er dem med mest kontante forestillinger om

udviklingen og effekterne af indsatsen i de kommende år. De henviser til store projekter og effekter af det bedre organisatoriske grundlag. Hos de projekter, som jeg tidligere rubricerede som ”udvikling, men med usikkert potentiale”, er der ikke forestillinger om store ændringer i de kommende år, men en forventning til en videreudvikling i de samme aktiviteter som hidtil. Altså en fortsættelse af det hidtidige arbejde, men selvfølgelig med tilføjelse af den større rutine disse guider nu har.

Risici

Udvikling er sjældent en kontinuerlig og fredelig fortsættelse på baggrund af det hidtidige forløb. Såvel indre som ydre faktorer kan pludselig ændre sig, og speede processen op eller lægge den død. Selvom man ikke kan forudsige, hvordan verdens foranderlighed vil influere på Grøn Guide projektets udvikling, så kan der være god grund til at foregribe nogle af de mest oplagte risici.

Jeg er sikker på, at det første guiderne selv ville nævne er deres økonomiske grundlag. Det er oplagt, at processerne er yderst sårbare, hvis de økonomiske muligheder forringes inden processerne er ordentligt forankrede. Og der er problemer hermed. Den side af sagen, behandles imidlertid i kapitel 13 og derfor ikke her. Men ikke uden sammenhæng hermed er der en anden risiko. Nemlig at guiderne får svært ved at slippe ud af primus motor rollen, og at dette sammen med præstationspres, alenearbejdssituationen og usikker økonomi slider så meget på guiderne, at de dropper ud undervejs. Projekterne kan så ansætte nye guider i stedet. Selvom det ikke vil bringe processerne tilbage til start, så kan det ikke undgås at sætte dem væsentligt tilbage, fordi både erfaringerne og relationerne i høj grad vil være bundet til personen.⁶⁰

Hvis vi betegner ovenstående som ”indre faktorer”, fordi de er tæt knyttet til projekterne, så ligger der en anden form for risici i ændringer i de ”ydre faktorer”; d.v.s. i de forhold, som ikke direkte og snævert har noget med Grøn Guide ordningen at gøre, men som alligevel vil påvirke den.

Efter nogle års opbygningsfase kan man frygte, at der indfinder sig en stagnation. At den interesse og de kræfter, der har været lagt i en sag, bliver lagt over på andre spørgsmål, som nu har nyhedens interesse. Indvandrerdebatten, informationssamfundet, globaliseringen, livskvaliteten i det stressede hverdagsliv er eksempler på temaer, som i stigende grad har opmærksomhed. Lokale miljøforhold risikerer at falme som emne, når samfundsdebatten og tidsånden ændrer sig. I den forbindelse kan der identificeres nogle mere specifikke risici for den lokale miljøindsats. En grøn guide fra Svendborg rammer flere af dem i følgende svar på hvilke barrierer, han vil fremhæve:

⁶⁰ Dermed dog ikke sagt, at det altid vil være en svækkelse med skift af guide. Det kan jo også bidrage til projektets udvikling

"Folks travlhed, mediemylderet, miljøproblemerne stigende usynlighed, "Myndighederne klarer det vel" indstilling hos folk."

Lad mig supplere ved at knytte et par ord til nogle af dem, og tilføje nogle andre:

Tiden som begrænsende faktor: Barrieren for aktivering af borgerne handler måske ikke så meget mere om mangel på miljøviden eller om afmagt, men om tidsmangel, fordi folk allerede har komprimeret deres hverdag med så mange gøremål, at der ikke er overskud til mere. Hvis det handler om mangel på miljøviden og om afmagt, så vil grønne guiders styrkelse af den lokale miljøindsats have chancer for at overvinde det. Hvis det handler om tidsmangel, så bliver det en tung kamp om hele tiden at få folk til at holde ved.

"Myndighederne klarer det vel": Ifølge en Eurobarometer-undersøgelse fra 1999 er danskerne det folkefærd inden for EU, som har størst tillid til landets lokale og regionale miljømyndigheder⁶¹. Fra 1991 til 2000 har holdningen til, om myndighederne gør nok for at kontrollere forureningen ændret sig markant ifølge en anden undersøgelse: På en skala fra 1 – 5, hvor 1 svarer til "meget uenig" og 5 til "meget enig", var gennemsnittet i 1991 2,24 mens det var 3,61 i 2000.⁶² Det er ikke nødvendigvis det samme som, at alle er tilfredse med alt, hvad der angår miljøet, men der er tale om en tendens, som det er vigtigt at være opmærksom på. Den berømte "freerider" reaktion - "Hvorfor skal jeg dog gøre noget, når andre gør det" – kan blive et problem, efterhånden som de mest synlige og nære miljøproblemer løses. Hvis der som ovenfor nævnt er flere andre samfundsproblemer, som trænger sig på, og folk herudover oplever at kommunen, den grønne guide m.fl. gør noget for miljøet, så opfatter de nok ikke deres deltagelse i det lokale miljøarbejde som presserende.

De lavest hængende frugter: Det er en generel erfaring blandt guiderne, at den bedste måde at vække folks interesse på, er med konkrete, lette miljøråd. Men vil guiderne kunne blive ved med at finde sådanne miljøråd til at holde interessen ved lige med? Når nu borgerne komposterer, sparer på vandet, cykler til bageren mv., er der så stadig lette, konkrete råd? Det er "de lavest hængende frugters problematik": Selvfølgelig skal man starte med det lette; billedligt talt med at plukke de lavest hængende frugter. Men derefter blive det mere besværligt, hvis også frugterne udenfor umiddelbar rækkevidde skal plukkes. Guiderne er tilsyneladende ikke bange for denne udvikling. Som det vil fremgå i næste kapitel, mener de fleste godt, at de kan blive ved med at formidle de samme miljøråd. Ser man på hvor mange der ikke følger miljørådene endnu, kan man kun give dem ret. Men som det også vil fremgå af næste kapitel, er der ingen direkte sammenhæng mellem den miljøinformation, folk modtager og hvad

⁶¹ EU-kommissionen (1999): What do Europeans think about the environment?, The main results of the survey carried out in the context of Eurobarometer 51.1.

⁶² Disse tal stammer fra forskningsprojektet "Øko-Foods II", som har lavet en survey-undersøgelse, som også indeholdt spørgsmål til belysning af danskernes generelle miljøholdninger, miljøbevidsthed og miljøadfærd. Resultaterne bliver publiceret af Suzanne Beckmann og Susanne Brokmose i år.

de derefter gør. Når folk ikke handler miljørigtigt, så er det altså ikke nødvendigvis det samme som, at de mangler viden. Mere af samme viden vil i en sådan situation ikke blive ved med at skabe samme interesse. Der ligger derfor efter min mening fortsat en risiko for stagnation i de Grøn Guide projekter, hvor formidling af lette miljøinformationer udgør en væsentlig del af aktiviteten. Samtidig vil det også ud fra et miljøperspektiv være et problem, hvis den folkeoplysende miljøindsats ikke kan komme videre end til de små miljøforbedringer i hverdagen.

Det lokale som snæver ramme: Fortsætter vi i ovenstående proces-perspektiv, så kan man spørge om, der ikke er en risiko for, at lokalområdet/kommunen bliver en for snæver ramme, efterhånden som kommunerne, de lokale institutioner, de handlende og borgerne har optimeret deres miljøadfærd. Det er godt nok ikke lige nu, vi står i den situation, men kan det jo godt være sådan, at det faktisk er andre problemstillinger, som ikke løses hensigtsmæssigt lokalt, som bliver mere presserende at gøre noget ved. Den grønne guide i Svinninge har især arbejdet med forholdet mellem landbrug, fødevareredistribution og forbrugere, samt med transport i landområder. Begge dele aktuelle og relevante i et miljøperspektiv. Om dette arbejde skriver hun:

”Mine vigtigste erfaringer er, at skal det lykkes, må man arbejde problemorienteret ud fra nogle helt konkrete projekter som måske nok kan være regionale, men vil have meget svært ved at være lokale, idet samfundsudviklingen simpelt hen er løbet fra lokale kredsløb. (transport, producent-forbruger forhold)”

I Høje-Taastrup har guiden, som beskrevet i kapitel 4, gjort lokal selvforsyning til en centralt tema i hans arbejde, med kogræsserselskaber, vindmøllelaug, hønsehuse m.v. Det ser ud som om, der godt kunne arbejdes videre med den idé, også andre steder. Men det udelukker jo ikke, at det lokale som ramme for Grøn Guide ordningen også på nogle måder kan være hæmmende for den videre udvikling.

Høje-Taastrup projektet er også interessant af en helt anden grund. Som det fremgår af beskrivelsen i kapitel 4 er det væsentligt ældre end de øvrige Grøn Guide projekter. Selvom de øvrige Grøn Guide projekter på hver deres måde er forskellig fra det, så kan man ud fra Høje-Taastrup eksemplet øjne en problemstilling, som er generel relevant. Efter etablerings- og udviklingsårene er Høje-Taastrup Miljø- og Energicenter i dag en rimeligt veletableret institution i kommunen. Det er en basis for en fortsat række af aktiviteter og initiativer. Det sker inden for de samme rammer, og status for de seneste år er, at der hverken er nogen synderlig fremgang eller nogen tilbagegang. Tingene har tilsyneladende fundet ind i et leje, hvor guiden hele tiden kan finde ting at gøre. Der er sket en **institutionalisering**, som – set i forhold til de risici som er beskrevet ovenfor – kan ses som en fordel, fordi der så er nogle robuste strukturer som ikke opløses så let, hvis betingelserne for det lokale miljøarbejde ændres.

Institutionaliseringen giver en kontinuitet og stabilitet, som gør at indsatsen kan fortsætte selvom betingelserne begynder at blive ringere.

På den anden side så indebærer institutionalisering også en træghed. Der er en risiko for at **det innovative**, som må siges at være væsentligt for en folkeoplysende indsats, får sværere vilkår, fordi institutionen er en ramme, som er opbygget efter temaer og fremgangsmåder, som passer på et bestemt tidspunkt i historien. Dette spørgsmål om, hvordan en vis stabilitet, og evnen til at følge og forny sig med tiden, begge dele kan sikres på samme tid, er ikke blot relevant for Høje-Taastrup og for alle andre Grøn Guide projekter, men for hele ordningen. Det vil derfor blive taget op igen i fremtidsdiskussion i forlængelse af sammenfatningen.

Del III: Grøn Guide ordningens andre effekter

Med beskrivelsen af de udvalgte Grøn Guide projekter og det efterfølgende overblik over de lokale processer har 2. del allerede sagt en del om, hvad Grøn Guide ordningen er blevet til, og hvad den har medført. Denne gennemgang havde imidlertid et bestemt fokus, nemlig på indsatsen for at fremme den lokale folkelige miljøindsats. I denne del vil det blive suppleret med tre andre perspektiver på den samme historie. Der vil således i tre kapitler blive set grundigere på, om ordningen har levet op til nogle af dens andre succeskriterier. I kapitel 8 vil fokus således være på folkeoplysningen: Hvem når Grøn Guide projekterne ud til, og hvad kan der siges om effekterne af det? I kapitel 9 sættes fokuset på miljøet: Hvad er det for miljøforbedringer guiderne har bidraget til og hvordan? Og i kapitel 10 er det aktiviteternes sociale aspekter, som er i fokus: Inddrages sociale forhold i arbejdet og skaber det beskæftigelse?

Kapitel 8 Folkeoplysningen

Det mest grundlæggende, man kan sige om Grøn Guide ordningens metode, er, at den handler om folkeoplysning. Man kan fremme miljøforbedringer på mange måder – også helt uden at involvere folk. Professionelle kan fx. betales for at gøre det, eller myndighederne kan tage sig af det uden at inddrage borgerne. Men det er altså ikke det, det handler om her. I dette kapitel ses der nærmere på de grønne guiders folkeoplysning. Har ordningen levet op til succeskriterierne på det punkt? Jævnfør kapitel 3 handlede de om:

- Er de grønne guider kommet ud og fungerer blandt folk?
- Er Grøn Guide projekterne nået bredt ud, d.v.s. ud over de allerede grønne – til de mange 'lysegrønne', som har behov for rådgivning og vejledning?
- Har grøn guide projekterne gennem formidling af ny miljøviden om konsekvenser og alternativer samt gennem praktisk rådgivning og vejledning, aktivt medvirket til, at folk selv finder løsninger og handler?

Kapitlet er opdelt i to del-kapitler:

- I 8.1. belyses spørgsmålet, om ordningen har levet op til de to første af ovenstående succeskriterier. Der ses på målgrupper og aktivitetstyper, og der skelnes mellem den direkte borgerkontakt og den formidlede gennem massemedier og 'ambassadører'.
- I 8.2. tages der udgangspunkt i det 3. succeskriterie. Der ses nærmere på karakteren af de grønne guiders handleorientering. De mulige effekter

samt fordele og ulemper ved to forskellige måder at opfatte handleorienteringen på belyses og diskuteres. I forbindelse med denne diskussion inddrages anden forskning til belysning af de mulige effekter af miljøinformation på borgernes indsats. Der indgår også mere generelle overvejelser vedrørende miljøproblematikkens udvikling i vurderingen af grønne guiders mulige rolle som folkeoplysere i fremtiden.

8.1. Folkeligheden

Indblikket i de 8 Grøn Guide projekter

De 8 eksempler i kapitel 4 giver samlet indtryk af, at de grønne guider virkelig lykkes godt med at nå ud til folk, og at de folk, som der er tale om, bestemt ikke kun er de allerede grønne. Men der er nogle forskelle, som det er værd at tydeliggøre:

Når det drejer sig om folkelighed, skinner projektet i Hørgården i øjnene. Guiden her arbejdede i et almennyttigt boligbyggeri, hvor meget få af beboerne var grønne endsige lysegrønne i forvejen. Det lykkedes hende alligevel at vinde opmærksomhed, tillid og respekt hos en stor del af disse beboere. Ikke mindst de store legepladsprojekter med flere hundrede beboere som deltagere, og med stor synlighed og debat om dem, havde gennemslag. Men også økologisk bankospil, børnearrangementer, en økologisk demonstrationslejlighed, kabel-tv udsendelser og besøg med miljøeftersyn i 650 lejligheder er eksempler på aktiviteter, hvor hun er nået ud til en stor del af beboerne. Guiden har to eksempler på, at hun fik sat noget i gang hos selv de mest socialt belastede i bebyggelsen. I det ene tilfælde hørte hun gennem vinduet bebyggelsens værste narkoman fortælle sin veninde om den grønne guide og hendes projekter. I det andet tilfælde var hun på lejlighedsbesøg hos et par, som var svært belastede af stoffer og alkohol. Alligevel fik hun en lang snak med dem om mulige grønne tiltag i deres lejlighed. At hun er nået over den lille gruppe aktive børnefamilier er hendes produktioner til det lokale kabel-tv også eksempler på. En "grønne gags" sketch, som foregik på et værtshus, hvor de besøgende blev grønnere og grønnere i hovedet, når de drak økologisk øl, gik rent ind hos den del af beboerne, som ellers går mere op i Grøn Tuborg end i grønt miljø. Ved at gøre grin med det grønne og sig selv nedbrød hun billedet af den grønne guide, som noget højtravende akademisk, og åbnede for kontakt med dem. Ligesom denne udsendelse vakte røre, fik hun mange kommentarer fra børnene for hendes julekalender, og fra husmødrene om en udsendelse om forskellige måder skrælle kartofler på. Dette er ikke et typisk eksempel, men et eksempel på en usædvanlig folkelig grøn guide, som har vist, at man kan også nå videre end de lysegrønne og komme i dialog og 'ryste' dem, som overhovedet ikke plejer at tænke og gøre noget grønt.

Flere af de andre udvalgte projekter har også en klar folkelighed, om end ikke i samme grad. Projektet i Nørager minder på nogen måder om Hørgården, fordi guiden her starter op i et landområde, hvor der stort set ikke er blevet snakket om miljøvenlig adfærd i forvejen, og hvor der – trods befolkningens geografiske spredthed – også er tale om et socialt set tæt lokalsamfund. Guidens her har også været udfarende, men metoderne og udviklingen i den folkelige kontakt ligger tættere på 'det typiske', d.v.s. den måde som det har været grebet an på i flere af de andre projekter. Projektet på Bryggen er et godt eksempel på 'det typiske': Guiden når her bredt ud:

- gennem ofte at skrive i den lokale og meget læste avis (mange grønne guider har her en fast grøn brevkasse i lokalavisen),
- gennem at være medarrangør af et årligt stort lokalt marked,
- gennem et stort projekt – her en midlertidig etablering af en grøn plads centralt i bydelen, som skaber stor opmærksomhed,
- samt gennem aktiviteter med daginstitutioner og skoler, som også inddrager forældre.

Projektet i Ikast har de samme elementer, men her ses også en anden tendens. Nemlig at den brede folkelige kontakt blev prioriteret højt i begyndelsen som led i en synliggørelse, mens der senere er lagt mere vægt på at være konsulent for nøglepersoner og lokale aktør-grupper, hvorved der slækkes på den direkte folkelige kontakt for til gengæld indirekte at komme ud til en bred målgruppe gennem disse 'ambassadører'. Malling projektet viser en modsat tendens, fordi folkeligheden her er vokset i og med, at guiden her efterhånden har lagt mere vægt på at indgå i sociale netværk og på at få miljøet integreret som en aspekt i dette bredere lokale arbejde.

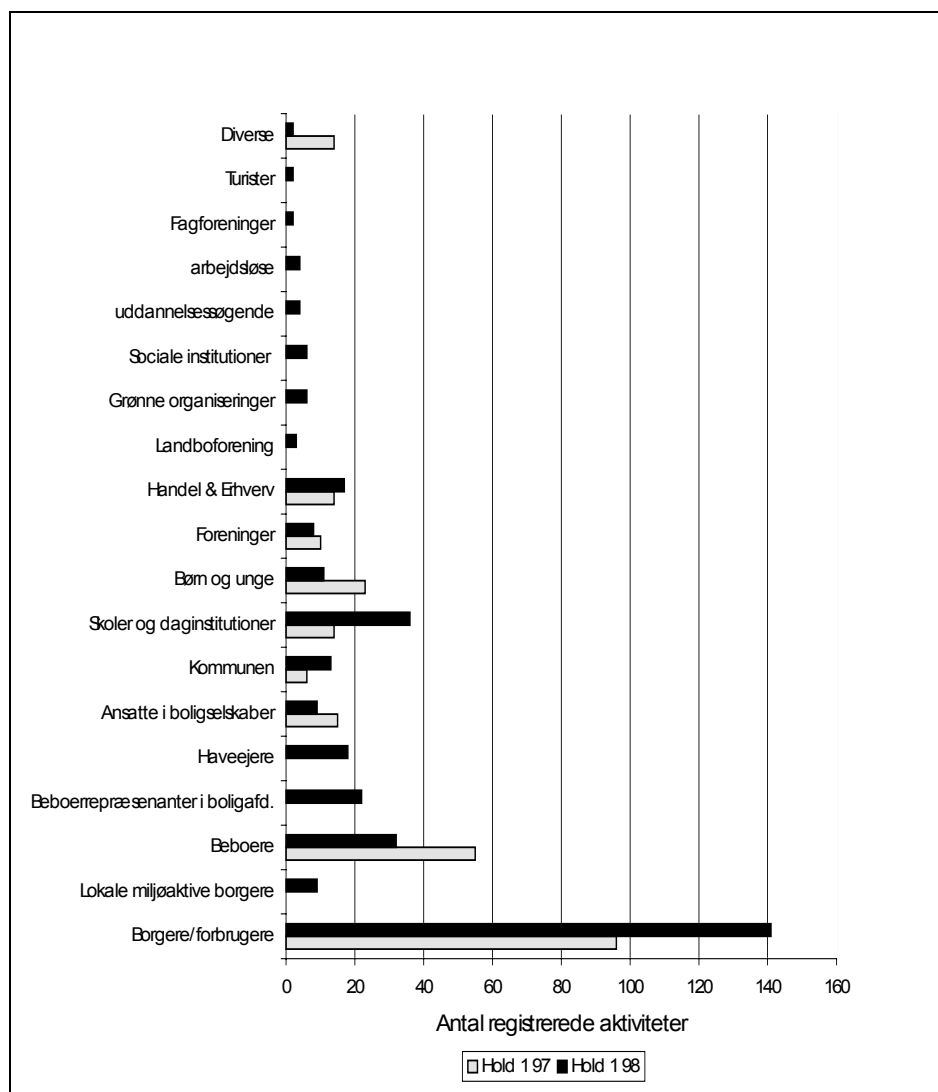
I Malling er den folkelige kontakt desuden opnået gennem et samarbejde med kommunen om en kompostordning for villa-ejere. Som konsulent kommer guiden herigennem i kontakt med mange borgere, som ellers ikke ville reagere på hendes aktiviteter. I Høje-Taastrup er guiden også kompost-konsulent og har derudover i højere grad end de øvrige udviklet en model for inspiration og støtte til gør-det-selv folket. Det kan være folk, som er grønne i forvejen, men lokal selvforsyning – som er kodeordet her – har bredere appel fordi det jo også handler om at få et udbytte: Bier er ikke kun gode for miljøet, men giver også honning. Tilsvarende er høns, afgræssende køer og vindmøller ikke kun et miljøgode, men også en måde at få æg, kød og penge på. Gennem åbne arrangementer med vejledning i praktiske gøremål hver lørdag forsøger guiden i Høje-Taastrup på den måde at nå gør-det-selv målgruppen.

Målgrupper og aktiviteter

I dette afsnit bliver folkeligheden testet ved at se på hele hold 1. Holder tendensen fra de 8 udvalgte projekter med at nå de lysegrønne? Hvem har de henvendt sig til og med hvilke aktiviteter og metoder?

Ud fra guiderne årsrapporter ses her først en opgørelse over hvilke målgrupper hold 1 guiderne havde i deres forskellige aktiviteter i løbet af 1. og 2. år:

Diagram 6: Målgrupper i aktiviteter – hold 1 i deres 1. og 2. år

Baseret på årsrapporter fra 23 grønne guider på hold 1. Da årsrapporterne ikke alle rumme en detaljeret opgørelse af aktiviteter giver denne opgørelse ikke et fuldstændigt billede. Den må dog formodes at dække de vigtigste aktiviteter.

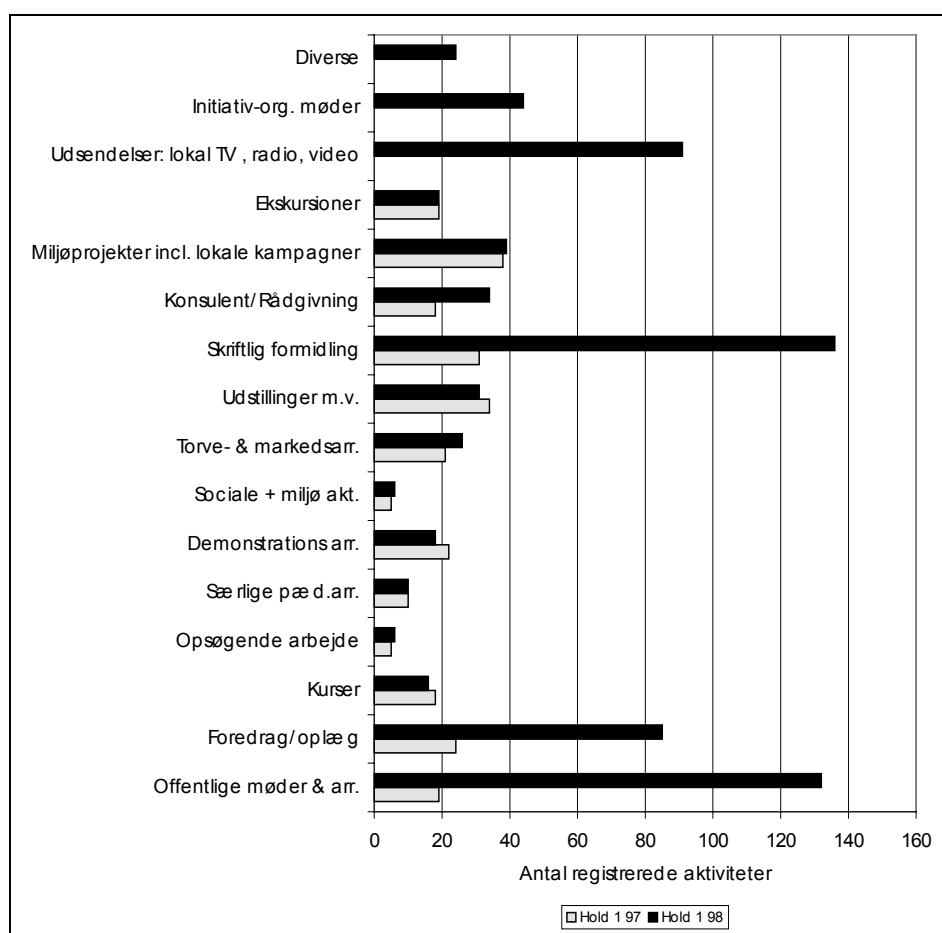
Opgørelsen er mere differentieret 2. år end 1. år. Kategorien beboere er således 2. år differentieret ud i beboere, beboerrepræsentanter i boligafdelinger og haveejere. Ligeledes er kategorien diverse mindre 2. år, fordi der er tilføjet 7 mindre kategorier.

Denne opgørelse adskiller sig fra opgørelsen af målgrupper i kapitel 5 ved ikke at fokusere på, hvor mange Grøn Guide projekter, der har haft hvilke målgrupper, men på hvor ofte de har haft dem i deres aktiviteter tilsammen. Herved bliver det tydeligt, at langt den største målgruppe er borgerne/forbrugerne. Når de nært

beslægtede kategorier, ”beboere” og ”haveejere” lægges til bliver tendensen endnu mere udtalt. Det må også bemærkes, at der kun er registreret ganske få aktiviteter i det 2. år, som har været snævert rettet mod den aktive del af borgerne.

Skoler og daginstitutioner viser sig også at være blevet en vigtig målgruppe. Som det ses, er der her skelnet mellem den og ”børn og unge” som målgruppe. I de fleste tilfælde er aktiviteter rettet mod skoler og daginstitutioner dog ikke kun rettet mod personalet og institutionen, men udgør en ”formidling til formidlerne”, således at det i næste omgang når børnene og de unge, samt i nogle tilfælde også deres forældre. Denne form for ambassadør-formidling, som også gælder for flere af de andre målgrupper, vender jeg tilbage til. Det næste spørgsmål her bliver, hvad det så er for aktiviteter, som de grønne guider typisk benytter sig af: Er det nogen, som bringer dem ud blandt folk, og som man kan forvente vil nå de lysegrønne?

Diagram 7: Antal og typer aktiviteter – hold 1 i 1. og 2. arbejdsår

Baseret på årsrapporter fra 23 hold 1 guider.

Der er to vigtige forbehold, man skal være opmærksom på ved denne aktivitetsopgørelse: For det første bygger den på Grøn Guide projekternes indberetninger i deres årsrapporter. De er forskellige m.h.t. grundighed, og ved nogle typer af aktiviteter såsom skriftlig formidling, foredrag, offentlige møder & arrangementer og organisatoriske aktiviteter nævnes disse af og til i flæng, hvorfor antallet af aktiviteter sikkert har været større end det fremgår her. Det kan også være en del af forklaringen på de store forskelle i opgørelsen af 1. og 2. år. For det andet siger opgørelsen ikke noget om aktiviteterne

størrelse. D.v.s. at et helt kursus tæller ikke mere end et foredrag. *Opgørelsen egner sig således kun til at give et groft indtryk af aktivitetsniveauet inden for den enkelte kategori, og til at vise udviklingen fra det ene år til det andet.*

Kategorien "Initiativ-org. Møder" står for deltagelse i planlægning af kommende, større aktiviteter. "Social+miljø akt." står for aktiviteter som både har en social og en miljømæssig hensigt. "Særlig pæd. arr." er specielle arrangementer rettet mod børn og unge, som fx. brug af eventyr, legetøjsværksted o.lign. "Opsøgende arbejde" handler fx. om besøg i butikker eller virksomheder for at sondere muligheder for samarbejde, salg af miljøvenlige varer m.v.

Som netop beskrevet skal opgørelsen tages med forbehold. På den anden side kan der være gode grunde til den markante vækst fra 1. til 2. år i offentlige møder og arrangementer, i foredrag og oplæg, i skriftlig formidling samt i udsendelser i lokalt TV, radio og video. Dels fordi etableringsfasen det 1. år tog en del af guiderne tid.⁶³ Dels fordi det kan være udtryk for en naturlig følge af, at guiderne nu er blevet kendte i lokalsamfundene og derfor i stigende grad er blevet inviteret til at holde oplæg, bidrage i lokalradioen m.v.. Det kan også have betydet, at samarbejdet med de lokale aktører i stigende grad har ført til fælles arrangementer. Væksten er sket i relativt traditionelle former for formidling. Det er imidlertid ikke sket på bekostning af de øvrige anvendte aktivitetstyper, idet disse stort set ligger på samme niveau andet år som første år.

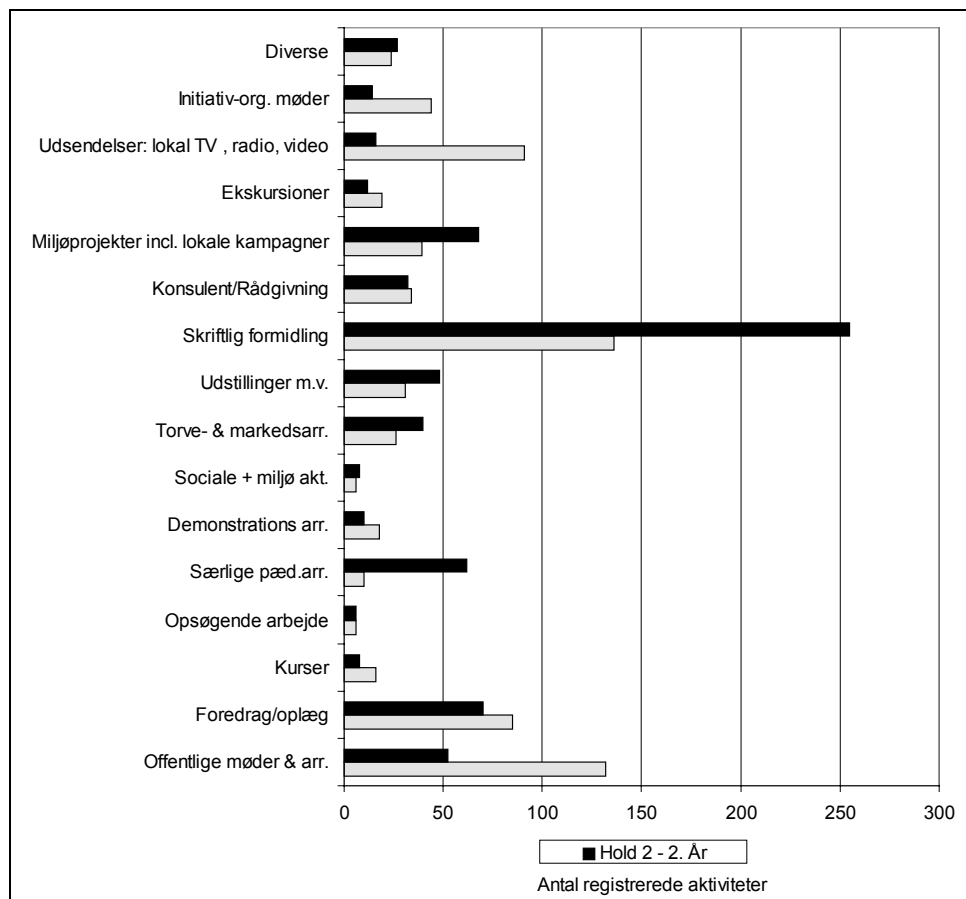
I diagram 8 på næste side er hold 1's aktiviteter i deres 2. år, sammenlignet med hold 2's aktiviteter i deres 2. år. Hensigten hermed har været at se, om der er store forskelle holdene imellem eller om det virker rimeligt at generalisere ud fra hold 1. Det viser sig, at de to holds aktiviteter omhandler de samme aktivitetstyper, men at der er nogle forskelle mellem holdene med hensyn til, hvor meget man benytter sig af nogle af typerne. Især er der noteret flere skriftlige formidlinger på hold 2, hvilket ikke opvejes af det større antal guider på hold 2 end på hold 1 i opgørelsen. Det modsvares dog af, at hold 1 formidler mere i lokal radio/TV/video. Hold 1 har flere offentlige møder og arrangementer og foredrag, mens hold 2 har flere miljøprojekter. Det fremgår også, at hold 2 har et langt større antal i kategorien "særlige pædagogiske arrangementer", men det kan meget vel skyldes en unøjagtighed i kategoriseringen af aktiviteter på daginstitutioner, idet det i kan være svært at afgøre, hvilken kategori de skal placeres under.

Det er ikke let at sige, om det ene holds aktiviteter er bedre til at nå de lysegrønne end det andet. Man skal nemlig være påpasselig med at vurdere hvilke aktivitetstyper, der har bragt de grønne guider ud blandt lysegrønne, og ikke-grønne folk, og hvilke der ikke har. Når der er tale om markeds- og torvearrangementer, aktiviteter der både har et socialt og et miljømæssigt indhold, samt lokale radio og Tv-udsendelser, vil jeg umiddelbart vurdere, at de når langt ud. Modsat retter foredrag, kurser, konsulent råd og initiativ-organisering/-møder sig nok oftest mod folk, som i en eller anden grad er engagerede i miljøet i forvejen. Men det behøver ikke være sådan. Et kursus kan være for gårdmænd, et planlægningsmøde eller en konsulentopgave kan være for

⁶³ Korremann og Læssøe 1998: Et år med de grønne guider, s. 61ff

en afdelingsbestyrelse, som egentlig ikke er vant til at tænke på miljøet. Det samme kan siges om de øvrige kategorier. De kan rumme aktiviteter som appellerer til de allerede grønne, men også aktiviteter, som når bredere ud. Denne begrænsning fremkommer, når mange oplysninger kondenseres for at opnå et overblik. Der kan derfor være grund til at supplere ovenstående ved at se nærmere på forskellen i formidlingsformer og på de grønne guiders erfaringer hermed.

Diagram 8: Sammenligning af aktivitetstyper på hold 1 (N = 23) og hold 2 (N = 27) i deres 2. arbejdsår

Bemærk at sammenligningen ikke er umiddelbar let, idet hold 1 indgår med 23 projekter, mens hold 2 indgår med 27 projekter. Med det in mente kan man dog alligevel læse nogle forskelle ud af oversigten. Opgørelsen bygger på registrering af aktiviteter i guidernes årsrapporter.

Formidlingsformer og målgrupper

Ifølge den afsluttende spørgeskemaundersøgelse angiver 65 ud af 67 guider, eksempler på, hvordan de har forsøgt at nå ud til de lysegrønne. I Skema 1 på næste side har jeg indskrevet de oftest anførte eksempler med kursiv, og derudover en del af de øvrigt nævnte eksempler, som kan vise forskelligheden i formidlingsformerne. Skemaet skelner dels mellem medie-formidling, brug af ambassadører og direkte kommunikation, og dels mellem om målgruppen er bred/åben eller snæver/rettet mod en afgrænset gruppe.

Kategorien ”**Direkte kommunikation til bred/åben målgruppe**” viser at de grønne guider især fremhæver deltagelse i lokale folkelige begivenheder såsom festivaler, markeder og dyrskuer, hvor de kan opnå direkte kontakt med mange, som kommer af andre grunde. Det omtales som en god måde til at blive synlig og kendt af mange på. Men samtidig er der også nogle, som noterer, at denne kontaktform ikke gør det alene, fordi den er ret overfladisk og som sådan ikke fører til varige relationer og samarbejder. I øvrigt kan det ses, at der både er ret traditionelle formidlingsformer (såsom udstillinger, grønne kurser og møder-/debataftener/foredrag) og mere usædvanlige, som benytter oplevelser som metode (økologisk modeshow, demonstrationsarrangementer i butikker og besigtigelses-/oplevelsesture).

Skema 1: Udvalgte eksempler fra de grønne guider på formidlingsformer rettet bredt eller snævert mod den lysegrønne målgruppe

	Bred –åben målgruppe	Snæver målgruppe
Medie-formidlet	<i>Grønne råd i brevkasse/aviser/radio:</i> Indlæg i foreningsblade Indlæg i radio og (lokal) TV Lavet foldere og håndbøger.	<i>Husstandsdelte blade og lign. i lokalområdet</i> Kontakt til parcelhuskvarter om giftfri have
Gennem ambassadører	Gennem forretningsdrivende Gennem overnatningssteder (bondegårdsferie, pensioner o.lign.)	<i>Gennem daginstitutionspersonale og skolelærere</i> Finde kursister gennem sundhedsplejerske Kurser for gårdmænd, viceværter, ejendomsfunktionærer
Direkte kommunikation	<i>Kontakt på torvedage, dyrskuet, markeder m.v.</i> <i>Udstillinger</i> Besigtigelsesture/Oplevelsesture Økologisk modeshow Offentlige Møder/debataftener/foredrag Grønne kurser Demonstrationsarrangementer i butikker	<i>Foredrag for afgrænset kreds fx. grundejerforeninger, idrætsforeninger.</i> Samarbejde om arrangementer: Spejdere, Rideklubben, idrætsforeninger. Aktiviteter for daghøjskole og aktiverede Oprettet Økologisk produktionsskole for unge. Fællesspisningsarrangementer Skole-arrangementer Plantedag på legeplads Undervisning af flygtninge og indvandrere i miljø Børn og forældre arrangementer Mødregruppe Grøn Familie træf Samarbejde med håndværkere og haveforening Grønne regnskaber i ejendomme

I kategorien ”**Direkte kommunikation til snæver målgruppe**” ses, at foredrag er fremhævet som den mest hyppige metode. Når jeg i øvrigt har medtaget mange andre eksempler inden for den kategori, er det imidlertid for at vise, at det ofte er inden for denne kategori, at guiderne eksempler befinder sig. Det er nok så meget i samarbejderne med de forskellige lokale parter, at guiderne kommer tæt på folk, som ikke er grønne. Her blandes det grønne ofte op med andre dagsordener: Kvalificering af arbejdsløse, pædagogiske mål, indvandrer-initiativer, idræt, socialt samvær m.v. Blandt de 8 udvalgte projekter

er Hørgården, Malling og Nørager gode eksempler på det. De mere miljøkonsulent-agtige samarbejder som fx. i Kolding og Vestsjælland har ikke denne folkelige berøringsflade gennem deres aktiviteter. De samarbejder også, men når folk på en mere indirekte måde, som tages op om lidt, nemlig gennem ambassadører. Fælles for Hørgården, Nørager og til en vis grad Malling er, at guiderne arbejdsområde er et lille lokalsamfund, hvor det sociale liv er overskueligt og tæt. Det er mit indtryk, at det især er i boligafdelingerne, og landsbyområderne, at guiderne virkelig kommer i nær kontakt med folk, som ikke i forvejen er grønne. Det er ikke altid de letteste områder at være grøn guide i, men til gengæld er den nære folkelige kontakt, som flere af projekterne opnår her, en vigtig kvalitet. Det handler dog også om guidens kompetence og strategi. Nogle guider i boligafdelinger koncentrerer sig om at hjælpe de ansatte og de aktive beboere i afdelingsbestyrelsen med miljøstyring. Omvendt er der også guider med flere kommuner som arbejdsfelt, som satser meget folkeligt. Fx. guiden i Øst-Vendsyssel, som hverken er entreprenør eller projektmager, men lægger sin energi i at informere folk på deres hjemmebane. Hun skriver om at nå de lysegrønne:

”Der skal fantasi, og et godt kendskab til de forskellige gruppers hverdagsliv for at finde steder, hvor jeg kan indgå på en naturlig måde. De kommer ikke til mig, men jeg må krydse dem i deres liv”

”I Vendsyssel er folk meget tilbageholdende. Når jeg kommer ud, hvor jeg krydser deres hverdag - så kender de mig fra pressen eller de har hørt om mig gennem andre - så tør de godt spørge og snakke. Vejen for de lysegrønne til den grønne guide er lang. De mørke grønne er på hjemmebane og vil gerne i kontakt.”

Samlet giver de to kategorier for ”Direkte kommunikation” indtryk af, at de grønne guider er ude blandt folk. De benytter konventionelle metoder hertil, men også metoder hvor der appelleres til sanserne, sociale kvaliteter og samarbejde med udgangspunkt i målgruppernes konkrete forhold. Det handler dels om synliggørelse i en bred og forholdsvis overfladisk kommunikation som fx. på markeder - og om samarbejder der retter sig mod specifikke målgrupper.

Ambassadør-metoden nævnes ikke af så mange guider, som en vej til de lysegrønne. Men det er ikke desto mindre en metode, som en del guider benytter. Af de udvalgte projekter er projekterne i Kolding og Vestsjælland udprægede eksempler med deres forsøg på henholdsvis at nå forbrugerne gennem at påvirke butikkerne, og medlemmer af idræts- og friluftsforeninger gennem projekter i samarbejde med deres ledere og administratorer. Som det fremgår af skemaet er daginstitutioner den hyppigst nævnte ambassadør. Projekter om øko-mad, kompostering m.v. i samarbejde med de ansatte sigter ikke kun mod en direkte miljøoptimering af institutionen, men har også en pædagogisk dimension i forhold til børnene, ligesom forældrene direkte eller indirekte også bringes til at forholde sig til miljøforbedringer. Viceværter, socialarbejdere, voksenundervisere, sundhedsplejersker og virksomhedsledere er andre kanaler, der benyttes. På hold 1 har 16 ud af 21 guider benyttet sig af ambassadør-metoden til at nå bredt ud til

folk. Det er selvfølgelig ikke lige til at sige, om det er netop er de lysegrønne, som de kommunikerer med. Via deres arbejde er de i kontakt med alle mulige mennesker, men det kan godt være, at dialogen om miljø kun opstår med en mere afgrænset gruppe. Da de ikke er agenter for miljø sagen, men tager den med ind som en del af deres arbejde, kan der dog være god grund til at tro, at de netop vil være i stand til at nå de lysegrønne.

Medie-formidling er, som det fremgik af aktivitetsopførelsen, også en væsentlig del af de grønne guiders arbejde. Selv nævner de oftest grønne brevkasser i lokalavisen som den metode, de anvender. Lokal radio og TV er dog ifølge aktivitetsopførelsen også hyppigt anvendt. Dertil kommer 'græsrods-medierne': Foldere og skrivelser i foreningsblade.

I samarbejde med Den Grønne Fonds sekretariat er de grønne guiders formidling gennem skriftlige massemedier blevet opgjort dels samlet for hele år 2000, dels mere differentieret for perioden september-november samme år.⁶⁴ For hele året er der 1103 presseklip om eller med grønne guider. Det svarer rundt regnet til 1 om måneden pr. guide. Men hvilke medier er der mere præcist tale om – og hvilken karakter har indholdet? Det giver opførelsen fra september til og med november et indtryk af (se diagram 9 på næste side).

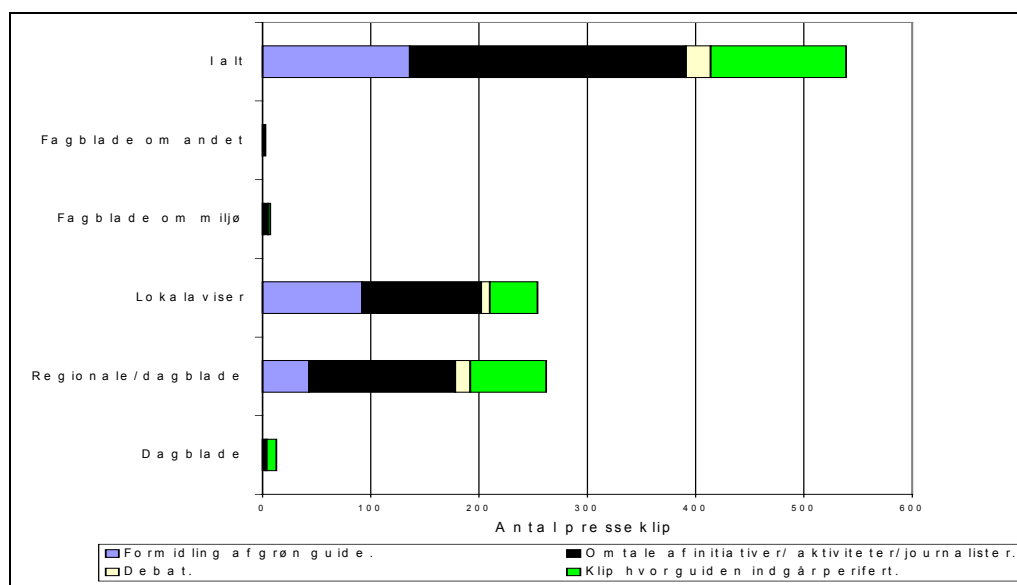
Som det ses, indeholder denne 3 måneders periode over 500 presseklip (eksakt 539), hvilket giver et gennemsnit på 180 klip pr. måned mod et gennemsnit på 92 klip pr. måned for hele året. Altså næsten det dobbelte. Det må i første række henføres til, at det er tre produktive måneder. Sommerferie-perioden, hvor alt ligger næsten stille, trækker givet ned på årsgennemsnittet. Derudover ville det være nærliggende, at mange af guidernes deltagelse i den landsdækkende Miljøtrafik-uge, også har trukket tallet op. En særskilt opførelse heraf viser dog, at de grønne guider kun nævnes i 58 presseklip herom.⁶⁵

At de grønne guider indgår så relativt få gange i omtalen af Miljøtrafikugen afspejler et forhold, som er vigtigt at være opmærksom på i forbindelse med de grønne guiders medie gennemslag og synlighed: De grønne guider har ofte rollen som konsulent, eller indgår som én blandt flere parter i et samarbejde. Det er jo bl.a. det, der er ideen med grønne guider. Men det betyder så også, at de godt kan have lagt en del benarbejde i en sag uden, at det er dem, som får æren i pressen.

⁶⁴ Optællingerne er foretaget af Den Grønne Fonds sekretariat på basis af deres abonnementsordning for presseklip om grønne guider.

⁶⁵ Af de 58 klip var hele 45 omtale af aktiviteter i regionale dagblade (28) og lokalaviser (17). Kun i 1 tilfælde blev en grøn guide omtalt en dagbladsartikel.

Diagram 9: Presseklip om/med grønne guider – 1. september – 31. november 2000

Ser vi så på, hvor de grønne guider får omtale i den skriftlige presse, og hvilken karakter denne omtale har, så er to ting især markante:

For det første er det ikke kun i lokalaviserne, men også i de regionale dagblade, at de grønne guider har et pænt gennemslag. Antallet af presseklip er stort set af samme størrelse for de to kategorier. Klip med perifer omtale er dog en del højere for regionalaviserne. På den anden side er det bemærkelsesværdigt, at journalistiske artikler med omtale af de grønne guiders aktiviteter og initiativer er den kategori med flest klip. Selvom der er mange guider, som skriver grønne råd til lokalaviserne, så medfører den journalistiske omtale af deres aktiviteter flere presseklip.

For det andet er det meget sjældent, at de grønne guider har formået at få omtale i de landsdækkende dagblade i denne periode. Kun 13 omtaler på 3 måneder, hvoraf de 9 var perifere. Nu kan man dertil sige, at de grønne guider har til opgave at arbejde på lokalt niveau, og at de landsdækkende dagblade indeholder meget lidt lokalt stof. Kun hvor en lokal sag er særlig opsigtsvækkende eller har principiel karakter får de plads i disse medier. Det samme gælder de landsdækkende elektroniske medier. På den anden side er det ikke umuligt, og en omtale i et landsdækkende medie kan også være gavnlige for det lokale arbejde, fordi den kommer ud til mange mennesker og dermed øger opmærksomheden på sagen i den lokale offentlighed. Endnu engang kan der refereres til projektet i Hørgården, som på den ene side var et meget, nært lokalt projekt, men på den anden side opnåede landsdækkende omtale 7 gange, heraf den ene gang i TV-A og de øvrige gange i de store dagblade. Det havde ifølge guiden stor betydning, fordi det fik selvværdsfølelsen i området til at stige betragteligt, og hendes stjerne i folks øjne til at vokse. Hørgården er en lokal solstrålehistorie, og sådanne historier kan af og til godt trænge igennem i

landsmedierne. Når en sådan historie først er trængt igennem ét sted, er der større chancer for at andre af landsmedierne også bliver opmærksom på den, og får lyst til at dække den.

Guiden i Hørgården har desuden selv gjort en del for at opsøge og pleje journalistkontakter:

”Når nogen har skrevet en artikel, så ringer jeg og kommenterer den – og det gør jeg hver gang.... Og enkelte af dem ringer jeg til uden at have noget til dem og spørger, hvordan de har det. Der er tavshed de første to minutter, men så kommer de i tanke om noget, jeg har, som de gerne vil have”.

Kombinationen af nogle succesfulde projekter og en udfarenhed har altså givet resultater i forhold til landsmedierne i dette tilfælde. Med de succeser, som de grønne guider er med til rundt omkring, burde gennemslaget i landsmedierne derfor også kunne styrkes. Jeg mener dog ikke, at det skal gøres til et spørgsmål om guidernes kompetencer og udfarenhed. En grøn guide har mange opgaver at se til, og at bringe nyheder videre ud over lokalområdet er i kanten af deres arbejdsområde, om end det kan være gavnligt for deres projekt. I forbindelse med den nationale koordinering af Grøn Guide ordningen har de grønne guider i en periode kunnet få hjælp til deres medieformidling fra mediekonsulentfirmaet ”Miljøkommunikation”. Jeg har ikke været inde og evaluere denne side af sagen. Men set i forhold til muligheden for at styrke de grønne guiders gennemslag og synlighed i landsmedierne, finder jeg ikke, det er den rigtige metode, at tilbyde konsulenthjælp til guiderne. Derimod vil jeg anbefale, at der kobles en freelance-journalist til den nationale koordinering. Som koordinatore for Grøn Guide ordningen har Grøn Information løbende lavet nyhedsbreve på basis af guidernes logbøger - men kun til internt brug. Det er mange ressourcer at bruge på så lidt. Her ville det være oplagt at koble en rutineret freelance journalist på til at identificere de historier, som med den rigtige drejning kan appellere til landsmedierne, samt til at servere dem på den rigtige måde for dem. Med skiftet til 3 måneders intervaller for logbøgerne i forhold til de tidligere 14 dages intervaller, burde der umiddelbart set kunne frigøres ressourcer dertil.

Det ringe gennemslag i de landsdækkende aviser skal dog ikke overdøve det samlede billede af medie-gennemslaget. Gennem de regionale dagblade og lokalaviserne når guiderne meget bredt ud. Deres rolle som primus motor i mange lokale projekter betyder sammen med deres egne skrivelser, at langt hovedparten af de 1103 presseomtaler i 2000 sandsynligvis ikke havde været der, hvis der ikke havde været nogle grønne guider. Da lokalt miljøarbejde i forvejen ikke har været særligt synligt i pressen, er de grønne guiders bidrag derfor ikke ubetydeligt, selvom det med støtte burde kunne øges i de landsdækkende medier.

Opsamling

Indblikket i de 8 udvalgte projekter viste, at grønne guider kan nå endog meget langt ud og rykke i folk, samt at de fleste af disse projekter på forskellige måder har nået ud over de aktive og grønnes rækker. Det efterfølgende overblik over hold 1's målgrupper og aktiviteter bekræftede, at de grønne guiders aktiviteter hovedsageligt er rettet mod folk, hvad enten det er som lokale borgere, som forbrugere eller beboere. De anvender en bred vifte af metoder, men samtidig ser det også ud som om konventionelle aktivitetsformer og formidlingsmetoder fylder meget i deres praksis. Det er dog ikke muligt ud fra aktivitetsopgørelsen at gennemskue om disse aktiviteter praktiseres i sammenhænge og på en sådan måde, så de når ud til de lysegrønne, eller om foredragene, udstillingerne m.v. kun når de aktivt interesserede. Den efterfølgende differentiering i direkte kommunikation, ambassadør-formidling og medie-formidling viste imidlertid, at guiderne er aktive på alle tre områder, og at projekt-samarbejderne med afgrænsede målgrupper understøtter indtrykket fra de udvalgte projekter af, at de grønne guider når ud til de lysegrønne. De når også bredt ud ved hjælp af ambassadør-metoden og medieformidlingen via lokal- og regionalpresse. Undersøgelsen kan dog ikke dokumentere, hvorvidt deres budskaber når de lysegrønne denne vej.

På den anden side er det ikke det samme som, at der ikke er ting som kunne gøres bedre. Et spørgsmål, som må stå åbent her, er, om de grønne guider bruger for meget krudt på konventionelle aktiviteter og traditionel medieformidlet miljøinformation i forhold til deres samarbejdsprojekter, hvor de indgår i lokale netværk og aktiviteter, som bringer dem nær på folk og åbner for dialog. Til forskel fra den nationale miljøinformation skulle det netop være her, de grønne guider havde deres force. De udnytter den da også, og som sagt er det ikke let at sige, om deres brug af konventionelle formidlingsmetoder bruges i sammenhænge og på måder, som når langt ud. Den udpræget folkelige form for grønne guider, som eksemplificeret med projektet i Hørgården, er dog ikke typisk for Grøn Guide projekterne. Så set ud fra målsætningen om at bringe guiderne ud blandt folk og nå de lysegrønne kunne en styrkelse af denne type projekter tæt på folk og med meget aktiv borgerinddragelse være relevant, på bekostning af den større distance, som de traditionelt miljøformidlende projekter potentielt indebærer. Det er dog igen et spørgsmål om afvejning af dybde og bredde i indsatsen. Denne type projekter når langt ud, men hvis man ser det i forhold til andre typer Grøn Guide projekter, når de til gengæld ikke ud til en særlig stor gruppe mennesker.

Selvom medieformidlingen generelt set vurderes som tilfredsstillende, giver det ringe gennemslag i de landsdækkende medier grund til at overveje mulige forbedringer. Min anbefaling her er, at en freelance-journalist knyttes til landskoordineringen af Grøn Guide ordningen med henblik opspore egnede historier fra de grønne guiders logbøger og hjælpe med at servere dem for landsmedierne.

8.2. Handleorienteringen – information – oplysning

Det er et vigtigt element i Grøn Guide ordningens idégrundlag, at folkeoplysningen skal være *handleorienteret*.⁶⁶ Succeskriteriet blev formuleret som spørgsmålet om ”Grøn Guide projekterne gennem formidling af ny miljøviden om konsekvenser og alternativer, samt gennem praktisk rådgivning og vejledning, aktiv har medvirket til, at folk selv finder løsninger og handler?” Besvarelsen af dette spørgsmål virker ikke umiddelbart svært. De grønne guider er som beskrevet nået ud til folk, men har det haft nogen effekt i form af at påvirke folk til at tænke eller gøre noget anderledes? Det er til gengæld et svært spørgsmål. Dels fordi det - jfr. Kapitel 2 – ville være særdeles svært at foretage en bare nogenlunde valid måling af folkeoplysningens bevidstheds-, holdnings- og adfærdsmæssige effekter. Dels fordi handleorienteringen ikke er en entydig metode, men faktisk åbner for forskellige strategier. Det sidstnævnte gør, at vurderingen af Grøn Guide projekternes handleorientering – og af effekterne heraf – deles op i to. Den ene del ser nærmere på *miljøinformation* som vej til adfærdsmæssige ændringer, den anden del på *projekter* som udgangspunkt for folkeoplysning. Med inddragelse af viden fra anden forskning ses der nærmere på effekter og de mulige fremtidige potentialer i disse to handleorienterede strategier.

Handleorienteringen i Grøn Guide projekterne

Hvis vi endnu engang begynder med at gå tilbage til de 8 udvalgte projekter, hvad siger de så om handleorienteringen? De kan alle betegnes som klart handleorienterede i deres arbejds måde. Så at sige alt, hvad de beskæftiger sig med drejer sig om at fremme miljøvenlig handling. Men på forskellig måde:

- En del af det kan betegnes som *forbrugerinformation om miljøhensyn i husholdningen*. Det sker fx. gennem de grønne brevkasser i lokalaviserne, ved at have en bod i Brugsen, der demonstrerer miljøvenlige produkter, ved at lave kompostvejledninger, en vandsparekampagne eller en video om miljøhensyn, når man skræller og koger kartofler.
- *Vejledning i større miljøforbedrende projekter* er en anden form. Selvforsyningsprojekterne om fx. biavl og hønsehold hos guiden i Høje-Taastrup er tydelige eksempler herpå. Disse er som miljørådene ovenfor rettet mod husholdningerne, men handler ikke som dem om justering af eksisterende praksis, men om at inspirere til nye projekter. Hjælpen til større miljøforbedrende projekter kan også være rettet mod de såkaldte ambassadører, således at de gennemfører projekter, som så bliver synlige og brugbare for folk. Guiden i Vestsjælland arbejder på den måde for at få foreninger til at gennemføre miljøprojekter.

⁶⁶ Jfr. Kapitel 3

- En tredje form drejer sig om at *organisere lokale aktiviteter, som enten direkte skaber miljøforbedringer eller som skaber bedre muligheder for at handle miljøvenligt*. Det kan handle om at få indført en genbrugsordning, arrangere samkørsel eller oprette en vegetarisk spiseklub. Som eksempel på lokale miljøprojekter, som vil fremme mulighederne for miljøvenlig handlen, er gode eksempler blandt andet de lokale IT-netværk med mulighed for organisering af fælleskørsel og med lokale miljøvejvisere.

Det ses altså allerede her, at handleorienteringen er udpræget til stede i de 8 udvalgte projekter, og at den har flere former. Men gælder det også for de øvrige Grøn Guide projekter?

De guider på hold 1, som ikke er blevet interviewet, fik i deres afsluttende spørgeskema spørgsmålet: "Har du medvirket til eller stået for praktisk, handleanvisende oplysning?" Hertil svarede kun 2 ud af de 14 nej. De øvrige skulle begrunde deres ja med eksempler, og disse er helt i tråd med ovenstående. Af den første type nævnes fx. "demonstrationer af diverse udstyr", "vaskeråd på messe", "vask ved 60 grader kampagne", "information om miljømærker" og "giftfri have kampagne". Af den anden projekt-vejledende type nævnes "besigtigelsesture". Som eksempel på den tredje organiserende type nævnes et "fuglekasseværksted". Hold 2 og 3 har ikke fået stillet samme spørgsmål, men ud fra deres eksempler i forbindelse med besvarelse af andre spørgsmål er det et tilsvarende helt entydigt indtryk, at deres udadvendte arbejde i udpræget grad er handleorienteret i den ene, anden eller tredje af de ovennævnte former.

Rummeligheden i begrebet "handleorientering" er imidlertid ikke uvæsentlig. Når det drejer sig om at vurdere effekten på folk af Grøn Guide projekternes handleorienterede folkeoplysning, så er det ikke lige meget, om der lægges vægt på at informere om små miljøråd, på at vejlede interesserede i større projekter eller på at lave projekter sammen med folk og i den forbindelse formidle miljøviden. Det er forskellige metoder, men forskellen kan også ses i lyset af to vidt forskellige begrundelser for at satse på handleorienteret folkeoplysning:

- Den ene begrundelse findes helt tilbage i idégrundlaget for de første statslige initiativer til at støtte den lokale folkeoplysning om miljø. En af målformuleringerne for Vor Fælles Fremtid kampagnen var således:

"Opgaven er ikke at få folk til at vide. Opgaven er nu at få dem til at gøre. Kun handling skaber forvandling".⁶⁷

Derfor lagde man i denne kampagne op til, at støtten ikke skulle bruges til undervisning og debatter om miljøproblemerne og deres løsning, men til aktiviteter der handlede om at inddrage borgerne i at gøre noget. *Handlingen står altså her umiddelbart i modsætning til problemer og politisk diskussion.*

⁶⁷ Handlingsplanen for kampagnen Vor Fælles Fremtid, 1989.

- Den anden begrundelse bygger på en kritik af forestillingen om, at forandringsprocesser skal begynde med information/erkendelse, som så skal give folk en viden, som giver dem en holdning, som gør at de opbygger en vilje, der får dem til at handle i overensstemmelse med informationen. I stedet argumenteres der for, at man skal gå den anden vej, som i den velkendte "Learning-by-doing" pædagogik. Det drejer sig om at støtte og skabe de bedst mulige betingelser for, at borgerne deltager i projekter, som vedrører forbedringer i deres eget hverdagsliv – og først undervejs i sådanne projekter formidle informationer, der kan kvalificere processen og resultatet. *Her står handling ikke i modsætning til problemer og dialog, men til information som strategi for folkeoplysning (ikke information som metode undervejs i forløbet, men som motivationsmetode til at igangsætte handling).*⁶⁸

Der behøver ikke være nogen modsætning mellem disse to opfattelser. Man kan godt tage afstand fra undervisning og debat som folkeoplysningsmetode, og se støtte til handling som en vej til at bringe borgerne i politisk dialog med hinanden og politikerne. Jeg skrev, at Vor Fælles Fremtids kampagnen *umiddelbart* satte handling over for den traditionelle fokusering på problemer og debat i folkeoplysningen. Men faktisk var intentionen, at støtten til konkrete, lokale handleprojekter også skulle skabe dialog på tværs af vanlige skel og øge borgernes interesse for den politiske behandling af bæredygtig udvikling. Borgerdeltagelsen i den politiske proces var således eksplicit formuleret i handlingsplanen for kampagnen:

"Målet kan også formuleres som at få skabt en folkelig opinion, der på miljøets vegne, stiller krav til de folkevalgte. Krav, som ikke kun indebærer en verbal indsats, men som har rod i den aktive lokale indsats for miljøet."⁶⁹

Grøn Guide ordningen er ikke nær så klar om, hvad der ligger i handleorienteringen: Som beskrevet i kapitel 3 lægges der op til, at guidernes vigtigste arbejdsopgaver er at rådgive og vejlede om:

- miljømæssige konsekvenser af vores levevis og forbrug,
- miljøvenlige alternativer i hverdagslivet,
- den sidste ny viden på miljøområdet, som har betydning for vores måde at leve og bo på.⁷⁰

På den anden side blev der også direkte advaret mod en informationsstrategi, fordi folk bliver bombarderet med informationer, og fordi det handler om at få folk til selv at tage stilling og formulere konkrete forslag til løsninger.⁷¹ Ordningen har med denne uklarhed givet plads til helt forskellige opfattelser af handleorientering. Det kan være traditionel miljøinformation, som forsøger at

⁶⁸ Jfr. Læssøe 1996: "Barrierer for bæredygtig forbrugeradfærd" i TeknologiNævnets rapport: Fremtidens Forbrug.

⁶⁹ Handlingsplanen for kampagnen Vor Fælles Fremtid

⁷⁰ Fondens pjece om støtte til grønne guider 1996

⁷¹ jfr. Citaterne i kapitel 3

motivere folk til handlinger gennem informationer om miljørigtige løsninger, og det kan være ressourcestøtte til borgernes egne projekter, som skal befordre deres handling, men herigennem også deres viden og deres dialog indbyrdes og i forhold til det politiske niveau. Der kan derfor være god grund til at se nærmere på guiderne handleorienterede praksis og på effekterne heraf ud fra begge perspektiver.

Effekter, fordele og ulemper ved miljøinformation

På spørgsmålet ”Hvor stor en del af dit udadvendte arbejde har handlet om at formidle råd om miljørigtig adfærd?”, svarer 5 ud af 12 guider fra hold 1 mellem 50 og 100%, mens 3 svarer mellem 25 og 50%. De sidste 4 har kun i meget begrænset omfang brugt tid på det. På et tillægsspørgsmål til deres overvejelser om nytten heraf svarer kun få. Et par af svarene fremhæver det som meget nyttigt:

”Det virker som noget af det mest konkrete og åbenbart nyttige” og

”Det er her der sker noget væsentligt”.

De få andre svar forholder sig ikke til nytten, men til nødvendigheden af miljøinformationen:

”Informationerne der flyder i samfundet er ofte vildledende og der er derfor brug for en sortering af det seriøse og det useriøse”,

”Vigtigt at få nuancerne med i mine råd – at miljøhensyn er en afvejning af mange forskellige forhold”,

”Viden om produkter og fakta udvikler sig hele tiden” og

”Gentagelse er nødvendig. Mange er ikke modtagelige trods udtrykt god vilje.”

Selvom der ikke var mange svar på spørgsmålet om nytten af miljørådene, så er der stor opbakning til det sidste argument om nødvendigheden af at gentage miljørådene. Da et par af de interviewede guider havde nævnt over for mig, at de ikke mente, de kunne fortsætte med at formidle de samme miljøråd, bad jeg de hold 1 guider, som ikke blev interviewet, om at tage stilling til udsagnet: ”Som grøn guide kan man ikke blive ved med at formidle de samme miljøråd”. 9 af 13 er uenige heri. Kun 2 svarer, at de er enige. Guiderne på hold 1 slutter altså overvejende op om miljøinformation, som en brugbar metode for dem i deres arbejde.

De to argumenter for nytten i miljøinformationen handler, som jeg forstår dem, om det forhold, at dér hvor guiderne kan motivere folk med miljøinformation, det er, når rådene er så konkrete og overkommelige i hverdagen, så de anviser en umiddelbart brugbar løsning, som ikke går ud over hverdagens gøremål i øvrigt. Det er i hvert fald det, som jeg mange gange har hørt guiderne sige. Det er også i

god overensstemmelse med erfaringerne fra større informationskampagner. Fx. havde Forbrugerstyrelsen succes med kampagnen for at 'kogevaske' ved 60 grader i stedet for ved 90 grader. Det er et energispareråd, som hverken tager ekstra tid, eller har andre ulemper for forbrugerne. I et sådant tilfælde gælder det blot om at trænge igennem al den anden information, som forbrugerne bombarderes med. I den grad installation af vandspare-aggregater, giftfri skadedyrs- og ukrudtbekæmpelse, sortering af affald til genbrug og kompostering, kan gøres let for forbrugerne, kan informationen herom også ventes af få en effekt. Den indirekte effekt heraf kan være, at folk gennem disse lette miljøhandlinger begynder at identificere sig som grønne og derfor efterhånden fortsætter på andre områder. Blandt familier, der allerede har en grøn grundholdning, er mere miljøinformation kærkommen, fordi de gerne vil have hjælp til at vælge det rigtige i lige deres tilfælde i junglen af mere eller mindre pålidelige råd.⁷² I disse tilfælde – altså hvor adfærdsændringen opleves som overkommelig eller hvor modtagerne allerede er grønne af holdning – er der god grund til at formode, at de grønne guiders miljøinformation ikke bare kan vække interesse, men også påvirke til miljørigtige adfærdsændringer. Desuden kan nogle af de grønne guiders nærhed og tillidsforhold til dem, de formidler til, samt deres tilgængelighed ved at befinde sig i lokalområdet i flere år, gøre det muligt for dem, at nå længere ud med deres miljøråd end de vanlige miljøkampagner.

Der er på den anden side også nogle begrænsninger og problemer knyttet til at satse på at motivere folk til at leve miljøvenligt gennem information:

- *For det første er der en klar begrænsning i, hvem miljøråd generelt appellerer til:*
 - Ligesom de grønne vil de lysegrønne også kunne være nysgerrige over for miljøinformationen, men til forskel fra dem, er miljørigtighed ikke et vigtigt mål i deres livsstilsudvikling.⁷³ De vil være præget af ambivalens, hvilket vil sige, at så snart miljøråd bare er det mindste besværligt, så vil de have argumenter, som de selv finder gode, for at lade være. De vil heller ikke nødvendigvis fortsætte med at ændre adfærd af hensyn til miljøet på andre områder, fordi de er begyndt på et område. Tværtimod kan den lette, lille miljøhandling på et område betyde, at de føler, at de nu har gjort deres, og derfor ikke behøver at gøre noget på andre områder også⁷⁴.

⁷² jfr. Læssøe, Hansen & Jørgensen 1995: Grønne Familier – Miljøvenlige levemåder – og mulighederne for at støtte udviklingen af dem. Ang. denne type familiers gradvise udvikling af deres miljøvenlige adfærd jfr. s. 70 ff. Ang. deres behov for fortsat forbrugerinformation jfr. s. 119.

⁷³ Halkier, Bente, 1993: Grønt hverdagsliv – 90'ernes udtryk for den ny miljøbevægelse? Institut for Statskundskab, Århus

⁷⁴ Iversen, Trine 1996: "Miljøproblematikken i hverdagslivet". Beskriver heri ud fra et empirisk studie denne reaktionsmåde som "kompartmentaliserings".

- En svensk undersøgelse har vist, at det især er kvinder, lavtuddannede, lavtlønnede og ældre i provinsen, som er motiveret for individuelle adfærdsændringer af hensyn til miljøet, mens, højtuddannede, højtlønnede, unge, storbybeboere og kvinderne (som eneste gentagelse) er de politisk set mest grønne og villige til at betale for miljøet.⁷⁵ Der kan selvfølgelig være forskelle mellem Danmark og Sverige, men ud fra en livsstilsbetragtning virker det alligevel rimeligt troværdigt, fordi det netop er de højtuddannede, højtlønnede, unge og storbyboerne, som har en moderne livsstil med lidt tid til gør-det-selv aktiviteter. De vil hellere betale for gør-det-for-mig løsninger.
- Sidst – men ikke mindst – må interessen i at følge de grønne guiders miljøråd i brevkasser m.v. også ses i forhold til, hvor presserende borgerne opfatter deres bidrag til miljøforbedringer, samt hvor meget de oplever at have behov for yderligere information på området. Angående det første er den andel af befolkningen som er ”meget bekymrede” for forureningen faldet fra 77% i 1987 til 40% i 1999.⁷⁶ Den generelle konsensus om miljøpolitikken og de mange initiativer på området, skaber som omtalt i kapitel 7 en stor tillid til den offentlige forvaltnings evne til at løse miljøproblemerne, og følgelig en reduktion i motivationen til selv at tage affære. Samtidig oplever flertallet heller ikke, at de mangler informationer om, hvad de bør gøre i deres dagligdag for at bidrage til at beskytte miljøet. 2/3 af danskerne svarede ”Ja, jeg ved nok” i en undersøgelse heraf i 1999.⁷⁷ Og samtidig med at indsatsen for at miljøinformere befolkningen er steget i løbet af 90’erne, angiver flere danskere i 2000 end i 1991, at de sjældent læser artikler eller ser udsendelser om økologi.⁷⁸ Oplysningen herom stammer fra en ny dansk undersøgelse⁷⁹, som også viser, at den faktuelle miljøviden blandt folk ikke er så stor i dag som i 1991. Danskerne er stadig bekymrede for miljøet og kun meget få er fjendtligt stemt over for miljø sagen. Men den interesserer dem ikke så meget mere. Der er ikke nogen krisestemning. Man stoler på myndighederne og tænker og handler mindre selv. Som tendens taler det for nødvendigheden af fortsat at have en folkeoplysning på området. Men samtidig har den form for folkeoplysning, som består i at engagere befolkningen gennem miljøinformation, det problem, at folk har stor tillid til, at

⁷⁵ Bennulf, M. & H. Selin 1993: Skiftninger i grönt. Om livstiler och miljö i olika sociala grupper, i Rolén, M. (red): Forskning om livsstil och miljö. Forskningsrådsnämnden.

⁷⁶ Thulstrup, Bauer, Levine & Hjort Madsen: ”Danskerne 2000”, s. 80, Institut for Konjunktur-Analyse.

⁷⁷ EU-Kommissionen (1999): ”What do Europeans think about the environment?”, The main results of the survey carried out in the context of Eurobarometer 51.1.

⁷⁸ Udsagnet ”Jeg læser sjældent artikler eller ser udsendelser om miljø” blev i 1991 besvaret med en gennemsnitsscore på 2,57 på en skala fra 1 – 5, hvor 1 = helt uenig og 5 = helt enig. I en tilsvarende survey med 1500 respondenter i 1999 var gennemsnitsscoren steget til 3,42.

⁷⁹ Undersøgelsen ”ØKO-Foods II”, er gennemført af forskningsprofessor ved Handelshøjskolen i København, Suzanne Beckmann. Den publiceres senere i år.

myndighederne gør nok, at de selv ved nok, og at de derfor ikke behøver interessere sig så meget for miljøinformationer.

- *Et andet vigtigt aspekt handler om, skridtet fra information til handling.* Den ene af begrundelserne for handlingsorienteringen byggede som omtalt på en kritik af forestillingen om at forandringsprocesser nødvendigvis skal starte med erkendelse og derfra føre til handling. Der findes ikke nogen simpel sammenhæng mellem miljøbevidsthed og handling.⁸⁰ Der er så mange andre ting udover miljøet, som har indflydelse på, hvad vi beslutter at gøre i dagligdagen.⁸¹ Derfor kan selv meget intensive forsøg på at informere og understøtte adfærdsændringer have svært ved at trænge igennem. AKF gennemførte i begyndelsen af 1990'erne et større forsøg, hvor 1500 husstande fordelt på 3 boligområder fik såvel information, konsulenthjælp og økonomiske incitamerter til at spare på energien. Hovedkonklusionen herpå var at effekten af en kombination af information, en ordning med selvaflæsning og konsulentbesøg havde medført energibesparelser i størrelsesordenen 7,4 %. Når det var inklusive økonomiske incitamerter i form af tarif-forhøjelser, blev spare-effekten i størrelsesordenen 10%. Det må siges at vække til eftertanke, at en så intensiv indsats, som der her var tale om, hvor et økonomisk incitament kombineres med et målrettet og opsøgende informationsarbejde på et område, hvor der teknisk set er mange muligheder for adfærdsændringer, opnår en så forholdsvis beskedne effekt på 10%. Forskerne bag undersøgelsen vurderede selv, at det forhold, at 75% af deltagerne svarede, at de kendte nogle af konsulentens råd i forvejen, kan være en af grundene hertil.⁸² Manglende sammenhæng mellem information og efterfølgende adfærd må også forventes at gælde for de grønne guides forbrugeroplysning. Selvom de opnår kontakt med folk, som interesseret hører eller læser deres råd, er det langt fra det samme som, at det også får en adfærdsmæssig effekt.
- *For det tredje er der et dilemma mellem på den ene side, hvor miljø-information har appel og effekt, og på den anden side hvad der er de vigtigste miljøspørgsmål at inddrage befolkningen i.* Som de tidligere statsstøttede kampagner og forsøgsordninger til fremme af borgernes deltagelse i bæredygtig udvikling har Grøn Guide ordningen ingen indholdsmæssige krav, udover at det skal handle om miljø. Formen er der derimod krav til: Blandt andet at den skal være handleorienteret og nå ud til de lysegrønne. Når de grønne guider så oplever, at det er de små,

⁸⁰ Jfr. fx. Uusitalo, Liisa 1990: Are Environmental Attitudes and behaviour Inconsistent? Findings from a Finnish study" i Scandinavian Political Studies, Vol 13 – no 2.

⁸¹ Jfr. Læssøe, Jeppe 1996: Barrierer for bæredygtige forbrugsvaner i "Fremtidens forbrug og miljø", TeknologiRådet, rapport 1996/7

⁸² Groes, Uffe, Lene Nielsen & Morten Søndergaard 1990: Elbesparelser i boliger – erfainger med konsulentordning" AKF-forlaget; Larsen, Anders m.fl. (1993): Virkemidler og elbesparelser, AKF-forlaget, København.

overkommelige miljøråd, som skaber god folkelig respons, så er det meget forståeligt her, de sætter ind. Den handleorienterede folkeoplysning bliver herved let 'laissez faire' agtig; arbejdet for en bæredygtig udvikling kommer til at handle om det, folk finder interessant og overkommeligt, mens væsentlige problemer, som er i konflikt med befolkningens livsstilsudvikling kun i mindre grad tages op.⁸³ Det gælder især transportudviklingen og forbrugsudviklingen. Handleorientering i form af miljøråd egner sig som beskrevet til de små miljøoptimeringer af adfærden i hverdagen, mens man må regne med, at den ikke har nogen effekt, når den opfordrer til ændringer, der anfægter tidsrytmen, komforten og lystkvaliteterne i folks hverdag. Hvis der satses ensidigt på at inddrage befolkningen gennem miljøspareråd, bliver problemet på sigt, at effekterne heraf bliver overhalet af livsstilsudviklingen og den hermed forbundne fortsatte forbrugsvækst. Til illustration heraf, vil jeg citere en familie, som efter flere års ihærdigt arbejde med at forgrønne deres liv, konkluderede:

"Trods alle intentionerne og planerne kunne vi konstatere, at mange af de kvalitative fremskridt ikke kunne holde trit med de kvantitative tilbageskridt: Bilen blev blyfri og kørte mange kilometer på literen; men de blev kørt stadig flere kilometer. Rengøringsmidlerne blev miljøvenlige, men tøjet vasket tiere. Genbruget er på nippet til at blive overhalet af forbruget, så affaldsmængden alligevel stiger. Apparaterne bliver energibesparende, men deres antal stiger støt."⁸⁴

- *Et fjerde problem ved handleorientering som miljøinformation er, at det risikerer at give guiden et image som en 'hellig' agent for den grønne sag, hvilket kan hæmme muligheden for at opnå kontakt og dialog med folk. De grønne guider lægger generelt stor vægt på ikke at virke hellige. Nogle registrerer, at folk har en tendens til at sætte dem i bås, men når folk efterhånden lærer dem at kende som person og ser, at de er som andre mennesker, oplever de at denne skepsis mindskes. På den anden side, kan man sige, at selve risikoen for at blive mødt med skepsis af dem, der ikke i forvejen er grønne, ligger indbygget i rollen som miljøinformator. Nu har guiderne som omtalt ikke kun rollen som informator, men i denne rolle ligger der jo, at de er agenter for miljøet, der skal overbevise andre om, at de skal ændre adfærd og livsstil af hensyn til miljøet. Udover at denne rolle kan skabe modstand hos nogen, betyder en også, at guiden let kommer til at blive *personificeringen af den grønne sag*. Det kan inspirere nogle, men det kan også let betyde, at ansvaret for at forsvare miljøet lægges på dem, og at de derved bliver miljøets part i debatter. Det er spørgsmålet om denne rolle er ønskelig. Som folkeoplyser kunne rollen alternativt være, at være den, der skabte betingelserne for at bringe andre*

⁸³ Jfr. Læssøe, Jeppe 1995: Borgerinddragelse mellem åbenhed og styring s. 354f i Lübcke, Poul (red): Miljøet, markedet og velfærdsstaten, Fremad/AIF. For Grøn Guide ordningens vedkommende behandles projekternes emnevalg og deres indsats for at påvirke adfærd og livsstil nærmere i kapitel 9.

⁸⁴ Læssøe, Hansen & Jørgensen 1995: Grønne Familier – miljøvenlige levemåder – og mulighederne for at støtte udviklingen af dem. s. 73f

i debat om miljøløsningerne. Det vil jeg vende tilbage til efter afsnittet om den anden form for handleorientering.

Handleorientering forstået som miljøinformation kan altså være en god måde at motivere folk på, og på visse områder kan det også nytte. Men der er også begrænsninger og problemer knyttet til denne form for folkeoplysning. Gælder det så også for den anden form for handleorientering?

Effekter, fordele og ulemper ved støtte til lokale projekter

Denne form for handleorientering går som omtalt ud på at inddrage borgere i aktiviteter eller projekter, eller på at inddrages i deres aktiviteter og projekter som en ressourcestøtte for dem. Det gælder om at sætte gang i og støtte lokale handlinger, som har et miljøforbedrende perspektiv. I del II er de grønne guiders aktive indsats for at integrere sig, samarbejde samt udvikle projekter og aktiviteter på lokalt niveau beskrevet. Her skal det kun handle om en vurdering af denne indsats folkeoplysende kvaliteter.

Der er to gode kvaliteter ved denne form for handleorientering:

- *For det første giver den mulighed for at koble miljöhensyn med andre motiver:* Som det er beskrevet i eksemplerne fra Nørager og Malling kan motivet være lokalsamfundets overlevelse. I Hørgården så vi, at et naturlegepladsprojekt blev en social begivenhed, der fik mange beboere til at komme ud af lejlighederne og deltage i arbejdet. I Høje-Taastrup appellerer de lokale selvforsyningsprojekter både til sociale, rekreative og sundhedsmæssige motiver til at gå i gang med at handle. For alle disse eksemplers vedkommende er det altså muligt at få nogle borgere til at gå i gang med at handle af andre grunde end lige miljøet, selvom det også har miljørelevans. Den grønne guide kan støtte realiseringen og inddrage de miljømæssige perspektiver i arbejdet. Fremgangsmåden åbner også muligheder for at igangsætte handling inden for nogle af de sværere områder som transport og forbrugs- og livsstilsudvikling. Delebilordninger er noget flere grønne guider har arbejdet med. Her er der et klart økonomisk motiv for deltagerne. Med hensyn til forbrugs- og livsstilsudviklingen har en del guider forsøgt sig med at etablere ”Grøn Livsstil” grupper, flere med dårligt resultat, nogle enkelte med gode erfaringer. Konceptet er dog en slags kursus i miljøoptimering af husholdningen, som altså bruger miljøargumenter som motiv til handlen. Det er måske derfor erfaringerne generelt ikke er så gode. En anden mulighed ville være at tage udgangspunkt i mange menneskers store problemer med tid og stress. I andre lande er der opstået bevægelser omkring ”slow food”, ”voluntary simplicity”, ”downshiftern” m.v. Motivet er, at få et bedre liv. Sidegevinsten er, at få folk i gang med at forholde sig til de værdier og den udvikling, som også er med til at skabe fortsat

forbrugsvækst i vores del af verden.⁸⁵ Hvor kommunerne er aktivt interesseret i borgerinddragelsen i LA 21, er der endelig også mulighed for at igangsætte borgerprojekter i nærmiljøet og gennem dialogen med kommunen inddrage de større perspektiver omkring bæredygtig udvikling, som normalt ikke sådan lige er til at få folk i gang med at forholde sig til.

- Det andet gode ved denne form for handleorientering er, at det skaber en bedre læreproces, når man får folk til at inddrage egne erfaringer, handle, gøre nye erfaringer, diskutere dem med andre og indhente informationer undervejs i arbejdet – end ved at informere dem om, hvad de kan og bør gøre. Det er en gammel pædagogisk viden. Socialpsykologen, Kurt Lewin, fik under 2. verdenskrig til opgave at få folk til at spise mere brød og indmad. Han forsøgte sig på flere måder. Dels med foredrag, dels med grupper med udefra formulerede mål og dels grupper, som formulerede deres egne mål. Hvor kun 3% af dem, som havde fået foredrag anvendte indmad i madlavningen efter 1 år, var det tilsvarende tal for dem, som havde deltaget i gruppediskussioner om emnet 32%. Forsøget viste endvidere, at de grupper, som formulerede deres egne mål, nåede bedre resultater end de grupper, som blev pålagt nogle udefra dikterede mål.⁸⁶

Men også den lokale aktivering har sine begrænsninger og problemer som folkeoplysningsstrategi:

- Som beskrevet i kapitel 6 er den begrænsende faktor for borgerinddragelsen, at *folk gennemgående har alt for meget at gøre i forvejen*. Nogle guider har haft succes med at aktivere folk og etablere borgergrupper, men gennemgående har guiderne oplevet det som en sej proces at få aktiveret borgerne – og ikke mindst at få de aktive borgere til selv at trække læsset. Det kan have noget at gøre med, at guiderne har været udfarende med deres egne miljøprojekt-ideer i starten, i stedet for at lytte sig frem til, hvad der kunne få folk op af stolene. Men selv hvis der tages udgangspunkt i lokale borgeres interesser og initiativer, så vil effekten være hæmmet af, at de borgere, som er villige til at bruge tid på lokale aktiviteter, typisk er aktive og travle i forvejen. Som vist i flere af de udvalgte projekter og i kapitel 6, kan det lade sig gøre at styrke det lokale aktivitetsniveau, men dels må man ikke forvente, at der opstår en folkelig bevægelse, dels må man være opmærksom på, at selv gennem de lokale aktives projekter, vil der være borgere, som ikke nås – fx. dem der ikke er lokalt interesserede.
- Hvor de grønne guider går ind og støtter borgernes egne lokale miljøprojekter, har denne form for handleorientering samme problem som

⁸⁵ I Norge har Miljøverndepartementet igangsat en kampagne, der meget bevidst fokuserer på tid, livskvalitet og kreativitet. Se www.07-06-05.com

⁸⁶ jfr Gabrielsen, Tone Saugstad, 1996: Dogmer i folkeoplysningen s. 198f, Danmarks Lærerskole.

miljøinformationen, nemlig at *det meget let fokuserer arbejdet på de små, problemfri, synlige projekter*, mens de miljøopgaver i lokalområdet, som ud fra et miljøperspektiv er vigtige, og som støder mod holdningsmæssige eller strukturelle barrierer, ikke tages op.⁸⁷

- *En anden risiko er, at handleorienteringen medfører en for kraftig resultatorientering, der blokerer folkeoplysningen.* Når man handler vil man selvfølgelig gerne se resultater. Men hvis ideen også er, at handleorienteringen skal inddrage folk og skabe en oplysende proces, så kan ønsket om resultater komme i modsætning hertil. I en tidligere undersøgelse har jeg vist, at miljøprojekterne i et boligområde blev begrænset til, hvad der kunne forventes konsensus om, også selvom det reducerede miljøeffekten. Herved undgik man en diskussion med beboerne som kunne true projektets gennemførelse. Men samtidig fik man både et dårligere resultat og udelukket en folkeoplysende debat.⁸⁸ Trangen til at kunne fremvise praktiske resultater kan også føre til en professionalisering, hvor beboerne sættes ud på et sidespor, mens de professionelle planlægger, designer og gennemfører projektet. Det kan føre til gode miljøprojekter, men det er dårligt i et folkeoplysningsperspektiv, hvor projekter ikke skal laves *for* folk, men *med* dem.

Handleorienteret folkeoplysning praktiseret som aktivering og støtte til lokale projekter er altså heller ikke et Columbus-æg. Det har sine kvaliteter, men også nogle vigtige begrænsninger.

For begge former for handleorientering er det et godt spørgsmål, om handleorienteringen fungerer som indgang til dialog mellem borgerne og de folkevalgte, sådan som det lå i intentionerne bag Vor Fælles Fremtid kampagnen. Det er ikke et succeskriterie for Grøn Guide ordningen, men da ordningen går ud på at fremme folkeoplysning om miljø, har jeg fundet det relevant også at se på, om guiderne kun bidrager til handlinger eller om de – i eller uden sammenhæng hermed – også skaber debat og indgår i konfliktbearbejdning.

Bidrag til debat og konfliktbearbejdning

Som det fremgik af diagram 9 var kun ganske få af de undersøgte presseklip noteret i kategorien ”debat”. Nu kan debat jo foregå på andre måder end i aviserne, og ser man mere bredt på det, tegner der sig et andet billede. De 14 guider på hold 1, som ikke blev interviewet, blev i det afsluttende spørgeskema spurgt, om de havde bidraget eller selv stået for, aktiviteter, som havde været debatskabende. Kun 3 svarede nej hertil – 11 svarede ja. Eksemplerne, som de

⁸⁷ Læssøe, Jeppe 1993: Folkeoplysning om bæredygtig udvikling i 90'ernes Danmark, Tværfagligt Center, DTU.

⁸⁸ Læssøe, Jeppe, 1993: Folkeoplysningens mulighed i lokale, handleorienterede, grønne borgerprojekter – et empirisk studie, s. 76ff, Tværfagligt Center, DTU

begrunder deres ja med, viser, at det dels handler om høringer og debatter i forbindelse med miljøprojekter i boligafdelinger, dels om regulære debatmøder, hvor områdets drikkevand-situation, det lokale forbrændingsanlæg, landbruget og miljøet m.v. har været taget op. Erfaringerne med sidstnævnte type har været gode, som disse 3 eksempler viser:

”De offentlige møder har været en stor succes med mellem 35 og 80 deltagere, og har således levet op til formålet: At have en løbende dialog i gang mellem befolkningsgrupper, som ellers ikke møder hinanden f.eks. producenter og forbrugere. Sådanne møder danner et godt grundlag op opbygger potentialer for det fremtidige arbejde”

”Debatten har ofte fået en ny drejning, idet ‘almindelige’ mennesker har haft mulighed for at komme til orde og tilkendegivet simple og ikke politisk afstemte meninger”

”Møde om rent drikkevand hvor både vandværkerne og det økologiske og konventionelle landbrug var indbudt. Det blev et rigtigt godt møde. Den første times tid pustede de sig op, men derefter blev stemningen at alle skulle samarbejde og ingen blev udpeget som skurke,”

Det er bemærkelsesværdigt, at disse regulære offentlige debatmøder alle er foregået på landet, og at erfaringerne - trods den ofte spændte konflikt mellem det konventionelle landbrug og miljøinteresserne – har været gode. Guiden på Møn – hvorfra det første af citaterne stammer – har i forlængelse af hendes gode erfaringer valgt i sin 2. periode at lægge vægt på at

”tage initiativer til at fremme øget vekselvirkning/samarbejde mellem ’konkurrerende’ interessenter i det natur- og miljørelaterede problemfelt for at sikre permanente og strukturelle ændringer:

- Det etablerede politiske system /det civile samfund,
- Offentlige virksomheder / private virksomheder
- Landbruget / grønne organisationer
- Lokal turisme / international turisme”⁸⁹

Det må understreges, at det ikke er almindelig læsning i Grøn Guide projekternes forlængelsesansøgninger. Men det er interessant, fordi det bygger på gode erfaringer og fordi det overskrider tendensen til kun at beskæftige sig med det populære og det der er konsensus om. Her lægger guiden op til at tage fat, hvor der er barrierer og modsætninger, og spille en rolle som den part der skaber rammer for en produktiv dialog. Guiden kan være part i den sag, som repræsentant for den grønne sag, men rollen kan også være at fungere som facilitatoren, som den folkeoplysende tredje part, der sætter scenen og bringer de andre i dialog.⁹⁰

For at belyse om guiderne af og til har denne slags 3. part rolle, blev de grønne guider på hold 1, som ikke blev interviewet, også spurgt, om de havde bidraget til eller selv stået for aktiviteter, som havde været konfliktbearbejdende. 8 af de 14 guider svarede ja, og havde eksempler herpå. Det kan fx. handle om at forlige

⁸⁹ Fra forlængelsesansøgningen fra Grøn Guide projektet på Møn

⁹⁰ jfr. Kofoed, Jens & Jeppe Læssøe, 1995: Kulturbyens Grønne Centre, s. 15. Rapport nr. 80, IVTB, DTU

konflikter mellem medlemmer af den lokale Agenda 21 forening, eller om konflikter mellem børnefamilier og ældre om udearealerne i et boligområde. Men flere af eksemplerne handler også om, at guiderne har en position, hvorfra de kan fungere som formidler mellem borgere og kommunens folk. Guiden i Roskilde skriver fx:

”I de lokale foreninger er der enkelte brokkehoveder, som mange politikere og embedsmænd efterhånden er trætte af at høre på. I den forbindelse optræder jeg jævnligt som mellemmand/mægler, da jeg kender begge parter, og tilsyneladende bliver betragtet som værende relativt neutral og loyal af begge parter. Samtidig har jeg en oplevelse af at jeg af kommunens embedsmænd bliver opfattet som mere diplomatisk og mindre ’betonøkolog’ end nogle af de lokale græsrodder.”

Denne rolle mellem borgere og kommune vender jeg tilbage til i kapitlet om guiderne relation til kommunen.

Taget ud fra hold 1 guiderne ser det således ud til, at en stor del af de grønne guider også bidrager til at skabe debat og også af og til fungerer som den, der fremmer dialog og konfliktbearbejdning mellem uenige parter. Det er dog ikke sikkert, at denne konklusion også gælder for de senere hold. Diagram 8, hvor udbredelsen af forskellige aktivitetstyper hos hold 1 og 2 sammenlignes, viste, at hold 1 har været mere aktive med at lave offentlige møder og arrangementer.

Opsamling vedrørende den handleorienterede folkeoplysning

Evalueringen har ikke præcist belyst den del af det 3. succeskriterie for folkeoplysningen, som handler om, hvorvidt de grønne guider *”har formidlet ny miljøviden om konsekvenser og alternativer”*. Det er dog ud fra den beskrevne miljøinformationsindsats og min gennemlæsning af de grønne guides indberetninger mit klare indtryk, at en stor del af deres aktivitet netop har handlet om det. Den 2. del af succeskriteriet, om guiderne *”gennem praktisk rådgivning og vejledning, aktivt har medvirket til, at folk selv finder løsninger og handler.”* har derimod givet anledning til at analysere handleorienteringen, som den er blevet praktiseret, samt dens formodede effekter, fordele og ulemper.

Der er ud fra materialet ingen tvivl om, at Grøn Guide projekterne har levet op til kravet om at være en praktisk handleorienteret støtte til folk. Ordningens begreb om handleorientering lægger imidlertid op til forskellige tolkninger:

Handleorientering som information om miljørigtige handlemåder kan være en god måde at gøre miljøindsatsen konkret og relevant for folk på. Den kan have nogen effekt, så længe der er tale om råd, der opleves som umiddelbart overkommelige. Dem, der er aktivt interesserede i at forgrønne deres liv, vil også have glæde af mere krævende råd. Derudover er der nogle problemer ved den form for handleorientering. Miljøproblemerne opfattes generelt som et mindre presserende problem af befolkningen og 2/3 del af danskerne mener ikke selv de har behov for yderligere miljøinformation. De vanskeligere miljøproblemer, som

knytter sig til forbruget vil desuden næppe kunne ændres med miljøinformation, og der er en risiko for, at en strategi baseret på miljøinformation vil negligere disse problemer. Endelig kan det også hæmme folkeoplysningen, hvis folk identificerer de grønne guider som mere eller mindre hellige miljøagenter.

Handlingsorienteringen - forstået som støtte til lokale aktiviteter og projekter med miljørelevans - kan drives frem af andre motiver end miljøargumenter og alligevel fremme en miljøvenlig udvikling. Også på nogle af de mere vanskelige områder. Samtidig er aktivering af borgerne en bedre metode til at fremme læreprocesser, der kan ændre adfærd og livsstil. Men også denne form for handleorienteret folkeoplysning har sine begrænsninger, fordi folk i dag har travlt med så meget andet, og fordi borger-initierede projekter risikerer kun at gå efter de lavest hængende frugter, og at være så resultatorienterede, at opgaverne ikke vækker til refleksion og debat om værdier og strukturelle barrierer.

I forlængelse af disse forskellige former for handleorientering er det vigtigt at konstatere, at der er en *alsidighed* i Grøn Guide ordningen. Der arbejdes både udbredt med miljøinformation og med lokal aktivering. Desuden ser det ud fra hold 1 også ud til, at der i tilknytning til projekter, men også gennem offentlige arrangementer, gøres en aktiv indsats for at skabe debat og problemløsende dialog mellem modstridende parter. Da ingen af metoderne er problemfri, er det vigtigt at fastholde en sådan alsidighed ved en eventuel fortsættelse af Grøn Guide ordningen.

Samtidig er det vigtigt, at Den Grønne Fond sikrer, at projekterne er dynamiske. Miljøinformation gennem brevkasser, udstillinger m.v. kan være en god metode til at blive synlig, og hjælpe en del forbrugere i gang på nogle områder. Men både for det enkelte projekt og for Grøn Guide ordningen som helhed, er det problematisk, hvis denne metode fortsætter med at være det primære og aktiviteterne gentages gennem flere år ud fra argumentet om, at det nok virker, hvis man bliver ved at gentage det. For det enkelte projekt er det vigtigt, at integrationen i lokalsamfundet åbner for større projekter og samarbejder, sådan som det også ser ud til at ske (jfr. kap. 5). Kan guidens koordinerende og katalyserende rolle med tiden bringe ham eller hende i en position til at befordre debat og problemløsning mellem de lokale parter, vil det yderligere styrke folkeoplysningen. I vurderingen af forløbet af Grøn Guide projekterne bør Den Grønne Fond ikke blot lægge vægt på, at de er godt funderede, men også på, om der sker en udvikling i dem. Samtidig bør den gennem efteruddannelsen kvalificere guiderne til at planlægge strategisk og innovativt. Det vil jeg vende tilbage til i kapitlet om kompetencer.

For ordningen som helhed er det vigtigt, at være opmærksom på, at betingelserne for folkeoplysning på miljøområdet ændrer sig med årene. Miljøinformation og støtte til lokale borgerprojekter giver fortsat god mening. Der er ingen grund til at annullere handleorienteringen. Men omvendt skal man passe på at den ikke

bliver et snærende dogme. Dalende interesse for miljøinformation, IT-samfundets nye muligheder for at tilgængeliggøre miljøinformation, folks tidsnød og deres følelse af at en del af miljøproblemerne ikke er så presserende mere – sådanne tendenser taler for, at ordningen *ikke* bør stå stille, men åbne for afprøvning af nye metoder og for andre former for projekter. Denne pointe om at være på forkant med tiden er videreudviklet i sammenfatningens diskussion af Grøn Guide ordningens fremtid.

Kapitel 9 Miljøperspektivet

I dette kapitel rettes opmærksomheden mod spørgsmål om Grøn Guide projekternes bidrag til løsning af miljøproblemerne. De 3 succeskriterie-spørgsmål herom blev i kapitel 3 formuleret således:

- Har grøn guide projekterne gennem folkeoplysning bidraget til at fremme adfærds- og livsstilsændringer til gavn for miljøet?
- Har grøn guide projekter bidraget til realiseringen af handleorienterede miljøprojekter gennem at afdække hindringer og finde løsninger?
- Har de grønne guiders indsats været miljømæssig helhedsorienteret i den forstand, at den har dækket et bredt spekter af miljøemner?

Da der er tale om den samme praksis, som på forskellig vis allerede er beskrevet i de foregående kapitler, vil behandlingen til dels henvise til disse og til dels supplere med nye oplysninger. Da det 2. og 3. succeskriterie-spørgsmål begge handler om 1. effektniveau, - d.v.s. om Grøn Guide ordningen i praksis er blevet til det, man havde tænkt sig – tages de op i 9.1. I 9.2. ses der så nærmere på, hvad effekten af denne indsats har været.

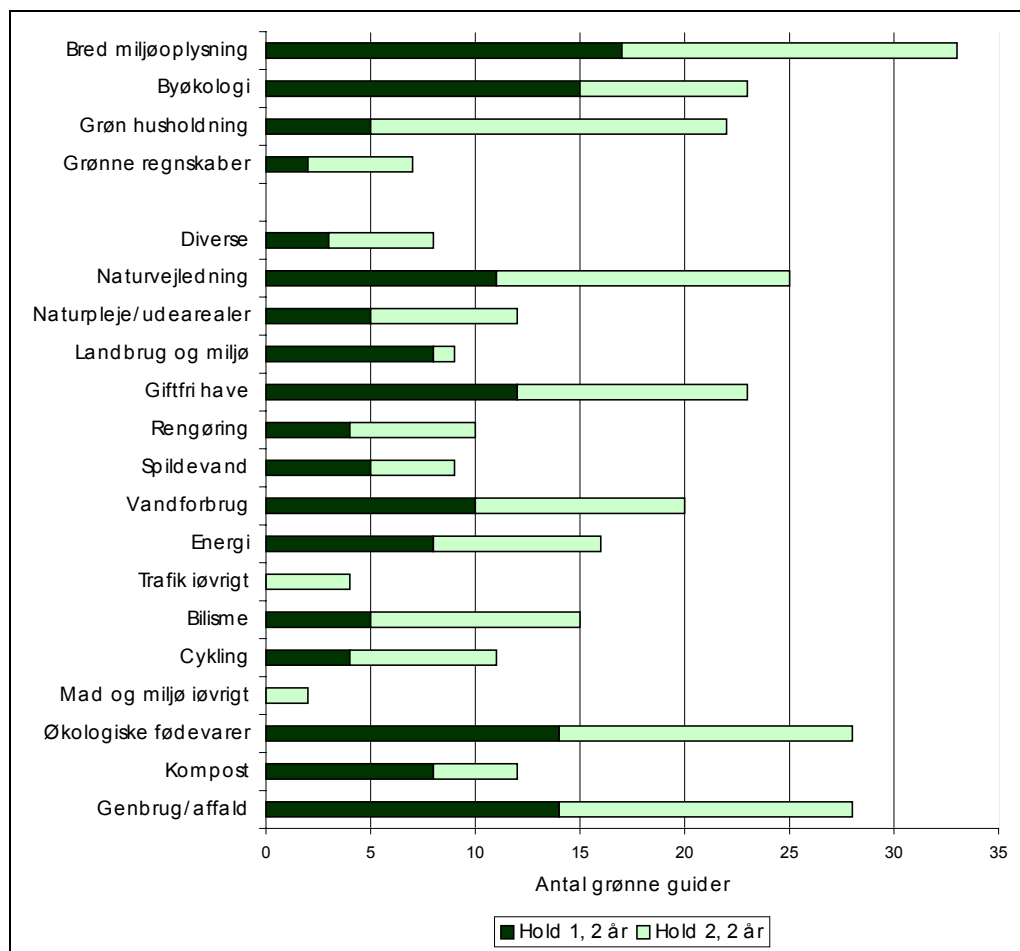
9.1. Miljøindsatsens indhold, bredde og bidrag til problemløsning

I det sidste kapitel blev Grøn Guide projekternes aktivitetstyper belyst. Her skal det suppleres med en belysning af, hvad det er for *miljøemner*, som er blevet taget op i disse aktiviteter. Baseret på årsrapporter fra 23 hold 1 Grøn Guide projekter og 27 hold 2 Grøn Guide projekter følger på næste side en opgørelse af, hvilke miljøemner de har beskæftiget sig med i deres 2. år, Opgørelsen (diagram 10) viser hvor mange af de 50 grønne guider, som har arbejdet med de forskellige miljøemner, mens den ikke illustrerer, hvor ofte de har gjort det. De 4 første af kategorierne er specielle derved, at emnerne hver især rummer flere miljøemner. Som det ses, er det nogle af de emner, der er flest guider, som beskæftiger sig med. Ellers er det interessante i denne sammenhæng, at opgørelsen viser, at de grønne guider har arbejdet med et bredt spektrum af de emner, der vedrører borgernes miljøforhold.

At ordningen samlet set har beskæftiget sig med et bredt spektrum af emner, er ikke nødvendigvis det samme som, at de enkelte projekter har været emnemæssigt brede. I diagram 11 vises derfor, hvor mange forskellige emner hver af de 50 guider har beskæftiget sig med i løbet af deres andet år. Som det fremgår er der nogle få, som kun har beskæftiget sig med 3 miljøemner i løbet af dette år, mens der i den modsatte ende er nogle, som har beskæftiget sig med hele 10-11 emner. Det må understreges, at tallene er underdrevne, idet årsrapporterne ikke

omfatter alt eller altid oplyser, hvilket miljøemne et foredrag eller en skriftlig formidling har handlet om. På trods af det er gennemsnittet for hold 1, 6,5 miljøemne/år, mens det for hold 2 er 6,2.

Diagram 10: Miljøemner med angivelse af antal Grøn Guide projekter på hold 1 og 2 (N=50), som har beskæftiget sig med dem i deres 2. arbejdsår

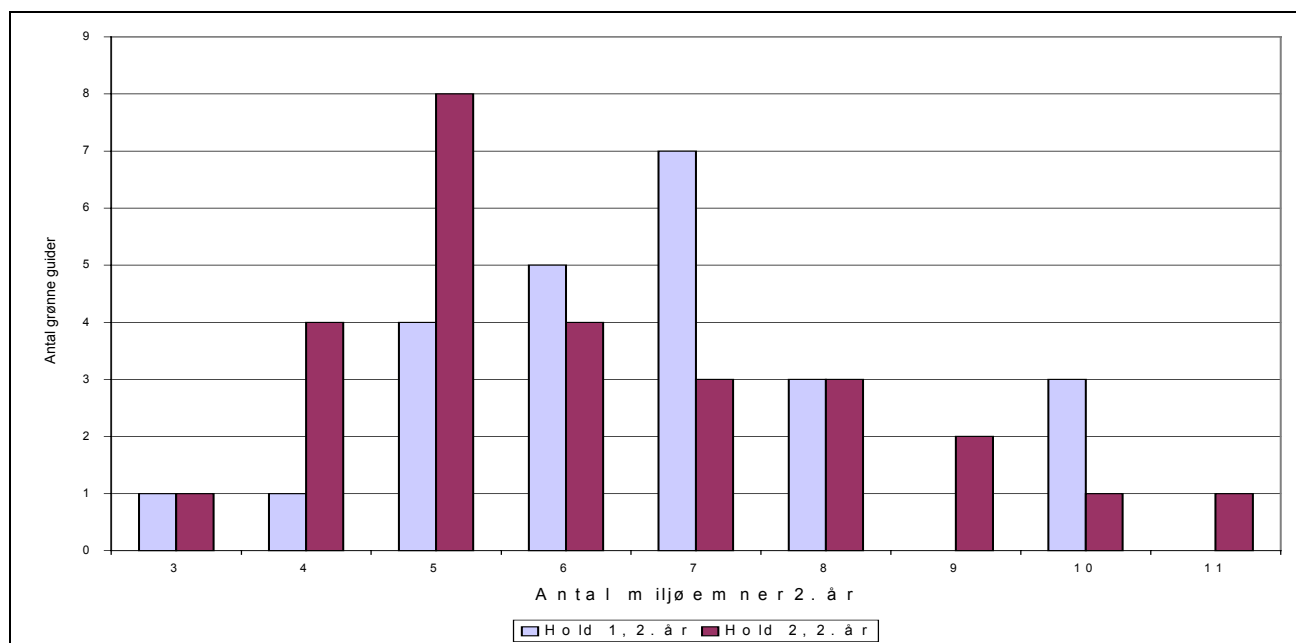

Baseret på årsrapporter fra 23 hold 1 guider og 27 hold 2 guider.

Som det fremgår, har Grøn Guide projekterne på hold 1 og 2 opfyldt kriteriet om miljømæssig helhedsorientering, hvis man med helhedsorientering vel at mærke forstår, at projekterne har beskæftiget sig med flere miljøemner.⁹¹ Det ville være meget vanskeligt at afdække, om de også i den enkelte aktivitet har formået at behandle miljøproblemer ud fra en miljømæssig helhedsforståelse. Det fremgår dog af antallet af projekter med et tværgående emne – såsom grønne regnskaber, grøn livsstil og byøkologi – at en helhedsorientering i den forstand er udbredt.

⁹¹ Da opgørelsen kun dækker det 2. arbejdsår, er bredden i emner endda ganske givet mindre, end hvis opgørelsen havde dækket alle 3 år.

Diagram 11: Antal miljøemner pr. Grøn Guide projekt i deres 2. år – hold 1 og 2:

Baseret på årsrapporter fra 23 hold 1 guider og 27 hold 2 guider.

I det andet succeskriterie spørges der til, om guiderne bidrager til at afdække hindringer og finde løsninger i de handleorienterede miljøprojekter, de indgår i. Jævnfør kapitel 3 bygger dette kriterium på en forholdsvis 'blød' formulering fra Den Grønne Fond om, at de grønne guider *kan* indgå i konkrete handleorienterede miljøprojekter og her hjælpe på den nævnte måde. En dokumentation af, om der generelt set foregår en sådan afdækning af forhindringer og hjælp til løsninger, ville kræve, at man gik ind og analyserede forløbet af alle de gennemførte handleorienterede miljøprojekter. Da det langt ville overstige ressourcerne i evalueringen, har jeg i stedet valgt at belyse det ved hjælp af de 8 udvalgte projekter.

Ser man på deres bidrag til handleorienterede miljøprojekter, så er der 4 forskellige typer eksempler på, at de bidrager til at overvinde hindringer og finde løsninger:

Den første og mest udbredte form handler om at indgå i projekter som miljørådgiveren, der hjælper med at overvinde de **videnskæssige barrierer**. Det kan fx. dreje sig om:

- Hvordan får vi lavet en naturlegeplads? (jfr. Hørgården og Nørager eksemplerne)
- Hvordan får vi lavet en økologisk rigtig beplantningsplan for udearealerne? (Jfr. Hørgården ex)
- Hvordan laver vi et grønt regnskab og en miljøhandlingsplan? (jfr. Vestsjælland og Hørgården ex)

- Hvordan komposterer vi i den kommunalt udleverede kompost-beholder? (jfr. Malling og Høje-Taastrup ex.)

Den anden form handler om at identificere og overvinde **organisatoriske barrierer**:

- Et eksempel herpå er guiden i Malling, som hjælper en lokal Købmand med at få en distributionsordning for økologiske grøntsager op at stå, således at det bliver nemmere for områdets beboere at kunne købe økologisk grønt.
- Et andet eksempel er den grønne guide i Kolding, som erfarer barriererne for det lokale handelslivs tilslutning til et Grønt butik koncept, og sammen med dem udvikler et bedre koncept.
- Organiseringen af en samkørselsordning i Nørager er et tredje eksempel.
- Og bidraget til etablering af et nyt genbrugssystem på Bryggen i København er et fjerde eksempel.

Den tredje form er kendetegnet ved, at guiderne går ind og arbejder med at overvinde **økonomiske og formelle barrierer**:

- I Malling har den grønne guide gennem lange forhandlinger med kommunen fået løst de problemer, den havde med at tillade klunsning på den lokale genbrugsstation.
- I Malling fik guiden også med held overbevist kommunen om, at der ikke var nogle problemer forbundet at lade daginstitutionerne deltage i ordningen med udlevering af kompostbeholdere.
- I Vestsjælland har guiden arbejdet med at få kommunerne til at give foreningerne del i de økonomiske gevinster ved ressourcenspareprojekter i deres kommunalt ejede anlæg og lokaler, således at de kunne få et økonomisk motiv for at gøre noget.

Til denne form skal det tilføjes, at de grønne guider efteruddannes i fundraising, og at opgaven med at hjælpe med at få finansieret miljøprojekter indgår i mange grønne guiders arbejde.

Den sidste og fjerde form for bidrag til barriere-overskridelse handler om de **holdningsmæssige barrierer**: Om denne form kan man sige, at det selvfølgelig er det, guidernes oplysningsarbejde i høj grad sigter på. Men her tænkes mere afgrænset på bearbejdning af holdningsmæssig modstand undervejs i forsøget på at realisere et miljøprojekt:

- I beskrivelsen af forløbet af Grøn Guide projektet i Hørgården er der to eksempler herpå. Dels økonomaen i daginstitutionen som først er imod omlægning til økologisk mad, men som med guidens hjælp ændrer

holdning. Dels ejendomsfunktionæren som først er imod at skulle forhandle miljøkvalitet med bebyggelsens leverandører, men med guidens hjælp skifter holdning og nu går ivrigt op i det.

Taget alene ud fra de 8 beskrevne Grøn Guide projekter kan der altså ses en række forskellige eksempler på, at de identificerer barrierer og bidrager til at løse dem. Hertil skal lægges, at det jo ikke er altid det lykkes at løse dem. Så vi alene på guiderne afdækning af barrierer, så er det helt sikkert, at de har stødt på mange flere end de her nævnte. Denne viden om barrierer for lokal bæredygtig udvikling kunne i øvrigt være af stor værdi, hvis den blev opsamlet, bearbejdet og formidlet som bidrag til den miljøpolitiske debat.

Det er tidligere blevet noteret, at de 8 udvalgte projekter ser ud til at være kommet lidt længere end de øvrige hold 1 projekter. De nævnte resultater er imidlertid ikke enestående. I slutningen af 9.2. vil der blive givet en række eksempler på resultater af projekter, som de øvrige guider på hold 1, samt guiderne på hold 2 og 3, havde været primus motor for. Med guiderne som drivende kraft er der god grund til at formode, at de også har afdækket forhindringer og anvist løsninger i disse tilfælde.

Samlet er indtrykket derfor, at de grønne guider generelt set har levet flot op til både det 2. og det 3. succeskriterie.

9.2. Effekten på adfærd og livsstil

Spørgsmålet, om de grønne guider gennem deres folkeoplysende indsats har bidraget til adfærds- og livsstilsændringer til gavn for miljøet, er allerede delvist blevet behandlet i kapitel 8. Som det fremgår heraf, kan der ikke fremlægges dokumentation for, hvor meget de grønne guiders arbejde har påvirket folks adfærd og livsstil. For den del af arbejdet som handler om formidling af miljøinformationer blev der redegjort for, at det er sandsynligt, at denne indsats kan føre til adfærdsændringer hos folk der allerede er aktivt engagerede i at forsøge at omlægge deres liv til at blive mere miljøvenligt. Hvor miljørådene er så overkommelige, at hverdagen kan fortsætte på samme måde, er der også gode chancer for at få en bredere kreds af borgerne til at ændre adfærd. I det afsluttende spørgeskema er guiderne blevet spurgt, om de har kunnet registrere miljøeffekter af deres folkeoplysende arbejde. Der er kun få konkrete svar på det. Vandsparekammer i bebyggelser er der flere, der noterer en registrerbar effekt af. Herudover handler svarene om, at rådgivning har fået daginstitutioner til at forbedre belysning og udskifte toiletter, at folk er kommet tilbage og har fortalt, at de har gjort brug af råd om miljøvenlige byggeteknikker og – materialer, og om en kommune der har registreret, at der blev afleveret flere pesticidrester på genbrugsstationen efter en kampagne om sprøjtefri haver.

Mange svarer mere diffust, at de møder ros af deres grønne brevkasser o.lign, og fremhæver desuden det meget rigtige argument, at det er nærmest umuligt at finde ud af, hvad effekten er på folks bevidsthed, holdninger og adfærd. Noget af det, som gør det svært er, at kun de mest primitive læreprocesser foregår som stimulus – respons forløb. I devalueringen citerede vi en grøn guide for, at han håbede på en effekt af, at den samme borger ville møde grønne initiativer, når hun eller han bevægede sig rundt mellem butikker, daginstitutioner, kommunen, arbejdspladsen m.v. En sådan samspilseffekt er mulig, ligesom det omvendt er muligt at samtidige modsatte budskaber neutraliserer effekten af en miljøkampagne. Man skal derfor være påpasselig med at dømme for kategorisk, fordi der ikke kan vises håndfaste effekter af de grønne guiders miljøinformation. Effekten vil variere alt efter sammenhængen, den indgår i.

Hvor det handler om livsstilændringer, altså ændringer i hverdagens handlemønstre, blev der i sidste kapitel refereret til, at flere guider har forsøgt sig med kurser i grøn livsstil uden den store tilslutning og vedholdenhed. Grøn Guide projekterne i Havredal og Bjergsted er de undtagelser herfra, som blev antydet. I Havredal var der 50 deltagere i kurset. De var ifølge guiden vidt forskellige og uden særlige miljøforudsætninger.⁹² Guiden i Bjergsted arrangerede sin indsats som en konkurrence om at spare på ressourcerne mellem 20 familier fra 5 forskellige landsbyer. Dette gav tillige pressens bevågenhed og guiden benyttede også konkurrencen til at holde landsbymøder med de involverede familier med en generel debat om miljøforhold.⁹³ Det er bemærkelsesværdigt, at begge disse vellykkede forløb har fundet sted i deciderede landsby-projekter. Det er som nævnt også ude på landet, at der har været gode erfaringer med debat-arrangementer. Om det så er på grund af et mindre aktivitetsudbud, en roligere tidsrytme, en møde-kultur der har kunnet overleve på landet og/eller fordi miljørådene og –debatten i dag engagerer folk på landet mere end i byen – det er ikke til at sige. Men det er vigtigt at være opmærksom på at der er et sådant potentiale for møder og debat om miljø på landet. Mere generelt bekræfter det en gammelkendt pointe om borgerinddragelse, nemlig at de samme metoder ikke egner sig alle steder, og at effekten på adfærd og livsstil kan være ret forskellig – alt efter hvor det foregår og hvem der formidles til.

Under mine besøg hos de udvalgte Grøn Guide projekter var flere af guiderne inde på, at de oplevede forbrugs- og livsstilsudvikling som et væsentligt, men også nærmest umuligt emne at nå bredt ud til borgerne med. Nogle få guider har forsøgt at gøre det ved at arrangere foredrag om livskvalitet og miljø. Guiden i Skagen har gjort det til hovedtema i sine skrivelser i regionalavisen:

”Jeg har desuden en aftale i gang med Nordjyske, om at jeg laver en månedlig klumme, der sætter fokus på borgernes livsstil - f.eks. tidsforbrug, forbrugsræs, samarbejdslyst

⁹² Ifølge forlængelsesansøgningen fra projektet i Havredal, s. 3.

⁹³ Ifølge forlængelsesansøgningen fra projektet i Bjergsted s. 3.

med andre mennesker, ansvarsfølelse over for, hvad de gør m.v. Jeg vil prøve at få lokal Agenda 21-tankegangen ned i borgernes hverdag - uden at prædike.”

Som nævnt i sidste kapitel ligger der måske et uudnyttet potentiale i på den måde at tage udgangspunkt i det moderne menneskes livsstilsproblemer, og ad den vej forsøge at påvirke forbrugsvækstens underminering af miljøudviklingen.

Der er imidlertid også en side af de grønne guiders påvirkning af adfærd og livsstil, som ikke blev belyst i kapitel 8. Det drejer sig om den påvirkning som sker gennem de handleorienterede miljøprojekter, som guiderne er med til at få gennemført. Effekten af sådanne projekter er ofte, at de gør det lettere for folk at handle miljøvenligt. I det afsluttende spørgeskema er de grønne guider blevet spurgt om deres arbejde indtil videre har ført til regulære miljøforbedringer. Som det fremgår af nedenstående tabel, svarede ca. 2/3 af de adspurgte guider på hold 1 og 2 ja hertil, mens ca. 1/2 delen af hold 3 – som på det tidspunkt havde været i gang i ca. 1 til 1 1/2 år – svarede ja.

Tabel 7: Grønne Guiders angivelse af om deres indsats indtil videre har ført til regulære miljøforbedringer

	Ja	Nej	Ved ikke
Hold 1*	11	3	0
Hold 2	16	3	2
Hold 3	21	9	2
I alt	48	15	4

* De 7 interviewede hold 1 guider har ikke besvaret dette spørgsmål.

De grønne guider, som har svaret ja, er blevet bedt om at uddybe med eksempler på resultater, hvor de har været primus motor. Langt hovedparten af disse eksempler handler om projekter, som ikke bare giver en miljøforbedring, men som giver den ved at gøre det nemmere for folk at handle miljøvenligt.⁹⁴ I den forstand handler de også at fremme adfærdsændringer. Listen herunder gengiver disse eksempler:

Eksempler på resultater som gør miljøvenlig adfærd nemmere for folk:

- Affaldssorteringsordning indført i boligområder
- Installation af vandbesparende foranstaltninger der har reduceret vandforbruget
- Medvirket til omlægning til økokost i kommunens daginstitutioner
- Kompostordning etableret
- Oprettet økologisk torv
- Fået åbnet genbrugsstation for direkte genbrug.
- Fremmet genanvendelse af byggematerialer og brug af miljøvenlige byggeprodukter – bl.a. gennem oprettelse af økologisk tømmerhandel
- Fået museum til at servere økologisk mad
- Fået indført grøn virksomhedsplan i børnehave, som personalet følger

⁹⁴ Andre typer eksempler var dels nogle, som angav effekter af information og rådgivning (omtalt under afsnittet herom), samt nogle få, som handlede om miljøprojekter, som ikke kan siges at gøre det lettere for folk at handle miljøvenligt. Fx. naturpleje-projekter.

- SuperBrugsen fører lokalt producerede fødevarer efter at den grønne guide havde arrangeret et møde mellem økologiske producenter, forbruger og handlende.
- Oprettet delebils-ordning
- Forsøg med isolering uden mineraluld til gavn for håndværkere og til nedsættelse af energiforbrug ved produktion af isoleringsmateriale. Guiden har skaffet 1, 3 million kr. til projektet.
- Fået indført byøkologisk retningslinier som skal følges af håndværkerne i Kvartersløftområde.
- Fået museum til at installere kildesorterende toiletter
- Campingplads har fulgt råd og er blevet miljøvenlig på flere måder
- Fået klubber, idrætssamvirke og kommune til at lave miljøaftale om driften af kommunens klubhuse
- Indkøbsforening betyder at flere køber økologisk mad
- Bidraget væsentligt til etablering af grønt vaskeri

De tre første eksempler er sat i kursiv, fordi der er en del Grøn Guide projekter, som har ført til sådanne resultater. Udover disse resultater, er der også resultater af miljøprojekter, hvor de grønne guider har haft en mindre fremtrædende rolle som katalysator, konsulent eller medhjælper. Et udbredt eksempel på det er, at kommuner indfører kompostordninger, og får et samarbejde med grønne guider om at vejlede borgerne i at kompostere rigtigt. Foruden de regulære resultater, som gør det nemmere for folk at handle miljøvenligt, må man også være opmærksom på, at resultaterne kan sætte gang i en proces, som fører til flere resultater. En guide nævner fx. at resultatet af en miljørevision hos en daginstitution fik andre institutioner til at henvende sig med ønsker om det samme, ligesom nogle familier med børn i institutionerne gjorde det. Sådanne ringspredningseffekter er mulige, selvom man også skal passe på med at tage 'det gode eksempels magt' for givet – jfr. beskrivelsen af forløbet af Grøn Guide projektet i Vestsjælland i kapitel 4.

Der er ikke formuleret nogle succeskriterier fra Den Grønne Fond's side til miljøeffekten af Grøn Guide ordningen. At den har en miljøeffekt kan ovenstående liste anskueliggøre. Men det centrale for ordningen er, at den *gennem folkeoplysning* er med til at skabe ændringer til gavn for miljøet. Ud fra den målsætning må resultaterne vurderes på en anden måde end ved den blotte miljøeffekt. Det, som har været fremhævet med miljøprojekterne, er, at de grønne guider herigennem er med til at skabe nogle vigtige teknologiske og strukturelle forudsætninger for, at den oplysning af folk, som de bidrager til, også kan få folk til at handle miljøvenligt. I den forstand fremmer de adfærdsændringer. Listen ovenfor viser, at der er mange eksempler på, at grønne guider har kunnet bidrage til forbedre de lokale teknologiske og strukturelle forudsætninger, som kan fremme miljøvenlig adfærd. Men når det er sagt, må det også nævnes, at der kan ligge et problem skjult i denne teknologi- og strukturforbedrende indsats. Hvis det skal ligge inden for den folkeoplysende ramme, så må det være et krav, at processen frem til sådanne resultater sker *med* folk, og ikke gennemføres rent professionelt *for* folk. Det er fint, at andre arbejder med at tilvejebringe gode betingelser for borgeres miljøadfærd ad teknologisk og politisk-administrativ vej. Men det er guidernes opgave at arbejde for, at borgerne er med, præger

formningen af løsningerne og på den måde får indflydelse og selv udvikler deres forståelse og kompetence gennem forløbene. Med reference tilbage til de grønne guiders rolle som netværkere og samarbejdspartnere i kapitel 6 er der ikke grund til at mene, at guiderne generelt set ikke har levet op til det. Der er dog enkelte eksempler på, at grønne guider faktisk har leveret flotte resultater til gavn miljøet, uden at der har været tale om en folkelig proces. Opfindelsen af et afløbsfrit vaskeri og udformningen af et teknisk-byøkologisk regulativ for håndværkere er eksempler herpå. Isoleret set er det gode resultater for miljøet og samlet set ikke anfægter det ikke ordningens folkelighed. Alligevel er der grund til at advare mod at drage den konklusion ud af dette kapitels påpegning af, at der sker en god adfærdspåvirkning gennem resultaterne af miljøprojekterne, at det så bør prioriteres at give støtte til teknikere og systemudviklere, der effektivt selv kan skabe sådanne resultater. Det vil være mod fondens og Grøn Guide ordningens idé. De grønne guider har måtte fungere som primus motor i mange projekter, for at få gang i processen og sikre nogle resultater, som har kunne nære en fortsættelse af den. Men i den videre udvikling af projekterne bør målet være, at de i stigende grad formår at fungere som katalysatorer og konsulenter, der understøtter folk i selv at være primus motor i deres projekter. Det vil alt i alt ikke skabe flere og hurtigere resultater, men mere omstændelige og langsomme processer i de enkelte projekter, der imidlertid vil være mere folkeligt kvalificerende og styrke koblingen mellem demokrati og bæredygtig udvikling.

Nogle guider har efterlyst målemetoder til at synliggøre deres resultater. Hvis der er tale om måling af indikatorer på deres succes og fiasko, så er det ud fra ovenstående refleksion vigtigt, at det ikke kun belyser miljøeffekten, men også den folkeoplysende proces. Risikoen er oplagt, at de kvantificerbare sider af denne får for stor vægt i forhold til de ikke-målbare kvaliteter. Hvis derimod sådanne målinger anvendes som ét redskab blandt flere til at styrke Grøn Guide projekternes erfaringsudvikling, vil det kunne være gavnligt.⁹⁵ Projekternes årsrapporter og forlængelsesansøgninger viser meget svingende kvalitet med hensyn til selvevaluering. Den Grønne Fond har gennem krav til disse opnået en vis forbedring heraf. Men jeg vil foreslå, at man inddrager nogle af de erfarne grønne guider i at udvikle en selvevaluerings-model, som kan sikre, at der i stedet for diffuse, ambitiøse visioner og hensigter opstilles nogle klare del-mål, en strategi og nogle metoder, samt nogle indikatorer, som kan opgøres og suppleres med en kvalitativ proces-evaluering. Desuden burde det overvejes at gøre arbejdet med selvevaluering til en del af efteruddannelsen. En komplikation ved en sådan udvikling vil være, at mål for udviklingen ofte vil være afhængige af data fra andre aktører. Der er dog en stigende interesse for at benytte grønne

⁹⁵ De 2 grønne guider i Århus Syd har lavet et arbejdsprogram, hvor der for hver af deres aktivitetstyper er formuleret mål og opstillet succeskriterier. Nogle af disse succeskriterier er kvantitative (fx. ”3 arrangementer med gennemsnitlig 250 besøgende”), andre kvalitative (fx. ”mændene på genbrugspladsen er positive”), og andre igen angiver milepæle i processen (fx. ”samarbejdsgrupperne mellem kommune og lokalområde viderefører deres arbejde i de bestående grupper...og mindst to nye samarbejdsfunktioner afprøves”). Sådanne konkrete og forskelligartede succeskriterier vil gøre det lettere for de grønne guider og styregrupperne at synliggøre deres resultater og at evaluere projektet.

regnskaber og andre former for indikatorer i kommuner og boligområder. For at sikre synligheden af den lokale miljøtilstand og –indsats er det et område, hvor mange guider allerede har bidraget til en udvikling, hvilket videre frem forhåbentlig også fører til, at tilgængeligheden af data forbedres.

Kapitel 10 Den sociale dimension

I dette kapitel tages der fat på de sidste af de opstillede succeskriterie-spørgsmål, nemlig dem om Grøn Guide ordningens sociale dimension:

- Har Grøn Guide projekterne været helhedsorienterede i den forstand, at de har medtænkt de sociale sammenhænge i bestræbelserne på at understøtte borgernes miljøindsats?
- Hvilken direkte beskæftigelseseffekt har Grøn Guide ordningen haft; d.v.s. hvor mange stillinger er der skabt i tilknytning til de grønne guiders arbejde?

Af kapitel 3 fremgår det, at det første af disse succeskriterier hidhører fra intentionerne om, at Grøn Guide projekterne skal være helhedsorienterede; et begreb som er åbent for fortolkning, men som bl.a. er blevet udlagt som et ønske om, at de grønne guiders miljøarbejde medtænker den sociale sammenhæng. Som sådan er der ikke tale om et ultimativt kriterium, men dog om et relevant tema for evalueringen af ordningen. Det behandles i 10.1., hvorefter der i 10.2. ses nærmere på Grøn Guide ordningens beskæftigelseseffekt.

10.1. Sammenhænge med sociale forhold

Der er flere eksempler blandt de 8 udvalgte Grøn Guide projekter, som kan belyse, om der er sket en samtænkning af miljømæssige og sociale aspekter, og hvordan det i givet fald er sket:

I Malling var projektet helt fra starten formuleret som et projekt med vægt på, at guiden ikke blot skulle være miljøagent, men også arbejde for styrkelse af de sociale netværk og det sociale liv i området. For et 0-punkt projekt tager det imidlertid lang tid at blive integreret i de eksisterende sociale netværk og få gang i aktiviteter, som både har sociale og miljømæssige mål. Efter i den første tid at forsøge at samle folk omkring miljøinitiativer som fx. foredrag og grøn livsstil kurser, blev guiden efterhånden integreret i nogle lokale udviklingsinitiativer. Hun lægger nu sine kræfter i projekter, som overordnet set handler om udvikling af lokalområdets sociale miljø, og arbejder i den forbindelse på at få miljøaspekter og dialog om miljø ind som en del heraf. Det sker fx. gennem udviklingen af det lokale IT-netværk og gennem en datastue for ældre borgere. På sigt er ideen, at denne 'omvej' via projekter med et socialt indhold skal sikre en kobling af borgernes lokale livskvalitet med bæredygtig miljøudvikling i området.

Den samme **investering af kræfter i den lokale, sociale udvikling - og integration af miljøet heri** - ses hos guiden i Nørager, hvor først oprettelsen af

Landsbyrådet, og siden dette råds aktiviteter har denne karakter. Projektet inde på Bryggen i København har til dels også denne karakter. To af guidens større aktiviteter – Grøn Plads projektet og markedsdagene ”Bryggens virkelighed” – var dog begge allerede igangsat ud fra sociale motiver inden guiden begyndte. Guiden har imidlertid gået ind og har styrket arbejdet med dem, samtidig med at hun har tilføjet miljøperspektivet.

I Høje-Taastrup har etableringen af laug omkring lokal selvforsyning og en vegetarisk spiseklub med foredrag om miljøemner også en klar social sammenhæng. Man kan sige, at der her er integreret klare sociale kvaliteter i organiseringen af miljøfremmende indsatser. Hvor det ovenfor var sociale aktiviteter, som fik et miljømæssigt islæt, er der her snarere tale om, at det er **miljøaktiviteter med sociale kvaliteter**.

Projektet i Hørgården kan på en måde minde om det i Malling, i og med at det også her både handler om miljøudvikling og social udvikling. Men der er alligevel en forskel, for i Hørgården har miljøaktiviteterne et langt stykke ad vejen været midlet til at styrke beboer-aktivitetsniveauet, skabe liv og debat og opbygge bebyggelsens selvværd. Man kan ligefrem tale om, at **det lokale miljøarbejde også har været et socialpolitisk virkemiddel**.⁹⁶

Ser vi bredere ud på resten af hold 1 projekterne, så har 10 ud af 14 af dem også eksempler på to af de ovennævnte typer af koblinger mellem miljøet og det sociale.⁹⁷

Den første type social-miljø koblinger, der er eksempler på, er den, hvor miljøaktiviteten bidrager til et socialpolitisk projekt. Her nævnes tre eksempler:

- Et madpolitisk selskab, som guiden på Møn er en aktiv del af, har lavet et madværksted over 5 aftener med danskere og bosniske flygtninge.
- En udflugt med foredrag med tolk for 12 kurdiske kvinder på daghøjskole
- Et jobskabelsesprojekt for bistanndsklienter.⁹⁸

De fleste af de 10 guiders eksempler handler om miljøaktiviteter med sociale kvaliteter. Det drejer sig om

- en torvedag med café,
- en LA21-forening, som holdes sammen med månedlige fællesspisninger
- et beboerarrangement med oprensning af en sø i boligområdet,
- besigtigelsesture med vægt på at folk kommer hinanden ved,
- et affaldsprojekt som også blev brugt til at styrke det sociale liv,
- ”Børnenes grønne dag”
- et lokalt madpolitisk selskab med ”miljøarbejde i hånd med gode kulinariske aftener”

⁹⁶ Kriminalpræventivt råd har sat fokus på denne brug af beboerinddragelse i lokale miljøopgaver. Jfr. Korremann, Grete 1992: Kom og tag fat – beboeres deltagelse i praktiske opgaver i boligområdet, AKF-forlaget – samt Elle, Morten 1991: Aktiv beboerinddragelse, Det Kriminalpræventive Råd.

⁹⁷ baseret på besvarelser af det afsluttende spørgeskemas spørgsmål 23.

⁹⁸ Jobskabelse er iøvrigt en konsekvens af mange grønne guiders indsats, som det vil fremgå af 10.2.

Vægtningen af miljøet og det sociale er her ikke helt den samme. Når man fx. laver en torvedag med café, bliver det sociale et middel til at trække folk til. I andre af eksemplerne er det sociale et mål ved siden af det miljømæssige mål.

Så var der den tredje type, hvor udviklingen i lokalsamfundets sociale liv mere omfattende er guidens strategi for at få engageret borgerne og integreret initiativer til fremme af en bæredygtig udvikling. Her er det bemærkelsesværdigt, at tre af de 8 udvalgte projekter kunne regnes til denne type, mens de øvrige grønne guider på hold 1 ikke angiver at arbejde sådan. Det kan dog meget vel være en følge af spørgsmålets formulering, hvor der spørges til, om de har medvirket til eller stået for *aktiviteter*, som også havde sociale mål eller motiver. Analysen af de grønne guiders integration og bidrag til udvikling af de lokale netværk og miljøaktiviteter i kapitel 6 indikerer, at de også på denne måde i en eller anden grad bidrager til at styrke det sociale liv i lokalsamfundene. Det er dog meget muligt, at det ikke som i Mallings og Nørager er en bevidst strategi.

Mit indtryk, fra besøg og diskussioner på de 3 første hold grønne guiders efteruddannelseskurser, er, at de grønne guider er stærkt optaget af metode-spørgsmål, mens de i ringe grad reflekterer deres indsats på et strategisk niveau. Det kan have betydning for deres forhold til den sociale dimension. Det sociale bliver generelt betragtet som et *vilkår* og et *middel*. Det er der ikke noget i vejen med. Men koblingen mellem det sociale og miljøet kan også omhandle de sociale *dynamikker*, der skaber miljøproblemerne, som et område man kan påvirke og herigennem fremme en bæredygtig udvikling. Endvidere kan det sociale inddrages som *mål*, der må medtænkes i løsninger ud over de miljømæssige mål. Den ringe opmærksomhed herpå er ikke noget der gælder særskilt for de grønne guider. Miljødiskursen er generelt meget 'miljøcentreret'⁹⁹; dvs. optaget af at analysere miljøproblemerne og anvise samfundet miljørigtige løsninger herudfra, mens det skorter på forsøg på at forstå, hvad det er i samfundet der skaber miljøproblemerne, hvordan forskellige sider af samfundets udvikling påvirker vilkårene for at løse dem, og hvad det er for sociale mål og hensyn, som miljøløsninger også må medtænke.

Da folkeoplysningen om bæredygtig udvikling har til opgave at styrke miljødiskursen i befolkningen burde det i særdeleshed være væsentligt for den at forholde sig til de begrænsninger og muligheder, der ligger for udviklingen af denne diskurs. En central udfordring i de kommende år vil være at få integreret de sociale og økonomiske dimensioner med miljødimensionen i arbejdet for en bæredygtig udvikling. Det er umiddelbart vældigt abstrakt i forhold til lokalt miljøarbejde, men på den anden side bør folkeoplysningen på området vel forsøge at være med i en sådan diskurs- og strategiudvikling, i stedet for at gå i stå og gentage det samme. Forbrugs- og livsstilsudviklingen er flere gange blevet nævnt

⁹⁹ jfr. Læssøe, Jeppe: Folkelig deltagelse i bæredygtig udvikling, i Naturrådet: Dansk naturpolitik – i bæredygtighedens perspektiv.

som et af de områder, som guiderne har haft svært ved at håndtere. Her er der ellers et område som er oplagt interessant – såvel set ud fra en analyse af dynamikker bag miljøbelastningen, ud fra motiver blandt borgerne for at engagere sig, og ud fra sociale mål, der kan kobles med miljømål. At det er vanskeligt konkret at få gang i aktiviteter herom, kan netop skyldes den ’miljøcentrerede’ forståelsesform, som fx. kommer rent til udtryk i det hollandske ”grøn livsstil” kursuskoncept, som er blevet importeret til Danmark og anvendt af flere guider. I stedet for denne systematiske træning i miljøoptimering af husholdningen, kunne det være, man skulle tage udgangspunkt folks liv i stedet for i miljøet; i problemerne i moderne menneskers hverdagsliv og i deres drømme og behov. Udfordringen kunne bestå i gennem konkrete udviklingsaktiviteter at give disse frustrationer og længsler nogle positive og bæredygtige svar.

10.2. Beskæftigelseeffekten

Som nævnt i kapitel 3 er det præciseret i en bekendtgørelse om Den Grønne Fond, at miljørådgivningen for lokalsamfund og private husholdninger skal tilstræbe ”at beskæftigelseeffekten af den givne støtte bliver størst mulig”. Jeg har ikke været inde og analysere, om de enkelte projekter kunne have fået sat flere i arbejde. Derimod kan spørgeskemabesvarelser fra hold 1 og 2 om den direkte beskæftigelseeffekt af deres projekter give et indtryk af, hvad der faktisk er sket. Spørgeskemaet er besvaret af i alt 35 grønne guider: 14 fra Hold 1 og 21 fra hold 2. Svarprocenten er dermed kun 64%, hvorfor opgørelsen også må tages med forbehold. Det kan således tænkes, at de guider der har kunnet angive en beskæftigelseeffekt har været mere villige til at svare, end dem der ikke har kunnet angive en sådan effekt. Der kan dog selvfølgelig også være andre grunde til de manglende svar – fx. travlhed – men en skævhed som omtalt kan ikke udelukkes.

Tabel 8 på næste side viser, at de tilsammen 35 grønne guider indtil videre har haft 51 personer ansat i tilknytning til deres projekter. Af disse har de fleste – nemlig 37 været ansat for en periode på mellem 3 og 12 måneder. Det skyldes, at de grønne guider har haft mange arbejdsløse i jobtilbud og/eller bistandsklienter i aktivering. Den grønne guide i Høje-Taastrup har fast 3 personer i aktivering og har alt i alt haft 16 aktiverede knyttet til projektet i løbet af de 4 år som grøn guide. Det har ikke været uproblematisk. Nogle af de aktiverede har været for hårdt belastede. Det har givet konflikter, hvor den grønne guide har oplevet at mangle arbejdsgiver-kvalifikationer. Efterhånden har det dog fundet et rimeligt leje, hvor guiden ikke tager imod alle tilbud om arbejdskraft.

Tabel 8: Beskæftigelseeffekt i form af ansættelser i stillinger i tilknytning til den grønne guide – hold 1 og 2:

	Hold 1	Hold 2	I alt
Antal ansatte udover grøn guide	27	24	51
Heraf på fuld tid	23	18	41
Ansæt mere end 1 år	1	9	10
Ansæt mellem 3 måneder og 1 år	26	11	37
Ansæt mindre end 3 måneder	0	4	4

Antal besvarelser: 35 i alt. 14 fra hold 1 og 21 fra hold 2. Svarprocent: 64%

En anden side af de grønne guides bidrag til beskæftigelsen handler om de projekter, de har været med til at sætte i gang i lokalsamfundet. Det kan fx. være et genbrugsprojekt, hvor der skal ansættes flere ejendomsfunktionærer for at klare opgaven, eller et kursus for grønne gårdmænd, hvor deltagerne får kvalifikationer, der bagefter bringer dem i fast arbejde. Tallene i tabellen nedenfor afspejler næppe hele effekten heraf, i det den kun dækker den direkte beskæftigelseeffekt, mens man også må regne med, at bl.a. genbrugsprojekter, som mange grønne guider har arbejdet med, også har en indirekte effekt ved at fremme beskæftigelsen med oparbejdning af det genbrugelige affald.

Tabel 9: Beskæftigelseeffekt i form af nye arbejdspladser i forbindelse med de udadvendte projekter, som grønne guider på hold 1 og 2 har bidraget til:

	Hold 1	Hold 2	I alt
Antal nye arbejdspladser	21	21	42
Heraf midlertidige	5	13	18

Antal besvarelser: 35 i alt. 14 fra hold 1 og 21 fra hold 2. Svarprocent: 64%

Udover bidrag til at få flere i lønarbejde har de grønne guider også hjulpet uddannelsesinstitutioner med praktikpladser og projektsamarbejder med studerende. Det har typisk været praktikanter fra ernærings- og husholdningsøkonom seminarer samt fra universiteter. Som det fremgik af beskrivelsen af projektet i Hørgården, havde guiden her alene 27 praktikanter i løbet af 3 år. De samlede tal for de 35 hold 1 og 2 guider ser således ud:

Tabel 10: Praktikanter i Grøn Guide projekter – hold 1 og 2:

	Hold 1	Hold 2	I alt
Antal praktikanter	59	30	89

Antal besvarelser: 35 i alt. 14 fra hold 1 og 21 fra hold 2. Svarprocent: 64%

Samlet kan man altså ud fra disse 35 grønne guider sige, at den registrerbare beskæftigelseseffekt for Grøn Guide projektforsløb på fra 2 1/2 til 4 år, ligger på ca. 1,5 person i tilknytningen til selve bemanningen af Grøn Guide projektet (excl. den grønne guide selv), samt 1,2 person i tilknytning til de udadvendte projekter. De førstnævnte er overvejende midlertidige ansættelser, især i forbindelse med jobtilbud/aktivering. Over halvdelen af de sidstnævnte er faste ansættelser. Hertil kommer, at de 35 guider i gennemsnit har haft 2,5 praktikant hver. Det nævnte forbehold ved opgørelsen betyder dog, at disse tal muligvis er højere, end hvis alle projekter på de 2 hold havde indgået i opgørelsen.

Grøn Guide ordningen har i sig selv bidraget med 70% til finansieringen af næsten 100 grøn guide stillinger. Disse penge har hjulpet til at skaffe yderligere 30% ud af lokale midler – og med forlængelserne af de fleste projekter kan det konstateres, at de fleste af disse lokale finansierer er villige til at yde bidrag til at fastholde disse stillinger i endnu en periode. Den økonomiske belastning af de offentlige kasser, som disse små 100 arbejdspladser indebærer, må imidlertid også ses i sammenhæng med, at disse projekter i den anden ende gavner samfundet – ikke bare miljømæssigt – men også ved at skabe nye arbejdspladser i det omfang, som er vist her.

Del IV Forhold af betydning for Grøn Guide ordningens effekter

Denne del rummer ikke nogen dokumentation af Grøn Guide ordningens effekter, men belyser en række af de forhold, som har stor betydning for, om den får de ønskede effekter eller ej. Det er således forhold, som det er vigtigt at have indsigt i og at forholde sig til, når spørgsmålet om ordningens fremtid tages op i forbindelse med sammenfatningen af evalueringen.

Del IV tager således 4 sådanne forhold op:

- Først - i kapitel 11 - forholdet til kommunerne: Hvordan har det udviklet sig, og hvilke problemer og muligheder ligger der heri?
- Dernæst forholdet til andre lokale aktører. I kapitel 12 ses der her dels på guidernes forhold til det lokale erhvervsliv, dels på deres position i forhold til andre beslægtede aktører som naturvejledere, beboerrådgivere m.v.
- Kapitel 13 omhandler nogle af de forhold ved Grøn Guide ordningen, som har indflydelse på effekten af de grønne guiders arbejde.
- Til sidst - i kapitel 14 - rettes opmærksomheden så mod de grønne guider selv: Hvilke kompetencer er vigtige som grøn guide? Hvad har de haft svært ved? Og hvordan har efteruddannelsen fungeret i det lys?

Kapitel 11 De grønne guider og kommunerne

Nogle Grøn Guide projekter har en hel region som arbejdsområde, andre en enkelt kommune og andre igen et enkelt kvarter eller boligområde. Uanset disse forskelle er kommunernes politik og forvaltning ofte afgørende for deres arbejde. Samtidig burde et konstruktivt samspil mellem kommunerne og de grønne guider kunne være begge parter – og ikke mindst miljøet – til gavn. Guidernes tætte kontakt med borgerne samt deres miljøfaglige og folkeoplysende kompetencer kan være kommunerne til hjælp i deres Lokal Agenda 21 arbejde. Og omvendt vil det ikke være så let at affærdige de grønne guiders initiativer som nogle miljø-freaks løsrevne aktiviteter, hvis de kobles sammen med kommunens LA 21 planlægning.

Når der i det følgende kastes lys over, hvordan det faktisk er gået med forholdet mellem de grønne guider og kommunerne må man som udgangspunkt være sig bevidst, at det ikke kun er Grøn Guide projekterne, der er forskellige, men også

kommunerne. En forskel handler om størrelsen: I Københavns kommune og Århus kommune er der flere grønne guider, der sidder spredt rundt i de forskellige store bydele, men som samtidig samarbejder og forhandler fælles sager med kommunerne, som på sin side har særlige miljøforvaltninger med mange ansatte. I en landkommune som fx. Nørager med 5.500 indbyggere spredt ud på små landsbyer fortæller den tekniske chef fra kommunen, at de kun har råd til at lade LA 21 arbejdet være en del af en assistents arbejdsområde. De har kun et par ansatte til hele teknik- og miljøområdet, selvom kommunen er forpligtiget til at tage sig af de samme typer opgaver, som i de store kommuner. Det indebærer en strukturel bremse ikke bare på at gøre noget ved LA 21 planlægningen, men også på at få et samarbejde med den grønne guide i gang.

En anden forskel handler om den politiske kultur. Nogle kommuner har en meget moderne og dynamisk kultur, hvor Grøn Guide projekter støttes eller ligefrem iværksættes på kommunalt initiativ. Andre kommuner har en traditionel politisk kultur, hvor grønne guider umiddelbart rubriceres som udenomsparlamentariske agenter, der kan true den eksisterende magt og orden. I flere tilfælde ses blandinger af disse kulturer. Det kan være en moderne, venligt indstillet forvaltning og en uinteresseret eller negativ politisk ledelse, eller en forskel mellem det eller de regerende partier på den ene side og oppositionen på den anden. De grønne guider er i høj grad afhængige af disse politiske kulturer og spillet mellem dem i kommunerne. Af eksemplet fra Ikast i kapitel 4 fremgik det, at kommunens grønne koordinator - og med ham teknisk forvaltning - havde været aktivt involveret i at skaffe en grøn guide til at styrke samspillet mellem borgerne i byens Grønne Råd og kommunen. Det fremgik også, at den grønne koordinator var entydigt positiv overfor samarbejdet med den grønne guide. I kontrast til det betød et politisk spil om budgettet, at politikerne ville stoppe bevillingen til den grønne guide. Med stor opbakning fra anden side lykkedes det dog at fortsætte Grøn Guide projektet. Da jeg besøgte Kolding, var Grøn Guide projektet her inde i en lignende situation. I dette tilfælde var det dog ikke bare den tekniske forvaltning, men også formanden for teknisk udvalg, som udtalte sig positivt om den grønne guides arbejde. Den tekniske udvalgsformand er fra et af oppositionspartierne og måske derfor fik hun ikke en større støtte igennem til det byøkologiske center, hvor den grønne guide var placeret. Det betød, at Grøn Guide projektet måtte opgives, trods opbakningen fra forvaltningen og nogle af politikerne.

Grønne guider er nye aktører på den lokale scene, og denne scene er altså meget forskellig fra sted til sted. Med det in mente, skal vi nu se på

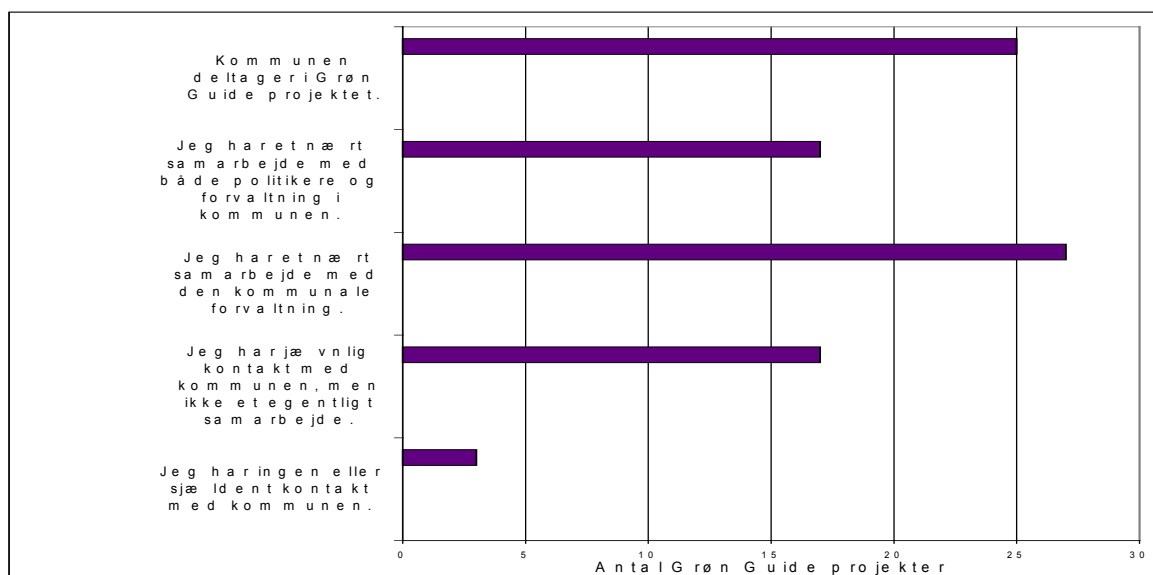
- de forskellige typer relationer, der er opstået mellem grønne guider og kommunerne,
- de forskellige roller de grønne guider har fået i forhold til kommunerne,
- de grønne guides bidrag til udviklingen af LA21 planer, samt på
- de problemer, man skal være opmærksom på ved en eventuelt fremtidig tættere kobling af grønne guider og kommune. Det sker i hver sit del-

kapitel og baserer sig i det væsentligste på tre kilder: Interviews fra de 8 udvalgte projekter, det afsluttende spørgeskema til de øvrige grønne guider på hold 1, 2 og 3, samt en særlig spørgeskemaundersøgelse om Lokal Agenda 21 arbejdet.

11.1. Forskellige relationer

Der er forskel på, hvor tætte relationer der er opstået mellem de grønne guider og kommunerne. For at belyse det, blev de grønne guider fra hold 1, 2 og 3 bedt om at afkrydse den type relation, der kendetegner deres projekt. Samtidig er de også blevet bedt om at angive, om kommunen deltager i Grøn Guide projektet. I nedenstående diagram er svarene herpå opgjort:

Diagram 12: Grønne guides angivelse af deres samarbejdsrelationer med kommuner

OBS: En spørgeteknisk fejl gør desværre, at denne opgørelse ikke er helt sandfærdig. De grønne guider blev bedt om at sætte ét kryds, men den øverste kategori og de øvrige udelukker ikke hinanden. De fleste guider har dog tilsyneladende fundet ud af det, idet de 4 nederste kategorier rummer svar fra 64 guider ud af de 67, som har svaret på spørgeskemaet. Med undtagelse af de 7 interviewede guider på hold 1 er spørgsmålet blevet besvaret af grønne guider på hold 1, 2 og 3.

Med forbehold for den unøjagtighed, der er i opgørelsen, viser den, at ca. 2/3 af de grønne guider angiver at have et nært samarbejde med kommunen. Heraf flest alene med den kommunale forvaltning. Kun i ca. 1/4 af tilfældene angives der at være et nært samarbejde med både politikere og forvaltning i kommunen. En anden fjerdedel har jævnlig kontakt med kommunen, men ikke med et egentligt samarbejde. Ingen eller sjælden kontakt med kommunen er undtagelsen fra reglen.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at det ikke nødvendigvis er sådan, at det er bedst med en tæt samarbejdsrelation til politikere og forvaltning og dårligt

med en sjælden kontakt. I et projekt som det i Hørgården, som flere gange er blevet fremhævet for sin proces og resultater, har der kun været en forholdsvis beskeden kontakt med kommunen. Det hænger klart nok sammen med, at projektet har foregået i en almennyttig boligafdeling, hvor man i en vis forstand kan sige, at afdelingsbestyrelsen og ejendomskontoret har den samme rolle som kommunen har i andre projekter.

De grønne guider blev også bedt om at beskrive deres samarbejdsrelation og erfaringer hermed nærmere. På den baggrund kommer her et afsnit om hver af de 4 typer i skemaet på forrige side:

Sjælden kontakt

Som nævnt er dette undtagelsen fra reglen. Kun 3 af de 67 angiver en sådan relation. En af dem skriver herom:

”Kontakten handler især om miljøarbejdet i daginstitutioner og folkeskoler. Der været forsøgt indgået en formel samarbejdsaftale med Teknisk Forvaltning, da der her arbejdes med miljøstyring i daginstitutionerne. Det har de desværre afstået fra, men der er kontakt til enkelte medarbejdere. De betyder at den fælles styrke et samarbejde kunne give ikke bliver en realitet.”

Et samarbejde kræver to parter, hvilket der ikke er i dette tilfælde. Når kommunen ensidigt er imod som her, kan det have noget at gøre med dens prioritering af ressourcer, som omtalt i eksemplet fra Nørager. Det kan imidlertid også have noget at gøre med Grøn Guide projektets rolle på den lokale scene – med borgerne på den ene side og kommunen på den anden. Det vender jeg tilbage til i 11.2.

Jævnlig kontakt, men ikke egentligt samarbejde

I Nørager ville den tekniske chef for kommunen gerne styrke kontakten til den grønne guide ud fra en interesse i, at hans arbejde kunne sikre, at der skete noget på LA 21 fronten i kommunen. Det skulle også sikre, at der ikke sker overlap, eller at forvaltningen og guiden ikke kommer på tværs af hinanden med deres initiativer og sager. Koordinering er altså i dette tilfælde mere et spørgsmål om at sikre en *arbejdsdeling* end om at samarbejde. For eksempel at aftale at en giftfri have kampagne er noget den grønne guide tager sig af, mens teknisk forvaltning så har ansvaret for noget andet. Det er en relativ formel form for kontakt. Hos flere andre grønne guider udvikler det sig derimod som *uformelle person-kontakter med gensidig orientering*:

”Den kommunale agenda 21 medarbejder sidder i min styregruppe så der er kontakt, men jeg finder ikke, at jeg har et frugtbart samarbejde med kommunen, der er kontakt til enkelt personer / medarbejdere. Den politiske interesse er lig nul.”

Denne enkelt-person kontakt kan imidlertid udvikle sig til en tæt, gensidig udveksling, fx. med kommunens LA 21 ansvarlige. Som en anden guide skriver:

”Jeg har en meget tæt kontaktperson i kommunens miljøafdeling som jeg taler med flere gange om ugen. Hun spørger mig til råds i miljøspørgsmål og jeg spørger hende til råds om kommunale anliggender”

Den gensidige orientering og koordinering, kan udvikle sig som en vigtig faglig og arbejdsmæssig sparring for guiden, som jo de fleste steder står i en alene-arbejdssituation i det daglige. Guiden i Skagen er et eksempel på en, som får meget ud af kontakten med forskellige folk i den kommunale forvaltning:

”Min kontakt med Kommunen har overvejende været igennem den lokale Agenda 21 medarbejder, der ligeledes er afdelingsleder for miljøafdelingen. Jeg har dog efterhånden også fået et netværk blandt andre kommunale medarbejdere. Vi har blandt andet tilpasset vores handlingsplaner, så de passer samme, så f.eks. de tager fat på kompostering, transport, børnehaver m.v. samtidig med, at jeg gør det, og at vi samarbejder i de forløb. De har prøvet at få mig til at påtage sig de opgaver, som de ikke har tid til (Det har været særdeles nyttigt for mig at blive god til at sige nej). Vi mødes jævnligt og udveksler informationsmateriale, taler om hvad der er sket siden sidst og sammenfletter vores planer. Jeg får desuden inside viden om, hvad der sker i Kommunen af både godt og skidt. Kommunale medarbejdere deltog aktivt i mit idemøde og arbejdsgruppemøder om en ny genbrugsbutik. Desuden blev møderne planlagt i dialog med Kommunen. Jeg har givet Kommunen feedback på planberetningen før den kom til borgermøde. jeg har været med til at lave en aktivitetsplan for Kommunen i samarbejde med den tekniske chef og afdelingslederen for miljøafdelingen. Teknisk Forvaltning og Teknik- og Miljøudvalget tænker på mig, når de igangsætter noget miljømæssigt. Tænker på, hvordan jeg kan være med. Afdelingslederen for miljøafdelingen og jeg har aftalt, at jeg skal være konsulent i et større kompostprojekt. Driftslederen for Forbrændingen havde indsamlet et års reklamer. Han fortalte mig om det. Jeg lavede en konkurrence derom og Forbrændingen udlovede en præmie.”

Her er der ret beset tale om et eksempel, hvor der også samarbejdes. Jeg har alligevel valgt at placere citatet her, fordi det illustrerer, hvor tæt og mangesidet kontakten mellem den grønne guide og kommunen kan udvikle sig, uden at den grønne guide af den grund bliver en del af kommunen.

Jævnlig kontakt kan altså både udgøre en formel, institutionel grænsedragning med aftalt arbejdsdeling og en uformel, personlig udveksling og synergi. Af afsnittet om udviklingen i guide - kommune relationen vil det fremgå, at dette ofte er faser i en udvikling mod egentligt samarbejde.

Nært samarbejde med forvaltningen

Her handler det om, at guide og kommune laver kampagner eller andre former for miljøfremmende initiativer i fællesskab. Nogle gange er det, som nedenstående citat fra guiden i Odder viser, guiden der tager initiativet og kommunen som går med, andre gange er det kommunens projekt, som guiden deltager i:

”Jeg har samarbejdet med kommunen omkring flere ting. 2 gange har jeg sammen med kommunen og Odder Vandværk lavet en kampagne omkring sprøjtetfri haver/anlæg. Her var det mig som tog initiativet til kampagnen. Siden den første kampagne har kommunen opgivet brug af sprøjtemidler på deres områder.

En anden kampagne var omkring vaskepulver og vandmiljøet. Dette var et samarbejde mellem kommunen, spildevandscenter, en lokale kunstner, Kvickly, Århus amt ... og mig. (Ifølge Kvickly er salget af miljøvenlig vaskepulver steget siden kampagnen). Her var det kommunen som tog initiativet til kampagnen.”

Nord for Odder – i Århus – mødes de 7 grønne guider en gang om måneden – bl.a. for at tage fælles initiativer til samarbejde med kommunen. Her har det været en barriere, at kommunen ønsker, at miljø-initiativer, som den står for eller er deltager i, skal dække hele kommunen, hvilket der i begyndelsen ikke var nok guider til at sikre. Derfor var kommunen forbeholdne overfor at bruge dem. Efterhånden kom de dog til at dække hele kommunen, hvorved kommunen bedre kunne bruge dem. En af guiderne skriver om deres samarbejde:

”Sammen med affaldskontoret har vi deltaget i kompostkampagner i 1999 og 2000, sammen med vandforsyningen har vi uddelt pjecer om sprøjtefri haver, hvor vi selv står som konsulenter, og jeg har arrangeret ture til vandværker og informeret om grundvand, spildevand og miljøet. Sidste projekt drejer sig om Miljøtrafikugen, og er et ny etableret samarbejde med vejkontoret i Århus kommune.”

Et sådant samarbejde med de kommunale forvaltninger kan give et stærkt rygstød i forhold til, hvis guiden selv skulle skrabe penge sammen og alene gå i gang med en sag. På den anden side, er det ikke altid, at kontaktpersonen i kommunen åbner nye døre for den grønne guide:

”Det kan af og til være lidt problematisk, at kommunen har en grøn koordinator. Det betyder, at de ofte skyder alle "grønne" initiativer ind under hende - uden at de nødvendigvis har opbakning i den øvrige del af forvaltningen. Det betyder også, at min kontakt til kommunen ofte bliver kanaliseret gennem den grønne koordinator, hvorfor jeg kan have svært ved at nå de andre ansatte.”

Det nære samarbejde med den kommunale forvaltning kan også give guiden et image som 'kommunal' i borgerne øjne, som kan være problematisk. Det vil jeg vende tilbage til i 11.2. Desuden giver det en usikkerhed vedrørende forankringen af grøn guide projektet, hvis samarbejdet ikke også omfatter det politiske niveau, hvilket eksemplerne fra Ikast og Kolding i indledningen af dette kapitel illustrerer.

Nært samarbejde med både politikere og forvaltning

Som omtalt er det kun i ca. 1/4 af grøn guide projekterne, at samarbejdet også omfatter det politiske niveau. Det åbner ellers muligheder for, at den grønne guides viden om miljøforholdene og om borgerne kan inspirere arbejdet i de kommunale udvalg, at guiden kan fungere som sparringspartner for kommunen i dens LA 21 planlægning og miljøpolitik, samt at guiden kan fungere som en uvildig 3. part, der kan styrke dialogen mellem kommune og borgere. I nogle tilfælde er det nok Grøn Guide projekterne, som er så koncentreret om arbejdet med informationsformidling til borgerne, at koordinering med kommunens politiske niveau ikke forekommer relevant. På den anden side har det ikke været sådan, at politikerne har stået og banket på hos den grønne guide og er blevet

afvist. Det er i nok så høj grad politikerne, som ikke forbinder grønne guider med en potentiel mulighed for at styrke det lokale demokrati og få input til politikudviklingen. Sådan er det dog heldigvis ikke alle steder. I Herlev er guiden således ikke bare med i en baggrundsgruppe - med bl.a. formanden for Miljø og Teknik udvalget - som skal koordinere miljøtiltag i kommunen. Han har også en aftale om at mødes med borgmesteren 2 gange om året for at debattere miljø og politik. I København har flere guider en nær kontakt med politikerne i de enkelte bydele. En af dem skriver:

”Jeg præsenterer aktiviteter, særlig dem hvor bydel og grøn guide samarbejder, for Miljø- og trafikudvalget cirka hvert halve år. Der er temmelig meget fokus på miljøaktiviteter og på grøn guide projektet i bydelen, både hvad angår politikere og bydelsadministration. Det gør det let at skaffe information og lave (fælles) projekter.”

I øvrigt er den politiske interesse for de grønne guiders arbejde i en del tilfælde knyttet til sikringen af den LA 21 planlægning og proces, som regeringen forlanger af dem. Nogle kommuner ser her den grønne guide som et aktiv, som i eksemplet her:

”LA21. Kommunen er officielt ’arrangør’ af projektet. Dog er det mig som tager initiativerne og skal være med i udarbejdelsen af A21 i kommuneplanen.”

Andre kommuner inddrager de grønne guider i en bredere organiseret indsats. Fx. i Allerød:

”Der har altid været en god dialog med Allerød Kommune, som i foråret 1998 vedtog en handlingsplan med årlige temaer for Agenda 21 arbejdet, og som nedsatte en kommunal Agenda 21 gruppe. Et medlem fra den kommunale Agenda 21 gruppe deltager fast i foreningens bestyrelsesmøder, ligesom Den Grønne Guide deltager fast i Agenda 21 møderne på rådhuset. Min forening og den kommunale Agenda 21 gruppe har løbende samarbejdet om forskellige projekter ud fra de årlige Agenda 21 temaer i kommunens handlingsplan.”

I 11.3. vil de grønne guiders mulige funktioner i den kommunale LA21 proces blive belyst nærmere. Samspillet med det politiske niveau vil desuden også være centralt i afsnittet om guidens mulige rolle som formidler mellem borgere og kommune i 11.2,

Udviklingen i relationen mellem grønne guider og kommune

Da vi som led i evalueringen i foråret 1999 lavede en spørgeskemaundersøgelse om de grønne guider og kommunernes LA 21 arbejde, var det generelle indtryk, at det gik træt, og at de grønne guider mange steder var frustrerede over kommunernes negative eller halvhjertede indstilling. Lidt mere end et år efter gav besvarelsene af det afsluttende spørgeskemas spørgsmål om samarbejdet med kommunerne et helt andet positivt indtryk. Det kan selvfølgelig godt hænge sammen på den måde, at guiderne på flere måder har et godt samarbejde med folk i kommunen, men samtidig at kommunen generelt set er for passiv med LA

21 arbejdet. Der er dog på den anden side ingen tvivl om, at det også handler om en at der er sket en udvikling i relationen mellem guider og kommunerne. Et af spørgsmålene i det afsluttende spørgeskema handlede direkte om denne udvikling. Ud fra svarene fra de 53 guider, som besvarede dette spørgsmål, fremstod dette billede af udviklingen:

Tabel 11: De grønne guider om udviklingen i deres relation til kommunerne¹⁰⁰

Positiv udvikling	20
Delvis positiv udvikling	20
Ingen udvikling	6
Delvis negativ udvikling	2
Negativ udvikling	2
Andre typer svar	3

De uddybende svar fra de grønne guider viser først og fremmest, at den positive udvikling, skyldes, at de grønne guider er nye aktører på den lokale scene, og at det har skabt usikkerhed. En guide fra hold 3, skriver om sit første år:

”Min rolle er for kommunerne meget utydelig. De ved ikke, hvad de skal bruge en grøn guide til. Og først nu efter ca. 1 år i jobbet er det også først begyndt at blive klarere for mig selv. Inden jeg fik jobbet havde jeg ingen anelse om, hvordan det kommunale system fungerer og så er det jo svært at vide, hvad man selv kan tilbyde en kommune. Samarbejdet vil helt sikkert blive stærkere fra nu af, da jeg nu ved mere om, hvor jeg tror jeg kan gå ind. Og jeg ved nu, hvor vigtigt det er, at jeg selv tager kontakt og informerer kommunerne om, hvordan de kan bruge mig.”

Flere nævner, at kommunens folk til en begyndelse var forbeholdne eller direkte negative, men at det efterhånden lykkes at overvinde denne modstand:

”Kontakten er væsentlig bedre nu end i starten, hvor ”de” ikke anede hvad en grøn guide var. Der er nu en større respekt fra kommunes side til os grønne guider. Vi kan noget de ikke kan. Men i nogen tilfælde er vi nogen, som medarbejderne i kommunen synes de skal ”passe på”, fordi vi er delvise græsrodde eller har så tæt kontakt til græsrodderne.”

”Jeg synes generelt, det bliver mere og mere positivt efterhånden som ”man” oplever, at jeg ikke er rabiater eller farlig, og at jeg som oftest ved, hvad jeg taler om og kan trække på de 99 andre grønne guiders erfaringer.”

Det handler altså om, at fjendebilledet gradvist forsvinder, når kommunerne opdager, at de grønne guider ikke er farlige, men nyttige. Effekten af de grønne guiders arbejde åbner i hvert fald i nogle tilfælde kommunalfolkenes øjne for mulighederne i et samarbejde:

”Kommunen [København] er under en udvikling, hvor man er ved at indse fordelene ved at miljøarbejde også foregår lokalt, og sætter stadig flere ressourcer af til borgerrettet miljøarbejde. Jeg synes, der er stor åbenhed overfor at lære af de grønne guiders erfaringer og et ønske om at bruge de grønne guider til at formidle kommunens miljømål”

¹⁰⁰ Opgørelsen er baseret på min tolkning af svarene på spørgsmål 28.3 i det afsluttende spørgeskema, jfr. bilaget.

København er særlig i den forstand, at der er langt fra den centrale miljøforvaltning ud til byens mange kvarterer. Derfor giver det gode muligheder at samarbejde med de grønne guider, som er i gang derude. Men også i en rigtig landkommune på Fyn, er der sket en ændring. I begyndelsen var kommunen her ikke interesseret i en grøn guide:

”Min kommune var imod projektet, da jeg kom – ting tager tid – styret af V&K – lille landkommune som tydeligt er økonomisk presset, hvilket ikke gør det nemmere..”

Men nu støtter de ham. Ændringen skyldes ifølge guiden, at de har erfaret ham som

”...en konstruktiv medspiller og modspiller. Som konsulent, kendt som en ildsjæl som ikke er fanatisk og som har øje for og forstår økonomi”

Kommunen har opdaget, at guiden er en handlekraftig dynamo, som kan få ting sat i gang, som de har brug for:

”Jeg har og udfører fortsat et stort politisk lobbyarbejde såvel på politisk som på embedsmandsniveau. Dette har givet sig udtryk i en begyndende miljømæssig ændring på kommunalt niveau. Største enkeltsag har været at overtale kommunen til at købe mig til som konsulent, at planlægge, gennemføre og evaluere en forsøgsordning med hjemmekompostering med 200 husstande (hvoraf de 85 var tvungne). Det har betydet at kommunen her året efter (2000) har indført en permanent ordning og købt 500 kompostbeholdere og vil i de kommende år uddele en gratis til samtlige husstande.”

Den positive udvikling hænger sammen med integrationsprocessen. I Nørager begyndte guiden at gøre sig synlig gennem en række initiativer. Herved blev han måske en tand for rebelsk for politikerne i byrådet, som er vant til traditionel ledelse, hvor borgmesteren styrer i detaljer top-down. Da guiden siden blev integreret med lokale kræfter i Landsbyrådet blev kommunikationen med borgmesteren stærkt forbedret, fordi den lokale gavn af hans arbejde hermed blev tydelig.

Integrationen handler om, at samarbejdet udvikler sig gennem personlige kontakter. Gennem konkrete sager lærer guiden stadig flere ansatte i de forskellige forvaltninger at kende:

”Udover teknisk forvaltning er de andre forvaltninger begyndt at samarbejde med mig. fx med skole- og kulturforvaltningen, ældrekonsulenterne, biblioteket, parkvæsenet.”

”[Forholdet til kommunen] er blevet klart bedre, idet man var meget afvisende og nervøs det første halve års tid. Kommunens tekniske chef har hele tiden haft plads i min bestyrelse og har især i starten fungeret som budbringer mellem kommune og grøn guide. I dag er kendskabet til og samarbejdet med kommunen bredt uden hans medvirken så jeg i dag har et aktivt samarbejde med især erhvervsrådet, turistgruppen og socialforvaltningen hvor jeg fx har folk i aktivering og i jobtræning (henholdsvis bistanmodtagere og arbejdsløse).”

I det tidligere citat fra guiden i Skagen nævnede hun, at kommunen også kan gå for langt med at indrullere hende i opgaver, så hun må sige nej. Andre guider har

også oplevet, at udviklingen når dette punkt, hvor det ikke handler om mere integration og samarbejde, men også om at sikre en vis distance og autonomi:

”I forbindelse med tildelingen af et årligt tilskud fra Københavns kommune er de Grønne Guider i kommunen blevet udnævnt som Miljøambassadører. Dette er en rolle som dels passer os godt fordi den giver os handlefrihed overfor kommunen og en betydning i den kommunale miljøpolitik. På den anden side passer den os dårligt fordi vi derved får et for nært forhold til kommunen...vi føler, at vi er dem der skal udføre kommunens politik, hvilket vi ikke kan eller vil. Vi påpeger derfor jævnlige at vi ikke kan påtage os den rolle. Alt i alt vi jeg karakterisere min rolle som positiv. Vi har stor opbakning fra politisk side (specielt fra miljøborgmesteren) og har et uproblematisk og ligefremt forhold. Vi kan ringe, de kan ringe og vi arbejder sammen. Ikke som ligeværdige parter....men det kommer.”

Et andet problem i udviklingen kan være, at ikke alle i den kommunale forvaltning reagerer lige positivt. Succes kan føre til brødnid - og initiativer til forsvar for eget territorium. Nogle guider har oplevet, at personer reagerer på dem som konkurrenter og irriterende græsrodder. Modstanden kan bunde i flere forhold:

- Der kan være modstand blandt de kommunale medarbejdere, fordi guiderne måske overtager noget af det, der kunne være sjovt/udviklende for de kommunale medarbejdere.
- Der kan opstå problemer, fordi guidernes loyalitet er i forhold til miljøsagen og parter uden for kommunen, mens medarbejderne i kommunen har både det politiske system og rammerne for deres arbejde, der giver dem andre spillerum og forpligtigelser end guiderne.
- Der kan opstå problemer i form af kompetencespørgsmål. Hvor guiden ofte har udstrakt kompetence på sit felt, vil de kommunale medarbejdere ikke altid have fået tildelt kompetence til at beslutte, hvad der skal gøres. Det kan give forsinkelser, misforståelser mv.
- Guidernes rolle som igangsættere samt som miljøets og borgernes advokater kan betyde, at de kommer til at sætte en anden dagsorden end kommunen havde tænkt sig.
- Kommunen kan have nogle andre interesser knyttet til miljøpolitik og -forvaltning, der handler om image, økonomi, politik mv.

Der er altså nok af grunde til, at udviklingen mellem grønne guider og kommune kan gå galt. Ikke mindst i det lys er den registrerede udvikling positiv. De hæmmende faktorer har trods alt kun skabt en lille modvind i en gennemgående positiv udvikling i de grønne guiders relation til den lokale scenes mest magtfulde aktør – kommunen.

11.2. Forskellige roller

Ovenfor blev guider citeret for, at de også af og til siger nej til tættere samarbejde med kommunerne. Det er helt i overensstemmelse med Den Grønne Fond, som flere gange har markeret overfor guiderne, at de ikke må påtage sig traditionelle kommunale myndighedsopgaver. I dette kapitel skal vi se nærmere på forskellige roller – eller positioner – som de grønne guider kan have i forhold til kommunerne. De kan være værdifulde at være bevidste om, når det senere handler om, hvilken relation man kan tænke sig, at de grønne guider skal have til kommunerne i fremtiden.

Rollerne kan ikke defineres alene i forhold til kommunen, men må ses som guidernes position i spændingsfeltet mellem kommunen og borgerne. Det skal ikke forstås sådan, at der nødvendigvis er konflikt mellem borgernes organiseringer og kommunerne. Nogle steder er der stor afstand og gensidig skepsis, mens det andre steder mere handler om, at man ser på det samme fra forskellig synsvinkel. Desuden er der typisk også tale om, at græsroddernes engagement i en enkelt sag står overfor det kommunale systems mere omstændelige, professionelle og politiske procedurer og planer. I det spændingsfelt kan guiderne fungere som *"kommunens forlængede arm"* ud mod borgerne, som *"borgernes og miljøets advokat"* i forhold til kommunen og/eller som en *"uvildig 3. part"*, der fungerer som formidler og bindeled mellem kommune og borgere. Guiderne kan godt varetage flere af disse roller. Fx. har guiden i Malling både været kommunens forlængede arm i dens kompost-kampagne og borgernes advokat i arbejdet på at få genbrugspladsen åbnet for klunsning. Men lad os se nærmere på, hvad de 3 roller indebærer:

Rollen som kommunens forlængede arm

De grønne guider kan hjælpe kommunerne på flere måder. De har borgerkontakten, hvad kommunens folk sjældent har. Jeg har allerede flere gange været inde på eksempler, hvor de styrker kommunernes kampagner for genbrug, kompostering, vandbesparelser m.v. Guiden fungerer her som

"Et supplement til det tekniske, jeg kan tilbyde mere "blød" miljøvejledning
En forlænget arm som når helt ud til den enkelte borger
En igangsætter af arrangementer, hvor kommunens rolle typisk vil være at hjælpe med adresser, tilladelser, lokaler og evt. penge."

Kommunen får også mange små henvendelser fra borgerne, som de kan henvise til den grønne guide:

"Jeg vil karakterisere min rolle som en slags forlængede arm. Jeg får mange henvendelser/spørgsmål omkring miljøet. Mange af de personer som kontakter mig har første kontaktet kommunen, som henviser dem videre til mig. Så jeg føler at de sætter

pris på min eksistens. Jeg kan svare på mange flere spørgsmål end mange af embedsmændene fra kommunen kan, det har de selv indrømmet.”

De grønne guider kan også udføre konsulent-opgaver på bestilling. I Høje-Taastrup kommunes tekniske forvaltning er de fx. glade for, at de kan bruge Miljø- og Energicenteret med den grønne guide, i stedet for at skulle ud og engagere eksterne konsulenter. Fx. til planlægning af et cykelstinet. De har også brugt dem til at få sat gang i nogle initiativer på LA 21 området, da en pulje på 200.000 kr. til støtte til borgernes egne initiativer ikke var blevet brugt.

Det kommunale LA 21 arbejde er i det hele taget en opgave, hvor de grønne guider kan være kommunerne til stor gavn som forlænget arm ud mod borgerne. Det skal imidlertid ikke beskrives nærmere her, da 11.3 handler om lige netop det.

Rollen som kommunens forlængede arm er ikke uden problemer:

- Et problem er det nævnte med, at guiden risikerer at ”række fanden en lillefinger”; at guiden overbebyrdes med opgaver og har svært ved at opretholde en grænse til det ordinære kommunale forvaltningsarbejde.
- Et andet problem er, at den grønne guide risikerer at blive identificeret med kommunen, hvilket i mange folks øjne er lig en kontrollerende myndighed. Den grønne guide i Vestsjælland har flere gange oplevet denne reaktion, når han var på besøg hos friluftsf- og idrætsforeninger.
- Et tredje problem er, at den grønne guide bliver inddefineret i den kommunale måde at opfatte og gøre tingene på, og derfor efterhånden ikke kan forholde sig kritisk og innovativt til kommunens lokale miljøindsats og borgerinddragelse.
- Et fjerde problem kan være, at guiden med sit samarbejde kommer til at alliere sig med det laveste niveau i det kommunale magthierarki. En guide skriver herom:

”Grøn guide har et problem, hvis man indgår med loyalitetsforpligtigelse nederst i hierarkiet af kommunale embedsmænd, som hver agerer en lille smule mere hæmmet end sine overordnede for ikke at gøre nogen fejl. Altså den grønne guide bør ikke være kommunens forlængede arm”

Disse problemer anfægter ikke, at de grønne guider i konkrete sager samarbejder med og hjælper kommunen. Derimod kan man sige, at det er problematisk, hvis guiden *kun* påtager sig denne rolle, og ikke forholder sig bevidst til, hvornår der bør siges fra og vælges at gå egne veje.

Rollen som borgernes og miljøets advokat

De grønne guider er nogle steder den professionelle ressource blandt græsrodderne, som har tiden og kompetencen til at presse på overfor forvaltning og politikere, når de selv og deres bagland i borgerorganiseringerne ikke synes, der sker nok på miljøfronten. En guide beretter således:

”Der sker ikke ret meget på miljøområdet, så længe der ikke er taget en politisk beslutning om at gennemføre en lokal Agenda 21 plan. Ingen embedsmænd har villet sætte noget i gang og de ansatte på plejehjemmene har holdt sig tilbage så længe der ikke kommer signaler ovenfra. Det er lykkedes at få kommunen på banen til nogle få enkle tiltag som f.eks. deltagelse i giftfri have kampagnen. Grøn guide stillingen giver ikke i sig selv nogen kompetence, hvilket gør det vanskeligt at trænge igennem.”

En anden guide har stået i samme situation, og har i første omgang forsøgt at mobilisere borgerne til at presse kommunen, men har så skiftet strategi og valgt selv at gøre det:

”Kommunen har 3 observatører i styregruppen, to fra forvaltningen og en politiker, da den betaler rest-lønnen. Men det har ikke betydet, at jeg har været nødt til at arbejde sammen med eller for kommunen. I virkeligheden har jeg selv taget de initiativer, der har været til samarbejde. Da det gik op for mig, at det ikke umiddelbart ville lykkes at skabe en ny græsrodsbevægelse, begyndte jeg at ”lobbye” nogle udvalgte politikere for at de skulle sætte et udredningsarbejde i gang med henblik på at vedtage en lokal A21, og det er lykkedes.”

I Høje-Taastrup har den grønne guide et godt forhold til både borgmesteren, og de kommunale forvaltninger. Det indebærer som beskrevet, at han og Miljø- og Energicenteret fungerer som kommunens forlængede arm. Men i andre situationer kan man nærmest betegne deres rolle som ”den kritisk ven”, der kritiserer kommunen, fx. når den laver et grønt regnskab, som på flere punkter er mangelfuldt, og næste år helt undlader at lave et. Her – men også på andre Energi- og Miljøkontorer – identificerer man sig med de lokale miljø-græsrodder. En guide fra et af den andre Energi- og Miljøkontorer skriver:

”Kort sagt repræsenterer jeg Miljø- og Energikontoret og dermed de mest aktive græsrodder på det praktiske plan overfor de offentlige myndigheder.”

I Århus er der lidt forskellig holdning blandt guiderne med hensyn til, hvorvidt de skal udtale sig samlet om kommunens politik. I nogle tilfælde har de gjort det og dermed påtaget sig rollen som miljøets – men til dels også borgernes – advokat overfor kommunen:

”Vi prøver at være vagthunde – siger til kommunens embedsmænd hvor de kunne tænke miljø ind, og har glemt det. Fortæller dem, hvor de efter vores opfattelse – og ofte borgernes – kunne bruge pengene bedre. f.eks. omkring Miljøhandlingsplanen i Århus og det planlagte affaldssug i Århus midtby til 400 mill.”

Roller som borgernes advokat behøver imidlertid ikke at handle om at fremføre egen eller borgernes kritik af kommunen. Den kan også simpelthen bestå i at kvalificere og støtte borgernes indspil til kommunen:

”Jeg har kontakt flere gange om ugen med min kontakt i Teknisk Forvaltning, da næsten alle mine projekter omhandler et samarbejde Beboere - Grøn Guide – Kommunen. Beboerne kommer med ideer, Den grønne Guide støtter og laver projektbeskrivelser, Kommunen udfører.”

Modspillet til kommunen er som medspillet ikke uden problemer. Det er jo trods alt den som oftest sidder med beslutningskompetencen. En af guiderne gjorde denne erfaring:

”Jeg tror politikerne og de ledende embedsmænd har syntes jeg var ”a pain in the ass”. Bl.a. fordi mine medlemmer gerne ville bruge mig til puste kommunen i nakke og spørge hvorfor de ikke gør sådan eller sådan. Og kommunen kan ikke lide at der bliver stillet spørgsmålstejn ved deres arbejde. Jeg prøver nu at lægge afstand til den rolle.”

Som med rollen som 'forlænget arm' handler det også her om, at det er problematisk, hvis den grønne guide bliver fastlåst i opponent-rollen. Desuden handler det om måden modspillet leveres på; om at have 'fingerspitzgefühl' og ikke gå over stregen, så der opstår en blokerende reaktion, men i stedet levere saglige og konstruktive modspil i en given sag. Det er en svær balancegang. Som en guide fortalte i en diskussion herom, så havde han fået en politisk reprimande i en sag, hvilket umiddelbart ikke var så godt. På den anden side: Hans problem var, at han kun fik politisk accept, så længe det han lavede ikke berørte omtålelige områder, og så længe man blev ved de smukke ord uden at gøre noget konkret. Reprimanden fik han, da han gik i gang og fik noget op at stå. Men herved havde han brudt den handlelammende konsensus og sat gang i en debat, som måske kunne bringe processen videre.

Modspillet er en svær rolle, men på den anden side kan medspillet konsensus også blokere den videre proces. Kompetencen til at fungere som kommunens modspiller uden at sætte den konstruktive dialog over styr er derfor ret væsentlig for de grønne guider.

Rollen som uvildig 3. part

Rollen som borgernes advokat og som kommunens forlængede arm behøver ikke at udelukke hinanden. Guiden kan skifte mellem dem, og derved undgå at hænge fast i nogen af dem. Men en anden mulighed er, at guiden gør en dyd ud af at udvikle sin rolle til at være 'formidleren' og 'bindeleddet' mellem borgerne og kommunen. Her kan man sige, at den grønne guides folkeoplysende rolle forstås som at *skabe rammerne og stille de rigtige spørgsmål som kan bringe de lokale aktører ind i en konstruktiv dialog om bæredygtig udvikling*. Blandt de udvalgte projekter var der to gode eksempler på denne 3. parts rolle:

- I projektet i Ikast blev guiden placeret som sekretær for det Grønne Råd, der med hendes hjælp kom til at fungere og blev udviklet, så det i dag er bredt sammensat af lokale aktører. Kommunen og borgerorganiseringerne kommunikerer v.h.a. dette Grønne Råd, og med den grønne guide som nøglepersonen, hvis ressource sikrer denne dialog.
- I Nørager var den grønne guide med til at skabe Landsbyrådet, som har fået en debatskabende 3. part funktion. Den er langt bedre end kommunen til at skabe rammerne om debatter om kommunens miljøforhold og fremtidige udvikling, fordi kommunen selv er part i disse spørgsmål. Hvis kommunen inviterede til møde herom, ville folk komme for at skyde på

den. Når Landsbyrådet arrangerer møder og fremtidsværksteder aktiverer de ikke borgerne til en sådan passiv kritik, men til aktivt at deltage i at udforme udspil til kommunen, som man så kan diskutere med den.

I kapitel 8 var jeg inde på, at denne uafhængige 3. parts rolle også giver den grønne guide mulighed for at indgå som konfliktløser mellem de lokale parter. Der var flere eksempler på, at de grønne guider har haft en sådan funktion. Herudover giver det også en frihed til at bevæge sig mellem de forskellige parter. På de møder vi i begyndelsen af 2000 inviterede de grønne guider til i henholdsvis Århus og København var flere af deltagerne inde på, at netop denne *rolle som 'fri spiller'* gør dem til en enestående aktør på den lokale scene. Da guiden i Birkerød holdt op, fik hun at vide af hendes samarbejdspartnere, at det var netop denne funktion, der havde gjort hende værdifuld. I nogle tilfælde fremmer den ikke blot dialogen mellem kommune og borgere, men også indenfor den kommunale forvaltning, fordi guiden er en af de få, som arbejder på tværs af disse:

”Min rolle synes jeg er meget at være formidler mellem de forskellige forvaltninger mht. agenda 21. Jeg kan præsentere nye idéer i de fleste fora - men det er ikke det samme som at idéerne bliver gennemført. Sætningen “den grønne guide som kittet mellem de etablerede strukturer” er ikke helt ved siden af.”

Er der så ingen problemer knyttet til denne rolle? Jo, som en af guiderne gør opmærksom på, er forholdet mellem græsrodder og det repræsentative demokrati uklart – og denne uklarhed kan også hæmme den grønne guides arbejde. Man risikerer simpelthen at komme ind i et minefelt, hvor aktive græsrodder og kommunale politikere og embedsmænd har stærke modforestillinger om hinanden, og hvor guiden som 3. part bliver hevet kraftigt i begge arme. Det handler også om at få eksperterne og borgerne til at kommunikere på en rimelig måde, men det er lettere sagt end gjort. Som han skriver:

”Ekspertervælde duer ikke, Det gør amatørisme heller ikke. Hvad gør vi så?”

Ja, man kan jo sige, at netop en 3. part, som kender og kan tale med både kommune folk og borger, med både eksperter og amatører, er nødvendig for at komme videre med den lokale borgerdeltagelse og demokrati. Hvis guiden placeres som den ene eller anden parts allierede overfor den anden, så bliver det svært. Derfor er det væsentligt, hvis guiderne skal spille den demokratifremmende og folkeoplysende funktion i den lokale bæredygtige udvikling, at de opbygger og fastholder en autonomi og autoritet i forhold til begge parter.

11.3. De grønne guider og det kommunale Lokal Agenda 21 arbejde

Hvilken betydning har Grøn Guide projekterne for det kommunale LA 21 arbejde? Dette spørgsmål lavede vi midtvejs i evalueringsforløbet en særskilt spørgeskemaundersøgelse af, hvis resultater blev fremlagt på Den Grønne Fonds seminar om de grønne guider og kommunerne i juni 1999. På den baggrund har jeg valgt ikke at gå i dybden med undersøgelsen her, men kun at præsentere de vigtigste resultater.

Hvad menes der med Lokal Agenda 21 arbejde? LA21 er de lokale myndigheders forpligtelse til en plan, en agenda, i det globale arbejde for et socialt, økonomisk og økologisk bæredygtigt verdenssamfund i det 21. århundrede – Agenda 21. D.v.s. ansvaret for LA 21 planen ligger på myndigheden, og indholdet handler ikke kun om at gøre noget ved miljøet, det handler blandt andet også om demokrati, om livskvalitet, om lokalt engagement, om dialog, om alles medvirken.

Som lokal myndighed har de danske kommuner altså en forpligtelse til at udarbejde en Lokal Agenda 21. Det burde indebære en plan, hvor man sætter sig mål for den lokale indsats for at bidrage til Agenda 21, hvor man afklarer, hvordan man vil opfylde målene (d.v.s. midler og metoder), hvem der skal deltage, og hvordan man hen ad vejen vil evaluere om målene bliver opfyldt. Men ikke alle kommuner opfatter en LA 21 plan på denne måde. Nogle mener, man kan klare sig ved at lave et katalog over de miljøaktiviteter kommunen foretager sig. Andre sætter en række konkrete initiativer i gang uden egentlig at have gjort sig klart, hvad man vil med dem – bare det at lave nogle enkeltstående aktiviteter med miljø, bæredygtighed, borgerinddragelse opfattes i sig selv som en LA21. Og så er der selvfølgelig også dem, der tager det alvorligt og både opstiller mål, laver handlingsplaner og prøver at føre dem ud i livet, selv om det ofte ikke er særlig nemt. Denne forskel i kommunernes opfattelse af LA 21 og i deres praksis har forståeligt nok betydning for, hvordan de ser på de grønne guider i forhold til LA 21.

Når det handler om de grønne guiders arbejde kan man sige, at alt hvad de laver egentlig er Agenda 21 arbejde, idet de arbejder med bæredygtighed økologisk, men til dels også socialt og med borgerinddragelse som det gennemgående element. Men ikke alt deres arbejde er LA21 arbejde i den ovenfor beskrevne forstand - faktisk meget mindre end det kunne være. Det hænger ikke bare sammen med den forskellige behandling af LA 21 hos kommunerne, men også mere bastant med at ikke alle kommuner har lavet en LA21 plan. Desuden hænger det også sammen med afstanden mellem de grønne guiders aktiviteter i civilsfæren og de kommunale politikere og planlæggeres mere generelle

kommunale perspektiv. Som beskrevet har kun 1/4 af guiderne et nært samarbejde, som også implicerer det politiske niveau i kommunen.

Uanset dette så viste vores undersøgelse, at de grønne guider en række steder faktisk på mange måder har været et vigtigt aktiv for det kommunale LA 21 arbejde, og derfor potentielt også kunne være det andre steder. Det gælder selvfølgelig mest oplagt for de kommuner, som har taget udfordringen om at udvikle og realisere en LA 21 plan aktivt op. Men også hos de mere modstræbende kommuner, har guiderne vist, at de kan gøre gavn i forhold til LA 21 arbejdet. Det vil fremgå af nedenstående opgørelse af de funktioner grønne guider har haft og kan have i LA 21 arbejdet:

- De grønne guider kan have en **igangsættende funktion**. Nogle guider har været en del af kommunernes opstart af LA 21 og har hjulpet med at få borgerne i gang fx. ved at arrangere og gennemføre borgermøder, fremtidsværksteder m.v. Andre guider har selv taget initiativer og har – sammen med engagerede borgere – lagt pres på kommunen for at overhovedet at få den til at tage LA 21 seriøst og komme i gang med arbejdet:

“Generelt er kommunen ikke begyndt på A21 arbejde. Mener overordnet at de altid har inddraget og haft en god dialog med borgerne, hvilket ikke er helt korrekt. Jeg forsøger i en ansøgning til kommunen for det kommende år at få A21 trukket mere frem som et område, som skal prioriteres, og at kommunen her oplagt kan bruge mig.”

“Det har helt klart givet et skub til kommunen, som egentlig ikke er kommet i gang endnu. Der vil i løbet af året blive ansat en Agenda 21 medarbejder. Efter 1 års pres på kommunen tror jeg, at vi får et Grønt Råd op at stå inden årets udgang.”

“Vi arbejder p.t. i Det Grønne Råd på at få Farum Kommune og ikke mindst Farum byråd overbevist om, at vi i fællesskab skal have udarbejdet en A21 handlingsplan for Farum.”

- Grønne guider har haft den meget vigtige funktion at **understøtte processen efter de første initiativer til borgerinddragelse**. De har fx fungeret som sekretær, konsulent og/eller koordinator for de emnegrupper, som er blevet nedsat på et borgermøde.

“Tog initiativet til oprettelse af en lokal agenda 21 gruppe, er stadigvæk i opstartsfasen. Har været med til at lave byøkologisk handlingsplan (kommunen), den er ikke helt færdig endnu. Det er meningen, at der skal nedsættes et byøkologisk udvalg, jeg skal med i udvalget. Har været med til at danne diverse mindre arbejdsgrupper sammen med nogle borgere, bl.a. trafikgruppen, naturcentergruppe mm.”

“Bedre muligheder end nogensinde for borgere, der vil gøre en indsats for miljøet på næsten enhver måde. En sparringspartner, motivator og tovholder står parat. Der er givet direkte tilbud om inspirationsture til de, der har markeret interesse for miljøarbejde.”

“Jeg tillader mig også at sætte spørgsmål ved, om Det Grønne Råd ville have overlevet som dialogforum uden mig som sekretær og koordinator.”

“Sekretær i lokal agenda 21 undergruppen: Økobyg. Vigtig funktion at binde de forskellige personer sammen. Gruppen har 15 “medlemmer”, alle med en viden om bæredygtigt byggeri og vedligeholdelse, lige fra ingeniører, arkitekter, græsrodder og interesserede. Alle skal føle sig velkomne i gruppen og have en plads.”

Udover at forbedre mulighederne for at borgergrupperne overlever og leverer bidrag, kan guidens understøttende funktion også fremme udviklingen af netværk og samarbejdsrelationer, som kan styrke det videre arbejde.

- Også den helt **konkrete udførelse af LA 21 projekter og aktiviteter** har været en vigtig funktion for nogle grønne guider. I den funktion er guiden altså en regulær arbejdskraft i gennemførelsen af LA 21 projekter.

“Jeg tror generelt, det er vigtigt for A21 interesserede borgere og kommunalt ansatte at have en grøn guide med i miljøarbejdet. Det giver flere ideer, vi kan finde svar på forskellige miljøspørgsmål og ikke mindst kan vi holde gang i arbejdet, så det ikke går i stå.”

- I nogle enkelte tilfælde har den grønne guide også fået en **rådgivningsfunktion** overfor kommunen. Kontakten med borgerne, kendskabet til metoder til borgerinddragelse og viden om lokal miljøprojekter andre steder i landet gør guiden til en relevant sparringspartner i udviklingen af LA 21 planer i kommunen.

“Forebyggelsesudvalget ville afholde et borgermøde, hvor bl.a. jeg skulle sidde i et panel. Området er imidlertid meget tamt, hvad miljøaktiviteter angår, så både kommunens egne folk og jeg selv mente, at det nok ikke ville trække særlig mange. Jeg foreslog derfor i stedet en kampagne, som i løbet af en måned på mange forskellige måder skal vise, hvad LA21 er. Og som forhåbentlig kan skabe et afsæt for en større interesse, både i offentligheden og internt i kommunen. Dette er nu besluttet, og jeg er i færd med at organisere den. Det er i store træk mit A21-arbejde (og kommunens med for den sags skyld).”

- Endelig kan guiderne også have en **formidlingsfunktion**. De kan udbrede og konkretisere budskabet om LA 21.

“Jeg deltager i en redaktionsgruppe, der informerer borgere i Slagelse kommune om A21. I den forbindelse arrangerer vi også grønne foredragsaftner om forskellige emner.”

Men de kan også formidle den anden vej; altså bringe ideer og synsmåder blandt borgerne ind i de kommunale cirkler:

“Min funktion i kampagnen er at formidle kommunens grønne kompostbudskaber til borgerne og bringe gode ideer mv. den anden vej.”

Sådan *kan* de grønne guider bidrage til det kommunale LA 21 arbejde – og sådan *gør de det* rent faktisk nogle steder. Men altså ikke altid. I beskrivelsen af de grønne guiders roller i 11. 2. viste jeg, at det ikke altid er let at være grøn guide mellem borgerne og kommunen. Det handler ikke kun om den grønne guides gode vilje, ressourcer og kompetence. Om potentialerne udnyttes handler i høj

grad også af holdningerne og viljen hos kommunen og borgerne. Her er der imidlertid god grund til at tro på, at det går den rigtige vej – jævnfør de gode meldinger fra guiderne om udviklingen i samarbejdet med kommunerne. Der er dog tilsyneladende stadig et stykke vej dertil, hvor guiden som proceskatalyserende 3. part kan fungere som en slags 'ordstyrer' for den lokale politiske debat mellem kommune, borgere, erhvervsliv m.fl. om den kommunale LA 21 plan for en bæredygtig udvikling.

11.4 Guiderne og kommunerne nu og i fremtiden

Status i dag er, at forholdet mellem grønne guider og kommune generelt har udviklet sig positivt; fra en i starten usikker holdning til hvem guiderne er, over etablering af gode, personlige kontakter om konkrete opgaver, til mere kontinuerlig kontakt, gensidig sparring og udvikling af samarbejder, der implicerer stadig flere parter inden for den kommunale forvaltning. Det politiske niveau er der derimod kun et nært samarbejde med i ca. 1/4 af projekterne. Dette, men også analysen af de grønne guiders mulige funktioner i det kommunale LA 21 arbejde, viser, at der er et potentiale for en videre udvikling. Om den gode udvikling kan fortsætte, er imidlertid både afhængig af guidernes håndtering af deres rolle og af kommunernes holdning til guiderne. Det er i den forbindelse vigtigt, at de grønne guider ikke låser sig – eller låses – i en bestemt rolle, men kan bevæge sig mellem politikere, forvaltninger, borgergrupper m.v. som 'den fri spiller' der i nogle sammenhænge fungerer som 'kommunens forlængede arm', i andre som 'borgernes og miljøets advokat' og i andre igen som 'den dialogskabende 3. part'.

Set i forhold til den fremtidige udvikling bliver det vigtigt, hvilken rolle kommunerne skal have i forhold til Grøn Guide ordningen. Som ansvarlige for den Lokale Agenda 21 udvikling – incl. kravene om borgerinddragelse heri – burde kommunerne være aktivt interesserede i at sikre fortsættelsen af det arbejde, som de grønne guider har sat i gang. I mange Grøn Guide projekter er kommunerne allerede økonomisk involverede ved enten helt eller delvist at stå for det lokale bidrag til guidens løn og projektets udgifter til drift og aktiviteter. Man skal her være opmærksom på det dilemma der ligger i, at de grønne guider på den ene side dårligt kan undvære denne kommunale opbakning, men på den anden side som følge af den risikerer at blive stækket i deres fri rolle. På den ene side kan man således argumentere som guiden her:

"Hvis ikke der er en eller anden form for kommunikation med kommunen, så vil de grønne projekter leve et liv afsondret fra de kommunale beslutningstagere og politikerne, som vil gøre gennemførelsen af projekterne vanskeligere. Derfor er det godt, hvis kommunen føler en eller anden form for 'ejerskab' og medansvar for de grønne projekter."

På den anden side så vil den økonomiske afhængighed af kommunen kunne blokere guiderne mulighed for at fungere i rollerne som henholdsvis 'borgernes og miljøets advokat' der lægger pres på kommunerne for at fremme miljøindsatsen, og som 'den dialogskabende 3. part', der fra en uafhængig position kan skabe debat og fremme konfliktbearbejdning, så også barriererne for en bæredygtig lokal udvikling bearbejdes. Det er et problem, som flere guider allerede har oplevet under den nuværende ordning. Skal guiderne fungere som ressourcestøtte for borgerne eller fremme en debat om lokale barrierer for handling på miljøområdet, så kan de dårligt undgå af og til at komme til at stå som modpart til den kommune, som de samtidig er økonomisk afhængig af.

En eventuel overdragelse af Grøn Guide ordningen til kommunerne vil i det lys være højst problematisk. Herved ville de grønne guider blive kommunalt ansatte og dermed underlagt den kommunale ledelse og mange steder også den kommunale sektoropdelte struktur. De vil herved ikke som nu kunne sige nej, hvis kommunen ville ønske, at de overtager kommunale forvaltningsopgaver, som i dag ikke hører under de grønne guides arbejdsopgaver. De vil ikke kunne værge sig mod, at borgerne nu ville betragte dem som en repræsentant fra kommunen, og dermed mod at de vil forholde sig til dem som 'kontrollerende myndighed'. Og deres folkeoplysende rolle som igangsætter og katalysator ville altså som nævnt blive helt underlagt kommunens politiske og forvaltningsmæssige magtstruktur, med guiden på det laveste niveau i hierarkiet.

Hvordan balancere dette forhold mellem på den ene side behovet for kommunal støtte og commitment i forhold til Grøn Guide projekterne – og på den anden side sikringen af disse projekters autonomi? En eller anden grad af samfinansiering, som betyder, at Grøn Guide projekterne ikke underlægges kommunerne er vigtig. Derudover er det vigtigt, at kommunerne i givet fald forpligtiger sig skriftligt til en kontrakt, som klart beskriver projekternes folkeoplysende idé, funktioner og relative autonomi.

Denne anbefaling vil blive videreudviklet i kapitel 13 om grøn guide ordningen og effekterne, hvor det økonomiske spørgsmål vil blive taget op.

Kapitel 12 De grønne guiders roller og relationer til andre

Dette kapitel begynder med se nærmere på de grønne guiders forskellige roller. Det er et emne, som allerede er blevet taget op i kapitel 6 og 11. Men der er mere at sige om det, og en yderligere karakteristik er af betydning for de efterfølgende kapitlers analyse af de grønne guiders kompetencer og Grøn Guide ordningens fremtid.

Rolle-beskrivelserne er desuden af betydning for diskussionen i dette kapitels anden del, hvor bredden i de grønne guiders arbejdsfelt og deres relation til beslægtede lokale aktører tages op til diskussion. Denne diskussion vil se på nogle af lighederne og forskellene mellem de grønne guider og disse aktører, samt skitsere nogle udviklingsmuligheder for en eventuel reorganisering af støtten til den lokale miljøindsats. Da dette er emnet for en kommende særskilt evaluering, vil der dog snarere være tale om et input fra denne evaluering dertil, end om en fuldstændig analyse.

I kapitlets tredje del belyses de grønne guiders relation til en anden vigtig lokal aktør, nemlig det lokale erhvervsliv.

12.1. De grønne guiders roller

De grønne guiders arbejde er sammensat af flere forskellige typer opgaver og relationer. For at tydeliggøre disse forskelle har jeg allerede to gange tidligere begrebsliggjort nogle forskellige roller, som de grønne guider kan have. I det foregående kapitel om de grønne guider og kommunerne, beskrev jeg de grønne guiders roller i spændingsfeltet mellem kommune og borgere med begreberne **”kommunens forlængede arm”**, **”borgerne og miljøets advokat”** og den **”dialogskabende 3. part”**. Tidligere - i kapitel 6 – blev deres roller beskrevet i forhold til de strategier, som de praktiserer. Her var der også tale om en tredeling, idet jeg skelnede mellem rollerne som **”informatorer”**, **”projekt-magere”** og **”entreprenører”**. Informatorerne lægger vægten på den brede informationsformidling, projektmagerne på at etablere eller støtte op om konkrete samarbejder om miljøprojekter, og entreprenørerne på at skabe større og mere permanente organisatoriske forbedringer til fremme af den lokale miljøindsats.

Begge disse rolle-beskrivelser består af rendyrkede typer, hvis hensigt det er at tydeliggøre forskelle, som – i virkelighedens verden – ofte vil være kombinerede.

De beskriver forskellige sider af de grønne guiders arbejde, og tydeliggør ordningens rummelighed; Nogle grøn guide projekter lægger hovedvægten på det ene, andre på det andet. Det samme gælder for den tredje roledifferentiering, som jeg nu vil beskrive. Den er ikke klart afgrænset i forhold til den strategiske rolle-beskrivelse ovenfor, men giver alligevel nogle lidt andre kategorier, som det kan være gavnligt at være opmærksomme på. Udgangspunktet her er, at Grøn Guide projekterne ikke har ét, men flere mål med deres arbejde: De skal **bedrive folkeoplysning**, de skal **udvikle den lokale indsats**, og deres arbejde skal sigte mod at **forbedre miljøet**. Til hver af disse opgaver knytter der sig en rolle, som Grøn Guide projekterne vægter og kombinerer forskelligt. Hvis vi rendyrker dem, så ser de sådan ud:

- Den **”folkelige”** grønne guide arbejder tæt på borgerne, deltager og bruger tid på livet i de eksisterende sociale netværk, og benytter kommunikation som sit væsentligste værktøj til – med Grundtvigs ord - at ’oplive’ og ’oplyse’ borgerne, med henblik på at få dem til at ændre adfærd og deltage i lokale aktiviteter til gavn for miljøet. Ressourcestøtten sker så at sige **’indefra’**, idet guiden arbejder ude blandt borgerne i direkte og tæt kontakt med dem. Dermed er den mest oplagt for projekter i et geografisk set lille område såsom et enkelt boligområde eller bykvarter. Der er imidlertid også projekter i sådanne områder, som ikke er særligt folkelige, ligesom der er projekter, der dækker flere kommuner, som er folkelige. Blandt de 8 beskrevne Grøn Guide projekter i kapitel 4 er projektet i Hørgården det absolut mest udtalte eksempel på et folkeligt projekt, men også projektet i Malling har et klart folkeligt element. For de grønne guider som helhed har de fleste et folkeligt element, men kun ganske få af dem lægger hovedvægten på denne rolle.
- **”Netværkeren”** lægger vægten på at mobilisere aktive borgere og andre aktører til lokale projektsamarbejder og organiseringer. Desuden fungerer de som dem, der koordinerer sådanne initiativer eller mere bredt fremmer kontakten mellem forskellige projekter, initiativer og aktør-grupper. Ressourcestøtten lægges så at sige **’imellem’** de aktive lokale aktører, hvilket der ofte er behov for, fordi frivillige borgere og travle professionelle aktører har så rigeligt at gøre med at realisere deres egne projekter, at de ikke også har tid og overskud til at koordinere. Rollerne som ’entreprenør’ og ’projektmager’ i den foregående rollebeskrivelse hører i mange tilfælde ind under ’netværkeren’, men de kan også høre til den næste type, så det er ikke entydigt. Blandt de 8 projektbeskrivelser i kapitel 4 er Ikast det klareste eksempel herpå, men også guiderne i Nørager, på Bryggen og i Malling har en tydelig netværker-rolle. For Grøn Guide projekterne generelt vurderer jeg på baggrund af analyserne i kapitel 5 og 6, at projekterne udvikler sig i retning af at lægge stadig større vægt på denne rolle.
- Som **”miljøkonsulent”** tages udgangspunktet ikke i folket eller lokalsamfundet, men i miljøproblemerne og det der teknisk og

adfærdsmæssigt kan gøres for at modvirke dem. Miljøkonsulenten ved noget om det, og er på den baggrund udfarende med henblik på at inspirere og vejlede folk i lokalsamfundet. Ressourcestøtten gives så at sige **'ovenfra'**, fra guiden som ekspert til borgerne som lægfolk.¹⁰¹ Det kan være som bredt formidlende 'informator' og/eller som primus motor for få, men større tekniske miljøprojekter (hvor guiden så også i nogle tilfælde er 'entreprenør'). Nogle dækker et bredt spekter af miljøemner, andre er særligt dygtige inden for et specifikt område, og andre igen koncentrerer sig om en specifik målgruppe. Som miljøkonsulenter bringer guiderne i denne rolle folk og projekter, der gerne vil gøre noget for miljøet, videre, og bidrager derved til regulære miljøforbedringer. Blandt de 8 projekter i kapitel 4 er især projekterne i Vestsjælland og Kolding gode eksempler på guider med en udpræget miljøkonsulent-rolle. Generelt set er det kun ganske få projekter, hvor guiderne ikke i en eller anden grad har denne rolle.

Da det handler om 3 roller, som afspejler de grundlæggende elementer i Grøn Guide ordningen – folkeoplysning, lokal indsats og miljø – er det forståeligvis sådan, at der almindeligvis er tale om en eller anden form for kombination. Men ordningen er også rummelig, og det giver mulighed for at lægge tyngdepunktet forskelligt. Det gør det også muligt at forskyde tyngdepunktet over tid. Starter et projekt ved 0-punktet vil det være nærliggende, at lægge hovedvægten på den folkelige rolle i begyndelsen. Når guiden er integreret og forskellige aktiviteter er kommet i gang med borgerdeltagelse, kan der måske være grund til at lægge større vægt på netværker-rollen. Og når aktiveringen og organiseringen er på plads kan guiden så eventuelt lægge vægten på at være miljøkonsulenten, der støtter op om borgernes egne initiativer. Sådan *kan* det foregå. Eksemplet skal illustrere, at vægten på den ene eller anden rolle kan forskydes over tid. Men det kan også ske på andre måder. Mange guider vælger at begynde med at gøre sig synlig som miljøkonsulent og informator. Og som beskrevet i kapitel 6 om lokaludviklingen foregår aktiveringen og overdragelsen af ansvaret til borgerne ikke så let, at netværker-rollen let kan reduceres - for at i højere grad at vægte den mindre belastende rolle som miljøkonsulent for borgerne.

12.2. De grønne guiders arbejdsfelt og relation til beslægtede aktører

En af de ting, man kan bruge rolle-beskrivelserne til, er til at spørge til, om Grøn Guide ordningens rummelighed er hensigtsmæssig? Det er også et godt spørgsmål, om der er brug for de samme roller fremover – eller om der bør ske en prioritering eller ligefrem indsnævring af guidernes opgave? I dette kapitel vil disse spørgsmål blive belyst ved at se på, om rummeligheden er god eller dårlig

¹⁰¹ Opdelingen mellem ressourcestøtte 'indefra', 'imellem' og 'ovenfra' stammer fra Læssøe, Jeppe 1991: Borgerdeltagelsen i projekt Grøn Kommune i Ballerup, DTH, s. 89-102.

for projekterne i dag, samt på hvilke andre beslægtede aktører, der er på banen, som de grønne guiders rolle-udvikling må tage bestik af.

De mange roller

Grøn Guide ordningen lægger op til en stor bredde i den grønne guides arbejde: De skal i en eller anden grad både være folkelige, netværkere og miljøkonsulenter. Desuden skal de være helhedsorienterede; ikke kun arbejde med ét miljømåne, men med flere. Spørgsmålet er, om det er hensigtsmæssigt? Der er i hvert fald nogle problemer i det:

- For det første er en grøn guide jo kun én person til at udfylde alle rollerne. Bredden gør let guiden til en 'blæksprutte' med 10 bolde i luften. Med ordningens implicite forventninger om, at de kan udfylde alle rollerne i en eller anden grad, og med egne præstationskrav er det blandt andet det, der gør alenearbejdssituationen så belastende. I kapitel 5 omtalte jeg i den forbindelse vores undersøgelse af alenearbejdsproblemet, som bl.a. viste at 21 ud af 51 guider havde haft problemer med for stor arbejdsbelastning, og 20 ud af dem med ene-ansvaret. Som det fremgik her kan denne psykiske belastning hæmme grøn guide projektets udvikling. Den kan i værste fald føre til, at de grønne guider brænder ud og dropper ud af projektet. Dertil kommer, at det ikke er særligt effektivt, hvis bredden bliver så stor, så det går ud over kontinuiteten i arbejdet; d.v.s. at guiden ikke kan holde alle bolde i luften, men på grund af travlhed med nogle af dem, taber nogle af de andre.
- For det andet kan bredden give Grøn Guide projektet en uklar profil udadtil. Den grønne guide i Roskilde skriver i sin selvevaluering:

"Af svagheder ved projektet peger både foreninger og kommunen på, at det er vanskeligt at afgrænse den grønne guides arbejdsområde, at der er meget stor spredning i arbejdsfeltet, og at det giver mange forventninger til projektet, som det kan være svært at indfri på én gang.

Flere anfører den store spredning i arbejdsfeltet som en svaghed i projektet. Jeg tolker dette som, at de har haft svært ved at se en klar profil i projektet, og det har skabt usikkerhed om, hvad de kan bruge mig til, og hvad de kan forvente af mig. Måske har de i nogle tilfælde gerne villet have et tættere samarbejde med mig, men har oplevet, at jeg er meget 'hængt op' med andre ting."¹⁰²

Som det fremgik af kapitel 5 er problemet med bredden til dels selvforskyldt, fordi projekterne har lagt et for højt ambitionsniveau i deres ansøgninger. Som det også fremgår, justerer og afgrænser projekterne sig typisk efterhånden og reducerer derved bredde problemet. Dertil må man tilføje, at rummeligheden også har nogle klare fordele:

¹⁰² Forlængelsesansøgningen fra Grøn Guide i Roskilde s. 21.

- Rummeligheden giver for det første en fleksibilitet. Den grønne guide kan lettere sætte ind, hvor behovet er og mulighederne viser sig, og dermed gøre større nytte, end hvis hun eller han har en klart afgrænset, smal profil.
- For det andet gør rummeligheden det lettere at udvikle projektet i takt med udviklingen i den lokale miljøindsats. Grøn Guide projekterne skal være igangsættende og innovative. Men hvis et projekt fx. er afgrænset til netværker-rollen, og netværkene så en dag er udviklet og fungerer, så vil denne afgrænsning blive en sten om benet. Som beskrevet i 12.1. giver rummeligheden mulighed for en gradvis vægtforskydning mellem rollerne.
- For det tredje giver rummeligheden i Grøn Guide ordningen ikke mindst den fordel, at Grøn Guide projekterne kan designes efter de særlige forhold der gør sig gældende det særlige sted.

På den baggrund vil jeg mene, at det mest fornuftige vil være at fastholde en rummelig ordning, men ikke kræve eller forvente en tilsvarende rummelighed i de enkelte projekter. Tværtimod bør de enkelte grøn guide projekter animeres til klare, afgrænsede, men også midlertidige profileringer, hvor de prioriterer bestemte roller og arbejdsopgaver for en periode. Med prioriteringer menes, at noget har klar forrang fremfor andet, men at det ikke udelukker det andet. Når Grøn Guide projekterne indleverer årsrapporter og forlængelsesansøgninger til Den Grønne Fond, er der til dels allerede heri prioriteringer af arbejdsopgaver. Samtidig er sådanne dokumenter også en form for legitimering af, at man yder noget for pengene, hvorfor jeg stadig synes, at der er en tendens til at opliste alle de forskellige ting, man vil gøre, snarere end at formulere prioriteringer for, hvordan man vil arbejde i den kommende periode. Her kunne Den Grønne Fond indskærpe over for styregrupperne og guiderne, at ikke blot initiativrigdom og aktivitet, men også en afklaret, realistisk afgrænsning og prioritering er noget, der lægges vægt på ved vurderingen af årsrapporter og forlængelsesansøgninger.

De grønne guider og de andre beslægtede lokale aktører

I relation til Grøn Guide ordningens fremtid er det vigtigt at se Grøn Guide projekternes bidrag i sammenhæng med, hvem der i øvrigt er på banen for at fremme naturforståelse og miljøvenlig praksis på lokalt niveau. Er der en rimelig arbejdsdeling og et godt samspil med dem - eller er der overlap og konflikter? Er der særlige gode grunde til at grønne guider gør noget og overlader andet til andre? Som nævnt i indledningen til dette kapitel vil der blive gennemført en særskilt evaluering af dette spørgsmål. Denne evaluering kan dog give nogle input til den videre afklaring.

Det første, der må siges til spørgsmålet, er, at det er meget forskelligt, hvor mange beslægtede aktører, de grønne guider møder. Grøn Guide projekter i

landkommuner møder få om overhovedet nogen andre, der vil eller kan noget af det samme som dem. Grønne guider i Kvartersløft-områder har derimod oplevet det som et problem, at der er så mange andre lokale projektmagere på banen, at man næsten vælter over hinanden for at komme til. I de Grøn Guide projekter, der er afgrænset til et boligområde eller lille bykvarter, er der i nogen tilfælde en beboerrådgiver, men ellers ikke andre der specifikt arbejder med dette område. Derimod er der ofte naturvejledere, energirådgivere og kommunale LA 21 medarbejdere, når vi ser på det kommunale eller regionale niveau. Om relationen til disse aktører kan man sige følgende:

Naturvejlederne opfattes vist af mange udenforstående som nærmest identiske med grønne guider. Natur og miljø kan vel komme ud på et. Men der er nogle væsentlige kvalitative forskelle. En grøn guide, der har været naturvejleder, før han blev grøn guide, fremhæver 3 sådanne forskelle:

- Naturvejlederne skal fortælle folk, hvordan tingene hænger sammen, grønne guider, hvordan de kan laves om.
- Naturvejlederne arbejder med at give borgerne positive og gode oplevelser, hvilket ikke er så forpligtigende, som de grønne guiders projekter.
- Naturvejlederne tager folk med væk fra deres hverdag, grønne guider arbejder i hverdagen.

Trods disse forskelle mellem ordningerne, er der grønne guider, som laver naturvejledning. Jævnfør diagram 10 i del-kapitel 9.1. er det faktisk relativt udbredt. Omvendt er der også naturvejledere, som laver forbrugerinformation om miljø. Guiden på Bryggen fortæller fx. at naturvejlederne i København lavede et arrangement der hed "Hvad kommer vi i indkøbskurven?" i Brugsen i hendes område.

Energi- og Miljøkontorerne er overvejende regionale, hvor Grøn Guide projekterne er lokale. De indgår flere steder i ansøgergruppen bag Grøn Guide projekter, og disse steder er den grønne guide almindeligvis fysisk placeret på Energi- og Miljøkontoret. Nogle steder fungerer det godt, mens det andre steder har givet anledning til konflikter. Som beskrevet i projektet fra Høje-Taastrup har den grønne guide og energivejlederen her deres diskussioner om, hvad der er relevant at lave i Miljø- og Energicenterets regi, og hvad der ikke er. I dette tilfælde betragter de forskelligheden som en kvalitet. Forskellen drejer sig om at Energi- og Miljøkontorerne normalt prioriterer rollen som 'miljøkonsulent', mens grønne guider også kan vælge at lægge vægten på rollerne som 'folkelige' og 'netværkere'.

Netop rollerne som 'folkelige' og 'netværkere' kendetegner **beboerrådgiverne** og andre lokalt udstationerede socialarbejdere. De findes dog kun i Kvartersløft områder og større almennyttige boligafdelinger, og deres mål er ikke miljømæssig bæredygtighed, men social bæredygtighed. Som omtalt i kapitel 10 laver grønne guider i sådanne områder også af og til aktiviteter, som ikke bare handler om miljø, men også har et socialt hjælpe perspektiv. Koblingen mellem miljømæssig

og social bæredygtig udvikling er oplagt sådanne steder. Det kan som nu være mellem forskellige parter, der er ansvarlige for hver deres side. Men disse steder kunne man også overveje en yderligere integration, så der ikke bygges strukturer op for den samme lokale udvikling fra hver side. Risikoen vil dog være, at miljørelevansen vil tabe i konkurrencen med de ofte ret kontante sociale problemer.

I kommunerne findes der mange steder ansatte, som er **Lokal Agenda 21 ansvarlige**. Nogle steder er det en opgave ved siden af andre opgaver for en ansat i teknisk forvaltning, andre steder har man ansat en person til decideret at tage sig af LA 21. Samarbejdet mellem dem og de grønne guider er mange steder godt. Som omtalt i sidste kapitel, kan LA 21 medarbejderen hjælpe den grønne guide med viden om det kommunale system, mens guiden typisk er i tættere berøring med borgerne. Det klare overlap i opgaven med at fremme den lokale miljøindsats kan dog også give anledning til utilfredshed. En LA 21 medarbejder i Kalundborg fortalte således om sit samarbejde med den grønne guide i Vestsjælland, at han var glad for det, fordi han selv havde så få ressourcer, men at han egentlig helst ville have flere ressourcer selv, frem for at give dem til en grøn guide. Hans argument var, at han som del af det kommunale system er tættere på beslutningstagerne. Modsat kan man – som i kapitel 11 – sige, at de grønne guider ikke er underlagt det kommunale magt- og beslutningshierarki. Netop dette er den vigtige forskel mellem LA 21 medarbejderne og de grønne guider.

Der er altså tale om både forskelligheder og overlap. Benyttes beskrivelserne af de grønne guider, ser lighederne og forskellene nogenlunde ud som på tabel 12 på næste side¹⁰³. Udover at de grønne guider ofte arbejder i områder, hvor der ikke er energivejledere, LA 21 medarbejdere eller beboerrådgivere, har de repertoire af roller, som de andre kun delvist matcher. Kun hvis et område har både en energivejleder, en LA 21 medarbejder og en beboerrådgiver giver det stort set samme alsidighed i typer af støttemulighederne til den lokale miljøindsats, som Grøn Guide ordningen tilbyder. Bredden i de grønne guiders profil er den markante forskel. Derudover er det ud fra et folkeoplysningsperspektiv også en vigtig forskel, at ingen af de andre aktører dækker rollen som dialogskabende 3. part.

¹⁰³ Det må dog understreges, at tabellen bygger på mit kendskab til de øvrige ordninger, og ikke på grundig analyse af disse.

Tabel 12: Vurdering af ligheder og forskelle mellem grønne guider og beslægtede aktører

Grøn guide roller	Naturvejledere	Energi-vejledere	LA 21 ansvarlige	Beboer-rådgiver
Informator	+	+	+	-
Projektmanager	-	+	+	+
Entreprenør	-	+	+	-
Folkelig	(+)	-	-	+
Netværker	-	-	+	+
Miljøkonsulent	(+)	+	+	-
Kommunens forlængede arm	-	(+)	+	-
Borgernes og miljøet advokat	(+)	+	-	-
Den dialog-skabende 3. part	-	-	-	-

De grønne guiders roller refererer til beskrivelserne heraf i kapitel 12.1.

Omvendt illustrerer skemaet også, at de grønne guider let vil komme til at overlape, hvor der findes nogle af de andre aktører. Der er et par ting, der taler for at dette *ikke* er et problem:

- For det første betyder deres rummelighed, at de kan være de fleksible, der positionerer sig efter, hvem andre der er, og satser på de områder, de andre ikke dækker.
- For det andet giver overlappet mulighed for samarbejde og synergi. Man skal være opmærksom på, at samtlige disse aktører typisk er alene om deres opgave. Et vigtigt element i de grønne guiders problemer med alenearbejdssituationen er, at mangler en faglig sparring i deres daglige arbejde. I det perspektiv handler det altså ikke om at undgå overlap, men om at fastholde en struktur med delvist forskellige, delvist overlappende aktører, fordi det giver muligheder for styrke idérigdommen, kvaliteten og styrken i en del af aktiviteterne.

På den anden side betyder disse argumenter ikke, at det er irrelevant at se på mulighederne for at undgå unødvendige overlap. Når nu Grøn Guide ordningen åbner så mange muligheder, så er der nogle typer aktiviteter, som kunne nedtones for at give flere kræfter til nogle af de andre:

- At så mange grønne guider, der har så meget at gøre, laver naturprojekter og naturvejledning, som det fremgår af diagram 10 virker ikke fornuftigt, når landet også har en udbygget naturvejleder-ordning¹⁰⁴.
- At formidling af miljøinformation fortsat bør være en vigtig del af de grønne guiders arbejde, kan der af flere grunde også stilles spørgsmål ved. Som beskrevet i kapitel 8 kan miljøinformation have flere nyttige effekter, men samtidig fremgik det også, at der er flere problemer ved at satse på

¹⁰⁴ Den Grønne Fond er opmærksomme på det, og har i flere tilfælde påpeget det.

det område. Ud fra et rolle-synsvinkel kan man tilføje, at der er flere andre aktører på denne bane. De her nævnte beslægtede aktører – nemlig naturvejlederne, energivejlederne og LA 21 medarbejderne bidrager delvist også på det område. Dertil kan lægges nationale aktører som Grøn Information og det nye Forbrugerinformation, som godt nok er på større distance, men samtidig er godt gearede til at benytte vores nye IT-virkelighed. Der er dog ganske givet områder og behov, som disse aktører ikke dækker, og hvor det kan være vigtigt med grønne guider til at sikre informationen til folket. Det kan være vigtigt at få belyst mere i detaljer.

- Rollen som miljøkonsulenter er vigtig, fordi folk, der gerne vil gøre noget for miljøet, ellers let bremses af manglende viden. Der er imidlertid et grænse problem mellem de Grøn Guide projekter, som er udprægede miljøkonsulent-projekter, og Energi- og Miljøkontorernes konsulentarbejde. Ser man på projekterne i Kolding og Vestsjælland (jfr. kap. 4), så er de ikke lokale på samme måde som projekter af den folkelige eller netværkskabende type er det. Skulle man drage en grænse, kunne man derfor eventuelt udvikle denne type projekter i Energi- og Miljøkontorernes regionale regi, og lade dem samarbejde med de lokale Grøn Guide projekter.

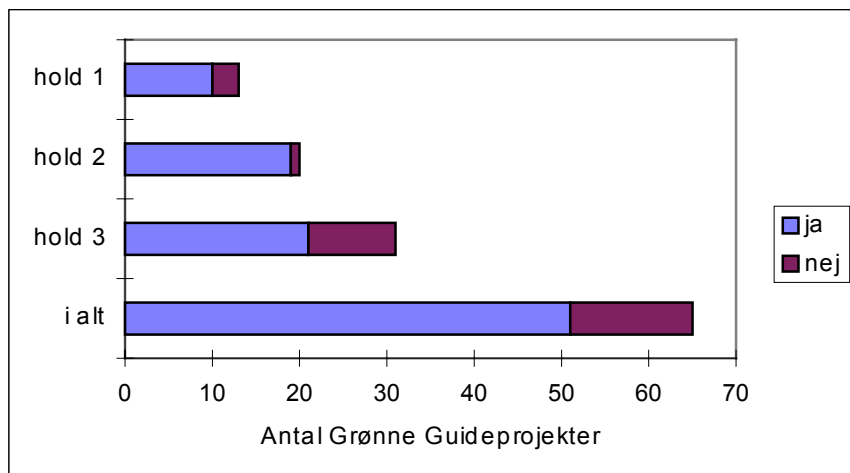
Disse grænsedragningsspørgsmål tages op igen i evalueringens sammenfattende diskussion, da det uvægerligt hænger sammen med spørgsmålet om Grøn Guide ordningens fremtid. Den kommende evaluering af spørgsmålet vil forhåbentligt kunne gå mere i dybden. Overfladisk set antyder overlap, at der er nogle mulige rationaliseringsgevinster. Men ser man på de mange roller, de grønne guider forvalter i dag, så vil en rationalisering, der vil betyde, at flere ordningers opgaver samles under ét og klares af færre, forværre de problemer, de grønne guider har i dag med bredden og arbejdsbelastningen – og samtidig forringe den synergi og styrke det giver, når flere aktører samarbejder i det samme område. I stedet kan man forsøge at trække de enkelte aktørers profiler klarere op i forhold til hinanden og anvise muligheder for at fremme deres samvirken.

12.3. De grønne guider og det lokale erhvervsliv

Lokalt miljøarbejde har tidligere været præget af græsrodsaktivister og siden af LA 21 ideerne om kommunen som lokomotivet, der i samarbejde med borgerne udvikler lokalsamfundene i bæredygtig retning. Men hvad med erhvervslivet – denne økonomisk stærke aktør – som jo også er lokal? Grøn Guide ordningen har vægtet samarbejde på tværs, og det kan i den forbindelse være interessant at se, om Grøn Guide projekterne har fået erhvervslivet med ind i det samarbejde.

Følgende opgørelsen, baseret på 65 Grøn Guide projekters svar, viser, at det store flertal af disse har svaret ja på spørgsmålet ”Har du samarbejdet med lokale butikker?”

Diagram 13: Antal Grøn Guide projekter der har samarbejdet med lokale butikker

De 7 interviewede hold 1 projekter indgår ikke i opgørelsen.

Samarbejdet har bestået i forskellige ting. Mange af guiderne har kontaktet bageren, grønthandleren eller supermarkedet og forsøgt at få dem til at gøre noget mere for at sælge miljøvenlige produkter. I flere tilfælde har guiderne selv deltaget aktivt ved at have en stand i fx. Brugsen eller byggemarkedet, hvor de har demonstreret miljøvenlige varer. På den ene side er erfaringerne, at det ikke er nemt at få butikkerne med:

”Butikkerne er et fantastisk trængt område. De er tidsmæssigt hårdt pressede og miljø er ikke lige det område, der falder dem først ind.”

”To vigtige erfaringer:

- de små butikker har meget få ressourcer til at ændre deres adfærd, satse på nye varegrupper m.m.
- kæde forretninger (Brugsen) er ofte bundet af centrale politikker, og magter ikke at protestere.”

På den anden side er der en vej frem:

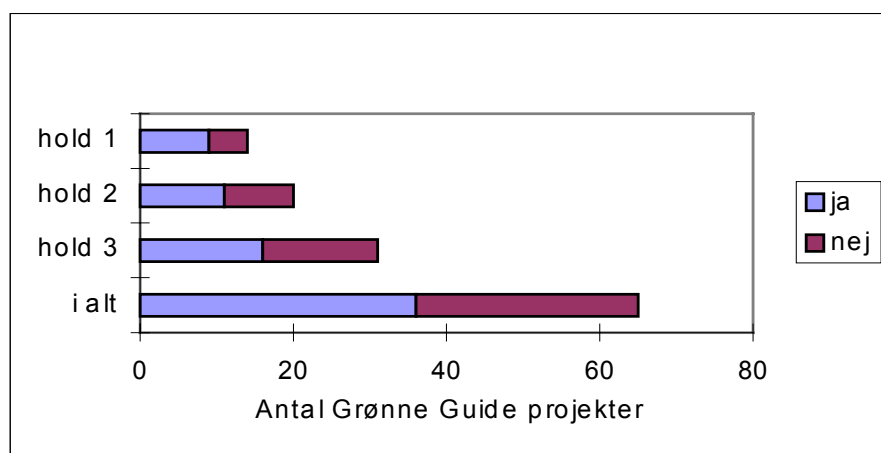
”Den vigtigste erfaring er at begge parter skal få noget ud af samarbejdet. F.eks. at de får solgt en vare eller et image, mens jeg får solgt en ”idé” og livsstil.”

Det svarer til de erfaringer, som er beskrevet i del-kapitel 4.5 om Grøn Guide projektet i Kolding. Her er der blevet samarbejdet med Grøn Guide projekterne i Herning og Odense – og med de lokale handelsstandsforeninger – om udviklingen af et Grøn Butik koncept, som netop bygger på at give butikker en image-gevinst for at forbedre deres varesortiment og miljøadfærd år for år.

Den afsluttende spørgeskemaundersøgelse indeholdt også et spørgsmål om, de grønne guider har samarbejdet med private virksomheder i deres område.

Svarene fra de 65 guider viser, at der ikke er lige så mange, der har forsøgt sig med det:

Diagram 14: Antal Grøn Guide projekter der har samarbejdet med private virksomheder

De 7 interviewede hold 1 projekter indgår ikke i opgørelsen.

Det er dog stadig over halvdelen af Grøn Guide projekterne, som svarer ja til, at de har samarbejdet med private virksomheder. Blandt dem er der meget forskellige erfaringer. Nogle møder interesse og får økonomisk støtte ud af det:

”De fleste har været åben for samarbejde på forskellige former. Nogle med økonomi nogle med vidensformidling i aktuelle emner.”

”Tingene bliver dejligt operationelle og konkrete, og desuden kan man skaffe lidt sponsoring.”

Andre møder modvilje og har svært ved at finde en vej frem:

”Mine vigtigste erfaringer er, at de står temmelig faglende - miljø er noget farligt noget, som de bliver nødt til at tænke på. Men de vil helst ikke.”

”At min rolle var ambivalent: hvor går grænsen mellem professionel rådgivning og frivillig vejledning?
At det jeg kunne tilbyde var for marginalt i f.t. deres behov.”

”Enten er de indstillet på økologi og de laver selv en store dele af søge- og kvalificerings arbejdet. Eller er de ikke interesseret og jeg spilder ofte min tid.”

Forskellene kan skyldes, at det er forskellige former for samarbejde der er tale om. Det er næppe så svært at få virksomheder til at bidrage til lokale projekter med økonomi og viden, som at forsøge at få dem til at bruge de grønne guider til at miljøoptimere deres produktion – et område hvor der også er andre aktører på banen.

Samlet kan man altså sige, at størstedelen af de grønne guider har formået at etablere samarbejder med butikker og/eller virksomheder i lokalområdet. Det har ikke været let. På den anden side ser det ud til, at de især i forhold til butikkerne har fundet en vej frem for samarbejdet.

Kapitel 13 Støtten til Grøn Guide projekterne

Grøn Guide ordningens og Grøn Guide projekternes interne organisering var hovedtemaet i del-evalueringen fra 1998. I denne evaluering er det derimod det udadvendte arbejde, der er i fokus. Det betyder, at de interne, organisatoriske forhold kun inddrages, som noget der kan have betydning for effekterne af det udadvendte arbejde. I kapitel 5 blev de grønne guiders alene-arbejde således taget op, fordi det har været et udbredt problem, der har hæmmet udviklingen i nogle af projekternes indsats. I dette kapitel handler det på tilsvarende vis, om Grøn Guide ordningen har støttet Grøn Guide projekternes arbejde.

Det absolut største tema her, drejer sig om den økonomiske støtte: Delfinansieringsordningen, Grøn Guide projekternes aktivitetsmidler og deres økonomiske forankring i fremtiden behandles i 13.1. Derefter følger i 13.2. et relativt kortfattet bidrag til belysning af de grønne guiders erfaring med støtten fra Den Grønne Fonds sekretariat, med Grøn Informations netværksstøtte til Grøn Guide ordningen, samt med det elektroniske netværk GAIA. Herudover har Grøn Guide ordningens støtte til projekterne også bestået i en efteruddannelse. Den tages imidlertid først op i næste kapitel i tilknytning til behandlingen af de grønne guiders kompetencer.

13.1. Den økonomiske støtte

Som det fremgår ovenfor vil dette del-kapitel bestå af 3 afsnit:

- I det første er det konstruktionen med delfinansiering af Grøn Guide projekterne, der ses nærmere på: Har den fungeret hensigtsmæssigt? Har den skabt problemer?
- Næste afsnit handler om økonomien til de udadvendte aktiviteter: Hvor kommer den fra? Er den god nok? Hvad kan eventuelt forbedres?
- Det tredje afsnit tager fat på spørgsmålet om Grøn Guide projekternes lokale forankring. Det har tidligere været berørt i forbindelse med behandlingen af udviklingsmulighederne i den lokale miljøindsats i kapitel 7. Her behandles det ud fra en økonomisk synsvinkel: Er der basis for en lokal finansieret fortsættelse af projekterne? Hvilke fordele og/eller ulemper vil det have?

Delfinansieringen

Den Grønne Fond yder et tilskud på max. 70% af lønnen til de grønne guider. Resten af lønnen samt driftsmidler skal finansieres lokalt. Dertil skal der også skaffes midler til de udadvendte aktiviteter. Der er forskel på, hvor godt det er

lykkedes Grøn Guide projekterne at sikre disse midler til supplerung af fondens løntilskud:

- Der er **de økonomisk velfungerende projekter**. Det er typisk projekter, som er finansieret af et boligselskab og projekter, hvor en større kommune helt eller delvist sikrer den resterende finansiering. En 30% medfinansiering af lønmidlerne er ikke en stor belastning for disse parter. Derudover har boligselskaberne som oftest let ved at stille lokaler og diverse faciliteter til rådighed for de grønne guider. Egne driftsmidler til det daglige kontorhold og til de mere basale aktiviteter er som regel heller ikke noget problem her.
- Der er **de fattige projekter**, hvor det lokale bidrag til guidens løn er sikret, men hvor midlerne til drift og aktiviteter er så få, at det begrænser guidens handlemuligheder.
- Derudover er der **de decideret usikre projekter**, hvor de 30% medfinansiering af lønnen kun er sikret et år frem, hvilket både betyder en stor usikkerhed og et stort tidsforbrug med at sikre restfinansieringen det følgende år hos guiderne og styregrupperne i disse projekter.

På spørgsmålet om fordele og ulemper ved den lokale medfinansiering viste besvarelserne ikke overraskende, at fordelene fremhæves af dem, der har økonomien på plads, mens de fattige projekter er stærkt kritiske overfor ordningen. Med hensyn til fordelene er argumenterne stort set enslydende, nemlig at det forpligtiger de lokale bidragydere:

”Det har naturligvis den fordel, at lokal medfinansiering medfører en lokal forankring og ansvarsfølelse for projektet.”

”Det har haft den fordel, at kommunen har givet en (stor) medfinansiering og dermed ligesom forpligtet sig til at samarbejde med mig. Der er gennem kommunens repræsentant opstået et samarbejde med embedsmænd fra kommunen.”

”Jeg mener at det er en fordel at der også stilles overkommelige økonomiske krav til ansøgerne. Man føler mere for et produkt når man har betalt for det.”

Ulemperne knytter sig klart til de fattige og usikre projekter og handler om flere ting:

”Men størrelsen af medfinansieringen er en ulempeDer er ikke de store penge at hente, og den tid det tager at skrabe pengene sammen er ofte ude af proportioner med resultatet. Det er nedslidende for frivillige lokale at skulle bruge meget tid på at stampe penge op af jorden.”

”Vi mangler finansiering, og det er et problem, hvor vi skal skaffe det. I min bestyrelse skal vi have skaffet over 100.000 kr. i år. Det gør, at de opgaver, som jeg påtager mig bliver meget afhængige af, om de giver penge. I stedet for, hvor der er behov og ønsker. F.eks. giver rådgivning af almindelige borgere ikke penge. Jeg synes det ville være synd, hvis jeg ikke mere kunne bruge tid på det. Jeg vil foreslå, at grønne guider er ansat af staten med fuld dækning af løn og drift. Styregruppen kunne så være en baglandsgruppe for den grønne guide.”

”kun ulemper! Da det er meget småt bemidlede kommuner, jeg er engageret i. Jeg og jeg alene bruger al for meget tid på at skaffe restfinansiering! Der er heller ingen erhverv af betydning, der har været til at trække penge ud af. En stor skam, for netop i mit område kunne det være godt med en til at tage de "ikke Grønne" i hånden, dem er der nemlig også flest af her.”

”Tiden er gået fra LA21 og miljø-arbejdet og mange ressourcer er brugt på at minimere omkostningerne, f.eks. skaffe brugt kontorinventar og udstillingsudstyr.”

”Der er blevet brugt for meget af min tid og mentale overskud til at søge sponsorpenge. Når der går 4 måneder med usikkerhed om projektets fortsatte beståen, bruges der i en sådan periode uforholdsmæssig meget energi blot på at holde gejsten oppe. Langtidsplanlægning er også umulig, hvilket medfører, at mange projekter ikke kan lade sig gøre.”

Udover den stress og det tidsforbrug, som det påfører guiden, betyder usikker og utilstrækkelig økonomi altså også, at de lokale frivillige må bruge deres kræfter på at skaffe penge, at arbejdet prioriteres efter hvad der kan give penge, at gejsten falder og langtidsplanlægning vanskeliggøres.

Disse ulemper mærkes især blandt projekter, hvor projektet er funderet i foreninger og græsrodsorganiseringer med begrænset støtte fra kommunalt hold. Men det er heller ikke alle projekter med tilstrækkelig kommunal medfinansiering, som entydigt oplever medfinansieringen som en fordel. En guide skriver fx:

”Teoretisk set skulle en medfinansiering jo være med til at give de lokale et ejerskab til projektet. En tanke som er god i teorien, men som kun til dels fungerer i praksis ifølge mine erfaringer. Jeg tror, at det hænger sammen med, at de der har mulighed for at bidrage til restfinansieringen er de offentlige myndigheder, men de har ingen eller kun lidt indflydelse på projektet. De frivillige kræfter, der skal udgøre styregruppen, har ingen muligheder for at bidrage til finansieringen, hvorfor et ejerskab hos dem skal kultiveres på anden vis. Der ligger altså her et paradoks i ordningen. Løsningen er, at DGF støtter de lokale frivillige foreninger i et område med 100 procents løntilskud og et fast årligt beløb til driften.”

Der er altså nogle, for hvem delfinansieringssystemet er et stort problem. Når mange guider generelt er tilfredse med bevillingskriterier og kravene fra Den Grønne Fond, kan det tolkes som en konsekvens af, at ordningen passer godt til de rige og forholdsvis progressive by-kommuner samt til de store boligselskaber, som derfor har kunnet iværksætte mange grøn guide projekter, - mens den ikke egner sig så godt for fattige foreninger og frivillige borgerorganisering, samt for fattige landkommuner – hvorfor Grøn Guide projekter her er få og problemfyldte. Ud fra den tolkning handler vurderingen af delfinansieringssystemet også om, hvad det er for typer Grøn Guide projekter, man vil fremme.

Der er altså to ting, som Den Grønne Fond bør afklare:

- Hvad vil man gøre for at undgå de store problemer for de økonomisk usikre projekter?
- Muliggør delfinansieringssystemet de typer Grøn Guide projekter, som man ønsker at fremme?

Hvad angår det første, er problemet, at det er svært fra starten at identificere hvilke projekter, der vil udvikle sig kritisk med hensyn til usikker finansiering. Et forslag kan derfor være, at fonden allerede efter et halvt år afkræver de projekter, som er usikre fra starten, en status, og herefter vælger et mindre antal ud, hvor mulighederne for at sikre finansieringen i særlig grad synes usikre. Her kunne der så indledes en dialog/forhandling med henblik på at fremskynde en afklaring om, hvorvidt projektet kan fortsætte eller ej. Dermed kan man forhåbentlig forkorte de umulige arbejdsvilkår for guiden og formindske de ødelæggende effekter for projektførelsen.

Hvad angår spørgsmålet om, hvilke typer Grøn Guide projekter finansieringsordningen skal befordre, vil jeg henvise til de gode erfaringer med udviklingen af samarbejdet mellem Grøn Guide projekterne og kommunerne (jfr. kapitel 11). Det er godt at have en så væsentlig part i lokalsamfundet som kommunen knyttet til Grøn Guide projektet. Og det er godt hvis projektet samtidig kan have en delvis autonomi i forhold til kommunen, så den kan fremme dialogen mellem kommune og borgere. Samtidig er der et problem, de steder, hvor kommunerne er meget modvillige overfor at styrke miljøindsatsen, og/eller hvor de er små og fattige som på landet. Som vist gør Grøn Guide projekter nogle steder god gavn ved at styrke den folkelige aktivitet og være borgernes advokat overfor kommuner, der ikke gør noget ved LA 21 arbejdet. Tilsvarende er Grøn Guide projekterne i landområderne også blevet fremhævet som værdifulde, fordi det her er muligt at starte miljøaktiviteter op på steder, hvor der ingen aktivitet har været i forvejen og at sætte gang i en levende miljødebat – ikke mindst med en tiltrængt dialog mellem landmænd og forbrugere. Ud fra disse betragtninger vil jeg foreslå, at delfinansieringsordningen fastholdes, men at fonden overvejer at indføre en dispensationsordning. Den skal gøre det muligt for ansøgere, der beviseligt forgæves har forsøgt at finde den nødvendige lokale delfinansiering, og som har et i øvrigt troværdigt og perspektivrigt projekt, at opnå helt op til fuld finansiering. Der skal selvfølgelig være særdeles gode, ekstraordinære argumenter for at kunne opnå en sådan dispensation, således at det ikke kan betale sig for en kommune rent taktisk at afslå støtte til et Grøn Guide projekt i forventning om, at det så vil få dispensation til fuld støtte fra fonden.

Aktivitetens midlerne

De grønne guider har ikke blot behov for penge til løn og den basale drift. Vil de lave arrangementer eller aktivere borgere omkring lokale miljøprojekter er det begrænset, hvad de kan gøre uden penge. I den forbindelse skrev vi i Del-evalueringen:

”Med grøn guide ordningen er der skabt et initiativ, der i sig selv skaber en øget efterspørgsel efter penge til miljøinitiativer. Det er der ikke taget politisk højde for. Der er ikke åbnet nye kanaler for tilførsel af yderligere økonomi i forbindelse med Grønne Guider. Alle hidtidige erfaringer viser, at hvis det bliver for surt, dvs. for besværligt at

skaffe penge, hvis det tager for lang tid, så øjeblikket forpasses, så mistes gejsten, skuffelsen og afmagten breder sig, og så er miljø sagen måske endnu dårligere stillet end før. Så derfor er det et kæmpeproblem at skabe efterspørgsel, hvis den ikke i et eller andet omfang kan imødekommes. Her ligger en meget stor politisk udfordring.”¹⁰⁵

Dette er det ene potentielle problem: Skaber de grønne guider et pres på de eksisterende midler til miljøaktiviteter, så der opstår et flaskehals problem, der medfører, at mange projekter må afvises med skuffelse til følge, og at de mindre professionelle græsrodder får vraget deres projektideer i konkurrencen? Det andet potentielle problem handler om, hvorvidt det lokale medfinansieringskrav medfører at de lokale aktivitetsmidler drænes, fordi de bruges til løn til grønne guider?

Foranlediget af det første af disse potentielle problemer indeholdt det afsluttende spørgeskema til guiderne et spørgsmål om, hvorfra de har skaffet penge til lokale projekter samt hvor store beløbene havde været. Desværre var besvarelserne af dette spørgsmål så mangelfulde, at det ikke har været muligt at lave en samlet, troværdig opgørelse. Besvarelserne viser dog, som det fremgår af listen herunder, at Grøn Guide projekterne får støtte til lokale projekter fra mange forskellige kilder:

Tabel 13: Bevillingsgivere hvorfra de grønne guider har skaffet penge til lokale projekter:

Nationale bevillinger.	Lokale bevillinger
Den grønne fond	Kommuner incl. 5% puljer og LA21 puljer
Teknologirådet	Oplysningsforbund
Grøn jobpulje	Lokale virksomheder
Landdistriktpuljen/indenrigsministeriet	Lokale institutioner
Friluftsrådet	Boligselskaber
Det centrale kvarterløftsekretariat	Andre lokale samarbejdspartnere
Den byøkologiske fond	Byudvalgsmidler
EU	Forebyggelseskontoret
Trafikministerium	Bydelsråd
Undervisningsministerium	Landboforeningen
Anlægsfonden	Erhvervsråd
Renere teknologi	Turistgruppe
År 2000 fonden	Selskabet mødre og børnehjælpen
Kulturministerium	
Energistyrelsen	
Strukturdirektoratet	
SiD medie og kulturfond	

Besvaret af 72 grønne guider fra hold 1, 2 og 3

Som det ses spreder bevillingerne sig ud på mange forskellige kilder. Da hverken antal bevillinger eller beløbsstørrelser har kunnet opgøres, kan flaskehalsproblemet imidlertid hverken be- eller afkræftes, men må stå åbent som et

¹⁰⁵ Korremann og Læssøe 1998: Et år med de grønne guider, Del-evaluering af Grøn Guide ordningen s. 17.

potentielt problem, som fonden bør være opmærksom på og få undersøgt nærmere.

Hvad angår det andet potentielle problem – om delfinansieringskravet sluger nogle af de lokale midler, som ellers kunne bruges til lokale miljøaktiviteter – så giver datamaterialet heller ikke her mulighed for at be- eller afkræfte det. Spørgsmålet kan ses i sammenhæng med de grønne guiders beskrivelse af ulemperne ved del-finansieringssystemet. Det er ikke kun projekter fra kategorien ”decideret usikre”, men også dem som tilhører kategorien ”fattige projekter”, som nævner det som en hæmning af effektiviteten i deres arbejde, at de må bruge så meget tid med at skaffe penge. I alt 33 guider ud af 72 angiver ulemper ved delfinansieringsordningen og et gennemgående element heri er, at de oplever at må bruge uforholdsmæssig meget tid på at skaffe penge. Denne del af Grøn Guide projekterne har et problem med ordningen, som det er vigtigt at forholde sig til. Der er ikke nogen speciel fornuft i at bruge penge til etablering af Grøn Guide projekter, som så må bruge en stor del af deres tid på at skaffe penge – ofte uden resultat og ofte med forsinkelser af tidsfølsomme processer. Den Grønne Fond bør derfor overveje at etablere en særskilt aktivitetspulje til Grøn Guide projekterne, som de kan søge om forholdsvis beskedne økonomisk bidrag til de udadvendte aktiviteter, hvor de ikke på anden måde har mulighed for at skaffe penge, uden at der går for meget tid eller bruges for mange kræfter. Det skal ikke være til større projekter, men brugsmidler til initiativer og mindre opgaver i det udadvendte arbejde – fx. med et max. beløb på 3000 kr. Der bør i givet fald sikres en hurtig bevillingsprocedure. Med så små beløb kunne beslutningskompetencen måske overlades til fondens sekretariat. Hvis det ikke er muligt at få en øget bevilling til en sådan aktivitetspulje, kunne man overveje at reducere antallet af Grøn Guide projekter til fordel for den.

Mulighederne for en økonomisk forankring af Grøn Guide projekterne

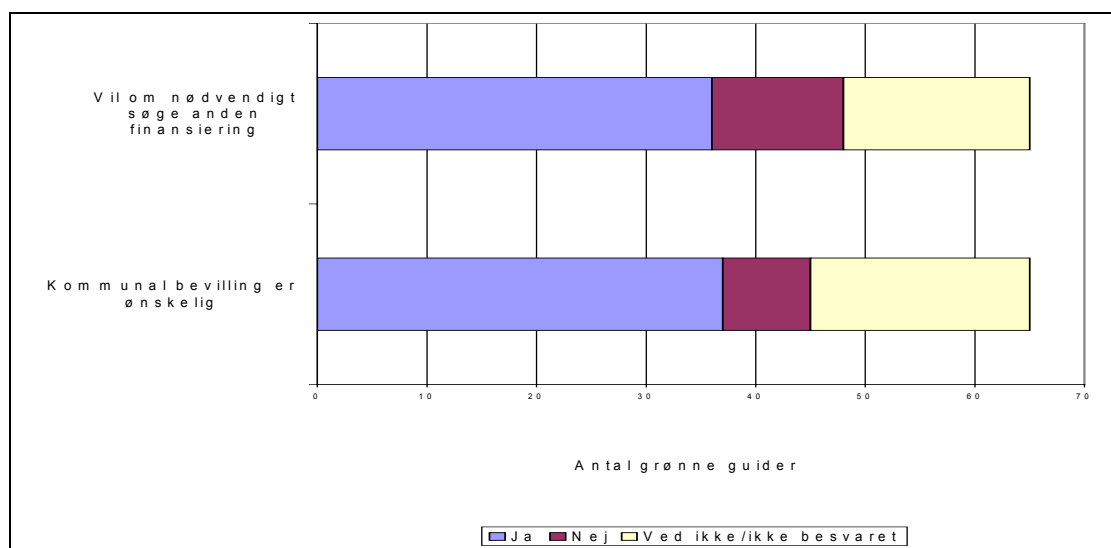
Som beskrevet i 2. del har 3 år ikke været nok til at sikre en lokal forankring af den folkelig miljøindsats. Forlængelsen af projekterne med endnu en periode vil sandsynligvis bringe flere projekter så vidt, at aktiviteterne kan fortsætte med eller uden de grønne guiders medvirken. Der er dog klart en økonomisk side af den sag: Hvis det skal være med de grønne guiders medvirken, er der så lokale økonomiske ressourcer til at overtage finansieringen heraf, eller kan guiderne fortsætte som selvstændige, der lever af at sælge deres viden?

Hvad angår muligheden for indtægtsdækket virksomhed, så er der kun ét projekt på hold 1, hvor guiden har forsøgt at fortsætte selvstændigt – og det er med et firma som udvikler vandrensningssystemer m.v. – ikke med en fortsættelse af processerne i det lokalområde, hvor han oprindeligt var ansat. Herudover er der også nogle igangværende Grøn Guide projekter, som forsøger at satse på at udvikle kompetencer og funktioner, som senere kan sælges til kommunen, boligselskaber, lokale virksomheder m.fl. Den grønne guide i Høje-Taastrup

forsøger at gå den vej. Som det fremgår af beskrivelsen af dette projekt i kapitel 4, så giver det et dilemma, fordi det kun kan bygge på miljøkonsulent-funktionen, mens rollerne som 'folkelig oplyser' og 'lokal netværker' ikke er til at få betalt i en grad, så det kan dække en grøn guides løn, drift og aktiviteter. Det dilemma er ikke kun hans, men generelt for denne forankringsstrategi.

Hvad angår muligheden for at søge økonomiske ressourcer til en eventuel fortsættelse af Grøn Guide projektet, svarede over halvdelen af de grønne guider i spørgeskemaundersøgelsen, at de vil søge at sikre en fortsættelse ad den vej, såfremt støtten fra Den Grønne Fond ophører:

Diagram 15: Andel Grøn Guide projekter som vil forsøge at sikre en anden finansiering, såfremt støtten fra Den Grønne Fond ophører – samt de grønne guides holdning til om en kommunal bevilling i givet fald vil være ønskelig

Baseret på svar fra 65 grønne guider fra hold 1, 2 og 3.

På spørgsmålet om en kommunal bevilling i givet fald vil være ønskelig, svarede 37 af de 65 guider ja – hvilket faktisk er 1 mere end de 36 som angiver, at de vil forsøge at finde en anden finansiering. Forklaringen på det kan være, at nogle guider har angivet deres generelle holdning til, om kommunale bevillinger er ønskelige, selvom de ikke forventer, at deres eget projekt vil søge en ny bevilling efter den igangværende periode. Det interessante ved opgørelsen er dog først og fremmest, at kun 8 ud af de 65 guider svarer nej til at en kommunal bevilling er ønskelig, såfremt finansieringen fra Den Grønne Fond ophører. Begrundelsen er i disse tilfælde frygten for at blive stækket af en kommunal ansættelse. Det fremgår også af besvarelserne, at de grønne guider ikke ser andre realistiske alternativer end kommunerne, hvis Den Grønne Fond falder fra. Dermed kommer spørgsmålet om en fortsættelse af de eksisterende grøn guide projekter til at dreje som om kommunerne vil være villige til helt at overtage finansieringen af projekterne, samt om dette i givet fald vil være ønskeligt. Med hensyn til det sidste blev det i sidste kapitel påpeget, at det vil have negative konsekvenser for de grønne guides autonomi, fri rolle og dialogskabende

funktion, hvis de bliver en del af det kommunale system. Ud fra det perspektiv ville en kombination af kommunale og statslige midler være en bedre løsning. Den ville kunne sikre disse roller og funktioner samtidig med, at det ville være en måde at sikre, at der både var lokale og mere overordnede interesser bag Grøn Guide projekterne, således at de lokale miljøperspektiver ikke kommer til at skubbe de nationale og globale miljøperspektiver helt i baggrunden.

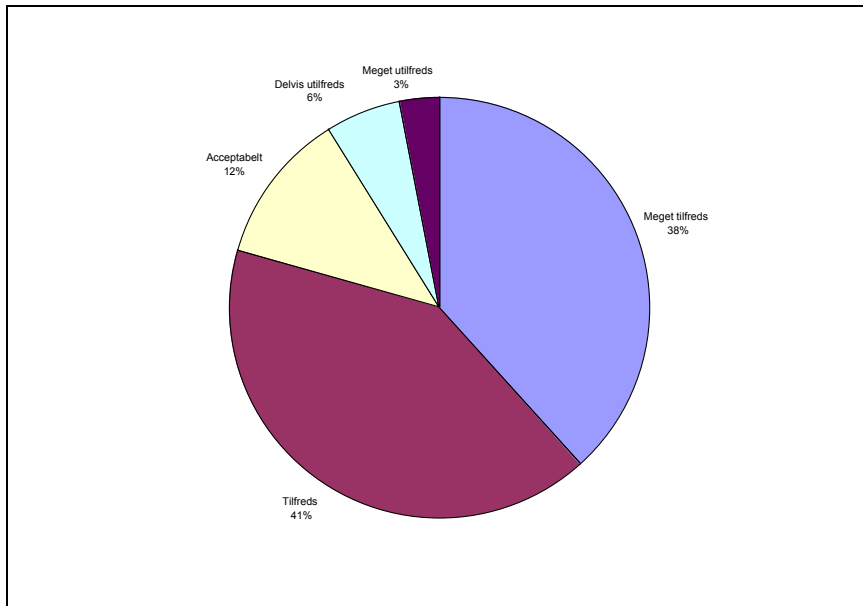
Afklaringen af mulighederne for økonomisk forankring hænger imidlertid også uløseligt sammen med spørgsmålet, om det i det hele taget er en god idé at forankre projekterne, som de er nu; om Grønne Guider skal være en ny permanent institution eller et midlertidigt og foranderligt initiativ? Dette spørgsmål tages op i den samlede diskussion.

13.2. Andre former for ressourcestøtte

Grøn Guide projekterne har ikke blot fået en pose penge fra Den Grønne Fond. Fondens sekretariat følger aktivt med. Dels kontrolleres en række formalia for det enkelte projekt, dels ydes rådgivning og vejledning til projekter. Grøn Information har to personer ansat som netværkskoordinatorer for ordningen, herunder som ordstyrere for IT-konferencesystemet GAIA, der siden begyndelsen har givet muligheder for informationsudveksling og debatter guiderne imellem. Som nævnt har ordningens organisatoriske elementer været i fokus i evalueringens 1. del, hvorfor de har været nedprioriterede i denne 2. del. Der har dog været plads til at checke, om der har været tilfredshed eller utilfredshed hos de grønne guider med disse støtte-elementer, da dette kan have indflydelse på effektiviteten i deres arbejde.

Den Grønne Fonds sekretariat har betjent Grøn Guide projekterne godt. Som det fremgår af diagram 16 på næste side er lige knap 80% af de adspurgte guider enten meget tilfredse eller tilfredse. Af de supplerende kommentarer får sekretariatet ros for deres venlige og brugbare betjening, og for deres aktive deltagelse på GAIA. Flere fremhæver, at det er blevet bedre med tiden. Den ringe kritik der er, går på at det nogen gange har taget lidt lang tid med et svar, og at der kunne sættes yderligere ind overfor at vejlede styregrupperne.

Diagram 16: Tilfredshed med kontakten til – og sagsbehandlingen hos – Den Grønne Fonds sekretariat

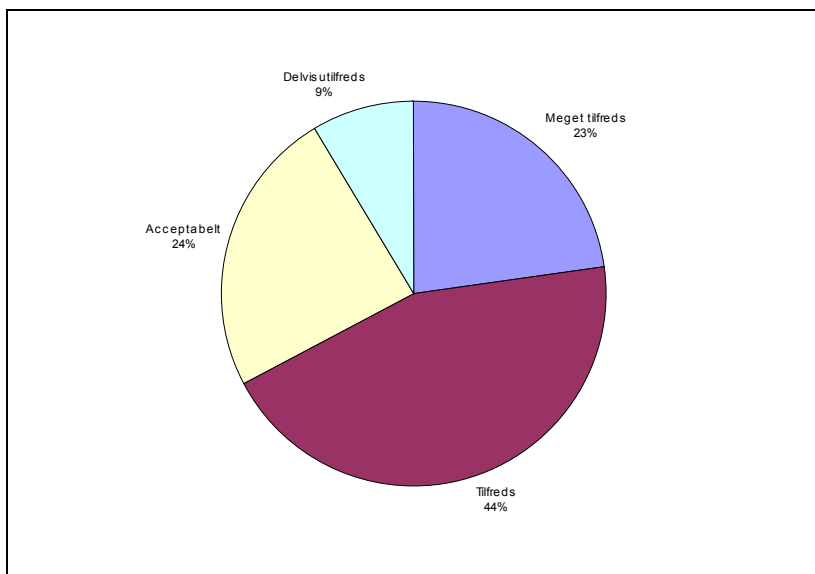

Baseret på svar fra de grønne guider på hold 1, 2 og 3. I alt 68 svar.

Grøn Informations netværkskoordination får også ros for deres arbejde. Som diagram 17 viser, er ca. 2/3 af de grønne guider enten meget tilfredse eller tilfredse. Rosen går både på den hjælp, de har ydet og på de en-dages faglige ad hoc kurser, som de har arrangeret. Ad hoc kurserne er der dog delte meninger om. Der er flere, der synes, de har manglet faglig dybde. Andre mener, koordinatorerne kunne have struktureret GAIA bedre, og at der er brug for en bibliotekar til at opsamle erfaringer fra Grøn Guide projekterne. En tredje kritik går på, at der har manglet en kobling til ekspertstøtte. Det er dog ikke kritikker, som går ud over den samlede tilfredshed. Der er således ingen, der har markeret at være meget utilfreds, og kun 9% er delvist utilfredse.

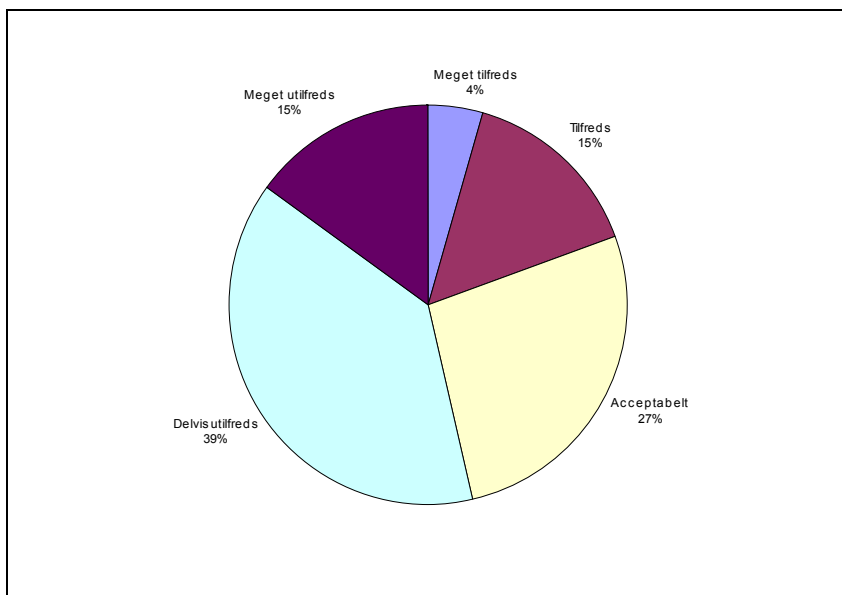
IT-konferencesystemet GAIA får en hårdere kritik, som det kan ses af diagram 18. Over halvdelen af guiderne er enten meget utilfredse eller utilfredse med systemet. Kritikken går ikke på selve ideen med at have et konferencesystem, men især på de tekniske problemer, som har præget det anvendte system. En anden kritik, som der også er flere der nævner, går på, at selve opbygningen af systemet er for uoverskuelig, og at det er rodet og omstændeligt at bruge. Dette problem er ikke blevet mindre af, at der nu er næsten 100 guider, der benytter det. Som evaluator har jeg selv benyttet systemet, og kan tilslutte mig kritikken.

Diagram 17: De grønne guiders tilfredshed med Grøn Informations netværkskoordinering og støtte

Baseret på svar fra de grønne guider på hold 1, 2 og 3. I alt 70 svar.

Diagram 18: De grønne guiders tilfredshed med GAIA-netværket

Baseret på svar fra de grønne guider på hold 1, 2 og 3. I alt 67 svar

Kritikken af GAIA-netværket har været den samme siden begyndelsen af ordningen. Tilsyneladende har forsøgene på at opstramme systemet ikke været tilstrækkelige. Der er på den anden side ingen tvivl om, at det er godt for ordningen at have et sådant kommunikationsværktøj. Der er derfor behov for at Den Grønne Fond med professionel assistance får undersøgt mulighederne for at erstatte det nuværende system med et simplere og mere funktionsdygtigt system.

I den forbindelse burde fordele og ulemper ved et system, der kan fungere direkte på World Wide Web, overvejes.

Som det ses i forbindelse med driften af tilsvarende systemer, er tilstedeværelsen af en aktiv ordstyrer- og opryder-funktion i de enkelte konferencer af stor betydning. Det vil derfor være en god idé, hvis fonden og netværks-koordinatorerne afklarer, hvordan denne funktion kan styrkes.

Kapitel 14 Kompetencer og efteruddannelse

At være lokal miljøvejleder er en ny form for job. Hvad er det, man som grøn guide skal kunne for at opnå en god effekt af sin indsats? Umiddelbart er svaret vel, at man skal vide en del om miljøproblemer – og om løsningsmuligheder på såvel husholdningsniveau som lokalt niveau. Man skal også kunne formidle den viden. Er der andet? Dette kapitel handler om, hvilke kvalifikationer de grønne guider havde med sig, hvad de har fundet sværest, og om den efteruddannelse, som de har fået undervejs, har kunnet hjælpe dem.

14.1. De grønne guider og deres kvalifikationer

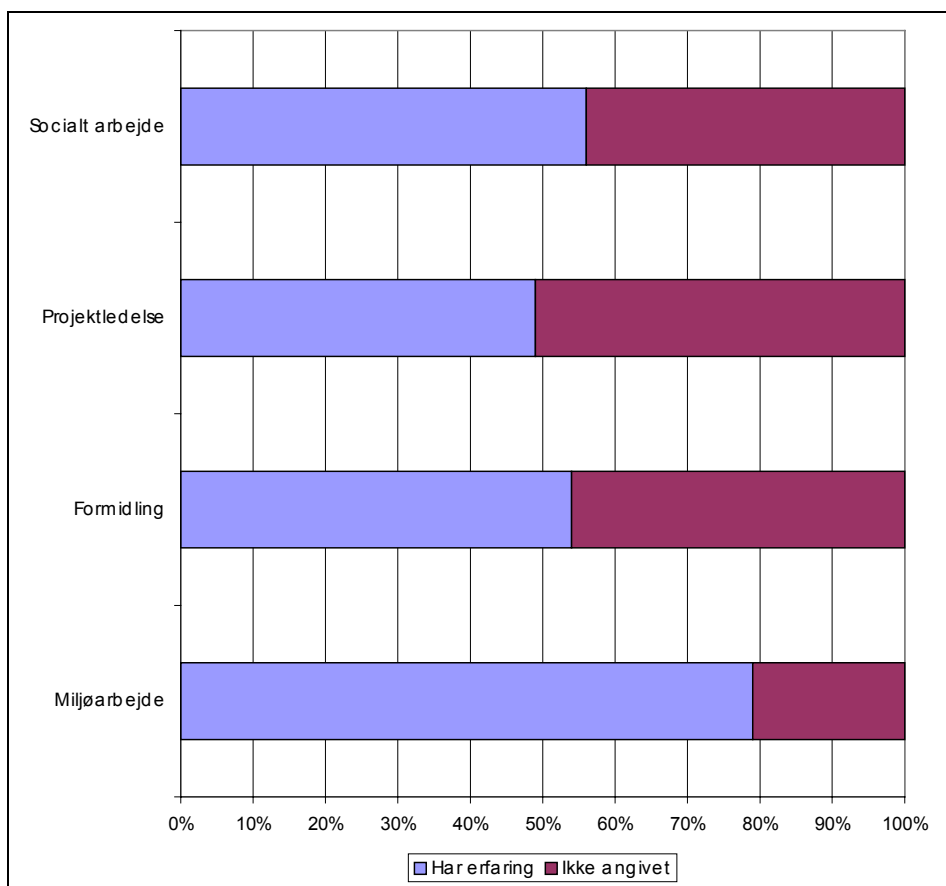
I forbindelse med evalueringen har vi fået udarbejdet en oversigt over de grønne guider, baseret på oplysninger indsendt til Den Grønne Fond¹⁰⁶. Heraf fremgår det, at kønsfordelingen er nogenlunde ligelig. På opgørelsestidspunktet i 2000 var der således 47 kvinder og 50 mænd. De fleste er aldersmæssigt i 30'erne, flere også i 40'erne, nogle få over og nogle få under.

60 af guiderne har en akademisk uddannelse, 22 en mellemlang uddannelse og 10 er faglærte. Derudover er der nogle enkelte, der ikke har afsluttet deres studier samt en enkelt ufaglært. Uddannelser, hvor miljøemnet indgår i et vist omfang, er ikke underligt stærkt repræsenterede: 57 af guiderne er således uddannede som biologer, ingeniører, cand. tec. soc'er, arkitekter, miljøteknikere, laboranter eller ernærings- og husholdningsøkonomer. 5 har en uddannelse inden for kommunikation, 5 inden for det samfundsfaglige område, 4 inden for det pædagogiske, 3 inden for det sociale område - og resten er spredt ud over en række andre fag fra cand.phil i ungarnsk til kok, gartner, slagter, zoneterapeut m.v.

Nu handler kompetencer som bekendt om mere end uddannelse. På baggrund af guiderne CV'er har vi derfor opgjort, hvor stor en del af de grønne guider, som har haft erfaring med miljøarbejde, formidling, projektledelse og/eller socialt arbejde, inden de blev ansat. Diagram 19 på næste side viser resultatet. Som det fremgår, er de grønne guider ikke novicer, men folk med relevante erfaringer fra deres tidligere lønnede eller frivillige arbejde. Ikke overraskende har det store flertal – 80% - arbejdet med miljø inden de begyndte. Men derudover ses det, at ca. hver anden har erfaring med formidling, projektledelse og socialt arbejde.

¹⁰⁶ Da nogle enkelte projekter siden er ophørt, og andre har skiftet guide, er tallene ikke helt aktuelle.

Diagram 19: Guidernes erfaringer inden ansættelsen som grøn guide

Baseret på oplysninger fra 100 grønne guider. Kategorien ”ikke angivet” indebærer enten, at erfaring på området ikke er nævnt i deres CV, eller – i 6 tilfælde – at CV’et har manglet. Det sidste gør det således muligt, at andelen med erfaringer kan være en smule højere end det fremgår.

På baggrund af disse oplysninger om uddannelses- og arbejds erfaringer må man sige, at de grønne guider gennemgående ser ud til at have gode forudsætninger for deres arbejde. Fra vores følgeforskning har vi imidlertid også fået det indtryk, at de formelle kvalifikationer kun er en del af, hvad der kræves for at være en god grøn guide. Vi har set grønne guider med talenter og personlige egenskaber, som man ikke blot kan få ved at læse eller arbejde, men som alligevel må siges at være relevante for deres opgave: Fx. udadvendthed, mod, humor, uhøjtidelighed, autoritet, robusthed, tålmodighed, kreativitet, gejst, karisma etc. Det er mit generelle indtryk, at det nok så meget er sådanne personlige egenskaber, som det er svært at opgøre og sammenstille, som kendetegner mange af guiderne, og som har betydning for deres arbejde.

Jeg vil komme nærmere ind på nogle af disse egenskaber i det følgende, men vil vende perspektivet fra, hvad de kan til, hvad de har haft svært ved.

14.2. De svære, men vigtige kompetencer

Når man under kategorien ”Om kvalifikationer som grøn guide” stiller de grønne guider spørgsmålet – ”Hvad har været det sværest ved at være grøn guide? – så udløser det et væld af ofte lange svar, som *ikke* handler om deres kvalifikationer i den forstand, som de blev beskrevet i 14.1, men om at kunne **udholde det psykiske arbejdspress**. Ud af 65 svar beskæftiger de 43 sig med det! De 7 heraf beskriver det som et problem med at klare alenearbejdssituationen. Hertil kommer 8, som fremhæver den side heraf, som handler om arbejdspresset; om at kunne håndtere andres forventninger og hele tiden være på. De følgende citater er typiske herfor:

”Det er også som om folk tror, at jeg har uanede ressourcer. Jeg føler, at med alle de ideer og mængder af opgaver, så kunne der sagtens være ansat ti grønne guider i området, uden at de ville løbe tør for arbejde.”

”Der er mange interesser i den grønne guide og mange forpligtelser man skal overholde. Det kan være svært at holde de mange bolde/projekter i luften uden at brænde sit lys i begge ender.”

Andre 8 af svarene handler delvis om det samme, men her med vægt på, at grøn guide arbejdet kræver mange forskellige former for viden og kvalifikationer. Man skal være god til mange forskellige ting, og også svare, når det er et område, man ikke er særlig vidende om:

”Jeg synes det er en umenneskelig opgave at skulle dække alle de funktioner som det forudsættes at den grønne guide gør. Jeg skal være idéskaber, motivator, tovholder, skribent, regnskabstekniker, administrator, grafiker, layouter, rengøringskone, kaffebrygger, projektmager, osv. osv. Det er hårdt fordi der ikke er nogle støttefunktioner koblet til jobbet. Det kan ikke lykkes at gøre det hele lige godt og derfor er der rig mulighed til at blive utilfreds med sine resultater. Det vigtigste er selvfølgelig at finde sin egen profil og gøre det man er god til - men de andre opgaver skal altså også løses.”

Et tredje element i den psykiske belastning ligger i, at arbejdet ikke bare er bredt og krævende, men også diffust: Det handler om kommunikation og processer, hvor nytten ikke fremstår kontant og hvor arbejdet tilsyneladende kan fortsætte i det uendelige mod de diffuse mål. Eksempelvis skriver nogle af guiderne, at det sværeste er:

”Hvad er målet, gør jeg en forskel, begrænse sig (bruger for mange timer)”

”Manglen på succeskriterier og tydelige resultater. Det er et typisk procesarbejde, hvor det bl.a. er skide frustrerende at få sådan nogle spørgsmål som de ovenstående: Hvad har du udrettet ? jeg føler ikke jeg kan svare på dem.”

”Jeg er vant til fysisk arbejde hvor, når jeg gik hjem, kunne sige: Jeg har gjort dit og dat. I dette job går jeg nogen gange hjem og ved ikke hvad jeg har lavet. Ikke desto mindre har jeg altid travlt.”

Endelig fremhæver 16 af guiderne, at det sværeste har været uklare arbejdsgiverforhold, at tjene flere herrer på een gang, og samarbejdsproblemer med styregruppen.

I kapitel 5 omtalte jeg den undersøgelse, vi har lavet af **alenearbejdet**, hvor vi konstaterede, at problemet var omfattende, og lagde op til at styrke samarbejdet mellem de grønne guider, som et modtræk. Det regionale grøn guide samarbejde er siden blevet styrket – bl.a. fordi der nu er flere guider, så afstandene mellem dem ikke er for store. Vores forslag i del-evalueringen om at træne guiderne i gensidig supervision er blevet gennemført i nogle regioner – med efterfølgende gode evalueringer fra guiderne. Men det har tilsyneladende ikke været nok. Og – som allerede nævnt – er det faktisk et problem for effekterne af Grøn Guide ordningen, hvis guiderne brænder og/eller dropper ud. Ikke bare set i forhold til processen i deres projekter, men også i et videre perspektiv, hvis de folk som igennem 3-4 år har opbygget en stor kompetence på området vælger helt at forlade det. Jeg har set eksempler på, at grønne guider, som jeg vil regne blandt de mest robuste og erfarne, begynder at opleve sig som slidte eller at få problemer med alenearbejdet. Den Grønne Fond bør derfor tage problemet op med de grønne guider og styregrupperne igen. Guiderne vil helt sikkert være meget interesserede i at diskutere løsningsmuligheder. Som foreslået i kapitel 5 bør problemets udbredelse og størrelse dog først opgøres igen.

Et aspekt af problemet handler om **samarbejdet med styregrupperne**. Også det problems udbredelse og størrelse bør opgøres igen. Er det forholdsvis få tilfælde kan konsulenthjælp til konfliktløsning være en mulighed. Er det et mere udbredt problem, at styregrupperne består af medlemmer som ikke har erfaring med den slags arbejde, så bør de tilbydes regionale kurser på samme måde som guiderne har fået supervisionstræning.

Ledelseskompetence

Nu kan man sige, at den psykiske arbejdsbelastning i høj grad handler om de grønne guiders arbejdsbetingelser. Men ikke alle har problemerne. Og det er ikke kun, fordi de har bedre vilkår. At kunne arbejde alene, kunne håndtere et forventnings- og arbejdspress, kunne navigere på et diffust område og samarbejde trods forskelle har til dels også noget med personlige egenskaber og kompetencer at gøre. Selvom det ikke er givet, at ledelseskompetence er tilstrækkeligt, så er det en ret nødvendig kompetence at have for grønne guider. De må evne at give sig selv tid og ro til en gang imellem at etablere et overblik og forholde sig strategisk til deres projekt. De må kunne udarbejde kreative, men realistiske planer. De må kunne følge en sådan målretning op med en struktureret arbejdsmåde og samtidig også evne – ud fra overblikket – at kunne træffe beslutninger undervejs, som overskrider planerne, men følger hensigten. Mit indtryk fra deltagelsen på efteruddannelseskurserne er, at dette er en kompetence, som kun få grønne guider i tilstrækkelig grad har fra begyndelsen.

Dette til trods for at halvdelen har projektledelseserfaring. Det kan man imidlertid godt have, som erfaring med projekter under strukturerede rammer, hvor det handler om at organisere enkeltstående forløb og lede andre deltagere heri. Men det er egentlig ikke det, som er så væsentligt som grøn guide. Her handler det om at lede det projekt, man er ene ansat på, og som består af mange forskellige opgaver. Rammerne er ikke faste her, men derimod det, man kalder løst koblede systemer. Relationen til samarbejdspartnerne i eller uden for styregruppen er svær derved, at guiden er den eneste, der er professionelt knyttet til projektet, mens de øvrige er frivillige. En af guiderne skriver herom:

”Jeg synes, at der lige fra jeg startede med at arbejde som grøn guide, vrimgledede med forslag til, hvad jeg som grøn guide bør lave, samtidig med at folk ikke viser initiativ til selv at igangsætte noget eller hjælpe til. Det var utrolig hårdt, for jeg vidste, at jeg ikke kunne igangsætte bare en femtedel af forslagene, og jeg følte, at der ikke var plads til mine ideer og ønsker. Nu lytter jeg til forslagene og prøver at spille ideerne tilbage til dem selv og fokusere på min arbejdsplan, som er baseret på nogle af ideerne og mine ideer.”

I dette tilfælde handler det om at lære at balancere de andres og egne ideer – og få en realistisk plan ud af det. En anden svær balance i forhold til de frivillige kræfter handler om at finde et passende niveau og en passende form for støtte til dem. Den grønne guide i Vestsjælland arbejder som beskrevet i kapitel 4 som miljøkonsulent i forhold til friluft- og idrætsforeninger. Han har her oplevet dette dilemma. Lægger han på den ene side for meget over til dem, så går processen i stå, - og tager han modsat slæbet med at gennemføre projektet, så får han alt for meget arbejde blot med få projekter. Som udvej herpå satser han nu på at hjælpe flere med lidt hjælp til selvhjælp end med at lave store miljøhandlingsplaner, som risikerer at komme til at stå og samle støv, medmindre han mere eller mindre står for projektet hele vejen igennem.

De to eksempler viser guider, som efterhånden udvikler deres ledelseskompetence gennem erfaring. Denne erfaringsdannelse kan styrkes ved at efteruddannelsen prioriterer at opkvalificere guidernes ledelseskompetence. Det foreslog vi allerede i delevaueringen, og det indgår i dag i uddannelsen. Som det vil fremgå senere er det noget, mange guider har været glade for, men også noget som flere efterlyser mere af.

En anden måde, som har hjulpet flere guider, handler om at få folk med ledelseskompetence ind i styregrupperne. Det er jo styregruppernes ansvar at sikre projektets overordnede planlægning. Derfor er det afgørende, at der sidder nogle folk her, som har rutine i ledelse, i stedet for nogle som overlader det til guiden eller som ligefrem gør arbejdet endnu sværere for guiden.

Kommunikation og social indlevelse

At få gennemslag i offentligheden gennem at stå offentligt frem og gennem pressedækning nævnes af nogle enkelte som det sværeste ved at være grøn guide. Bredes det ud til også at omhandle borger-relationen - at nå ud til borgerne, få

dem aktiveret og fastholde dem som aktive – så er der i alt 10 guider, der ser det som det sværeste. Fælles er, at det handler om kommunikation og ofte kommunikation med nogen, som ikke umiddelbart efterspørger guidens hjælp. Man skal på den ene side tage udgangspunkt i deres virkelighed og på den anden side også sikre miljørelevansen. Som en skriver:

”Det kan være svært at motivere beboere til at handle bæredygtigt, når de er fuldstændig ligeglade og den eneste motivering i virkeligheden er økonomi. Jeg falder selv i ind mellem og slår mere på økonomien end på miljøside i et projekt.”

Spørger man dem, guiderne samarbejder med, om hvad det er vigtigt for en grøn guide at kunne, er det at kunne tale med folk og indleve sig i deres virkelighed, det som fremhæves. *”En grøn guide skal kunne snakke både med fru Jensen og kommunaldirektøren”*, som formanden for landsbyrådet i Nørager formulerede det. På Bryggen i København sagde en projektdeltager i tråd hermed, at det er vigtigt, at den grønne guide evner *”at være på niveau med beboerne”, ”åben og udadvendt”*. En lokal journalist i samme bydel mente tilsvarende, at folk ikke vurderer ikke guiden på hans eller hendes miljøviden. Det handler *”først om personen, så om miljøet”*.

Projektet i Hørgården bekræfter dette. Det er særligt interessant, fordi guiden her virkelig har været i berøring med en beboergruppe, som ikke var motiverede i forvejen, og har vist, at der kan bedrives vellykket, grønt folkeoplysningsarbejde selv i sådanne belastede sociale miljøer. Det kan samtidig også belyse, hvad de kommunikative kompetencer i den direkte borgerkontakt handler om. I overensstemmelse med de citerede samarbejdspartener ovenfor, fremhæver guiden, at miljøviden ikke er tilstrækkeligt:

“...at man så har en grøn baggrund, det er nødvendigt i en vis udstrækning, og er den tilfældigvis god oveni, så er fint, men det er ikke det afgørende. Man skal kunne snakke med folk. Man skulle kunne turde at gå ud på gaden og sige dav til et fremmed menneske uden at det er en kæmpe overvindelse”.

Men det er jo ikke nok at turde det. Kommunikation er mere end at få kontakt. Det handler også om, hvad man snakker om, hvad man signalerer gennem samtalen, og hvordan dialogen udvikles. Guiden i Hørgården har her givet sig tid til at snakke om andre ting end det grønne; om det der optager folk. Det er denne prioritering, samt respekten for den anden og indlevelsessevnen, som har været vigtig. Gennem snakken med beboerne har hun fornemmet, hvad de gik op i, hvilke normer de har, hvad de nok tænkte om hende, hvad deres modforestillinger kunne være mv. For så at tage det alvorligt og forsøge at komme dem i møde. Hun forstod, at ejendomsfunktionærerne var skeptiske, fordi hun var kvinde og akademiker. Hun gjorde derfor alt for ikke at stille sig op på en piedestal, og vandt deres sympati, da hun gik forrest og tog den hårdeste tørn i et stort projekt. På den måde beviste hun sit værd ud fra deres normer, og åbnede derved for opbygningen af en sympati og tillid, som var afgørende for den videre udvikling. I kapitel 4 har jeg beskrevet, hvordan hun rykkede en køkkenleder, fra at være modstander af økologisk mad til at gå ivrigt op i det, ved

at undlade at træde på hendes selvværd og i stedet støtte hende i at komme i gang med en udvikling, som styrkede det. Og i kapitel 11 blev den video omtalt, hvor hun vandt stor sympati ved at gøre grin med sig selv. Som hun sagde: *"Hvis jeg går ud og laver noget, der tager pis på mig selv – så har vi noget at snakke om"*.

En andet eksempel på en guide, som har kunne kommunikere med empati, er guiden i Ikast. Hendes rolle har ikke i samme grad været 'folkelig', som i Hørgården. Derimod har hun som 'netværker' med tæt kobling til både kommunen og byens forskellige aktører i Det Grønne Råd i høj grad også haft brug for at kunne kommunikere. Hun roses af disse samarbejdspartnere, fordi hun ikke er den store armsvingende medie-person, men fordi hun på sin rolige facon er god til at opbygge relationer til mange forskellige parter. Hun er, som en af dem siger *"en person, som vinder respekt, jo mere folk har med hende at gøre"*. Hun er god til at lytte og være dialogisk, i stedet for som ildsjælen at overfalde folk med egne forestillinger og ambitioner.

Det er klart sådan, at en grøn guide ikke vil kunne fungere uden en vis kompetence på miljøområdet. Pointen her er, at den for at kunne blive kommunikeret må kombineres med social lydhørhed. Den mørkegrønne ildsjæl er ikke nødvendigvis den, der kommer længst. Tværtimod kan ildhuen blokere for indlevelsen og dialogen. Som 'fortrop' risikerer guiden at blive borte fra 'hæren', sådan som guiden herunder antyder:

"For at tiltrække mennesker på en kampagedag er det vigtigt at finde elementer i en aktivitet der fascinerer og trækker folk derhen, gode ideer, noget der kan bruges i folks hverdag. En barriere i min ideudvikling er at jeg har svært ved at undfange lysegrønne ideer fra mit mørkegrønne hoved. Den tilpasse forskel mellem frontløberen (den grønne guide) og borgeren."

Der er ingen tvivl om, at disse sociale-kommunikative evner i høj grad er karakteregenskaber, som man ikke lige kan tilegne sig, hvis man ikke allerede har dem. Alligevel vil jeg vende tilbage til dem i næste del-kapitel og se på det i relation til efteruddannelsen.

Kombinationen af vidt forskellige kompetencer

Som beskrevet er bredden i arbejdet noget af det, som gør det svært at være grøn guide. Det handler ikke kun om, at de både skal vide noget om solvarme, om vaskepulver, om faren ved trykimprægneret træ o.s.v. Tag fx de to kompetencer, som har været taget op her: Ledelseskompetencen og den sociale-kommunikative kompetence. Der findes folk, som er utroligt gode til at snakke med gud og hvermand, men som så overhovedet ikke kan disciplinere sig og strukturere deres egen indsats. Den grønne guide i Hørgården kunne begge dele, og det var helt afgørende for, at der kom til at ske noget der. Men det er to næsten diametralt modsatte egenskaber. Den grønne guide på Møn beskriver i det

følgende citat, at guiderne tilsvarende skal besidde evnen til at være udfarende og samtidig også kunne være tålmodige i forhold til borgerne. Endvidere skal de også både skulle markere sig med seriøse miljøbudskaber og præstere at være underholdende. Som hun skriver er det svære

”At skulle være på forkant hele tiden og se mulighederne ved at gå i gang med forskellige projekter, og så opdage at folk overhovedet ikke er parate til det. Konstant at skulle positionere sig og helst kombinere miljøarbejdet sådan at det også har en underholdningsværdi.”

At være den kreative og samtidig kunne administrere nævnes af en anden som det svære:

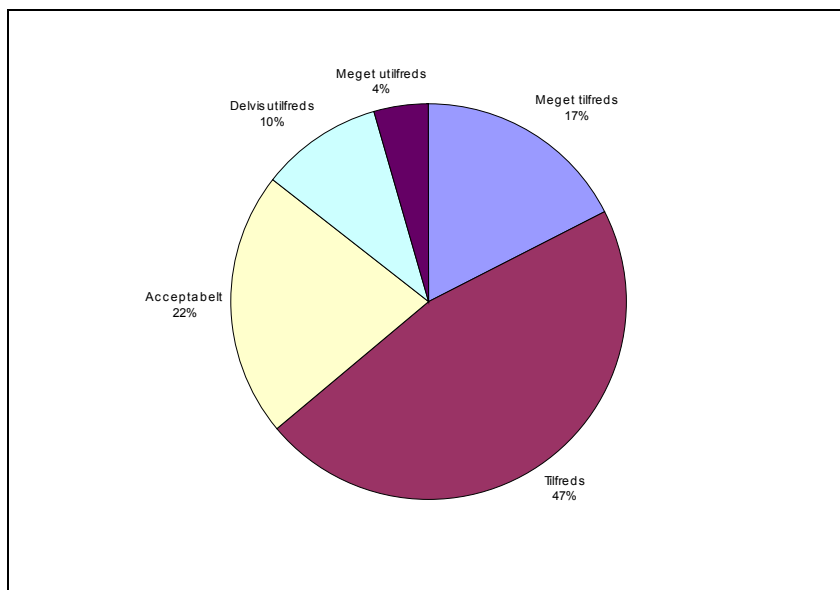
”At finde energi til både at være kreativ og administrativt velfungerende – både at være igangsætter, entreprenør og administrator.”

Vi er her tilbage ved guiderne mange forskellige roller og bredden i deres arbejde, som blev behandlet i kapitel 12. Her blev bredden i roller forsvaret, fordi det giver guiderne en fleksibilitet og mulighed for at sætte ind der, hvor der er behov. På den anden side blev der også lagt vægt på, at det ikke bør forventes af dem, at de kan håndtere alle rollerne på én gang, men at der bør ske prioritering i det enkelte tilfælde, som så kan ændres som processen skrider frem. Videre blev der også lagt op til, at Den Grønne Fond bør overveje, hvilke roller der brug for at op- og nedprioritere i positioneringen af ordningen i forhold til de beslægtede aktører. Hvad der bør gøres for at styrke de grønne guiders kompetencer, er selvfølgelig afhængig af fondens afklaring af, hvad den beslutter her; om den fortsat vil satse på den brede profil med de mange roller, eller vil prioritere en eller flere af dem på andres bekostning. Det vil selvfølgelig også have konsekvenser for efteruddannelsen af de grønne guider, som vi kommer til nu.

14.3. Efteruddannelsen

For at styrke de grønne guiders kompetencer har de skulle deltage i en obligatorisk efteruddannelse på i alt 5 uger fordelt på kurser af en uges varighed i løbet af de første to år. Skolen for Økologisk Afsætning har stået for kurserne, indtil den ophørte, hvorefter deres ansvarlige for opgaven, Klaus Loehr Pedersen har fortsat som kursusplanlægger og –leder på egen hånd. Hvordan har det så fungeret? Har det hjulpet de grønne guider? Har de været tilfredse med efteruddannelsen?

Diagram 20: Guidernes tilfredshed med efteruddannelsen

Baseret på svar fra 65 guider på hold 1, 2 og 3.

På spørgsmålet ”Hvorvidt er du tilfreds med efteruddannelsen”, svarer kun 14% - som det ses ovenfor – at de er delvist eller meget utilfredse. Næsten halvdelen – 47% - er tilfredse, og 17% er meget tilfredse. Desuden er det sådan, som diagram 21 viser, at hold 2 og 3 bedømmer kurserne mere positivt end hold 1. Det skyldes sandsynligvis, at hold 1 har været en slags prøveklud for udviklingen af kurset. Den Grønne Fonds oplæg til efteruddannelsen var, at det skulle være en opkvalificering i miljøviden. Men som det er fremgået, har mange grønne guider en uddannelses indenfor miljø, og 4/5 af dem har tidligere lavet miljøarbejde. De var derfor utilfredse med niveauet ønskede også andre emner taget op på kurset, og fik efterhånden ændret det i samarbejde med kursuslederen. Denne proces har så været de efterfølgende hold til gavn.

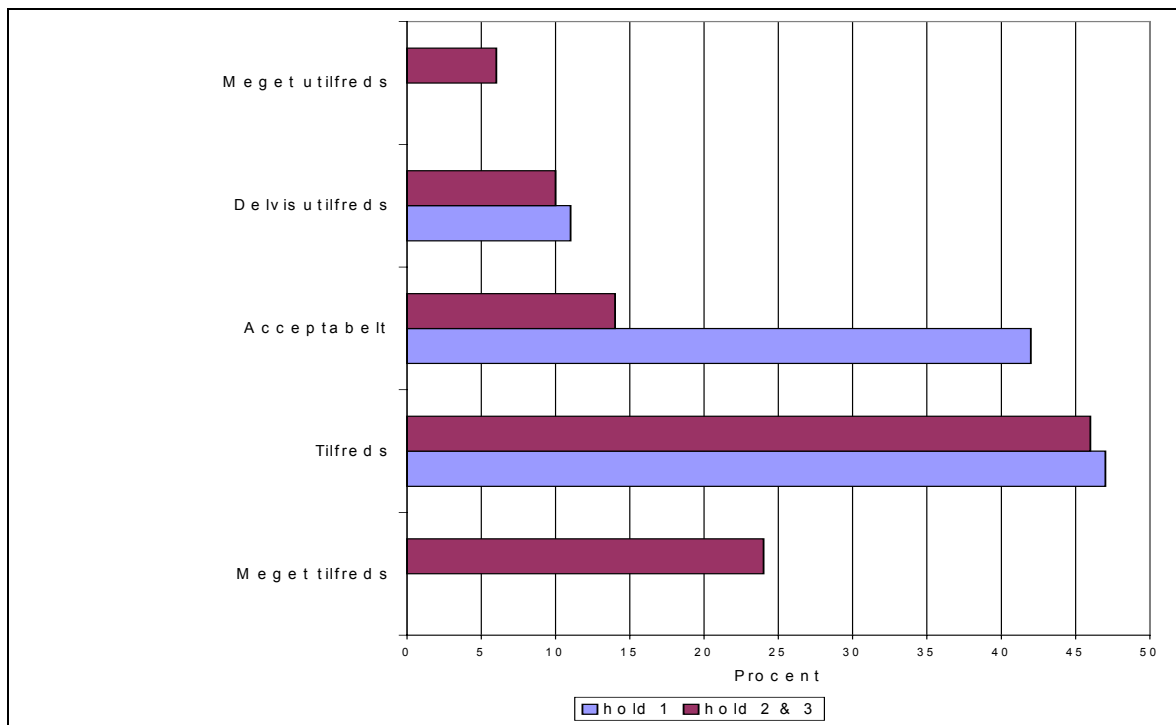
Set ud fra den positive vurdering fra det store flertal af guiderne er efteruddannelsen en succes. Det er dog ikke helt så enkelt. En nøjere indsigt i hvad det er, guiderne har fundet vigtigst ved efteruddannelsen, og hvad de har manglet, vil vise dette.

Allerede i devalueringen fra 1998 beskrev vi, at den centrale kvalitet for guiderne ved efteruddannelsen var muligheden for at møde hinanden og udveksle erfaringer:

”Den centrale i uddannelsesugerne har således vist sig ikke at være et indhold, der skal fyldes på guiderne, men de muligheder dette ’obligatoriske’ samvær har vist sig at give i form af kendskab til hinanden, udveksling af erfaringer, nye ideer, refugium for opladning, tid til at tænke andre tanker.”

Denne konklusion holder stadig stik. På spørgsmålet ”Hvad har været det vigtigste for dig i efteruddannelsen?” svarer næsten alle, at det har været udbyttet af at være sammen med de andre guider.

Diagram 21: Tilfredshed med efteruddannelsen hos hold 1 i forhold til hold 2 og 3

Baseret på svar fra 19 hold 1 guider og 50 guider fra hold 2 og 3.

Herudover er der et par andre ting, som også fremhæves af flere som vigtige ved efteruddannelsen, uden dog at nærme sig tilslutningen til nytten af den gensidige udveksling:

- 20 guider nævner træningen i kommunikation, samarbejde, konfliktløsning, projektstyring & -ledelse, og metoder til at undgå udbrændthed. Altså nogle af de personlige-sociale færdigheder og ledelseskompetencer, som blev fremhævet som vigtige i kapitel 14.2.
- 7 fremhæver den mere tekniske side af kommunikationen: Undervisning i pressekontakt, PR, skriftlig og mundtlig formidling.
- 10 nævner det at få nye ideer, redskaber og metoder, som det vigtigste.
- Endelig er der 6 guider som har fået mest ud af oplæringen i administration, udformning af ansøgninger og sponsorering/fundraising.

Når man ser svarene på det efterfølgende spørgsmål – ”Er der noget, du har manglet i efteruddannelsen – i givet fald hvad? – er det mest slående, de mange forskellige og modsatte svar. Der er nogle stykker, som vil have mere praktiske kurser med vægt på ren miljøformidling og ekskursioner, mens andre gerne vil have mere teoretisk forståelse, men på et højere fagligt niveau. En vil have øget forståelse af det politiske spil, mens en anden vil have PC-kørekort og andre ting, hvor man kan komme hjem og bevise, at man har lært noget. Denne forskellighed

er en afspejling af, at Grøn Guide projekterne er forskellige og at de grønne guiders uddannelsesmæssige baggrund er meget forskellig. Samtidig er guiderne jo også forskellige som personer: Der er nogle af de praktisk uddannede, som synes der er alt for meget snak, men der er også nogle af dem, der netop er glade for at få teori og erfaringer koblet sammen. Ligeså er der akademisk uddannede som klager over det faglige niveau, men der er også nogle af dem, som netop er glade for noget praktisk 'hvordan-viden'.

Trods forskelligheden er der dog én ting, som skiller sig ud, som noget flere nævner. Det er det, der handler om at være grøn guide: Projektledelse, hvordan man undgår udbændthed, retningslinier for samarbejdet med styregruppen m.v. Som listen over de vigtige ting i efteruddannelsen viste, er der mange, som fremhæver, at netop disse emner har været vigtige. Men der er også 11 guider, der på spørgsmålet om mangler, efterlyser mere om det. Det handler om, hvordan man håndterer sit arbejde så det ikke bliver for belastende, men også om relationen til borgerne og lokalområdet; om forskellige måder at være grøn guide på, og om styringen af grøn guide projektet. Som en guide skriver:

"Jeg har manglet diskussioner om hvad det egentlig er vi er i gang med. Kan det virkelig passe at et emne som sponsorering skal fylde så meget og diskussioner om projektlederrollen så lidt? Hvad vil det sige at skulle skabe synlige resultater og være projektleder med frivillige kræfter. Vi har ikke diskuteret den lokale forankring ret meget. Hvem skal overtage vores funktioner, hvordan forbereder vi lokalområdet på at den grønne guide er en tidsbegrænset støttefunktion. Hvad er det for en organisering vi skal arbejde os hen imod. Jeg synes efteruddannelsen har været meget rettet mod den enkelte guides arbejdsmåde og for lidt mod samspillet mellem grøn guide og lokalområde."

Udover dette er der kun nogle få ting, som nogle enkelte er enige om at mangle: Målgruppe-analyse og mundtlig formidling efterlyses begge af 3 guider. 5 mener, at kurserne burde være mere struktureret og relaterede til de grønne guiders behov. Men her er der igen nogle, der er uenige, og det er væsentligt at erindre, at det er et lille mindretal, der har været utilfredse med efteruddannelsen.

Sammenfattende kan man sige, at der er udbredt tilfredshed med efteruddannelsen, men at det i høj grad skyldes muligheden for, at guiderne kan mødes og snakke med hinanden, samt til dels også dækning af forskellige behov gennem undervisningen. Guidernes behov er imidlertid meget forskellige. Der er en potentiel modsætning mellem et obligatorisk kursus og en meget rummelig ordning med forskellige projekter og guider. Mange har dog været glade for de temaer i efteruddannelsen, som handler om det, de er fælles om, nemlig at være grøn guide. Som det er fremgået er der også flere, der efterlyser mere af det.

En af de grønne guider sammenfatter sit ønske til efteruddannelsen således:

"Højere prioritering af at netop netværket og erfaringsudvekslingen og gensidig supervision er det vigtigste. – Og noget mange guider ekstremt savnede i deres ensomme jobs. De faglige emner var meget tilfældige og ramte upræcist i en så bred sammensat gruppe som de grønne guider."

En anden går mere radikalt til værks og foreslår:

Mulighed for selv at vælge konkrete kurser, som er relevante ifm. gennemførelse af aktuelle aktiviteter/projekter. ”Et klippekort”

Såfremt Grøn Guide ordningen fortsættes med nye grønne guider, vil jeg ikke anbefale, at man på denne måde helt individualiserer efteruddannelsen. På den anden side synes jeg heller ikke, man bør fortsætte på helt samme måde - blot på baggrund af den rimelige tilfredshed. Der er noget guiderne er fælles om, og hvor de har behov for at mødes, og der er noget, hvor de har meget forskellige behov. Det bør kunne deles:

- I dag er det allerede sådan, at de to netværkskoordinatorer arrangerer 10 en-dags ad hoc kurser årligt, som guiderne melder sig på efter lyst og behov. Det giver mulighed for at etablere faglige kurser for dem som lige netop er interesseret i at lære mere om et bestemt emne. Jeg vil foreslå, at man – udover den faglige del – også lægger metode-delen af efteruddannelse over i den form – måske endda i en friere ’klippekort-agtig’ form, hvor guiderne kan vælge at gå sammen om et ad hoc kursus og/eller at bruge deres uddannelseskonto på eksterne kurser. Efter 2 år, når det obligatoriske efteruddannelsesforløb er færdigt, kan guiderne allerede i dag få 3000 kr. årligt i støtte til kompetencegivende, eksterne kurser. Så det vil i givet fald ikke være en helt ny form.
- Tilbage er der det nok så væsentlige: Dels guidernes kendskab til og erfaringsudveksling med hinanden. Dels uddannelse i/bearbejdning af det, de er fælles om, nemlig at være grøn guide. Som beskrevet tidligere her i rapporten samt i dette kapitel, drejer det bl.a. dreje sig om:
 - strategisk projektledelse og –planlægning
 - samarbejdet med styregruppen
 - forvaltningen af egne ressourcer og alenearbejdsituation
 - redskaber til krise- og konfliktbearbejdning
 - supervisionstræning og grøn guide samarbejde
 - de forskellige mulige roller som grøn guide
 - forståelse af borgerne og de andre lokale aktører virkelighed
 - folkeoplysning om miljø og den politiske virkelighed – lokalt såvel som generelt.

Det er vigtigt, at der både er tid til at guiderne samles og kan udveksle erfaringer og til efteruddannelse i ovenstående emner. Det vil dog nok kunne gøres på mindre end 5 uger, således at der kan overføres ressourcer til den differentierede faglige og metodemæssige efteruddannelse.

Bilag

Spørgeskema maj 2000

Kun de Grøn Guide projekter på hold 1, som ikke var blevet besøgt og interviewet fik alle spørgsmål i dette skema. Hold 2 og 3 fik ikke spørgsmål, der handlede om udviklingen i projektet, da de endnu ikke havde været i gang i 3 år. De interviewede hold 1 projekter blev bedt om at besvare et skema, der udelukkende omfattede spørgsmålene om Grøn Guide ordningen.

Grøn guide (*skriv navn*): _____

SPØRGESKEMA

TIL

GRØNNE GUIDER

HOLD 1

Juni 2000

OBS!

OBS!

OBS!

Læs først dette:

- *Om Gentagelser:* Du kan komme ud for, at du kommer til spørgsmål, som et af dine svar på et tidligere spørgsmål også besvarer. I såfald er det ok at henvide, men husk da at skriv nummeret på det spørgsmål og svar, som du henviser til. Du må også gerne henvide og samtidig uddybe svaret.
- *Om tilpas svarlængde:* Mange spørgsmål handler om erfaringer, vurderinger og eksempler. Det er på den ene side vigtigt, at du ikke svarer i stikord, som vi ikke kan forstå og bruge. På den anden side ønsker vi heller ikke lange historier. Svar gerne med nogle få sætninger for hver erfaring/vurdering/eksempel.
- *Om eksempler:* Spørgeskemaet er krævende, og du kan måske fristes til at lade være med at tænke på eksempler og skrive dem ned. Vi vil indtrængende bede dig give dig om at gøre det. Eksemplerne er vigtige for at evalueringen kan give et billede af, hvad grøn guide arbejdet har gået ud på og har præsteret. Vi kunne selvfølgelig godt finde eksempler i jeres årsrapporter m.v. Men det er vigtigt at få de eksempler frem, som I selv vil fremhæve.

Udviklingen i grøn guide projektet

1. Hvad var dit udgangspunkt:

1.1. Var du lokalt kendt i forvejen? Ja Nej

1.2. Var du involveret i det lokale miljøarbejde, inden du begyndte som GG? Ja Nej

1.3. Var grøn guide projektet (*sæt kryds*):

- startskuddet til lokalt miljøarbejde?
- et led i et allerede igangværende lokalt miljøarbejde?

1.4. Hvem var målgruppen for dit arbejde? (*skriv*)

2. Beskriv hovedtrækkene i udviklingen i projektet fra den oprindelige idé til det, du prioriterer og satser på i dag:

3. Hvad er gået , som du havde forventet? (*skriv*)

4. Hvad er ikke gået, som du havde forventet? (*skriv*)

5. Hvad er de vigtigste erfaringer, dit forløb som grøn guide har givet dig? (skriv)

6. Har disse erfaringer fået nogle konsekvenser for dit arbejde i dag? (skriv hvilke)

7. Har du de samme målgrupper i dag som oprindeligt? Hvis ikke, hvem er så dine målgrupper nu? (skriv)

8. Hvad er succeskriterierne for dit grøn guide arbejde i dag? (skriv)

9. Hvilke barrierer anser du for de største? (skriv)

10. Har dit forløb som grøn guide medført et bestemt image udadtil?

Ja Nej

Hvis ja:

10.1. Beskriv det:

10.2. Hvilke fordele og/eller ulemper har det? (*Skriv*)

11. Hvori ser du mulighederne for at udvikle din indsats i de kommende år?

12. Hvilke forventninger har du til effekterne af dit arbejde de kommende år?

Lokale effekter

13. Er der forskel på det lokale aktivitetsniveau nu, og da du begyndte som grøn guide?

Ja Nej

Hvis ja:

13.1. Beskriv hvordan:

13.2. Beskriv hvilke nye lokale initiativer, som du har bidraget til at få igang:

13.3. Beskriv hvilken betydning disse initiativer har haft:

14. Har du eksempler på, at du har haft andel i, at miljøaspekter i højere grad er blevet integreret i eksisterende lokale praksisser? (i givet fald skriv hvilke)

15. Har du eksempler på, at du har bidraget til opbygning af netværk til fremme af bæredygtig udvikling?

I bekræftende fald sæt kryds:

Mellem lokale borgere

på tværs af lokalområder

mellem borgere og politikere, beslutningstagere eller forvaltninger

mellem andre lokale aktører? (nævn hvilke)

16. Har du eksempler på aktiviteter, som du har stået for eller bidraget til, som har skabt dialog mellem borgere og kommune?

16.1. Hvis ja, beskriv eksemplet kort:

16.2. Hvis ja, hvad blev resultatet af dialogen?:

17. Har du eksempler på aktiviteter, hvor din deltagelse har fået andre til at lægge ansvaret over på dine skuldre? (i givet fald beskriv det eller dem kort)

Folkeoplysende effekter

18. Har du gjort noget for at nå ud til dem, der ikke i forvejen er grønne?

18.1. i givet fald nævn nogle eksempler:

18.2. hvad er dine erfaringer med forsøg herpå? *(Skriv)*

18.3. har du eksempler på, at det har haft nogen effekt? *(Skriv)*

19. Hvor stor en del af dit udadvendte arbejde har handlet om at formidle råd om miljørigtig adfærd?

19.1. Angiv cirkatal i procent: _____

19.2. Hvilke overvejelse har du i givet fald gjort dig om nytten heraf? *(Skriv)*

19.3. Har du evt. konkrete eksempler på nytten af det?

20. Tag stilling til følgende udsagn:

”Som grøn guide kan man ikke blive ved med at formidle de samme miljøråd?”

Sæt kryds:

enig

uenig

ved ikke

Skriv evt. kommentar:

21. Har du forsøgt at formidle gennem 'ambassadører', dvs. nogen der formidler videre (fx. lærere, butikspersonale, ledere eller mellemledere i virksomheder)?

Ja Nej

21.1. Hvis ja, nævn eksempler :

21.2. Hvis ja, hvad er da dine erfaringer med det? (*skriv*)

22. Har du medvirket til eller stået for praktisk, handleanvisende oplysning?

Ja Nej

22.1. Hvis ja, nævn eksempler :

22.2. Hvis ja, hvad er da dine erfaringer med det? (*skriv*)

23. Har du medvirket til eller stået for aktiviteter, som – udover et miljøperspektiv - havde sociale mål eller motiver?

Ja Nej

23.1. Hvis ja, nævn eksempler :

23.2. Hvis ja, hvad er da dine erfaringer med det? (*skriv*)

24. Har du eksempler på aktiviteter, du har bidraget til eller selv har stået for, som har været debatskabende?

Ja Nej

24.1. Hvis ja, nævn eksempler :

24.2. Hvis ja, hvad er da dine erfaringer med det? (*skriv*)

25. Har du eksempler på aktiviteter, du har bidraget til eller selv har stået for, som har været konfliktbearbejdende?

Ja Nej

25.1. Hvis ja, nævn eksempler :

25.2. Hvis ja, hvad er da dine erfaringer med det? (*skriv*)

Miljøeffekter

26. Har dit arbejde indtil videre resulteret i regulære miljøforbedringer?

Ja Nej

Hvis Ja:

26.1. Nævn de vigtigste miljøforbedringer hvor du har været primus motor i arbejdet:

26.2. Nævn de vigtigste miljøforbedringer hvor du har bidraget som konsulent/støtte:

Forholdet til kommunen

27. Hvilken relation har du til kommunen?: (sæt kryds)

- Kommunen er deltager i grøn guide projektet
- Jeg har et nært samarbejde med både politikere og forvaltning i kommunen
- Jeg har et nært samarbejde med den kommunale forvaltning
- Jeg har jævnlig kontakt med kommunen, men ikke et egentligt samarbejde
- Jeg har ingen eller sjældent kontakt med kommunen

28. Såfremt du har samarbejde eller jævnlig kontakt med kommunen:

28.1. Hvad har samarbejdet eller kontakten handlet om? (Skriv)

28.2. Hvordan vil du karakterisere din rolle i forhold til kommunen? (Skriv)

28.3. Hvordan har samarbejdet eller kontakten udviklet sig? (Skriv)

28.4. Er der nogen erfaringer, du vil fremhæve, vedr. forholdet til kommunen? (Skriv)

Forhold til det lokale erhvervsliv

29. Har du samarbejdet med lokale forretninger?

Ja Nej

Hvis Ja:

29.1. Skriv hvilke slags forretninger:

29.2. Hvad er dine vigtigste erfaringer fra samarbejdet? (Skriv)

30. Har du samarbejdet med private virksomheder i dit område?

Ja Nej

Hvis Ja:

30.1. Skriv hvilke typer virksomheder:

30.2. Hvad er dine vigtigste erfaringer fra samarbejdet? *(Skriv)*

Om grøn guide projektets fysiske placering

31. Hvor har dit grøn guide projekt til huse? *(Skriv)*

31.1. Hvilke fordele og ulemper er der ved det? *(Skriv)*

Om kvalifikationer som grøn guide

32. Hvad har du oplevet som det sværeste ved at være grøn guide? *(Skriv)*

33. Hvad har været det vigtigste for dig i efteruddannelsen? *(Skriv)*

34. Er der noget, du har manglet i efteruddannelsen – i givet fald hvad? *(Skriv)*

Om grøn guide ordningen og projektets økonomi:

35. Hvilke fordele og/eller ulemper har kravet om 30% medfinansiering haft for jeres grøn guide projekt? (Skriv)

36. Såfremt støtten fra Den Grønne Fond ophører ved den nuværende bevillingsperiodes afslutning:, vil I da forsøge at sikre en anden finansiering af jeres grøn guide projekt?

Ja Nej

Hvis ja:

36.1. hvorfra? (Skriv)

36.2. Vil en kommunal bevilling i givet fald være ønskelig?

Ja Nej

Hvis nej:

36.2.1. Begrund hvorfor:

37. Såfremt du har skaffet penge til lokale projekter: Hvorfra kom pengene – og hvor meget drejede det sig om? (Skriv)

Om grøn guide ordningens organisation

38. Hvorvidt er du tilfreds med Den Grønne Fonds bevillingskriterier og krav til projekterne: (Sæt kryds)

Meget tilfreds

Tilfreds

Acceptable

Delvis utilfreds

Meget utilfreds

uddyb gerne her:

39. Hvorvidt er du tilfreds med kontakten til – og sagsbehandlingen hos – Den Grønne Fonds sekretariat? (sæt kryds)

- Meget tilfreds
Tilfreds
Acceptable
Delvis utilfreds
Meget utilfreds
uddyb gerne her:

40. Hvorvidt er du tilfreds med Grøn Informations koordinering og støtte? (Sæt kryds)

- Meget tilfreds
Tilfreds
Acceptable
Delvis utilfreds
Meget utilfreds
uddyb gerne her:

41. Hvorvidt er du tilfreds med Efteruddannelsen? (Sæt kryds)

- Meget tilfreds
Tilfreds
Acceptable
Delvis utilfreds
Meget utilfreds
uddyb gerne her:

42. Hvorvidt er du tilfreds med GAIA-netværket? (Sæt kryds)

- Meget tilfreds
Tilfreds
Acceptable
Delvis utilfreds
Meget utilfreds
uddyb gerne her:

Har du noget, du vil tilføje, kan du skrive det her:

TAK FOR INDSATSEN!